

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA LXV.

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

U ZAGREBU 1883.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

Dionička tiskara u Zagrebu.

Sadržaj.

	Strana
Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku. Od M. Valjavca. (Konac).	1
„Pastirski razgovori“ u Katančičevih „Fructus auctumnales“. Od Fr. Maixnera	71
Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka. Od N. Nodila . . .	92
Novi izvori za Dalmatinsku epigrafiju. Od S. Ljubića	129
Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. Od P. Budmania	155
Nekrolog Ami Boué-a. Od Gj. Pilara	180
Životopis dr. Jos. Calasancia Schlossera viteza Klekovskoga. Od Ljud. Vukotinovića	200
Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti početkom godine 1888.	211
Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti . .	215

Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti dne 14. prosinca 1881.

PRAVI ČLAN MATIJA VALJAVEC.

(Ostatak iz LXIII. knjige Rada.)

c) Osnove od dvije slovkе s *poluglasnim* u prvoj slovcі. Druga slovka glasi *z*) *me*, *ne* ili *re*. Take su osnove: *jъme* *capere*, *žъme* *comprimere*; *čъne* složena s prijedlozi *na*, *po*, *za*, *incipere*, *kolne* *fluchen*, *mъne* *comprimere*, *pъne* *heften*, *spannen*, *tъne*, *zatne* *einbeissen*; *cvъre* *frigere*, *torrere*, *dъre* *scindere*, *excoriare* itd., *mъre* *mori*, *pъre* *immergere*, *pъre*: *opъre* *fulcire*, *odpъre* *aperire*, *zapъre* *claudere*; *stъre* *sternere*; *tъre* *terere*, *vъre*: *ovъre* *vereiteln*; *zъre* *blicken*, *žъre* *vorare*; Ѱ) kako drukčije. Take su osnove: *cvъte* *florere*, *sъpe* *χρῆειν*, *sъse* *sugere*, *tъke* *texere*, *žъge* *urere*; pak i *rve* (od *ru* inf. *rvati*) *eradicare*.

Osnove pod *z*) jedne poluglasno mijеnaju u kraštini najobičnije na *a* ređe na *e*, a drugim posve ispada i u govoru i u pismu: *jame*, *mane*, *tare*, i *tère* i *tre*, *dere*; *žme*, *čne*, *pne*, *cvre*, *mre*, *pre*, *stre*, *vre*, *zre*, *žre*. I osnovam pod Ѱ) poluglasno ispada: *spe*, *sse*, *tke*, *žge*, a ostaje u osnovi: *cvъte* u kraštini, samo u Nutrańskoj mijеna se na *e*, kako biva i u ugrskoj slovenštini i u kajkavštini: *cvete*.

Osnova *jъme* (*ime*) nesložena mijеna *ъ* na *a* te glasi *jame*. Naglas ima na prvoj slovcі: *jámem*, *jámeš*, *jáme*, *jámemo*, *jámete*, *jámejo*, *jámeva*, *jámeta*, 3. plur. glasi često: *imó*, *jъmo*, *jmó* (pisati *vaļa jemó*): *jáme*: kor. 1, 61 *Lávdon v Bělgrad strélat' jáme*, 2, 49 *kraļič pa jáme govoreč*: nič téže mi ni v srcu več, 2, 55 *kaj mi jáme zdaj Adame Siski vrli poglaváre?* Isto tako glasi složena s prijedlogom *ob* i *v* i s okrnjenim *accus. vero*: *objám*

umfangen, vjáme fangen, verjáme glauben. Sastavljena s prijedlogom od jedne slovke na samoglasno gubi ъ (ili od ime pretvara se i na j) a naglas prelazi ili na prijedlog: nájme, zájme, prėjme i prèjme, ili na nastavak e (o): najmëm, najmëš, najmë, najmëmo, najmëte, najmëjo, najmëva, najmëta; 3. plur. glasi običnije najmó, prej mó, zaj mó (najemó, prejemó, zajemó). Ali se govori i najámem, zajámem, prejámem. Složena s prijedlogom pri pretvara jъ na i te se dva i sažimľu na jedno i s ъ: primem, primëš itd., 3. plur. glasi obično: primó, ali se čuje i prijemó. Tako glasi kad što složena s prijedlogom ob: obímem. Složena s prijedlogom ez gubi j a ъ joj se mijea u kraňštini na a, na e u ugrskoj slovenštini i kajkavštini, a gdje gdje i u kraňštini: vzámem i vzëmем, vzámeš i vzëmëš itd., 3. plur. glasi uz vzámejo i vzëmejo često vzmó (uzmó). Složena s prijedlogom s (схтá) i u (v) gubi početno j, mijea ъ na a ili e i među ne umeće n: snáme i snëme, unáme i vnëme, uz sneme čuje se i zneme; 3. plur. uz snámejo, unámejo, snëmejo, unëmejo dolazi često snemó, vnemó (čitaj snëmó, vnëmó). Tako se n umeće kad što i iza prijedloga od: odnáme i odnëme. Složena s prijedlogom od u izvornom obliku ot glasi: otmëm, otmëš, otmë, otmëmo, otmëte, otmëjo, otmëva, otmëta; 3. plur. glasi najčeeše: otmó. — Evo nekoliko primjera iz knige.

α) iz kraňštine.

(iz-jъme: izmë: dalm. luc. 6 izmi poprej tu brunu iz tvojga oka inu potlej gledaj, de izmeš to troho iz tvojga brata oka.)
 na-jъme: najmë: škrb. 1, 319 oča napravi gosti, najmé godce.
 ob-jъme: objámem: preš. 47 brez otrók moj zákon bódi, ako préd možá objámem, ko perpéleš Bosnijánko, 65 aló pošásti, z máno zdáj mi plésat ženitvaňski ráj, nevësto ki objámem in sábo v póst'lo vzámem; — objámeš: rog. 279 ti si tajsta, kátéra oblástiš, objámeš, ohraniš inu oskrbiš sledniga; — objáme: škrb. 1, 319 oča ga (sina) objáme, preš. 58 nihče Lenóre sáme ne klíče, ne objáme, 173 Valhún tam s celo jih močjó objáme, 186 dokler gróba tëmna nóe me ne objáme, ti súžno môje bó življëne celo, 190 se bliža ji, presrčno jo objáme.

pod-jъme: podjáme: levst. žup. 101 župan je dolžen paziti, da nihče ne podjáme obrta, prédno ga je zglásil; 184 podjéti, — ímem ali — jamem unternahmen.

pre-jǎme: prejmëm: škrb. 1, 279 sturi me vredniga, de tebe prejmém, 1, 281 dej de v zadni uri te prejmém za popótnico; — prejámeš: ber. 195 če dobro kdej prejámeš, skaži hválo; — prėjmeš: kast. cil. 5 cyl tvoiga živeña je bug, pred kateriga bóš mogl pernesti, karkuli misliš, karkuli govoryš, karkuli délaš, dokler néga prémeš inu vsimu tvoimu djañu kone sturyš; — préjme: kast. cil. 217 kateri hvaležnu dobruto préme, ta vžê nei ta prvi činž plača, jap. prid 1, 367 de se světi duh prejme, je tręba molčati, ber. 69 Mojzes gre v trétje na góro in préjme od boga veliko postav, levst. 150 kadar se préjme razglasilo vojaškega sklica tedaj . . , — prèjme: ravn. 1, 175 kdor ne perséga zvijáško, taki prèjme od gospoda dobroto, 2, 210 kdor prosi, on prèjme, 2, 237 kdor koļ jih nih malih koga sprèjme, mene sprèjme, in kdor mene sprèjme, ne sprèjme tolko mene, ampak mojiga poslávca; — prejmë: jap. ev. 445 aku en člověk ob sabboti obrezovañe prejmë; pok. 1, 27 po delu se prejmë (čitaj dvoslovčano prejmë) plačilu, škrb. 1, 50 zemla, ktira séme prejmë, 2, 60 iz plačila, ktiro se za eno réč prejmë, se spozná vrednost te rečí, ravn. 2, 189 kdor vas sprejmë mene sprejmë, in kdor mene sprejmë, sprejmë mojiga poslávca; — prejmëmo: rog. 240 tu tédáj de prejmëmo, tréba se je poflisat tukaj brumnu inu boga bojéce živéti, škrb. 1, 274 per temo vživáño našiga lubezniviga očéta prejmëmo, 1, 437 skaži nam gnado, de prejmëmo vredno toje s. rešno telo; — prejmëte: rog. 18 de Marjine gnade ú perlóžnim času prejmëte, 116 katéru je enu nič prutje temu, kar skuzi tu zadobíte inu prejmëte, 124 častyte Mario iz usem flisam inu z(a)móžnostjo, de prejmëte tu, kar od nê želite; — prejmó: škrb. 1, 101 Jezusovo s. rešno teló ima v sebi živleñe za te, k ga vredno vzi-vajo, smrt za té k' ga nevredno prejmó, levst. žup. 30 nesumni ľudjé lahko prejmó po 3 léta veļavne bukvice; — prèjmejo: ravn. 2, 187 kjer vas ne sprèjmejo, per vratih iz taciga mesta pojte; — prejmëjo: škrb. 1, 119 de s' glih s. zakramente več krat prejmëjo, vender men'jo, de vést nikoli zadósti ne sprašajo, preš. 76 naj sónce, lúna, zvézde, kar so mu pévskih sañ pred vdihñile v živléñi, prejmëjo spét 'z negà.

v-jǎme: vjámeš: škriñ. 9 gospod bo na tvoji stráni, inu bo tvojo nogó várúval, de se ne vjámeš; — vjame: škriñ. 16 hudobèn se sam v svoje hudobíe vjame, 18 kúrba je kómaj tóliku, kólikur en grízlej krúha vrédna, žena pak drago dušo eniga možà,

vjáme, traun 80 mreža katero je skrivaj nastávil, naj néga vjáme. ber. 151 desiravno so živali môčne in umétne, jih vender človek s svojím umam premága in vjáme; — vjámemo: kor. 1, 48 če tebe, ptica, vjámemo, ti perje vse uzámemo; — vjámejo: škriú. 126 kakòr se ptice v zadrge vjámejo, takú se ljudje zapledéjo ob časi nesreče.

vero-jьme: verjámem: rog. 580 če na vidim, na vèrjámem nisi videro, non credo, traun 307 jest verjámem tvojím zapóvèdam, škrb. 1, 419 tudi to ne verjámem, da b' ne imel časa za molitvo, preš. 47 brez otrók moj zákon bódi, ako préd možá objámem, ko perpéleš Bosnijánko v grád turjáski, de verjámem, de je táke rés svitlòbe túrško sónce kákor sláve; — verjámeš: kor. 2, 122 ti misliš, ti rajtaš de tebe štímám, pa če mi verjámeš, za nôrca te imám; — verjáme: škriú. 42 trap vsaki besèdi verjáme, 283 kdor hitru vèrjáme, je lohkosrèen, ravn. 1, 25 Abraham verjáme božji oblubi, 2, 5 angel — boléti ga je moglo, de ne verjáme — je odgovoril: Gabriel sem, 2, 76 kdor si ni nikòl perzadjal se iz grehov zmotáti, taki nikòl prav odrešenfkove potrebe ne verjáme, preš. 102 baláde pét' je réč pohújšliva in zapeljíva: Lenóro bêre náj, kdor ne verjáme, 190 de je na svéti, kómaj si verjáme; — verjámemo: rog. 584 poredniši se bomo znešli my, kir verjámemo samu tu, kar se nam zdy in kar hočmo, ravn. 2, 119 ne verjámemo že le, kar si djala, sami smo ga slišali; — verjámete: kor. 1, 47 deklíci ste noríci, ker fantam vse verjámete; — verjemète: škrb. 1, 42 za kaj verjaméte rajši mesi, svejtí inu hudiči? za kaj verjaméte rajši taistim? ako vam resnico povém, za kaj mi ne verjaméte? — verjámejo: rog. 585 pravim: kir ty ljudje sedájne na vèrjámejo, za tu na vèrjámejo tudi, de bi Christus ustál bil gori od smrti, ravn. 1, 76 zavpijejo: še živí Jožef vaš sín, gospodar je vsiga Egipta! Oče pa so si vse drugo mislili. Ne verjámejo jim.

vz-jьme: vzámem: rog. 190 čas je de grèjš iz tega svejta, de jest uzámem tuoyo dušo, škrb. 1, 317 uzámem za pričo vašo lestno skušño, preš. 65 nevésto sábo v póst'lo vzámem, rog. 627 katéro zmámo, de oduzámem temu človeštvu, právem vivere benè agere est; — vzámeš: rog. 279 ti si tajsta, katéra uzámeš góri tega od uséga svejta zaničuvániga grèjšnika, pok. 1, 116 če meni moje blagú uzámeš, traun 261 ako jim ti sapo odvzámeš, poginejo; — vzáme: škriú. 11 naj tvoje srce moje besède gori vzáme, 48 človekovu srce si svojo pôt naprej vzáme, 71 naj

tvoje srcę vuk gori vzáme, 352 trębuh vsako jed v se vzáme, traun 71 David štrafinge za pokóro gori vzáme, 88 ta hudobni vzáme na pósodo inu ne pláča, pok. 2, 74 kólikù krat duh iz srca zbejży, pride zdajci v to isto duh támę inu to istu v posęs uzáme, ravn. 2, 37 čudila Marija in Jožef sta se, de ga na róče tako po domáče vzáme, preš. 48 sęstro vítęz sábo vzáme, 88 orglarčik gre v pušávo, svôje cítre vzáme sábo, 111 naj me vzáme zlódi, 172 molčé oróžje vsák si vzáme, 190 kar míslí de bo v síli zlatá mu tręba, si od móž ga vzáme, škriñ. 89 katęri kaj svojimu očętu inu máteri odvzáme inu pravi de tó ny gręh, je vbijávcov továrš, 346 potrebnih kruh je vbógih živež: kdor jim ga odvzáme, je vbijávęc, traun 189 imate daróve pęrnesti tęmu, katęri vájvodam živleńe odvzáme, 334 kaj odvzáme živleńe? škrb. 1, 427 škódję duši, kir ne zaslužęne odvzáme, preš. 171 odvzáme móč jim vse pomóci ptúje, škriñ. 359 naj žalost tvoje srcę ne prevzáme, ravn. 2, 202 hudo, če mu človek da prostor v srcu, počasi vsiga človeka prevzáme, preš. 47 nejevóla jo prevzáme, 190 komej si verjáme, tak Črtómira tá poględ prevzáme, levst. žup. 76 na vsacem goríšci ogen ustrahúje ter délo opravla sama gasilna družba, in le tedaj, kadar o posebro velikej opásnosti ne more óna vsemu kaj, privzáme tudi še druge lúdi na pómoč, 147 o tacih se razpreględni zapisnik privzáme na pómoč, rog. 306 tu se s. Petrus Chrysologus sylnu zauzáme, škrb. 1, 389 to je virna skrivnost, k'jo prvič slíši, se zavzáme, ravn. 1, 102 ni vedel, kaj se je zgodilo, zavzáme se; — vzámemo: škrb. 1, 414 h bogú ne bežimó, k němu ne vzámemo naše zavupańe, kor. 1, 1 če samí je nam ne dáste, je po síli vzámemo; — vzámete: rog. 20 tu sim vam pokazal izmálanu za tu, de si vy srcę uzámete, de za oróžje primete, kor. 1, 48 če tudi perje mi uzámete; — vzámejo: rog. 165 drugih ludy nadlúgo si na uzámejo h srcu, škriñ. 9 ona je tęm, katęri nó gori vzámejo, živleńa drevú, 67 katęri daróve dáję, doby premágańe, inu čast: dušo tęh pak, katęri jih vzámejo, za sebój potęgne, 162 ludję si tó k srei ne vzámejo, preš. 28 tężka človeku ni zęmļę odęja, vzámejo v sębe ga néne móci, rog. 581 temu zauzět bi se spodóбно mógel en sledni iz nas, kakór zauzámejo se ty včenyki, škrb. 1, 400 vidimo ene v pozemelskih brlógh délati pokóro, de drevésa in skale se nad tím zavzámejo; — vzmó: kug. 169 ovce per tih nar bolših ošpicah rade povržejo inu po tęm konc vzmó, čb. 5, 30 per vsaki stezíci, na vsaki mejici viól'ce cvetó, al' vse nih dišave mi

srčne težave vonder ne v zem ó, kor. 1, 48 ga fantje preč v zem ó, levst. žup. 86 ako v zem ó na vojsko mladéniča . . , 6 mu je skrbeti, da novi občinski oblastniki prevzem ó delo, 143 de tam prevzem ó potrjene brámbovske kóne, škrb. 1, 300 sv. vučenikam mrzel pot po žvoti gré per timo premišluvaño, oni se zavzem ó čez trpleñe Jezusovo več kakor čez gmejn potóp.

s — j ь me: snám em: ravn. 1, 179 pomislite to, pozablivci bogá! de vas ne posnám em — ino ne bo ga, kdor bi vas otel; — snám e: ravn. 1, 62 na to snám e král svoj prstan in natákne ga Jožefu na roke; — snám em o: ravn. 2, 75 iz tega lohka posnám em o, kaj bi bil Jezus lenétam rekel, kaj pijancam; — snám ejo: ravn. 2, 87 tudi mi moremo ob svojih urah per molitvi pomóč iskati, de nas posvetne razláke v pogublène z svojimi valóvi ne posnám ejo.

v-j ь me: vnám eš: ber. 195 če dobro kdaj prejámeš, skaži hvalo mu lepó, s tím dobrótnika si vnám eš, rad te še obdaril bó; — vnám e: škriñ. 57 človek se ó svojim srci čez bogá vnám e, 249 za volo ženske lepote se je nih veliku pogubilu inu iz ñe se poželéne kakòr ogin vnám e, ravn. 1, 133 ošabnež je suhimu trnu enak, ktiri nobeniga ali pa li hud sad rodí, ktiri rad zbáda, se rad vnám e, in storí škodo dosti krat veliko, preš. 102 zdej od nedéle do drúge šest krat se srcé unám e, 173 kómej vráta so odprte, vnám e se strášni bój, 186 v veséji skórej mi srcé omága, ki v nemu tvója ga ljubézen vnám e, levst. 76 pepél tjà správljati, kjer se lehkó káj vnám e od néga; — vnám ejo: kug. 166 véči déjl se živáli pluča vnám ejo, preš. 85 preden se vnám ejo zvézde nočí, že gódec za lépo híšno gorí; — v nem ó: levst. 33 da ne bode nesreče po nepazljivosti pri tacih stvaréh, ki se lahko v nem ó, za tó je ukazano . . ; — vnám eta: met. 290 dolgo se prepírata in ь besédta, obá se vnám eta in ь s ь čez tri dni bój napovesta.

z a-j ь me: z a j m è: jap. ev. 62 spét je enaku nebešku krajlestvu eni mreži, katèra je v mórje vržena inu vse sploh ribe z a j m é.

ot-j ь me: otm èš: ravn. 1, 32 o gospod, ker si mi tako dober, de me otm èš, naj te izprosim še nekaj; — otm è: ravn. 1, 18 podvučí ga, kako naj se otm è, 1, 35 kadar je v nar véči potrebi Izmael, ti je le bog, ktiri ga otm è, 1, 73 pred vami me je poslal bog, de vas preživí in čudama lakote otm è, 1, 135 Abimelek razoral je do gòliga mesto, mestničanov se nekoliko otm è v lesén

turn, 1, 165 on te o t m è iz lovca zadrge, 1, 294 naš bog iz ple-
ména, iz peči in iz tvojih rok, o kralj, on lohka o t m è, 2, 239
po zdravívčevu, ktiri še tako žlahadne vude odrezuje, de drugi živòt
o t m è, se vsaki slasti odpovéjmo, levst. 51 kdor človeka o t m è
smrti, tak prejme naglavnico; — o t m è j o: ravn. 1, 127 Izraelci
se z veliko silo po gorah v jame in razpórke o t m è j o; — o t m ó:
ravn. ber. 151 druge živalí, ktere se ne morejo braniti, se o t m ó
z naglim tékam.

Osnova ž b m e ili mijeña b na a te glasi: žámem, žámeš . . žá-
mejo i žemó, ili češće gubi b te glasi: žmëm, žmès . . žmèjo i žmó.
Iz kníge imam zabilježén samo jedan primjer: ž m è m: ravn. 1, 59
vzamem gròzed, ga o ž m è m v kozaric in podam kralju.

Osnova č b n e gubi b i glasi č n e. Dolazi samo li složena s pri-
jedlozi. Naglas u kraňštini nije skoro nikada na prijedlogu.

č n è m: rog. 634 dodéli tvojo s. gnado, de pobulšam tu stáru,
de dobru z a č n è m inu končam tu novu; — č n è š: ravn. 1, 179
vse to p o č n è š, molém naj? 1, 203 kar p o č n è š in kamor se
obrneš, boš moder taki; — č n è: škriñ. 246 nikár se z bogátim
človekam ne vłeči, de ki čez te pravdo ne p o č n é, jap. prid. 2,
49 on ne p o č n é nigdar nič iz togote, 2, 56 on tavžent nespo-
dobnih rečy p o č n é, ravn. 1, 56 kar Jožef p o č n è, vsimu da bog
sréčo in tjek, 2, 68 vidil je veliko nepotrébnih, neúmnih šeg, in
vender mladénič tega še nič ne p o č n è, 2, 130 božja in človeška
iz vsiga se kaže, kar p o č n è, 2, 148 na glas bo strahovano, kar
se v ní (stanciji) hudiga p o č n è, pok. 3, 3 David per č n é ta
psálm kakor en grešnik, ravn. 1, 3 bog vkaže: bo naj nadzémle.
Kar zgodilo se je. Ta lepi, plavi obók ali velb nad nami se per č n è,
1, 264 zdaj še le se níh réva per č n è, 1, 223 toľko rév se per č n è,
če bog ľudém svojih dobrót le eno okрати, rog. 12 ta srna úmèj
drugimi nè čúdnimi lestnynami ima tudi le tò, namerč de, ki
s p o č n è inu per sebi kaj živiga občúti, taku ta zdájci iz veliko
hitrústjo podà se na gorrè inu hribe, kug. 117 znajo kóže strupene
inu škodľive ratati, če jeh tej mrtvi živini taku dolgu na truplu
pustité, de z a č n é kry gnyti, 119 če kužna boležen taku močnu
divjati z a č n é, de . . , škriñ. XIV v 8. v. z a č n é ženin nevésto
hváliti, jap. prid. 1, 101 kadar se hoče kreg početi, moreta dva
biti; kateři z a č n é, nima nikoli prav, itd., škrb. 1, 26 kdor zdey
ne z a č n é skrbéti za svoje izvéličáne, kakó bo on to pozneje stu-
ril? 1, 194 on se z a č n é v vsih rečéh ločiti od drugih apostelnov,
1, 425 kadar se živleñe z a č n é sušíti, o ta krat ni mogoče, de b'

se grešnik ne bal, ravn. 2, 201 kar je dobriga v človeku, se iz maliga začnè, ber. 18 strašno začnè dež liti, preš. 95 tájati léd náš šè le začnè se, pomlád je drugód že, 121 zmisli, de začnè se léto stárat' že v srpáni, levst. žup. 15 kadar začnè zbadati kacega odbornika, naj se posvari; — čnèmo: ravn. 2, 143 poživlívci in dobrotni bi mogli mi in vse biti kar delamo, vse kar počnèmo; — čnějo: ravn. 2, 6 s tole nebeško perkázenjo se zgodóvi obljubléniga odrešenika per čnějo, kug. 165 ošpice prut četrtimu ali pětimu dnevu vùn vdarijo inu v toliku dnevih se tudi začnějo gnojiti, 171 nos in ocy se morejo več krat s frišno vodó zmíti kadár mokre perhajaj začnějo, 47 níh ocy kalne, vodéne, žlémaste ratajo, začnějo solze točiti (tolčítí⁴); — čnó: jap. prid. 2, 87 kaj za eni andli se ne počnó v oštariah? ravn. 1, 12 nobeden noče biti kriv otrokam enako, ktíri kaj kar prav ni, počnó, 1, 16 kar (hudobni ľudje) počnó, malo kadaj se jim izíde po sréči, 1, 52 očetu pové Jožef, kar bratje hudiga počnó, 1, 300 Babiloncám vse to zvedšim se je grozno kadila. Punt čez kraja počnó, levst. žup. 147 podrúžnice vojáškega skazována pričnó svoje délo tretji dán, rog. 14 vèjdila je Maria, de tè postarne ženè, katére u ných visóki starósti spočnó, communiter versantur in periculo, rog. 11 lóuci začnò ù ta rúh tróbet, 239 tako umorjéni začnó živeti, kug. 165 ta isti krat ošpice vkup stekó, začnó gniti, 171 kakòr hitru se ošpicé gnojiti začnó, 48 ob tim časi ovce jččati, krččati, se operati začnó, jap. prid. 1, 29 kakor hitru ta nesrččni bolnik zares verjeti začne, de bo vmrl, taku začnó negove misli samé od sebe ena čez to drugo na néga planiti, 1, 75 za kaj bi vy vaše otroke precej od mladih nóg, kakòr začnó po hišah okuli letati, kaj delati ne vučili? 1, 78 vlačugarji se nažró vina kakor živina vodé inu se začnó med sabo klati, ravn. 2, 229 če nam resnice pravijo, presédati začnó, ber. 11 drugi dan začnějo biti oblaki . . po tem so se narejali hribje in doline po naši zemji, vóda se je stékala v globokejši kraje, in tako se začnó morja, jézera, réke in potóki, levst. žup. 55 da zdravniki začnó hoditi okolo bolnikov. — Rijetko je naglas na prijedlogu: kor. 3, 109 kadar mi záčne za dušo zgoníti, večne bom žénil odpérati hram.

Osnova kolne drži naglas na početnoj slovci i to najčéseče ' , ređe `; a u 3. plur. u kračem obliku na zadňoj slovci:

kólnem: jap. prid. 1, 23 vy posóde tē ježe, jest vas prekólnem; — kólnne: jap. ev. 69 tà kir očeta ali mater kólnne, imá

smrti vmreži, škriči. 62 kačeri svojiga očeta inu mater kólne, tega svetilu bó v srědi támę vğásnilu, 85 kačeri po noči vstáne inu svojiga priátla z velikim glásam žęgnúje, je enák temu, kačeri néga kólne, 94 en ród je, kačeri svojiga očeta kólne inu svojo máter ne žęgnúje, 294 kadár hudoběh hudiča kólne, kólne sam svojo dušo, 346 kadár edèn móli, drugi kólne, čigá glas bó bóg vslišal? přeš. 112 gorjancov naših jęzik peptujčávši si kriv, de kólne kmět molítve brávši, jap. prid. 2, 47 nar več more od jeze ta nevumna živina prestati: vsaki pastir jo skoraj v kólne; — kólne: ravn. 1, 190 pusti ga, naj kólne!.. Simej pa le kólne, 1, 296 kdor koli mojih podložnikov kólne tega boga, smrti bodi otrok in liša se mu poděri, 2, 206 kdor kmalo móli, kmalo potle kólne, záplatovje je négova krepóst; — kólnete: jap. prid. 2, 305 kadar vy ta kęli kólnete; — kólnejo: rog. 251 dę se le pěr drugih občúti eu križic, pománkajna na jéde, gvantu etc. ah! tukaj se užě tóze nyh veliku, jámrajo, jókajo, ja kólnejo sréčo, vboštvu (a 153 kolnéjo), pok. 1, 21 ne pusti mene pasti v ta isti strašni grob večne smrti, kęr je dovršena trdouratnost hudobnih, de tebe ne hvalio, temuč strašnu kólnejo; — kolnó: dalm. prid. 11 kateri žitu zadržuje, tiga ludje kolnò.

Osnova mъne produkuje ъ na a te glasi: mánem, máneš, máne, mánemo, mánete, mánejo, máneva, máneta; 3. plur. često: menó (čitaj mьnó i mnó)

máne: levst. žup. 51 kačji ugriz treba da se najprvo izpère in potlej v máne s salmijakovcem; — mánejo: ravn. 2, 186 négovu vučenci so bili lačni. Klasja odtrgavši ga v rokah z mánejo in so zrěe zobáli.

Osnova ръne gubi ъ te glasi jednoslovčano: pne: pněm, pněš, pně, pněmo, pněte, pnějo, pněva, pněta; 3. plur. najčešće: pnó.

pněm: greg. 36 daj mi cvetko, dete zalo, da na prsi jo pri-pněm; — pně: ravn. 1, 59 kraj sam ga obléče v svoje lástno oròžje: brončeni svoj grebenák mu déne na glavo, opnćga z lastnim oklepam, kor. 2, 13 šmarno svéčico prižgè, mášni plajš po tlěh razpně, greg. 51 star pótnik v ókno vspně okó ko truden mimo gré; — pnějo: kug. 57 vetrovi ta trěbuh grozovitnu nappnějo; — pnó: dalm. jezaiia 33 naj le ony svoje štrike nappnó, ony vsaj bodo držali, kug. 60 vganíte se tím uržohom, kačeri živino nappnó, rog. 66 malarji platnu močnú inu dobru nappnò, jap. prid. 1, 152 viharji valóve tiga morjá kakòr gorřę nappnó, ber. 211 čez ene dni dobi otròk na vprasněnih rokah kake mehurje,

ki se v 10 ali 11 dneh popolnoma napnó, levst. žup. 60 koñ je žalosten in omamjen ter tako napnó se mu podčeljustne žleze.

Osnova t̄ne gubi poluglasno te glasi t̄ne: t̄nēm, t̄nēš itd. kor. 2, 87 zdaj bom móglá v desetino it'! . . v borštu jo támna noč zat̄nè, pod prvo drvo je prišlà: nocój bom t̄u prenóč'vala.

Od osnova, kojim druga slovka glasi *re*, mijeñaju ɓ prve slovke na *e*: b̄re, d̄re, p̄re lavare te glase bere, dere, pere pak su uvrštene pod a); a ɓ produžuje na *a* osnova t̄re te glasi tare: tárem, táreš, táre, táremo, tárete, tárejo, táreva, táreta; 3. plur. glasi i teró (i tró). Rijetko joj se ɓ mijeña na *e* u krañštini, ali govori se i: t̄rem, t̄reš itd. Evo primjere:

t̄areš: traun 230 ti zat̄areš človeka; — táre: traun 104 mene sovražnik doli táre, škriñ. 63 móder kraļ razpody hudobne inu jih z kolešam táre, 68 kateri vbogiga táre, 133 v̄ednu pre-mišlúváñe mesú doli táre, ravn. 1, 212 táre naj jih šiba ali nadloga, 1, 244 je pač to p̄ost po moji všéčnosti, de se človek táre kak dan? 2, 89 vse se ľudí táre, 2, 163 sníde se kmalo ľudí: vsa hiša se jih táre, preš. 36 kdo zná noč t̄emno razjásnit' ki táre duhá! 108 mráz Ovidja v Pontu táre, škriñ. 132 p̄ed̄en se kolú p̄er kapnici pot̄are, ravn. 1, 94 kola in koleša vse se pot̄are, 2, 65 bo pač kdo rad imel otroka, ki vse pot̄are? škriñ. 252 kratko bolež̄en zdravnik zat̄are; — t̄ere: škrb. 1, 407 človk! kader te t̄ere en križ iši le frišen luft; — tr̄e: rog. 188 ta pokoršina use le te z̄čle tar̄e (čitam: tr̄e) inu t̄épt̄a, greg. 118 dušo tr̄e jim žal in bol, 59 kjer joka se nesreče sín, otr̄e mu z líc solz̄e, 136 ti pa, src̄e, mi čúvaj cv̄etje, da mraz ne str̄e ga in vihár; — tárete: ravn. 1, 256 ker vbóžca tárete, in mu kar ima prida do čistiga pobérate, si bote scer hiše iz rézaniga kamna postavili, n̄e pa v njih prebivali; — tárejo: sch̄on. 349 bom potrl te, kateri tebe tárejo (2 mos. 23) traun 32 varuj mene pred̄ timi hudobnimi, kateri mene doli tárejo, 235 vsak dan tárejo mene moji sovražniki, 238, gospod, ony tvoje ludstvu doli tárejo, ravn. abc. 55 mati k̄otel ot̄arejo die mutter scheuert den kessel; — t̄erejo: p. Hipolit u k̄op. 93 ta lan inu konópla v'udo namóčena inu zopet posuš̄ena se t̄erejo ali teró s to le-séno trlico; — teró, tró: kug. 3 od kug inu boležen, kat̄ere vašo živino teró, bom jest z vani v tih bukvah govoril, škrb. 1, 160 živiš med ohrniki, ktiri bližniga doli teró, 1, 409 moreš nehatí čez križe godrnati, ktiri te teró, greg. 108 on̄emel je p̄étja veselega

glás, srcé mi teró bolečine, levst. žup. 137 nabrani goséničji mešički da se zateró.

Ostale osnove gube ь u prvój slovci čim bivaju jednoslovčane.

Osnova cvre u govoru gubi i v te glasi: crém, crěš, crějo, cró: (ravn. 1, 152 obilnost od tvojih crè kolesníc).

Osnova mre rabi češće mrje, ali dolazi i mre: levst. žup. 51 kdor od mraza o b umrè, taciga je sléči . .

prèm: rog. 572 za tu, de le tèm od prèm te zaspáne očy, postávím naprej s. Jošta, greg. 43 kadàr okó otóžno v kupo vprèm; — prè: traun 93 jest sim kakor en mutec, katèri svoje usta ne odpré, jap. prid. 2, 510 če besèda božja enimu očy negóve pámeti ne odpré, ga še bol oslepy, ravn. 1, 82 kraľova hči zagledala je jerbasček v ločju in reče svoji dekli po n iti. Ga odprè, kar zagleda otroka, 1, 20 Noe okno odprè, 1, 144 Samuel odprè snídnice vrata, 2. 124 izpušèn si, odprè se ti jéča, preš. 162 nebó odprè se, ber. 166 če se v kúrjeni hiši po zimi ôkno odprè . . , jap. prid. 2, 62 vy imate potreba, de vas bog z svojo gnado posebnu opré, ravn. 2, 261 clo bogú se podprè, in mu šegice, ki jih je trdil štéje, levst. žup. 36 župan odgánanca priprè in izpraša, preš. 78 fant z celo močjó se v vèso vprè, traun 168 de se lúkna tē jame nad mano ne zapré, ravn. 1, 212 če se nebó zaprè, oh, vsliši jih, 1, 187 hitíte iz mesta, de nas ne zasáči in vá n ne zaprè, preš. 96 smrt te zasáči, glas ti zaprè besedí, levst. žup. 55 učilnica se zaprè, če je treba; — prète: kug. 14 če si žlahtne junce inu krave zberéte, zapréte pôt všem boleznám; — prèjo: ravn. 2, 43 pred otroka na koléna so popádali in mólijo ga. Po tem odprèjo svoje zakláde in so déte obdarovali; — pró: dalm. luc. 12 kadar pride inu pokluka, ony nemu zdajci odpró, schön. 35 pride inu potrka, ony nemu zdaici odprò, jap. ev. 330, pride inu potrka, nemu zdajci odpró, jap. prid. 1, 262 smrtni grēhi pekèl odpró, 1, 395 ga primejo, mu vusta odpró, ga silo de ima jesti, ravn. 2, 79 Jezus je po krstu iz réke šel in móli, kar se nebésa na en krat nad ním odpró, preš. 73 pred ním odpró se vráta, 105 oči odpró ľubézni dúr' in vráta, ravn. 2, 160 vetróvi vléčejo in vpró se v hišo in sospè se, dalm. josve 12 se davri zapró, ravn. 1, 20 morski studenci se zapró, 2, 277 kolikor jih je bilo perpravljenih, so z ním šle v hišo k ženitnini in duri se zapró, greg. 112 duri se zapró.

strěš: ravn. 1, 245 če srcé sprostrěš lačnimu, vedno te bo ravnal gospod; — strè: ravn. 1, 95 Mozes izprostrè roko —

z strašnim hrupam zavézne Egipčane morje, 2, 184 reče mu: sprostri roko! Ko bi trènil, jo sprostrè, 2, 36 kako vender le prava čast božja človeku srce razprostrè!

vrè: škriñ. 44 iz vust nespametnih noròst vun vré, ravn. 2, 125 ošabnost jih kuha, vse vrè po ñih, greg. 37 mnogo mimo vrè ljudí, 92 gomilo z rôso tó kropím ki vrè mi čez obráz, ravn. 1, 24 bog jim ovrè ñih nespametni, prevzètni počètik, 1, 265 nič ga ne ovrè dobro delati, greg. 26 mladenek cveten zbor privrè čez prag na beli dvor; — vrèjo: ravn. 2, 75 iz vsih stanóv vrèjo h krstu ljudjé k ñemu; — vró: greg. 112 ko réke v morje va ñ nocój krdela silna vró, ravn. 1, 31 kadar je čas bilo spat iti, kar per vró vsi mestničane iz vsih ulic.

zrèm: greg. 43 tu v kupi, glej prekrasno zrèm kraľico nebèško hčer, neskáľeno resnico, 79 ko zrèm v svetišče nadzemľsko to, srcé mi neskònčno je polno, preš. 34 mèni nebó odprto se zdí, kadar se v tvòje ozrèm očí, greg. 43 kadar okó otóžno vkupo vprèm, skrivnostna čuda v kapli zlati vzrèm; — zrèš: greg. 113 kar zrèš jih pred seboj, zapíši mej mrlíce mi, pok. 1, 19 blagúr tímu, na katèriga se ti usmilenu ozrèš; — zrè: škriñ. 225 dokler se on na ñe ozré, 257 na tega se oku božje dobrotlivu ozrè, ravn. 1, 36 Abraham se ozrè in v gošavi je zagledal ovna, 190 more bit se ozrè bog na mojo nadľogo, 2, 94 učenca počasi gresta za ñim. Jezus se ozrè in ju ogovori, 2, 279 bogatíne je vmrl in je bil v pekel pogrèznen. V pekli se na kviško ozrè in je od déleč Abrahama in ñemu na róči vbožca zagledal, ber. 29 ko je Lótova žena ogeñ slišala pokati, se ozrè po mestu, preš. 78 fant z célo močjój se v vèslu vprè, nič vèč se na zvézdo ne ozrè; — zrèmo: ber. 8 če se le okóli sebe ozrèmo, zagľédamo brez števíla veliko rečí, 146 če se po zemli ozrèmo, vidimo de nismo mi edine žive stvarí na ñi.

žre: žrè: dalm. jerem. 2 vaš meč vaše preroke žré, škriñ. 301 duša kakor goreč ogin vnèta ne bó potolážena, dokler kaj požré, 350 kdor čez ostane, tega naj plameña moč požré, jap. prid. 2, 99 tudi v cerkvah požré le ta misel na svojga malika vse druge misli, traun 168 de mene globočyna ne požré, ravn. 1, 33 ogní naj šine iz Abimeleka in požrè naj Sihemske možjé, kor. 1, 78 zemľa širóka se odprè ino novèsto v sé požrè; — žrèjo: traun 27 ali ne bodo vsi ty spregledali, katèri moje ludstvu kakor en grízlej kruha žrèjo; — žró: traun 128 ali ne bodo vsi hudođelniki, katèri moje ludstvu kakòr en grízlej kruha žèró, te spo-

znali? škrb. 1, 159 v sabóto mesó žró, jap. prid. 1, 178 se nažró vina kakòr živyna vodę, dalm. jezaja 9 gospud bo Rezinovo vojsko zupar ñe povišal inu ñih sovražnike vkupe spravil Syrerje od spreda inu Filisterje od zada, de Izraele požró z polnimi usti, salom. predg. 8 norčova usta tiga istiga požró, jap. prid. 2, 117 se sicer boje eniga komarja doli požreći, zraven pak eno celo kameło požró, 1, 152 viharji valóve tiga morja kakòr gorre napnó inu cełe barke požró, škrb. 1, 404 vidim nesreće, ktire premožéne požró, ravn. 1, 24 tako okó zasluži, de ga orlovi mladići požró, 1, 69 i ber. 21 grde in shuššane krave požró unih sedem lepih in debelih, ber. 43 drobni požró polne klasí.

Osnova *cvěte* u kraňštini do notraňštine u prvoj slovcí čuva poluglasno, a s toga ima naglas na nastavku *e* skroz i skroz: *cvětēm, cvětěš, cvětě, cvětěmo, cvětěte, cvětějo, cvětěva, cvětěta*; 3. plur. često *cvětó*. U goreňštini mijéna se *t* na *d*, a čuje se i u pluralu i dualu naglas na zadňoj slovcí: *cvědemò, cvědetě, cvědevà, cvědetä, cvědejö*, ali je onaj prvi obiçniji. U notraňštini se mijéna *ь* na *e* kao u ugrskoj slovenštini i kajkavštini te glasi *cvětem* .. *cvětemo* itd.

cvětěš: preš. 120 *préd* dekléta so iméle, ál kar tí *cvětěš* med ñími, vsih lepôt nobéna ñíma nam dopásti več pravíce; — *cvětě*: dalm. job. 8 je li more trava rasti prez vodé? sicer dokler *cvěte*, prejden se pokosy, vsahne, prejden se senu dela, rog. 171 Aeneas Sylvius Piccolomini po tem kir je bil h rimskimu papežu izvólen inu zadúbil tu ime Pius II, pèrglíhal je bil to ñegovo čast te Aaronavi šibi iz temi perpisánimi besédami: *insperata floret cvějtě* načákana, traun 257 de je človek v svojim živleñu kakòr tráva, de on kakòr polska róža *cvědé*, škrb. 1, 373 čas tojga živleña je kratik, Job ga pergliha roži, ktera zjutrej veselo *cvědé*, zvečir vsahne inu se posuší, 1, 381 živleñe naše David razdelí v jutro inu v večir kir pravi: zjutrej *cvědé*, zvečir se posuší, ravn. 1, 120 zjutrajni travi enaki so, ktira pogíne: zjutrej *cvětě*, se spremína, zvečer jo pokosé in pa vsahne, 2, 179 v nedélo in v délovník vse eno síjajo sonce, luna in zvezde, vse eno gre dež, vse eno rosa pada, vse eno tekó studenci, vse eno rase, *cvětě* in zori, preš. 50 stoji Morávški trg Lescé, več lepíh déklic v ñem *cvětě*, 120 dôkler ne *cvětě* še róža, so v časti per nas vijól'ce, škrb. 1, 425 dokler je človk zdrav, jegrá pred svetam bog vé kaj za enga močniga duhá, al kadar moč trupla doli vzáme, kadar le-

pota trupla o c v e d é, kadar se živleñe enako eni spomladanski roži z a č n é sušiti, o ta krat ni mogóče, de b' se grešnik ne bal, de b' se ne trésel, kor. 3, 59 k' suha hruška r a z c v e t è, ondaj nazaj pridi, levst. žup. 191 razcvétiti, storiti da kaj r a z c v e t è; — c v è t e (cvěte?): greg. 84 zêmļa c v è t e kot nekđaj živo in lepó; — c v b t è m o: greg. 123 pomladni cvét odéva svét, takó c v e t è m o mi; — c v b t è j o: traun 235 grešniki zelene kakór tráva, inu vsi kateri hudú delajo, c v è d é j o, dokler bódo na vselej inu na vèkoma pokončani, preš. 19 rudéče lica zórno šè c v e t è j o ko so préd cvetlè, 144 ak v gredice vrta jih (rože) zeléne kdo presadí, c v e t è j o koj veséle; — c v b t ó: dalm. levst. 3 kadar pak gobe c v e t ó v koži inu pokryo vso kožo od glave do nug . . , u predgovoru V: človeski leben perglihuje travi inu cvejtu na puli inu lystju na drevju, katere aku lih lepu c v e t ó, hitru uveneo inu pogyneo, rog. 350 trgajmo te gartraže dokler c u e d ò, ravn. ber. 146 vse te rastine rastejo in c v e t ó, preš. 7 rózice c v e t ó veséle le ob času létne mláde, 51 tam lépe rózice c v e t ó, veséle tičice pojó, 98 al žláhtne krajske tam c v e t ó beséde? čb. 5, 30 vrtnice naglo o c v e t ó, kor. 3, 68 rózice lepó c v e t ó, pa vùnder enkrat o d c v e t ó.

Osnova r b v e (kor. ru) glasi rvëm, rvěš itd. Ali se gubi i mah preotima ruje: rújem, itd. Iz kniže primjera neimam.

Osnova s b p e gubi b te glasi spe: spëm, spěš, spè, spèmo, spète, spèjo, spèva, spèta; 3. plur. običnije: spó:

spèš: rog. 7 poslušai ta urzah, kateri drugi ni, ampak kir na i s p è š, na izsujèš prou tvoje srce pred Jezusavim srcam; — spè: ravn. 1, 249 trava je ves život, ñegova lepota enaka cvetju po poļu: božja sapa naj va ñe potégne in trava vsahne, cvet se o s p è, 1, 275 po joku in jihñanu nas spet z veselem o s p è, greg. 31 oh, cvetje je rahlo, čez noč se o s p è, jap. prid. 1, 83 vinu imá le to lástnost, de človesku srce razvesely inu ñegove skrby inu žalosti kakór eno mègló r a z s p é, ravn. 2, 160 vetróvi vléčejo in vpró se v hišo in s o s p è se; — s p ó: čb. 5, 53 prekratke so te léta, kjer nam ona vénce spléta in le naglo se o s p ó.

Osnova s b s e gubi b te se izgovara tako, da se na početku čuju dva s jedno iza drugoga: ssëm. Riječ u tom obliku izumire, ali još se dobro sjećam, da mi je majka rekla: naši prasci rado ssó. Mah otima oblik s s s a m. Iz kniže ne imam primjera.

Osnova t b k e glasi u goreñštini hke: hkëm, hkěš, hkè itd. uz to i hčem, ali i tčëm.

тѣче: kor. 1, 127 je v kamrici Alénčica, katera prelepo te čè pretanke riže šlaroste; — tkó: dalm. jezaja 59 ony ležejo baziliškova jajca inu tkó payčino. Uz to dolazi oblik tkâm, tkâš itd. met. 104 tkè m, tkâm, ravn. abc. 79 prtár in suknár jih iz vóvne stkáta.

Osnova žǵge u govoru gubi ǵ te glasi jednoslovčano žge: žgè m žgèš itd. U goreštini mijéna joj se g na j te glasi: žjèm žjèš.

žgè: kast. cil. 48 v tei ženi nyč družiga se ne znaide, ampak kar kole, kar žgè inu kar vmory, 261 aku ti arcata kir te žgè inu reiže zahvališ inu inu lón plačaš, zakai božij arcnij nési pokorn? jap. prid. 1, 264 prava gręvinga dęblu tiga gręha nóter do korenin požgè, ravn. 1, 295 le kar mu duhá véže, kar ga v dobrim opovéra, požgè nadloga nad nim, rog. 180 ubógi člóvik pèr žgè to luč, ravn. 1, 219 tako (ľudstvo) grábi vse hudo okoľ sebe togotnimu ognu enako in spet hudó povsot pèr žgè in povsot napravi révo in pušo, 2, 208 ktira žena, če deset grošov premóre in zgubi naj jeniga, ne pèr žgè ľuči in ga ne jiše, jap. ev. 60 poberite vkup lulko inu jo zvezite v snopike de se se žgè, 61 kakòr se pobere lulka inu z ognám sè žgè, taku bó v končani tiga svèjtá, jap. prid. 1, 285 vas evangélium k enimu drevesu pergliha, kateru se poseka inu se žgè samú za tó, kęr sadú ne pernese, preš. 26 grmádo dela perléten samčè, ko pride smrt béla, na ní se so žgè, ber. 171 blisk je iz ogníne, ktéri udari in razdrobí in u žgè kjér kaj goriviga zadéne, 198 ponižen odgovor zlómi jézo, čmerna beséda pa jo u žgè, ravn. 1, 21 po tem postavi altar bogu Noe in mu žgáven dar na nemu za žgè, 1, 36 Abraham je zagledal ovna za roge tčati. Ga vzame in za žgè bogú namest sína, 1, 141 pred naj se dar bogú za žgè; — žgó: jap. prid. 1, 262 ti gręhi mašuváne božje pod žgó, rog. 78 pregréhe so taiste meglè, katére . . se preobrnejo u treske inu požgò vaše hiše inu cimpre, jap. prid. 1, 152 tukaj zapovę on sončnim žarkam, de naše žita sè žgó, dalm. syrah 9 lepe žene so mnogoteriga obnorile, inu od níh se v u žgó hude žeje kakòr ogin, kast. 387 klíči na te lubeznive seraphime z lubézanjo goreče, de tebe v u žgó, kemp. 215 tvoje želè tebe dosti krat v u žgó, 322 merkei na moje besede, kattere u žgó te srca inu to dušo resuetlè, ber. 172 letéči pozoji ali lintveri niso nič družiga kakor užgane rečí, ki se v zraku naberó, se u žgó in ki jih sapa nósi in podí ali pa naglo na zémjo padejo, ravn. 1, 135 vsékavši vsaki svojo véjo gredo urno za nim. Naložili so jih okoli turna in ga za žgó.

Osnova koja ima u prvoj slovcu povokaĵeno *r* glasi *v r Ź e* te ima na *r* potisnuti naglas *negdje ^ a negdje `*: *v r Ź e m*, *v r Ź e Ź . . v r Ź e j o* i *v r g o*, n. p. levst. Źup. 27 naklāde k davkom naj se na *v r g o* na vse obĉane, kateri daj o davek, itd. Pazi kug. 162 *v r Ź e j o* = *v r Ź e j o*.

Iz *Koruške* slovenštine navodi Kres na sprijeda pomenutom mjestu: *zaĉnām* (*zaĉnēm*), *prīmam* (*prīmem*), *varjēmam* i *varjēm'm* (*verjāmem*), *vjēmam* (*vjāmem*), *'óvnam* (*kólnem*), *odprām* (*odprēm*), *žrām* (*žrēm*), *žjām* (*žgem*), *poĉāj da toba' zažjām* (= *ĉekaj, da duhan zažem*) *v r Ź am* (*v r Ź em*).

Osnove koje u poĉetnoj slovcu poluglasno gube na goriĉkom se Krasu naglaŹuju kao: *žmēm*, *zmēŹ*, *žmē*; *žmēm o*, *žmēte*, *žmēju*; dakle *i*: *žrēm*, *ĉrēm*, *cvrēm*, *kēm* uz *hkēm* i *tkēm*, *žgēm*. Isto tako i na Ponikvah: *žrēm*, *žrēŹ*, *žrē*; *žrēma*, *žrēte*, *žrēje*; *žrēwa*, *žrēta*. Tako i *atmēm*, *atmēŹ . .*; a u Kobaridu: *žrēm*, *žrēŹ*, *žrē*; *žremō*, *žretē*, *žrejō*; *žrewā*, *žretā*. Tako *i*: *ssēm* (*ssēm*), *tĉēm* (*ĉitaj malo ne kao ĉm*) *tĉēŹ*, *tĉē . .*; *žgēm*, *žgēŹ*, *žgē . .* A gdje poluglasno ne ispada ima i Ź. sing. `: *ĉerēm*, *ĉerēŹ*, *ĉerē . .*, *terēm*, *terēŹ*, *terē . .*; nu ipak: *oprēm* (*aperio*), *oprēŹ*, *oprē . .*

Osnova *cv Ź te* na goriĉkom Krasu glasi: *cvĉdem* i *cvĉtem . .*, a na Ponikvah: *cwĉdem*, *cwĉdeŹ*, *cwĉde*; *cwĉdema*, *cwĉdete*, *cwĉdeje*; *cwĉdewa*, *cwĉdeta*; a u Kobaridu: *codēm*, *codēŹ*, *codē*, *codemō*, *codetē*, *codjō*; *codewā*, *codetā* (i u GoreŹskoj izgovara se *cudēm* uz *cvĉdēm*).

Osnova *cv Ź re* glasi u Tumincih: *cŹrm* (= *cvĉrem*) *cŹrŹŹ*, *cŹr*; *cŹrma*, *cŹrte*, *cŹrjē*; *cŹrwa*, *cŹrta*.

Osnova *s Ź se* glasi na goriĉkom Krasu: *sŹsem*, *sŹseŹ* itd., a na Ponikvah: *sāsem*, *sāseŹ* itd.

Na *prijedlogu* naglas ima na goriĉkom Krasu i na Ponikvah osnova *ĉ ne*: *zāĉnem*, *zāĉneŹ* itd., a u Kobaridu: *zāĉnem*, *zāĉneŹ*, itd. ` dolazi na *prijedlogu* od na goriĉkom Krasu u osnovi *p Ź r* (*aperire*) i *j Ź m*: *wōpre m*, *wōpreŹ* itd. i *wōtmem*, *wōtmeŹ* itd.

b) u ugrskoj slovenštini

poluglasno ne biva nikada *a*, veĉ *e* ili ispada. To je *e* kratko te ima ` n. p. *zēmem*, *zēmeŹ*, *zēme*, *zēmemo*, *zēmete*, *zēmejo*, *zēmeva*, *zēmeta*; *tērem*, *tēreŹ*, *tēre*, *tēremo*, *tērete*, *tērejo*, *tēreva*, *tēreta*.

Iz knige mogu samo ovoliko navesti:

Osnova *j Ź me*:

pri-j Ź me: *prīme*: *kŹzm*. 17 *kí* koli ne *prīme* vas niti ne poslŹne reĉi vaŹe, vō idouĉi z hiŹe ali z mesta onoga doli ztepte

prajh noug vaši, 37 ki more prejéti, naj príme, nagfl. 181 vučitel pred decouv nikoliko krát sapo popríme.

kune: kunêm: trpl. 73 na veke ními zakuném miloščo mojo; — kuné: nagfl. 42 je li je dober otrok, ki z vústami kuné? ki z vústami kuné, nej je dober otrok, prijatelj 1877, 75 v Boston váraši živé bogat mož, ki vseli gda zakuné dá dár za cerkvene potrebčine.

Osnova p̂ne dolazi u Küzmiča za prezenat krivo ista koja rabi za infinitiv: pe, s naglasom ˆ: 53 znáte kaj po dvóma dnévoma vüzen bode i sin človeči se tá dá, naj se raspé, 58 oni so pa ešče bole kričali govoréči: naj se raspé, 160 naj se raspé.

cv̂re: crêjo: nagfl. 111 kak lepou dúšjio kúne, gda crêjo moje pečenje.

pr̂re: prêm: küzm. 26 eta je vsa gučao Jezus vu prilikaj lüstvi, i brezi prilik je ním nikaj nej gučao, da bi se spunilo, ka je povejdano po proroki govoréčem: odprém vu prilikaj vüsta moja, vó povejm skrita od začétká svejta; — prêš: trpl. 85 gda odprêš roké tvoje, nasitijo se z dobrim, bar. 47 či odprêš ali nej tvoja vüsta na tužno tožbo, na vesélo spejvo, on eta zasliša, 18 tak ti né vu kloño zaprêš? — prê: küzm. 6 i odpré vüsta svoja, včio je je, 11 trúpajte i odpré se vám . . trúpajoučemi se odpré, 105 vsáki samec ki odpré utrobo, svéti gospodna bode zváni, nagfl. 158 počási se popovjé odpré i cvejtiče se vesélo razpüsti, 113 pura perouti v zemlou opré, 156 listje zela se vküp zapré, gön. 35 dvérca zapré; — prêmo: nagfl. 81 či dveri i obloke gori odprém o, 183 či v železni káhlaj ogen gori i takšega hípa sopi zateknemo, ali z etak tálom zrak vó zaprém o, ogen vgásne; — prêjo: küzm. 40 gospodne, naj se nama oči odpréjo, nagfl. 91 oči se ním (mačkam) li na devéti dén odpréjo, gön. 93 vsaka vüsta se na moleúé gospouda nébe i zémle odpréjo, 147 či ga staviti ščéjo, zaprêjo ga.

str̂re: strêm: küzm. 111 mešter, cejlo nouč smo delali i nikaj smo nej zgrabili; ali na rejč tvojo rasprestrem te vlák; — strêš: küzm. 212 gda si mládi bio, sam si se opašüvao i šao si kama si šteo, gda pa ostáraš, vó rasprestreš roké tvoje i drügi de te opašüvao i pelao kama ne boš štéo; — strê: nagfl. 112 puran gdate rép na okrouglo vó rasprestré, 113 puran perouti do tél rasprestré, 158 one prizovéjo svoje lübléne roditele i brate, da se i tej srdce na radost rasprestré nad lejpim sádom níhovi trüdiv, nag. vog. 9 šoulsko osnávlañe se vó rasprestré na vse

vríhe návuka; — strêjo: nagfl. 164 gdare so na trlici zosejkane konouple mekejše grátale, vö je na rosou raz prestrejo.

v̄bre: vrê: dain. 193 kda zavvrê jesti je, bar. 30 mošt po kratkom vrejmeni vö zevrê.

ž̄bre: žrê: trpl. 16 gospoud je požré vu nečamúrnosti svoj, nagfl. 94 ešče ednouk je dobro zgrizé i tak pá doli požré, 140 krivičen žukavec jezero pravični' požré, gön. 38 užora požré sád trüdiv dužnika.

p̄he: pšê: küzm. 122 erčé Jezuš: što se me je dotekno? gda bi pa vsi tajili, erčé Peter i ki so ž ním bili: mešter, ľudstvo te pšé i stiskáva (dain. 192 kaj srp žné, stopa pše, ogen žge ino tê gda zavvrê jesti je? amo je smještena ova osnova radi pšeno, pšenica).

t̄ke: tčê: gön. 22 pávuk tčé, nag. vog. 83 tkálec tčé (i takács szó); — tčêjo: nagfl. 102 vsáko leto pobérajó (biče bilo: poberéjo) z mene vso odejvko mojo, z štere samim sebi tčéjo pré-cimbno odetel svojo, 164 eto po tom oglavéjo i od vse nesnajge očistijo, spredéjo i setčéjo, platno pa splajájo.

ž̄ge: žgêš: mol. 69 da vu nami ogjen tvoje ljubavi vu žgêš, bar. 8 pri nem (ogni) zažgêš se; — žgê: nag. vog. 20 ogen žgé, mol. 274 eti se bogatec pečé, eti se i báržon žgé; küzm. 69 je li se zá to vu žgé svejča, naj se pod merico dene? nagfl. 68 on je nej znao, kaj se nej prav sího senou spüsti i vu žgé, 174 na ogni se (žveplo) z lejhka rozpüsti, z lejhka vu žgé i gorí, 177 ka za lasnost má žveplo? kaj se vu žgé i gorí, küzm. 5 šteri má vejačo vu rouki svojoj i sčisti gümmo svoje i vktüp spravi pšenico svojo v „skegen“ pleve pa zežgé z nevgašenim ognóm, 26 liki se pa spoberé te koukol i z ognóm se zežgé, tak bude vu skončávaní etoga svejta, trpl. 38, ki bojni konec vrže po vsem svejti, zlámle lok i stere dardo, zejžgú koula z ognóm; — žgêjo: trpl. 59 doli žgéjo vsa sveta mejsta boža vu držéli, nagfl. 163 z žíta i palinko žgéjo, küzm. 7 niti ne vu žgéjo posvejta, 177 takše skopaline, štere se vu žgéjo i goríjo, se goreče zovéjo, 189 bliski se gdate vu groznom plámmi doli vržejo i vu više stojéča dugována vderéjo i vu žgéjo, ali spoterejo je.

Osnovu cv̄te vidi sprijeda pod β).

γ) u kajkarštini

poluglasno u osnovi biva *e* ili ispada. ь biva *e* u osnovah j̄me, t̄re i ž̄bre, u ostalih ispada. To je *e* kratko te ima „, rijetko se produžuje: z̄emem, t̄eš. Ipak ь biva i *a*: perg. 5^a v̄zamu.

j b me dolazi složena s prijedlozi; v z e m e: v z è m e m, v z è m e š, v z è m e, v z è m e m o, v z è m e t e, v z è m e j u i v z è m u: math. 2, 3, 63 poklam ju nájde, v z è m e ju na pléča svoja, 2, 3, 47 koji zarad svojega dobročinstva k stolu gospona vu blaženoj vekivéčnosti v z è m e j u s e, kemp. 115 slêpote v pámet ne v z è m u, itd. Tako i: odnème, znème. — Složena s prijedlogom pri glasi i tuj: p r í m e: p r í m e m: kemp. 220 zapovêdaš, da nevmrtelnosti hránu p r í m e m, 233 ti hočeš da te p r í m e m, 235 ako mi nê dano zajéti iz punosti zdenca niti tia do sitosti piti, priložim vendar vústa moja k lukni nebeske cèvi, da končèmar malu odonud kaplicu p r í m e m za okrèpiti žèdu moju; — p r í m e š: kemp. 105 dober je tolnáč da, kada zažgánosti dáha p r í m e š, premisliš kaj bude, kada svetlost milošèe otíde, 116 trêba je ze vséma da se pravdenoga samoga sebe za ništar držáña p r í m e š, ako hočeš proti tèlu i krvi premágati, 146 gda ti se prilika naméri i pop r í m e š j ũ, ono isto najdeš kaj si bežal; — p r í m e: petr. 142 vsaki on koteri ostavi hižu ali brate ali sestre ali otca ali mater ali ženu ali sine ali zemlo za ime moje, sto krat toliko p r í m e, kemp. 200 milošèa rada posel p r í m e, 231 dragoga svojéga pobožnum pametjúm p r í m e, math. 1, 1, 23 dobre vu vekivéčnu blaženstva plaču p r í m e; — p r í m e m o: gašp. 1, 517 tri zroke na naš navuk kruto hasnovite p r í m e m o: — p r í m u: petr. 102 gda pomeúkate, p r í m u vas vu vekivéčna prebivališèa, mat. 108 milošèu za milošèu p r í m u, 220 rad tvoje rèči príimlem iz ust tvojeh, da se èvrstèje p r í m u v srdcu mojem, itd. itd., math. 1, 1, 198 ako rukovet požetu od zgora pop r í m u. Složena s prijedlogom pre glasi p r é j m e: petr. 38 i ev. tirn. 35 ako si bóži sin, pústi se dole.. ar je napisano, da je zapovedal anđelom svojem od tebe, i vu rúke p r é j m u tebe; tako i nájmem, zájmem.

t è r e: gašp. 1, 579 devet dán vu temnici zaprta listor da z gládom zat é r e se ona vender jaka i ruména je začúvana, mat. 62 vu hiže ove bude prokletstvo, doklam vsa zat é r e se, 68 poklam vas zat é r e, 447 bog na te pustí glád, doklam te zat é r e, 491 da se ves spomenek obšanostih vučiúneneh vu pameti zat é r e, itd.; — t è r e j u: vran. rob. onda t é r e j u lán vu trlice, 1, 145 mat. 465 sacramentum s. pokore iz dveh zrokov je napravljen: da se zat é r e j u i izbrišu iz duše grehi prešestni, da se občuva potlam duša ista od drugeh grehov; — t è r u: kemp. 180 sinko, naj t è ne vt è r u trúdi, koje si zaradi mene priel.

ž è r e: mat. 509 prestanete zlo činiti, ar ako ne budete prestali, meč, palloš vas p o ž è r e; ne velli: m é č vas prebode, nego vas p o ž è r e.

Grubitkom poluglasnoga bivaju osnove jednoslovcane, i složene s prijedlogom mogu imati naglas i na prijedlogu: počnem, rãzpnem, vran. rob. 1, 121 nãpnem, 1, 10; nãpnem, pãndrem, ãbstrem, zãpnem, vúzgem: math. 1, 1, 197 pãčnejem dvojiti, gašp. 1, 525 slatko zãčne labudu popevati, mat. 111 ni jedan znati ne more, da tak v ú mre, math. 2, 3, 64 koja žena, imajúča deset sedmic, ako pogubi jednu sedmicu, ne v ú žge li svécu? 2, 3, 153 da se na ognú z é ž ge, vúzgeju vran. rob. 1, 208 itd. Ali dolazi i na nastavku naglas, osobito u 3. plur.: gašp. 1, 549 od néga pãčnú prositi pomóc, 1, 421 primu s. mučenika i po vulicah varaških drčec navlačiti zãčnú . . kojega na ruke dodignu i zvan váraša po lehkò nositi zãčnú, 1, 624 vu čãsti ovi redovnički postavljeni zãčnú reč božju nazvécšcati, 1, 395 čuvãri vuzu odprú, 1, 509 odprú prsi négove, 1, 526 naj se zaprú oči moje, 1, 530 biskup sede na posteli, kojega vse device obstrú, mat. 627 gora Vesuvius na dalekom orsag i ležeča mesta zatere i zežgé (= zežgè), gašp. 1, 493 veliku grmadu v u ž g ú i svétu devicu na nú híte, mat. 260 ova jesu vražie one iskre, koje po vetru skušavaña nošene v u ž g ú v srdcu velik pogor (a 265 naj se znutra i zvana turna drva naložé, v ú ž gu i tak turen zgóri), perg. 12^b zežguu. — Amo ide i osnova čte koja glasi šte a pišu ju čte: štëm, štěš, šte . . štú. Nu češće rabi štê od štêje: štêm, a i štêjem; — pak žlv mando: žvëm itd. belost.

Osnova kune glasi k ù ne, kad što i k ú ne; krist. 112 ako koi malovredni blaznik nú k ú ne; — k ù nete: math. 2, 2, 220 krivo je ako vi zbog plãcaña dáče k ú nete i prekliñate, 2, 3, 115 neizmerno k ù nete; — kun ù: zagr. 4^a 27 ako me heretniki i Židovi kun ù, za to use ne maram, 5^b 36 pojte með Turke, Agarene i vse druge pogane, glejte, ako se oni imenom svojeh malikov kun ù ali prisežu, 5^b 70 koji sami sebe ali bližne svojè kun ù imenom božjem.

d) Osnove od dvije slovke, kojim nastavak e obično u svih osobah do 3 pl. ispada ili ga ni imale nisu.

Take su osnove: bode ero, dade dare, grede ire, jede, edere, jese esse i vède scire.

1. Osnova bode (bãde) rabi i potpuna u sva tri narječja te ima u sva tri narječja na početnoj slovcu potisnuti naglas, u krañštini po najviše ˆ, a u ugrskoj slovenštini i kajkavštini naj češće ˆ, ali i ˆ:

<i>sing.:</i>	<i>plur.:</i>	<i>dual:</i>
bôdem i bôdem	bôdemo i bôdemo	bôdeva i bôdeva
bôdeš i bôdeš	bôdete i bôdete	bôdeta i bôdeta.
bôde i bôde;	bôdejo i bôdejo	
	bôdo i bôdo, i	
	bôjo i bôjo; rijetko: bodó.	

bôdem: rog. 311 jest križa spremľal na bôdem, preš. 39 hišo bôdem ti ográdil; — bôdeš: škriň. 338 ne podaj se na teško pôt, de si ne bôdeš sam sebi spodtiklej nastavil, Gregorič 115 prédno ti odpade cvet, prah bôdeš in pepěl; — bôde: preš. 107 dih prve sapce bôde odnésel tó, levst. žup. 69 gôlo domovinstvo si kdo pridobôde tudi z drugačnimi dogódk; — bôdete: schön. 284 izveličani bôdete, kadar vas bodo ľudie sovražili; — bôdo: škriň. 2 aku te bôdo grešniki perliznenu vabili, ne vdaj se nim, 4 tãdaj bôdo ony ná me klícali inu jih ne bóm vslíšala, ony bodo zgódej vstali inu me ne bôdo nášli, ony bôdo tãdaj sad svoje pôti jedli inu bôdo od svojih svetov nasiteni, itd., preš. 123 razujzdánim bôdo mójje pésmi prenedólzne, levst. žup. 149 župani naj takój potëm, kadar od polítičnega okrajnega oblástva dobôdo zapóved nabirati vojáske kône, poprávijo koňski pôpis lánskega léta; tí sodci vém da ne pozabôdo, kar sami živo čutiyo, s kolikšno muko človek na slovenski jezik prelága uradno némščino; — bôjo: ravn. abc. 79 gumbi ali púcki na sukno in kamžolo se per gumbarju dobójo. — U ugr. slovenštini: bôdem i bôdem, ovo zadne veoma često dolazi, ali se ničim ne bíleži: predge u let. mat. 1877, 106: rad boudem se hvalo vu moji ne-voulaj, 112 či z lüdi ino angjelov jeziki boudem gučo, lübez-nosti pa ne imam včineni sam kak med brineči i či boudem meo prorokítivane i vse skrovnosti boudem znao ino vse znanosti i boudem meo vso võro ka brigé boudem prinášo, lübeznosti pa ne bom meo, nika sam nej, predge: od šterih boudeš etak pravo. . — bôde: predge: vrejmen je kratko i vsigdar boude kračise; — bôdemo: predge u let. mat. 1877, 114 ka boudemo činili? — bôdete: predge: tak sodca se ne budete bojali, nego z veselím talom te na soud boží šli, ne boudete z gnešním slugom pravili: ka boudem činio? — bôdejo: predge u let. mat. 1877, 103 naj eta ouzdaleč od nás boudejo, 108 David prepovedo svojoj držini, naj Nabali nikakšega kvara ne činijo, ešče ními na pomouč ino hasek boudejo, 114 či ga tak nihamo, vsi boudejo vu nem võrvali; zdañi kršćanje teda boudejo trpeli. — bôdo:

predge u let. mat. 1877, 114 za to i oni kršćauje b o u d o kašti-gani, šteri rejč božo zavržejo; — b o d ó: küzm. 264 gda bi pa dén bio, niki židovje so se vküp spravili i zapriségali so se govo-réči, ka ne b o d o u ni jeli ni pili te čás, dokeč ne bujejo Pavla; — u kajkavštini: b ū d e š: petr. 39 ova vsa tebe dām, ako poklekši b ū d e š molil mene; — b ū d e: petr. 16 hoče biti, da Herodež b ū d e iskal dete na negovo pogublēne, gašp. 1, 331 ali kak dugo to b ū d e trpelo? — b ū d e m o: petr. 82 ako gdo mene ľubi, réči moje obdržaval b ū d e, i otec moj nega ľubil b ū d e i k nemu prí-demo i pri nem stanovali b ū d e m o, gašp. 1, 488 hasnilo takovem bude, ako z apoštolskem duhom spodobne priprošćáke nagovárjali b ū d e m o na glas moliti, 1, 663 koju ako činili b ū d e m o, nam neizgovornu hasen napravimo; — b ū d e t e: petr. 3 gda b ū d e t e videli ova se činiti, znájte da je blizu božje krájestvo, 13 ovo ja pošļem k vam proroke i múdre i vu písmu vučene i zmeđ nih b ū d e t e rážali i na križe razpiňali, i zmeđ nih b ū d e t e bičovali vu sinagogah vašeh i b ū d e t e né pregánali iz varaša vu varaš; — b ū d u: petr. 3 ar se b ū d u gibale jákosti nebéske, i onda b ū d u videli sina človočjega idúči vu oblake; itd.

Ali obično otpada nastavak *e* a pred nim i *d*, koje ispred *t* može i ne ispasti nego se promijeniti na *s* pa glasi u kraňštini i kajkav-štini ovako:

<i>sing.:</i>	<i>plur.:</i>	<i>dual:</i>
bôm, bûm	bômo,	bûmo bôva
bôš, bûš	bôte, bôste,	bôte bôta i bôsta.
bô, bû	[bôdo,	bûdu]

b ô m: schön. 164 aku jest ne b ó m na negovih rokah vidil znamiňa téh žebloiu inu ne b ó m polužil moj prst v tu mejstu tel žebloiu inu ne položim mojo rokó v negovo stran, taku jest ne čem tiga verovati, škriň. 4 se b ó m tudi jest k vašimu pogublēnu sme-jála inu vas b ó m osramotila . . tedaj bódo ony ná me klicali inu jih ne b ó m všlišala, itd., preš. 15 hódil póta b ó m temótno, 29 ak je blizo tista césta, b ó m peľala se s tebj, 30 jez popélem se kje v Brno snúbit Júdné kršene, b ó m peržēnil z žēno črno pénezov na mérnike, itd.; — b ô š: škriň. 5 aku b ó š na modróst klical, aku je b ó š kakòr dēnár jiskal, tādaj b ó š zastópil gospódomi strah inu boš spoznánē božje nášal . . ta krat b ó š pravico spoznal, 9 kadár b ó š spál, se ne b ó š bál, ti b ó š počival, itd., preš. 20 ak' bi živéla vékomej, kar si mi b'la, ne b ó š napréj itd.; — b ô: škriň. 1 módèr, kęr b ó slišal, b ó modréjši postal, inu katęri b ó

zastópil, b ó v stáni vízati, 4 kadar b ó tó čez vas prišlú, kadar vas b ó nadlôga na náglim obšlá inu b ó pogublene kakòr vihár perdrú, kadàr b ó britkost inu težáva čez vas prišla, tãdaj bodo ony ná me klicali, itd., preš. 11 ak hóčeš de jih sence pomòril mráz ne b ó, saj ná me se ozéraj, 15 vrnil b ó se prejšni čas: hòdil pòta bóm temòtne, kámor sréce b ó togòtne gnàl nemili me ukàz, môja stára lúba b ó, b ó potrpežlívost míla zvézo z máno ponovila, 39 ako b ó š per ôkni stála, kádàr mémo hòdil b ó, ak po nôči govòrila ino z ním vasvála b ó š, hišo bódem ti ográdil, zídál zíd bom króg in króg, spústil bóm okóli híše súltana da lájál b ó, itd. jap. prid. 108 če tvoj bližni d o b ó eno sréčo ali službó, katèra si se ti troštal, taku začne tebi sreč tleči, kug. 48 v časih se jim na koži vùn spahne, to je (živina) garje, grinte ali bodence d o b ó, kor. 2, 83 pila mrzlo bom vodó, ki v črni gòri se d o b ó, preš. 17 sáma sodila si préd me nemilo, sáma me zméram še sódiš ojštró; právjio vèndar de slábo plačilo, kdór me pri tēbi zatózi, d o b ó; — bóm o: škriñ. 2 my bóm o vse žlahtne rečy nášli inu bóm o naše híše z rópam napolnili, itd., preš. 97 debélo po gorjánsko jo zaróbi, vsi bóm o tvôj o část na glás trobíl i, 159 prekósili res bóm o vse naróde, itd. — bóm ò: rog. 382 tajsto bóm ò zaslužili, če mi bóm ò volnu prenesli bridkusti; — bôte: škriñ. 3 kakú dolgu bóte otročio lubili? preš. 138 bílé so v stráhu de jih bóte zaničvále, kug. 12 od tega zbèraña pride, de lejpo živino v vaše hlève dobóte, 120 de v takih nesrečah vsaj kóže vaše živine dobóte; — botè: schön. 199 kruh boté jedli, rog. 123 častite Mario in boté vidili nad vami rějsnyco tēh zgúrni h besédi; — boste: kor. 3, 58 kaj se bóste pogledváli, ki bi radi nič ne dali? Gregorčič 114 saj bóste vsi prisilēni vkloniti smrti vrat. . vi bóste prah, pepel. . prah bóste tudi vi; — bova: preš. 117 na posódi v zláti h črkah sláva se bo brála od naróda do naróda tvôjiga iména, 'z né svitlóba bo goréla š e ta krát ko bóva unstran Káronov'ga bróda; — bota: rog. 402 kir sta vèjdela de če na bóta iz Jezusam trpéla, lóhna na bota prejéla, jap. ev. 84 aku bóta dva iz vas ene misli na zemli, kar koli bóta prosila, se jima bo zgodilu, 87 za tega vólo bó člo- vèk očeta inu máter popustil inu se bo svoje žene držal inu bóta dva v enim mēsi, 96 pojdita v tó vas, katèra je proti vama inu zdajci bóta našla eno oslico, škriñ. XXXI za zdaj bóta pogle- dala, če judovsku kardélu kaj sadú nosi, 112 aku bóta dva vkùp spála, bóta eden drugiga gréla, 290 goriši je tat kakòr na lážè naváj en člo- vèk: oba pak bóta pogublene za dejlež prejéla, ravn.

ber. 14 nikar ne jéjta od néga, sicer bóta umrla. O, réce kača na to, ne bota ne umrla, še le prav spreglédala bóta če od néga okusita. Enaka bota bogú in védila bóta dobro in hudo, preš. 41 stári óča se bo práskal, glédala bo máti čúдно: málo pénezov poslála, dôkaj bóta mí naukov, 131 Kupído tí in tvôja lépa stárka, ne bóta dáje me za nós vodíla.

Taj je oblik često i bez naglasa, tako često kad rabi za tvorenie futura: jédel bom, jédli bomo, šlà bota, itd. Ali i tuj drži naglas osobito ako stoji pred glagolom komu čini futur, ili ako slijedi iza néga iza jedne ili više riječi: bômo ga pili, pili ga bômo, prišèl ne bô, itd. — U govoru skraćuje se i taj oblik i to u kraštini iza riječi na samoglasno bom biva *m*: jaz *gam* nosil; bôš biva *vš*: tí *gavš* nosil; bo biva *v*: òn *gav* nosil; bomo biva *mo*: mi ga *mo* nosíli; bote biva *vte*: vi ga *vte* nosíli; bodo bojo biva *vd o v j o*: oní ga *vd o* (*vjo*) nosili; *bo va* biva *va*: mi dva ga *va* (ili *gä va*) nosila; *bota* biva *vta*: vidva ga *vta* nosila. U knízi toga nisam našao. U ugrskoj slovenštini dolazi: *mo, deš, de, mo, te, do; va, ta* ali bez naglasa: *jas mo nosio, ti deš nosio, ipak češče boš nego deš, on de nosio; mi mo nosili, vi te nosili, oni do nosili; miva va nosila, vi va ta nosila*. Tako dolazi i u knízi a govori se i u bližnoj Štajerskoj.

Na *goričkom Krasu* glasi: *böm* (*bön* i *bn*), *böš, bö* i *bü*; *bömo, böste, böju*. Svi se oblici mogu rabiti enklitički, u singularu u vijek, a u pluralu lahko čuvaju svoj akcenat. Singularni se oblici mogu nasloniti i na riječ koja ide iza njih; pluralni čuvaju svoj naglas kad dolaze izreci na čelu, n. p. *bošpisow? scribesne?, näm pisow* i *näbm pisow non scribam*; *bömo píseli scribemus, näbomo* i *na bömo píseli non scribemus*; *näboste píseli, na böste píseli, näboju píseli* i *na böju píseli*. Uplivom naglasa izreke ne riječi naglašuje se i *bôš, bô, bôste*, kad se komu što ukazuje ili grozi: *bôš pisow = wirst du dich endlich an s schreiben machen? böste pametni? = seid doch gescheit!* — Na *Ponikrah* glasi: *bäm, báš, buó; bāma, bāste, bāda; bāwa, bāsta*; a u *Kobaridu* ima iza *b* osim 1 duala kratko u te glasi: *buóm, buóš, buó; buómo, buóte, buójo; bōwa, buóta*.

Osnova *da de* glasi *da* prosta i složena te se u kraštini ovako naglašuje:

dám	dámo i damö	dáva i davä
dás	dáste i dastë	dásta i dastä.
dá,	dadó i dadé,	

u kajkavštini glasi: dām, dāš, dā, dāmo, dāste, dadû (dadê). Evo primjere iz kniže.

d ā m i d ā m : küzm. 38 ka bode pravično, d ā m vām, petr. 32 kaj bude pravo, d ā m vam, 39 ova vsa tebe d ā m, ako poklekši búdeš molil mene, 159 tebe d ā m ključe nebéskoga kraľevstva kemp. 111 kaj tí d ā m za vsa ova jezera dobra? — d ā š i d ā š : škriñ. 15 moj syn! za káj se d ā š eni ptuji zapelúvati, 317 líbi bližniga; aku pak néga skrivnósti na dan d ā š, ga ne bóš spet dobíl, traun. 261 vse stvary čakajo od tebe, de jim d ā š jed ob právim času; ako jim tí d ā š, poberajo, preš. 122 al véš de tí ga vnémaš, tí mu pévski ôgeñ daš? prijatel 1878, 1, 38 za koliko ga o d ā š? trpl. 48 dní na dní p r i d ā š králi, — d ā i d ā : škriñ. 22 ali ne d ā rázvúmnost svoj glas od sebe? 36 norèc zdajci svojo jezo na znáñe d ā, rav. 1, 47 en kúp lepih besedí mu d ā, 2, 172 storí, de se véčiga kaj še misliti ne d ā; preš. 23, 83, 89 nagfl. 118 miha ne d ā počinka človeki; petr. 79 jeda mu mesto ribe kaču d a a ? . . ako mu i ne d ā zá to, kaj mu je prijatel, mulih ap. 173 prvi Adam na vrtu je dal počétek betegu i smrti, adda je pristojno da drugi Adam d ā počétek vráctvu i žitku, 476 molimo boga, da nam on d ā kaj prosimo, kemp. 276 dajte i d ā se vām, mat. 567 vužge se vu vas jedna tak velika greha odurnost, da sama réč i spomenek négov vam strahotu d o d ā, jap. ev. 17 bódi hitru dobrovolèn tvojmu zupniku, de te ne iz d ā sodniku, rav. 1, 116 skòrej ne zamore bog hudobnih ojstréj štrafati, kakor de jih nih lastni voji iz d ā, 2, 258 kraľ se je razsrdil in trínogam ga iz d ā, 2, 264 če vse nad nami nič ne z d ā, Jezuš bo potlej pervóljil, de naj se nam zgodí, kakor se je nerodovitnemu figovimu drevésu, škriñ. 52 več z d ā posvarjeñe per enimu razvumnimu, kakòr stu vdárcov per nórcu, mulih ap. 230 dojde da dušu prokletu na veke duhom peklenskem iz d ā; rav. 1, 134 prišel v Sihem je Gal, ptuj človek, in n a v d ā jih še z véčim pogúmam, 2, 54 misel v nebeškiga očeta ga vsiga n a v d ā, škriñ. 55 bogatína premožeñe je mestu négove močy inu néga kakòr močan zyd okoli o b d ā, 379 vodó kakor z enim oklepam o b d ā, ber. 164 obód sápe, ktéri našo zémlo o b d ā, se imenuje zrak, preš. 190 nebéški zór o b d ā obličeje mílo, küzm. 54/23 55/19 rav. 1, 157 David kar je pernesel hitro o d d ā, petr. 181 spodobno je nebésko kraľevstvo kinču na poľe skrivenomu, koga človek našedši skrije ga i od radosti zbog néga pójde te o d d ā vsa kotera ima te kúpi poľe ono, rav. 2, 189 kdor koľ še tólčknimu komu, ktiri v mé

vérjejo, požirik mrzle vode p o d á, ne bo mu pozablена, ber. 74 bog Jozvetu zapové, de naj se srčno v boj p o d á, preš. 54 prijazno kupèc mu rokó p o d á; petr. 79 kateri zmed vas kruha prosi od otca, jeda mu p o d á kamena? gašp. 1, 318 vsa ova za nikaj je držal, ako živleñe ne p o d á na muke za ljubav Jezusa, 341 cesar zadñe p o d á dopitañe, 395 jeden zmed temnice stražanov glás ov istomu Dacianu p o d á, 451 za tem jeden zmed ñih p o d á vu desnu ruku Ivana kniigu jednu, jap. ev. 62 greç inu p r e d á vse kar imá, krist. 81 kaj bi činil, da bog tebi vu ruke tvoje céloga svéta ravnañe p r e d á? levst. žup. 11 kdor svojo imovíno p r e o d d á komu družemu, ta naj stopi iz odbora, ravn. 1, 22 bog mu h kruhu tudi vina p e r d á, gašp. 1, 651 služècem meni p r i d á se ime novo, ravn. 2, 202 vesel gre, vse p r o d á kar imá, gašp. 4, 980 vse pohištvo r a z p r o d á, škriñ. 40 kateri se svarjénu v d á, bo k časti povzdignen, 47 kateri se svarjénu v d á, je gospód svojiga srcá, ravn. 2, 70 z voľno pokoršino se (Jezus) v vse v d á, kar bog obrne, ber. 16 še brata vmoriti ga ni gróza, kdor se nevošljivosti, sovraštvu in jézi v d á, ravn. 2, 91 kako vender napuh in nevošljivost človeško srce zakrkne in z a v d á! — d á m o : prijatelj 1878, 41 več se ne d á m o za nosé voditi, ravn. ber. 12 apostelñi so nam nedeľo v praznovañe postavili, de naj ta krat od dëla jeñamo in naj se k bóžji službi z vso pobóžnostjo p o d á m o, gašp. 1, 447 ovak dobru vu nebo p o d á m o duhu, mulih ap. 105 za kaj jestvine križamo? za to da jestvinam vekšu svetost z a v d á m o; — d a m ö : jap. prid. 2, 25 my mejnimo, de smo vsi goreči od ajfra inu si v tem samy prav d a m ó, 2, 249 le to znamíñe svetiga križa, kateru my ñegovímu čelu d a m ó, se ti prekleti hudič nimaš nikoli podstopiti k nečasti storiti; — d á s t e : kor. 1, 1 če samí je nam ne d á s t e jo po sili vzámemo, mat. 539 ah vi srečni, ako vas p o d á s t e ovomu s. zvršénu ufaña! 403 da k vašem molitvam p r i d á s t e póst; — d a s t è : jap. prid. 1, 294 če ti vbógi postópajo, taku ste vy bogati inu premóžni tega krivy, ker jim ne dëla ne pomóci ne d a s t é, 2, 90 vy jim časno inu večno smrt d a s t é, 2, 157 varíte se pak na vižo teh nevsmilenih tē vboge štrapacati, kadar jim en vinar almozne d a s t é, de so lejñi ali tatjē ali golufi. Vy bi jim to malu, kar jim d a s t é, silnu dragu zarajtali z takimi nevsmilenimi besëdami; — d á t e : prijatelj 1878, 23 če mi ne d á t e vérstva, idem po svéti, mat. 346 dajte ñemu ñu, ali predi kak ñu d á t e, včinite končemar ono kaj činite kupujuč jedno živinče, krist. 162 némaju,

odgovorite i pridáte da..; — da d é (i dadê): čb. 5, 71 sami it' mi ne da d é, kor. 2, 122 gorénske dekléta so šmentan' lepé, pa jérhaste hlače za pirhe da d é, preš. 73 dokópan pévic léžal je zjútraj vrh zemlé, pokôpat k tolovájam berícám ga da d é, levst. žup. 13 pové žeže, ki se ne da d é ustno opraviti, 17 kar kedáj vróčajo straukam, da vselej da d é vsacemu v svojo roko, 25 jajca jemati za tó, da se da d é valít domačim kuram, je dovoljeno, 78 naj se župan trudi vsak učilnice razvétiti kar se da d é, 99 župani vsak zakon po svojej občini da d é na znánie; perg. 8^b ako gospoda kakovo imyenie komu gode na službu na veke da d é ali zavežu, 10^b gda něku peneznu šumu da d é, 59 neplemeniti človek ne more više nego na sto soldynov pryseči, koteroga prysege v plemenitoga človeka dugovani mesta ne da d é, 5^a koj grady svoyh lastyvnih gospodinou i z da d é, 21^a ar su se navadili protiu bratie kruto hudi običaj pripečuvati v vallovanu imyenia ili gda je komu založe ili gda se na veke od da d é; — da d ó i da d ũ: kast. 209 le sem pertrucai vsak dán tvoje srce inu tvoje počutke, de raitingo da d ó, 234 eni se naidejo, kateri vsó svojo šenkingo skazè s tem kèr veselu ne da d ó, rog. 379 ti včeniki da d ò neketere urzohe le tega, škriñ. 349 priètnu je božje vsmilenie ob časi oadlòge ravnu kakòr obláki, kateri ob času súsè dàž da d ó, jap. prid. 1, 108 tvoje besède da d ó na znañe tvojo žalost ali jèzo, itd., škrb. 1, 368 ktiri se lestni lubezni popólnama čez da d ó; ove. 32 gospodari koji više ovčarnic imaju, kruto spametno včiné, ako li brave, koji se vu jednoj ovčarnice odhranili jesu, za pripuščanè prepežati da d ũ, mat. 561 kak greh čini se, taki prevelika takaj zgubivaju se dobra i prevelika dohajaju zla, i jesu ona koja sem povedal i sudim da znoviè né vu zavjetku pred oči vaše postavim, da tak vkúp jedínana zdržañe i tvrdnost hasnovitu vam do da d ũ, rog. 4 letù praesvetu Jezusavu srce jé enu zihernu mestú usem tem srcam, katera se nemu i z da d ó, jap. prid. 1, 214 kaj z da d ó take visoke resnice per tih velikih grešnikih? kor. 1, 89 poslala je po fajmoštra, de jo spov d ó, obhájajo, jap. prid. 1, 31 tedaj ga še le bolečine in britkosti tiga pekla ob da d ó, kast. 131 takú se pergody tem, kateri se temu poželejñu po da d ó, jap. prid. 2, 277 řes je, de se sploh ne po da d ó na tatvino ali rópañe, gašp. 1, 449 videći roditeli sina dobre pameti, vu škólu k Libaniu ga po da d ũ, 1, 485 kade kalvinski predikanti apostolskomu biškupu čemer ispiti po da d ũ, 1, 671 aldovniki bolvánski stanovít nápitek čemerni nemu po da d ũ, mat. 134 nagovarjala je sine, da naj

smrti ne bežé, nego né naj p o d a d ú se dobrovojno, 284 naj se prid a d ú muke k mukam, 519 hoče da naši najmi k voļe négve prid a d ú se i prilóže, kemp. 308 nekateri se gori z d a d ò inu izročè; jap. prid. 1, 314 kadar se v eni fari celú taki ljudje znajdejo, bog hotèl de ne, kateri z njih govorjenam inu zadržanam enimu delu tē čēde Kristusove z a v d a d ó, ah, tedaj si ti vbógi pastir vsmileña vrejden, zagr. 4^a 74 mladi onak van izidu, matere pak smrt z a u d a d ù, 4^a 136 smrti vekovečne nam ne z a v d a d ù; — dá j o: ravn. ber. 93 ko so Filiščani med pobitimi Savla kraja našli, mu glavo odsékajo in jo dá j o po deželi prenašati, küzm. 18 varte se od lidí, ár vás dá j o vu soudnice . . gda pa vás tá dá j o, ne skrbte se kakda i ka bodte grúčali, 23 velím vam, kaj od vsákše márne rejči, štero koli ljudje bodo gučali, račun dá j o od né na soudni dén, 267 k časi se je vüpaó, kaj se némi pejnezi dá j o od Pavla, naj ga püstí, 458 eti edno štimo máj o i zmožnosti i oblást svojo divjáčini dá j o, ravn. 1, 55 Jožefa izlécējo iz vodnáka in za dvajset srebrníkóv Izmaelcam p r o d á j o, 2, 131 ki se bogú v resnico in v krepost v d á j o; — dá v a: kor. 3, 108 jez in poliček se ráda imáva, mi dva se ráda za mizo p o d á v a; — dá s t a: ravn. ber. 197 strah in svarjenje dá s t a modrost. — Na g o r i č k o m K r a s u: dám, dáš, dá; dámo, dáste, dáju; u K o b a r i d u: dám, dáš, dá; damö, dastè, dajö; dawä, dastä.

Osnova grede (grēde) rabi samo kraňštini. Dolazi i potpuna, nu do 3. pl. dosta rijetko, ovako: grédem, grédeš, gréde; grédemo, grédete, grédejo i gredó, pak gréjo, grédo, u goreňštini i gredö, grejö; grédeva, grédeta. Obično ispada nastavak *e* u svih osobah do 3. plur. a pred nim za tim i *d*, koje se pred *t* obično pretvara na *s* a naglas joj je ovakov: grém i grëm, grësh i grësh, gré i grè; grémo, grèmo i gremö, gréste, grèste i grestè; gréva, grèva i grevã, grèsta, grèsta i grestä. Evo nekoliko primjera iz knige.

grédem: met. 221 grédem, kor. 1, 42 fantiči, deklíci v tabérno gredó, jez vbóga siróta pa grédem domó; — grém: schön. 169 jest grém k očetu, jap. ev. 498 jest k mojmu očetu grëm . . za vas je bóľši, de jest grëm, ravn. 1, 47 odpravite me, de grém domú v svoj kraj, 1, 76 grém, videl ga bom, 1, 82 naj grém in kako Hebréjko pokličem, de vam dete dojí, preš. 110 prevzétno vihaš nós, ko mémo grém, itd.; — grëm: ravn. 1, 41 odpravite me, de k svojimu gospodu grëm; — grësh: jap. ev. 30 gospód, jest nisim vrejden, de ti nóter grësh pod mojo strēho, 498 zdaj grëm h tēmu, kateri je mene poslal, inu obedèn

me ne praša: kam gręš? škriñ. 113 kadar v božjo hišo gręš, varuj tvojo nogo, ravn. 1, 40 lej jo Rebeko! vzameš jo in gręš, ber. 25 če gręš ti na levo grem jez na dėsno, če se pa ti na dėsno obrneš, grém jez na lévo, kor. 2, 5 no sluga mladi, kam pa gręš? — gréde: rog. 11 kadar ta jelen ali srna zasliši h prvimu ta rúh, takú ostrmy inu se nekolku prestráši, kir pak dálej sliši glas tajstiga, takú začne se za tēm glasam obrácat, gréde sam za tēm takú dolgu de pride na strél, 127 ta pamet telkajn gréde naprej tem drugem tudentam, kulkajn ta poględ tem drugim počutkam, 145 držé po pule eno s. procesio, iz katero sam škoff gréde iz s. r. telésam, 175 Mariá vam usem gréde naprėj ú častè, 386 ta zadna je s. Cordula, katéra za useme gréde ú tu mestu, 404 ta kir gréde, šrěča ñò Jezus, kug. 32 kadar se je (živina) napíla, taku jo pustite na dvoriši taku dolgu okuli jiti noter de sama od sebe v hľev gręde, pok. 1, 27 po zdihðvani gręde oveseleñe, kor. 2, 48 in gréde si devójko zbrát, 2, 72 srne ľubi strélat gréde in jeléne in medvéde, čb. 5, 77 kar po zēmļi léze ino gréde, od hudóbe ñe kaj pravit' véde, preš. 49 Rozamúnda gréde v klóšter; — gré: jap. ev. 55 tedaj on grę in vzame k sebi sędém drugih duhóv, 90 lóžej je, de ena kamíla skuzi vuhú ene šivanke grę, kakor de en bogat v božje krajľestvu grę, škriñ. 22 ne vej, de ñemu za živleñe grę, ravn. 1, 6 persíja sonce, človek gré na délo, 1, 24 še nekaj navúkov gré sem, 1, 31 Lot vstane, jima pri ti priči gré naproti, 1, 34 Agara gré pa zajide v pušavi, 1, 36 učíte se, kaj gré h pravi véri v bogá, itd., preš. 86 in gré ga ískat, klicat strežáj, 101 tó, bratec, med učene gré linguíste; — grè: preš. 24 ta grè ž ñim v bój krvávi, 88 popustí posvétno rábo orglarček in grè v pušávo, 96 séme ki tí zasejál si ga, že grè v klásje vesélo, 113 tím grè Sláve pesám lájati; — grémo: schön. 56 hóčeš li de grémo? 71 polé, mi grémo gori v Jeruzalem, 104 kéj hočeš de grémo inu tebi pèrpravimo jagne veliku nočnu jésti? ravn. ber. 158 zdej grémo k rudstvu, kor. 3, 114 pojdi, grémo od straní; — gremò: rog. 648 za kaj my gremò ú ta tempel? škrb. 1, 369 sturi, o Jezuš, de vupañe in strah bodo naši tovarši, dokler v tem živleñu proti večnosti gremó, kor. 3, 7 ko mémo križa mi gremò, vselej (mi) svet(i) kríž stor'mò; — gréste: rog. 310 grējste memu de se en krat na perpognete, 652 kadar grējste ú cèrku, jap. prid. 2, 92 vas prosim, de vy en krat samy v sę gręste, ravn. ber. 4 ko se molitev skončá, vstopíte se po dva in dva v vrsto, de

gréste, in kader memo njih gréste, se jim perkloníte, kor. 1, 68 vi pravíte: grémo spat ob čas', pa gréste le k deklétam v vas; — grestè: rog. 622 ljudjè pravijo od vas, de ob pímet grésté (čitaj grěstè), škrb. 1, 151 vi grésté v eno ptujó malikvavsko dežélo; — gredó: dalm. 2 hron. 20 ony gredó semkaj, de bi nas vunkaj pahnilo iz tvoje erbsčine, job 21 za ním vsi človeki gredó, job 41 se vkup držé, de narazen ne gredó, syrah 14 vse minuče ričy morajo končec vzeti, inu ty kateri ž nímí rounajo tudi ž nímí tja gredò, daniel 11 katere kakor ena povudna semkaj gredó, jezaiá 30 katere pruti puldnevi gredó, jerem. 4 varihí gredó semkaj, itd., schön. 68 kir poslušajo inu gredó tje, 192 on gré pred nímí inu te ovce gredó za ním, kast. cil. 116 bug je dal pameti tako muč de, aku li človek jo hoče prou nucati, lahko premore svoje sovražnike te žele inu svojo volo inu ta čas yh kakor sužné na ketini držati, de ne gredó kamer bi hotle, 180 nikár samu od ludy se odtrgaj ampak tudi od teh ričy, katere tebe nyč an ne gredó, kemp. 29 my be mogli veliku več myru imeti, ke bi se my v drugih ludy govorjeñe inu djané na mešali katere nam nič am ne gredò, 92 zadrži se na ti zemli koker en romar inu ptuji, katermu nič am na gredò ta opravila inu šafti tiga svejta, 108 ony gredò malu kedej vunkej, jap. ev. 271 nečistim duham zapoveduje inu ony gredó vun, škriñ. 14 ñe noge gredò v smrt, 27 de bi kicala tje kateri po pôti mëmu gredó, 96 kobilce kraja nimajo inu vendar vse kmalu v tropah vun gredó, 110 vse rečy gredó v en kraj, 167 k vam tedaj, krajli, tje moje besede gredó, jap. prid. 1, 22 strele gredó vùn iz ñegovih oçy, 1, 87 taku yšeó eni bogastvu, drugi gredó po njih slejpm nagneñi, 2, 76 ne gredó nigdar iz pušave, škrb. 1, 4 žele so dobre, al kaj nuca, kir ne gredó v diañe, 1, 281 oní gredó za Jezusam, 1, 395 le malo jih je, ktiri po tej (poti) gredó, ravn. 1, 29 trije ptujci se vzdignejo zdaj in gredó na Sodomo, 1, 40 zdaj še le gredó, k večerji, 1, 53 en krat gredó Jožefovi bratje od dóma, itd., ber. 5 po dva in dva v cerkev gredó; — grédó: jap. prid. 1, 276 vsi le ty pridejo k svetím zakramentam, grédó k spovèdi, ním se grehi odpúšajo inu gredó k obhajilu, ravn. ber. 5 še le po uki v cerkev grédó; — grédó: ravn. 1, 238 sunil si me v brezen, v sredo morjón (!), zatòp me obdaja. Vse tvoje krñice in tvoji valóvi grédó čez mé! — gréjo: ravn. ber. 174 ne slišijo okoļ svòjih kóč družiga kakor vetróve hruméti iz zverí rijoveti, ktére gréjo na svoj róp; — gréva: škriñ. 149 zjutraj vstaníva, de v vinógrade greva,

kor. 3, 36 pojdi, gréva tjà; — grédeta: kor. 1, 90 Marfja ('n) Jézus grédeta po mene vbogo zdaj obá; — grésta: rog. 280 zapověj temu mladéniču na téga kójna sējste. Sējde le tá, grējsta inu prideta ú en gojzd, ravn. ber. 129 kader iz tempelna grésta, je Daniel po tléh čistiga pepéla natrósil, preš. 33 bóg men' úro dáj poslédno préd ko grésta pred oltár; — grestà: kor. 1, 77 še se vzdigneta in grestà.

Osnova jede potpuna rabi danas veoma rijetko, obično samo u 3. plur. ovako: jédem, jédeš, jéde; jédemo, jédete, jedó i jédo, jéjo, jédejo (schön. 454 snedejo), i veoma rijetko jedć; jédeva, jédeta. Navadno dolazi bez nastavka *e* pred kojim i *d* ispada ili se pred *t* mijenja na *s*, a naglašava se u krańštini: jém, jěš, jé, jémo i jemò, jèste i jestè; jéva i jevà, jésta i jestà. Kad naglas nije na prvoj slovcu onda u goreńštini je glasi *i* ili *jb*: imò, jvà; iza riječi koja se samoglasnim svršuje od *je* biva *j*: kaj pa jstè? quid editis? mi jmò krompir, ili krompir imò. Složena s prijedlogom *s* gubi *j* a među *s* i *e* umeće se *n*: sném, sněš itd. U kajkavaca je u singularu ^ mjesto 'a u pluralu samo ' na prvoj slovcu, a 3. plur. glasi jédu i jedû; 2. plur. uz jéste glasi i jéte. Evo primjere iz knižice.

jém: ravn. 1, 40 dokler naročila ne opravim, ne jém, 1, 43 pojdi na lov in jed mi pripravi, če kaj vjameš, kakoršino vėš de rad jém, 1, 274 dansi ne jém in ne pijem, dokler mi prošne ne dovolite, ber. 34 pójdi na lòv in če kaj vjameš, mi jed napravi kakoršno vėš de rad jém, abc. 34 kruh jém rad; — jéš: kast. cil. 101 za potrebo pyeš, jéš, tudi za potrebo se oblači, ravn. 1, 8 nikar ne jėj, če jéš, boš mogel vmreti, 1, 10 nikar ne jėj, če jéš, moreš vmreti, 1, 321 kralj bo menil, de mališko darino jéš, küzm. 53 gde ščėš naj ti pripravimo da jejš? nagfl. 22 v šteroj rouki držiš žlčico gda jejš ž nouv? 34 ka za takšo jejstvino rad jejš, ka za sád rad jejš tí? kemp. kov. 228 ti prez potrošėna od priemlúčega se jéš; — jé: škriń. 306 kdor mene je, bó še láčen, ravn. 1, 11 Eva séze, ga vtrga in jé. Tudi Adamu ga da in on ga tudi jé, 1, 42 Ezav persėze, jé, pije, vstane ter gré in mu ni mar prvéntvo, 1, 43 Jakob ni ga spoznal, jé in blagoslòvi ga, ber. 206 zmėren in trėzev je tisti ktéri le tóliko jé in pije, kólikor mu je trėba de svojo lakot in žėjo prežėne; nagfl. 34 ka rad jej koń? petr. 87 kí tėlo moje jée i krv moju pije, vu mene prebiva i ja vu nem, 92 ov grėšnike prijemle i ž nımı jé; škriń. 379 on i zjė gorre, ravn. 1, 298 radi bomo vmrli, če vsiga Běl ne pojé, nagfl. 91 odrašena mačka pojėj i kühano hráno, naj ráj pa jej

mlejko i mesou, jap. prid. 1, 264 grevinga je en črv, kateri drěvú tiga grěha nótèr do muzga preje, 2, 136 ne spravljajte si šacov tukaj na zemli ker jih riá snę, škriñ. 237 nikár se v svojih mislih kakòr júnec ne povikšaj: de ne bó ki noróst tvojo móč razdjála, de tudi ne snę tvoje listje inu ne pokončá tvój sad, ravn. 1, 297 misliš de Běl ni živ bog? ne vidiš, kolko snę in spiye vsak dan? met. 280 en krvíčeln vinar deset pravíčnih ujé; — jém o: ravn. 1, 250 kakor gre dež in sneg od neba pa ne spet nazaj, ampak zemljo pojí in jo rodovíti in zelení, de roduje sétino seme in kruh ki ga jém o, tako bodi tudi beseda, ktera iz mojih úst gré, 2, 180 ljudjé jém o de živimò, abc. 65 na nivo séjejo oče druge rečí ki jih jém o; nagfl. 34 gda smo lačni, z vústami je jém o; mat. 177 kruh kojega jém o; — jem ò: jap. ev. 381 perpravita nam tó velikonočnu jagne, de ga jém o (čitaj jëmò); — jéste: dalm. gen. 3 bug vej, dc na kateri koli dan jéste od néga, se bodo vaše očy odprle, ev. luc. 5 za kaj vy jéste inu pyete s colnarji inu z grěšniki? mat. 572 ali jéste ali pijete ali kaj drugo činíte, vse k bogu i na hvalu négvu ravnajte (1, cor. 10); — jéte: küzm. 113 za kaj s publikánušmi i grejšnikmi jejte i piéte? — jestè: jap. ev. 276 za kaj vy s colnarji inu grěšniki jesté inu pyéte? 384 jest vam pèrpravlam, kakòr je meni mój oče pèrpravil tó krajlěstvu, de vy jesté inu pyete pèr moji myzi; — jed ó (jedù): dalm. daniel 1 kateri od krajleve špendie jed ó, jezaiia 9 aku jed ó na lejvo, taku ne bodo siti, jap. ev. 277 za kaj se Joannezovi jógri po góstu póstio inu mólio, tvoji pak jed ó inu pyó? kug. 194 vse le tę arcnye pak nucajo le, če sviñę še rade jed ó (ę mj. e, jer se tako piše jed, jęsti), škriñ 12 ony jed ó kruh malopridnosti, 28 kateri pèr něni mizi jed ó, so v pèkla globočini, 129 gorję tebi dežéla, katere poglavarji zgodaj jed ó (čitaj jedó), blogèr dežéli, katere poglavarji ob svojim časi jed ó, 289 kateri négovi kruh jed ó, imajo golúfne jezike, ravn. 1, 147 ves dan ne jed ó nič od žalosti, 1, 40 zdaj še le gredó k večerji in jed ó in piyejo, 1, 289 ktiri iz kraľove mize jed ó, abc. 51 krave jed ó travo in mrvo iz gúr, itd.; petr. 40 i psiči jed ú iz drobtin kotere opádaju od stola gosponnov nihoveh, mat. 566 hotel je né napeláti da jed ú jestvine prepovedane, math. 2, 3, 138 ovak zdržava bóg milostívni vnòge továruše z detcum, da ne samo jed ù i zasitiju se, nego takáj na strán postáve, 2, 3, 217 i cučíči jed ú drobtine, 2, 2, 260 onda se Rimľani okolu váraša Jeruzalema skup sprave, da kaštigu pravice božanske izvršé, kak se správljaju orli okol

mrtvoga téla, da je izjedú i potrošé; ravn. 1, 107 jedó da se najedó, 2, 233 kadar se vsi najedó, ima vsaki še ravno tólki kósčik v rokah, kolikoršiniga je bil prejel; ovc. 24 ako se svržic kojega god mladoga drevja ali najbolje, ako se hrastovéh mladíc naglodaju i najedú, tak se hote omamiti, kug. 194 če sviņę ne pojedó veliku, takrat nimajo ne arcnye ne druge pomoči već močy tim bolnim živleńe ohraniti; gašp. 1, 508 dokončal jsem, ako one (stvare) naproti meni ne bi hotele dojtí, ja proti nim pojdem, ňe razčemerim, da mene razdráplu i pojedú; kug. 156 nar bol nevarne so grintove garje: le tę kožo inu mesó prejedó, ravn. 1, 116 samogoltno se preobjedó; jap. ev. 329 tudi ga moli ne snédó, kug. 157 garje na obrazi primejo žnable nos očy všęsa inu roge, kadar tę snédó, začnejo kosty gristi, ravn. 1, 292 popi prodájo ali snédó te darove, abc 53 voli snédó veliko klaje; — jedó: rog. 482 eni pijo to vinu de iz ňih plivka (pljuka⁶), eni jédó, de s prstam došęzejo; krist. 182 je li ov kruh meńe jakosti dáje, kajti drugi meso jedú? (—ŭ je znak piscu, kao da je —ŭ od eju skraćeno); — jéjo: küzm. 76 či do laktá ne operéjo rouk, ne jejjó, 113 za kaj se vučeničke Ivanovi postijo čęstou i molitve činjo, tvoji pa jejjó i piéjo? — jedé: levst. žup. 80 gospodar ne more braniti, da se kuha pri ňegovem ogní in da vojaki jedé iz ňegove posóde, kor. 3, 131 otroke res snaži de jim je gorjé, al' mal' jim pomaga, boļ dósti snédé; — jéstá: ravn. ber. 13 od vsiga drevja po raji jéjta, samo od tiga drevesa ne sméta jésti, če od tiga jéstá, móreta umréti.

Osnova jese dolazi u kranštini samo u skraćenom obliku i bez naglasa, ali u izreci kad se hoće da se istakne ima i naglas i to ovakav: sĭm, sĭ, jĕ; smĕ, stĕ, sĕ, svĕ, stĕ. U govoru mjesto *si, je* rabi samo *s, j*: *s* rabi osobito kad se riječ iza ňega počima samoglasnim: ti s ĭmel, jel' s opravil? a *j* rabi osobito onda kad se riječ pred ĩm svršuje samoglasnim: ona j' šla, Mico j' videl. U kajkavštini dolazi i oblik: jĕsem, jĕsi, jĕste, jĕsmo, jĕste, jĕsu, u ugrskoj slovenštini također jĕsem jĕste, itd. pak novo stvoreni oblici: jĕsteta = sta, i sĕjo i sĕjo = so. Mjesto jĕsem govore kajkavci i jĕs: ja jĕs i jĕs.

Složena s negacijom *ne* ima ' na prvój slovcí te glasi: nĕsĭm i nĭsĭm, nĕsi i nĭsi, nĕ i nĭ (kajk. nĕ, nĭ i nĕje), nĕsmo i nĭsmo, nĕste i nĭste, nĕso i nĭso, nĕsva i nĭsva, nĕsta i nĭsta. Uz nĕsem govore kajkavci i nĕs: ja nĕs. Dosta će bití dva tri primjera iz kńige: nĕsem, nĭsem: dahn. ev. ivan. 1 jest nĕsim Crĭstus..

si li Elias? on je djal: jest nésim, itd., schön. 8 jest nésim Christus, 50 gospud, jest nésim vréjden, de ti notèr grés pod mojo strého, 51 takušne vére nésim jest v Izraéli našel; petr. 27 néssem našel tolíke vére vu Izraele, 53 vu skrovnóm meste níkaj néssem govóril, 104 bóže, hvalu ti dájem, kaj néssem kak su drúgi lúdi, 174 néssem došel zvat pravične, nego grésniké, kov. kemp. 167 níkaj néssem, 180 kulíko puti néssem tak vučíníl, 185 vnogo krát onde néssem, kade tólom stoím ali sedím, 212 néssem bóg neslóge, neg míra, itd. — nés i nès: kov. kemp. 107 ondè mè kážeš meni, kaj jesem, kaj sém bil i nès znal, 127 spogaña mi, koja nígdar nes ní míslíl; — nési: dalm. ev. ivan. 1 za kaj kársčuješ, kadar nési ti Cristus? itd. kast. cyl. 261 aku ti arcata kir te žyè inu reíže zahvalíš inu mu lón plačáš, za kai božij arenij nési pokorn? preš. 112 nísi je v glávo dobíl, si dobíl le slovénšino v krémple, met. 281 alb nésbm takó velíka kakor vol? nésb ne; petr. 53 nési li ti zmèd vučenukov ovoga človeka? 137 žeñeš gde nési sejal i správlaš gde nési sipal; — né (nê), škriñ. 305 ny schön. 65 le tá hvala nej níštèr h prídu, preš. 23 kdor ní za bólj rábo, naj várje dóm in bábo, met. 294 pbs jim né pustíl jésti; petr. 49 kí je oprán, né mu potrebno nego da noge opere, ar je ves čist, habd. ad. 207 ta tužba prez ní ednoga srama i straha be učíñena od nesramneh starceu protí poštene krvi, te za to, kajti né privólila hoteñu i poželeñu nihovomu odurnomu kozelskomu, kemp. 19 né človek seguren od skušñih ze vséma dok žíve, 216 čie mílosrdnosti nê broja, gašp. 1, 77 kajti mílošče prijeti nê hotel, odhaja Jezus od néga; — néje: kov. kemp. 236 nêje to iz záslužbe lúdih, da človek posvetí i v rúkah ponáša Kristušev sacramentum, 258 stanovito nêje drúgi koi národ tak velík, koi bí imel boge približavájúče se k sebi, kak tí bóg naš ovdešñi jesi vsém vernèm tvojem; — nésmo: dalm. ev. mat. 25 nésmo tebi služíli, ev. luk 5 my smo vsó nuč delali inu nésmo níštèr vluvíli, met. 232 nésmo nê tako slabe stvarí, kakor smo meníl; petr. 96 vsu noč déljajúči níkaj nésmo vlovíli; — néste: dalm. ev. mat. 25 jest sim lačen bíl, inu vy néste meni dali jesti: jest sim žeñu bíl, inu vy mene néste napuili, jest sim en gust bíl, inu vy mene néste erpègovali; jest sim nag bíl, inu vy mene néste oblejklí: jest sim bíl bolan inu v' ječi, inu vy mene néste obyskali kar vy néste sturíli enímu nar manšímu iz letih, tígá vy néste tudí meni sturíli, kast. cil. 140 néste lí slíšali, de v naším času so ty podložnikí svojmu lastnímu kraílu pustíli skuzi rablína glavó

odsékati? küzm. 52 sem lačen bio i nejste mi dáli jesti; žéden sem bio i nejste me napojili, poutnik sem bio i nejste me gori prijali, nági sem bio i nejste me odeli, betežen i v temnici sem bio i nejste me priglednoli. (Nu u ugrskoj slovenštini voli se reći: jas sam nej, ti si nej itd. n. pr. küzm. 52 ka koli ste nej včínili ednomi z eti náj ménši, ni meni ste nej včínili); petr. 46 zá to ih vi ne poslušate, ar néste od boga, 77 do séh dob néste prosili vu ime moje, 131 lačen jesem bil te mi néste dali jesti, žéden sem bil i néste mi dáli piti, pútnik jesem bil i néste me na stan prijeli, gol sem bil i néste me odeli, betežen i vu temnici jesem bil te me néste pohodili; — néso: dalm. daniel 5 ony néso znali pisma brati, itd., schön. 21 luč v tèmni svejty inu tèmme je néso zapopadle, 159 kadár néso obeniga dolgá te smrti na nemu našli, so ony vunér Pilatuša prosili de bi ga vmuril, kast. cil. 2 kadar nyč ne potribujejo, nyč néso dolžny, preš. 18 ne pozabiti jih, so te prosili drúgi, ne môje prevzétno srécé; v mislih ti níso, al' mène po sili pómnila bódeš do zádñiga dné, 146 vém, de níso vrédne tíke sréče; petr. 76 gda on príde, bude karal ov svét od greha i od právice i od suda. Od greha zá to, kaj nésu verovali vu mene, kov kemp. 186 od skúšné télownóga hoténa prosti nêsu; — nésta: met. 284 ker sta sinóva menila, de je vi nogradi zaklád zakopán, sta ga pridno prekopávala; zaklada sšcer nésta našla, alb v dobro okopanyh nogradi so jima terte bogato rodile, preš. 21 obrázov nih lepôta, sneg béli nih živôta zmotila nísta me (a rog. 646 nístà), 191 nič vèč se nísta vídila na svéti; perg. 17^a poleg euangelioma nyesta duaa, da listor iedno tyelo muž i žena.

Osnova *vede* cijela do 3. plur. rijetko rabi a onda se ovako naglašá: védem, védeš, véde; védemo, védete, védejo, obično vedó, védo i véjo, a i vedö, vejö; védeva, védetà. Obično rabi bez nastavka *e* pred kojim se i *d* gubi ili se pred *t* mijenà na *s*, a naglašuje se u krañštini ovako: vém, vèš, vé; vémo i vemö, véste i vestè; véva i vevä, vésta i vestä. U kajkavaca je u singularu $\hat{v}$: vém, vèš, vè itd. a u 3. plur. na zadñoj: povedü. Evo primjeri.

vém, vém: dalm. jerem. 11 gospud je meni tu na znañe dal de vém, a inače pisano vejm, n. p. 2 kor. 12; schön. 65 aku je on v telési bil, tiga ne vėjm, ali je li on izvunaj telésa bil, tiga jest tudi ne vėjm, bug je vėj, škriñ. 95 try rečy so meni težké inu to četrtó cèlú ne vejm, 106 od kateřiga ne vejm, ali bó módèr ali norèc, 174 dobru vejm de bó mene svojih dobrót dej-

ležnica sturila, traun 95 vej m kaj meni mánka, 122 jest vej m za vse ptice tiga nebá, ravn. 1, 16 kaj jez vé m? 1, 40 če ste drugih misel, mi pa tudi povéj te de se vé m obrniti na lévo ali na désno, 1, 43 star sim in ne vé m za smrt, preš, 12, 51; nagfl. 41 vej m da je eto bila tvoja sekera, škrb. 2, 60 de vam le to d o p o vé m, si bom vse perzadel, schön. 384 jest vbogi gréšni človik se o d p o vé j m hudiču, levst. žup. 183 ové deti, o vé m, dalm. ev. ioan. 16 jest vam risnico p o vé m, schön. 6 kaj ste vy vunkaj hodili gléd at? Eniga preroka? ja jest vam p o vé m, kateri je tudi več kakòr on prerok, traun 118 kateri se na svojo móč zanašajo, tèm jest p o vé m, ravn. 1, 270 postój en malo, de svojimu očetu to p o vé m; kùzm. 25 vu vrejmeni žétve p o vé j m žnécom: po berte koukol; mat. 151 ako ne znate, ja vam p o vé m, prvle vendar nego zrok p o vé m, čuj te skrovnost, kov. kemp. 107 da istinu p o vé m; nagfl. 151 zdaj vam vu priliki p r i p o vé j m, kak da de s pečjá jablan; rog. 137 tu vam z a p o vé j m, de lu bite, preš. 118 oči sem večkrat prašal, ali smém ljubíti te: odgó vora ne z vé m; — v é š i v é š: dalm. daniel 5 ti Belsacer négou syn nési tvojga srca ponižal, naj si le tu vse v é š, daniel 10 v é š li za čes volo sin jest h tebi prišál? itd., schön. 155 si li ty sam en ptuy v Jeruzalemi inu ne v è š kaj se je te dny notri zgudilu? 311 ti négou glas dobru slišiš, ali ne v é j š od kod on pride, škrin. 83 ne hvali se za volo jutrišniga dneva, kèr ne v e j š, kaj bo prihodni dan s seboj pernešel, 246 ne veseli se čez smrt tvojiga sovražnika, kèr v e j š, de bomo vsi vmrli, traun 98 gospod, ti v e j š, 167 o bog, ti v e j š mojo nevé mnost, ravn. 1, 43 jéd mi perprávi kakoršino v é š de rad jém, 1, 61 slišim de v é š sañe vse gladko razlagáti, 1, 305 vse vidiš in vse v é š, preš. 51 jez dóbro vé m, ti dóbro v é š, de v zakon vzeti me ne sméš; petr. 49 kaj ja činim, ti ne v é š vezda, ali potle znal búdeš, 154 veter gde hoče onde púše i glása négòva čúješ, ali ne v é š od kud ide kam li ide; škrin. 54 aku nému to p o vé j š; kùzm. 13 vidi, da ni komi ne p o vé j š; petr. 26 vid da nikomu ne p o vé š, kov. kemp. 241 ove i ostale falinge tvoje potlakam s požalovanem i velikum grúščem lastovite mlahavóče s p o vé š i opláčeš, tvrdno nakáni vsigdár žitek tvoj pobóšati, škrin. 135 aku se ne z v e j š ti, pójdí vùnkaj; — v é i v é: dalm. 2 kor. 11 ta v e j de ne lažem, 2 kor. 12 ti ga ne vej m, bug je v e j, schön. 65 ta v é j de ne lažem . . tiga jest ne vej m, bug je v é j, škrin. 22 ne v e j de nému za živleñe gre, 28 on ne v e j, de tamkaj so velikani, traun

po tem bogá zahváli (David), ker vej de je vslišan, 257 se ne vej, kej je stala, ravn. 1, 11 bog jo že vé, 1, 28 vstraši se Sara, ker je slišala, de ptuj mož né misli vé, preš. 119 vé že nóč ki britko slíši zdihováti me brez spana, vé že svítla zárja, dnéva porodnica, de jo lúbim, vé že jútro, vé že póldne, vé že mráčni hlád večéra tího tózbo mój'ga bléd'ga vél'ga lica, de jo lúbim, vé že róža, ki per póti, kóder drága hodi, ráse, vé že ki nad pótko léta tíca, de jo lúbim, vé že mókri prág né híše, vsáki kámen blízo néga, ino vé ki mémo vódi me stezíca, de jo lúbim, vé že vsáka stvár kar védit' in kar slíšati od méne in vejéti nóče drága mi devíca, de jo lúbim; 12, 17, 22, 25, 36; küzm. 50 pride gospoud sluga onoga vu dnévi, v šterom se ne dovej i vu vóri štero ne zna, predge u letop. mat. slov. 1877, 100 níšterni po tatji, po hamičji velko nesrečo na svojo glavou zidajo. Boug je trplivi ino milostiven, ali gda se niti ne dovej, ves žitka trúde ino blágo zgiúbi; ravn. 1, 210 ne bó mu dobro, kdor svoje grehe skriva, kdor pa se jih izpové in jih zapustí, on bo milost dosegel, predge u letop. mat. slov. 1877. 98 dokeč je človik živ zdrav, naj se spovej. . . gda se že prečísti, naj si dosta krat k bougi zdehne, gašp. 1, 855 razumévši betežnik ova, iz vsega spové se žitka; mulih ap. 9 more li i kada brat ali sestra ove bratovčine koje proščéne dobiti? More, ako se spové i pričestí; levst. žup. 145 naj se tem ljudém v živo dopové, da tako delo trati čas in troške brez nobene koristi, ravn. 2, 10 bog je Izraelcam odrešenika obétal in djál de bo Davidov sin, previkšiga sin, večén kralj. Taciga na tańko ga napové zdaj angel, rog. 635 Maria je tajsta srečna divica, kateri g. bug neč na odpové, ravn. 1, 18 pové mu, kaj misli, 1, 29 po tem mu gospod pové, de bo Sodomo in Gomoro sodil, 1, 39 Rebeka teče domú in vse materi pové, 1, 46 pové ji, de je Rebekini sin, 1, 52 očetu pové, kar bratje hudiga počnó, itd., mulih ap. 129 vu ovom navuku hočemo govoriti od angelov, â vu drugom pové se nekaj od vragov, mat. 77 vam pové, da voľu négvu hman grehov navade kak ti zvezale jesu; škriń. XLV s. Hieronim ne prepové hčéri visoko pejsém brati, ravn. 2, 144 po Jezusovimu navuku ni dosti, le nečítosti ne vgańati. Tudi nesrámni pogléd, tudi nečíte žeľe ki so v srcu prepové Jezus ravno tako, nè le grdiga djańa, 2, 172 trdó jim prepové nè tega drugod praviti, ber. 72 Mojzes jim prepové z nevernimi ljudstvi pečati se; gašp. 1, 806 da vu klošter redovnikov ali opatic svetske žénske glave hoditi ne smeju, prepové, kov. kemp. 176 drži pri tebi kaj

tí povedam. Kada pak ja mučím i za otajno držím, on sam ne more zamúčiti kaj me je drugem ne povedati prosil, neg taki mene i sebe prepovê; levst. žup. 99 treba da se stvar obče razvé ter na široko razglási; ravn. 1, 4 zdaj bog zapové: zemla naj rodi travo, 1, 19 Noe vse stori, kar mu bog zapové; gašp. 1, 340 osupne zvrhu tulike jákosti gingave divojčice trinajst let stare krvoločni cesar: pun jáda i čemera strašno bičuvati i mrcváríti nu zapové, 383 niti ovak niti onak stalno srdce službenice i zaručnice Jezusa Kristuša ni mogel k sebi obrnuti. Od kuda zapové nu vu cirkvu Veste božice k drugem zapeľati devicam, 387 světi devici na mestu onom glavu odseči zapové, 396 hotejúci se fantiti nad mrtvem telom, zapové ono-vu jednu smrdúču hititi mlaku, 403 Marzabánas srdce Anastaziuša vkročeno štimajúci z novič pred se dopeľati zapové, 445 sudec z nóvič mrtvo telo zapové zežgati, itd., kov. kemp. 54 redovnik marliv vsa za dobro prime i podnaša, kaj mu se zapové; ravn. 2, 5 Caharija se skorej ne zavé od stroména; 1, 12 nič ne storíte nikoľ česar, zvé naj se, bi se mogli sramovati, 1, 23 Noe prebudívši se kakor zvé kaj je Ham sturil, se hudiga zadela, 1, 62 de mlad zvé, kakšina je lačnim, 1, 255 otrok nevbogliv in pa odpeláni golób, ki se nič več ne zvé! poguba kakor osel ga bo zagrabla, preš. 86 ko gódec skrivnosť pogóvara zvé, mu líca rudéče obledé; predge u letop. mat. slov. 1877, 98 ne odlašaj (pokoure) na smrtno vöro, ar vrag zvej i pamet ti zmejša pa ti ne da pokoure činiti; gašp. 1, 731 od kojéga razme mater vre zdávna svétu pokojnu otca pako vu red svétoga Ferenca odhájané; ali da i on vremeniti žitek z vekivečnem vre je premenil, zezvé; — véde: čb. 5, 80 kar po zemli léze ino gréde, od lepôte tvoje pravit' véde; -- vémo: dalm. ev. ivan. 16 sej vémo my, de ti vse ričy vésš, rim. 6 my vejmo, de je naš stari človik ž nim red krizau, schön. 212 my véjmo (itd. na istom mjestu), jap. ev. 99 ony so rekli: my ne vejmo, 104 mojstèr, my vejmo, de si ti rèsničèn, škriñ. 197 aku ne grešimo, vejmo de nas med tē svoje šteješ, ravn. 1, 23 to vémo zdaj, 1, 37 ravno taki moremo tudi mí biti, koľkor krat vémo čisto gotovo božjo voľo, 2, 290 ta človek je grešnik, mi vémo.. sej vémo de bog gréšnikov ne vslišva, preš. 22 kaj němu úpat' smémo mornárji dôbro vémo, deklétam káj, kdo vé? 99 sej vémo, de turčúje Šrp; mulih ap. 474 nakanil je oprostiti, ako se pravično spovémo; ravn. 1, 312 tako strup pregaña, de jo v priliki povémo, 2, 283 lohka povémo drugim svoje misli in občutke, in

tudi njih misel (plur. gen.) se lohka za v é m o; krist. 31 spodobno premišlavanje ne bude i nam nehasnovito, dok se do vsa mogučenoga podignemo, da ondè veličanstva ñegovoga spoznañe z e z v é m o; ravn. 1, 237 vadlájmo, de ga z v é m o, kteri nam je kriv te nesrèće; — v e m ò: jap. prid. 2, 202 tó je ÷udnu, druge krati se potóžio, de nimajo časa na dušo misliti inu zdaj ne vejđó, kaj bi ob nedèlih počeli, če jim oštarije, ygré inu druge kratke čase pre-p o v e m ó; — v é s t e: dalm. rim. 6 ne v e j s t e l i, de smo v ñe-govo smrt kršćeni? schön. 1 vy v é j s t e, ura je tukaj de se my od sna obudimo, 153 vy v é s t e kakušna beséda se je v vséj ju-dovski deželi rezglasila, rog. 648 v é j s t e l i vy h kaj za enimu koncu hitimo? ravn. 1, 83 ravno tako vas je že morebit iz jézar nevárnost otel, za ktire sami ne v é s t e de ste bili v njih, 2, 293 vi v é s t e, Samarjane niso trpeli, de bi se ondi molil bog, itd., škriñ. 10 glejte, de razvumnost z v e j s t e, škrb. 2, 11 ktiri jim (otrokom) tako (krivo takó) obláčilo ne o d p o v é s t e, ktiro je nedolžnosti škodljivo; dalm. daniel 2 ako mi to sajnó p o v é s t e inu izložite, rog. 200 če na p o v é j s t e, taku hóčem vas use žive žežgáti, škrb. 1, 124 od vas govorim, ktiri scer vaše grehe p o v é s t e pa zamóvčite take okolstáve, ktire so vas na en krat več grehov deléžne strile; od vas, ktiri p o v é s t e de ste grešili pa ne perstáвите zraven, de imáte že dolgo navádo grešiti; mat. 346 pogledjte malo ladaña i orsage, koji so plemenitejši od kršćanstva, i potlam meni p o v é s t e, je li ovem grožñam morete veruvati; škrb. 2, 11 ktiri ne pazite z bistrími očmi na vaše otróke, ktiri jim potepáñe, vasváñe perpustite, ktiri jim slábe družine, perjáz-nosti, skup zahájañe ne p r e p o v é s t e; — v e s t è: jap. prid. 1, 260 samy dobru v e j s t é; — v é t e: škrb. 1, 50 o lubi moji! strite po navukih, ktiri so vam dáni bli, sej veste de vpije s. evang. de scer dosti je poklicanih, pa le malo je izveličanih, čez kar se ne smete čuditi, dokler p o v é t e, ako iz štirih dejl v zemlo vrže-niga sémena en sami dejl góri zraste, dozóri inu pernese sad, ki je uržoh, al per róki ktira séme vun vrže, al per zemli, ktira séme prejme? — v é d e j o: schön. 119 kaj ti mene vprašáš? vprašaj téh kateri to v é d e o kaj sim jest govuril; — v é d o: dalm. prid. 4 nevernikov pot je kakor en mrak, inu ne v é d o, kej bodo padli, schön. 140 oča, odpusti ñim, za kaj ony ne v é d o, kaj délaajo; — v e d ó: rog. 427 aku si lih v e d ò za tu, kemp. 120 dosti krat je cilu dobru, de drugi ludje za naše tadle v e d ò, škriñ. 12 hudobnih pôt je táмна, ony ne v e j d ó, kjè pádejo, 125 živi v e d ó, de bodo

vmrli, mrtvi pak nič več ne v e j d ó, jap. prid. 1, 143 samy dobru v e j d ó, de se ne more vse sturiti kar h ó c i o, 1, 368 še ne v e j d ó, kaj je sveti duh, pok. 1, 24 kateri ne v e d ó, od kod ta isto pride, 3, 109 ne v e d ó, če so tvoje lubežni urédni, škrb. 1, 41 to vse v e d ó kristiáni, ravn. 2, 28 čudila sta se, de rojstvo božjiga dēteta že ti možje tudi v e d ó; kast. cil. 433 več krat čez lejtū se svojih grēhou čistu s p o v e d ó, levst. žup. 96 če v odlóčenem róku ne pridejo izpóvedī o najmaríni, to naj župan níh gospodarje pokliče prēd se ter jim reče, da se i z p o v e d ó; pok. 3, 61 daj de Judje i z v e d ó kaku obilnu kruha se v katóliški cerkvi najde; ravn. 1, 49 poslal je poročnike pred seboj, de mu prihod n a p o v e d ó: ber. 112 tepeni Izraelci spoznajo zdej svojo krivico, se o d p o v e d ó malikovañu in se pobošajo; škriñ. 380 kateri se po mórji vózio, p o v e d ó tega nevárnosti, jap. prid. 2, 126 kateri se takih štī-mancov ne boje, jim v zobe odrekó in zadosti grobu resnico p o v e d ó, ravn. 1, IV drugim ktiri se lepši krajnšine držé pravimo de jo po domače p o v e d ó, 1, 66 domá p o v e d ó očetu vse, 1, 76 p o v e d ó jim besede, ktire je Jožef govoril, 2, 199 hlapci gredó h gospodarju, p o v e d ó mu: oče, niste lepiga sémēna na nivo sjali? zagr. 4^a 110 oni nai p o v e d ū, kai se nym vidi; ravn. ber. 7 ne storíte nikoli nič, kar vam vaši prēdniki in vikši p r e p o v e d ó; kast. cil. 206 pravica je postavam pokorna, inu kar ti višiši z a p o v e d ó, levst. žup. 102 vrhu tega naj z a p o v e d ó nadlôžne n a r e d b e, gašp. 1, 626 sveti mučēniki zverju z a p o v e d ū prez vsakoga kvára iz varaša van iziti i vu lozne oditi puščēine, 1, 793 poleg jezerišča postaviti z a p o v e d ū tóple vodē bedēñ; ravn. 2, 152 vse te lepote se ne z a v e d ó, 2, 184 Farizeji, ki so Jezusa ogrditi menili pa samí so bili zdaj na sramoti per ľudēh, se od jēze ne z a v e d ó, 2, 104 že človēka prijáznost jih je gñnila, spoználi so, de je božji edíneec za mizo per níh, na en krat se bogá zraven sebe z a v e d ó; — véj o: ravn. 1, 290 Farizeji v prēmžī samí ne véj o kaj bi rekli, 2, 91 ko mu več ne véj o kaj reči, so obmólkni, 2, 136 ktiri se vsimu časnimu o d p o v é j o, 2, 158 primite se tega lepiga Jezusoviga izréka, de bote zmiraj vañ mislili in gledali, le toľko navúka ima v sebi in lohek je, že otroci ga previdijo, že oni se lohka va ñ z véj o, ber. 50 bratje pridejo domú in p o v é j o očetu: Jožef še živí; — vé v a: ravn. 2, 290 de je slep rojen, to dobro vé v a; — vé s t a: ravn. 2, 293 ne v é s t a, kakšíniga duha sta, 2, 55 nē svétovati, nē pomagati si več ne v é s t a, 2, 240 Jezus je vučēncama odgovoril: ne v é s t a kaj prosita, kor. 2, 130 kadar

vésta dvá, se še zariglá, kadar véjo trijé, véjo vsi ľudjé; met. 290 obá se vnáméta inb sь boj napovésta; ravn. 2, 28 tudi Jožef in Marija jim zdaj povésta, kaj je angel nima bil rekel, 2, 131 po shodu je na dom Jezus Petra in Andreja šel. Janez in Jakob ga sprémíta. Petrova taša je ravno mrzlico imela. Komej je v hiši, kmalo mu Peter in Andrej povésta, prósitá ga, dè bi ji pomagal, preš. 181 talár in štóla, zñamiña poklica, povésta mu, dè slúži Nazarèni.

e) Osnove u kojih je zadña slovka nastavak *ne* (inf. no = na).

Ove osnove imaju naglas na slovcu pred nastavkom *ne* i to najčešće potisnuti naglas, u krauštnini a napóse u goreňštnini ^, u ugarskoj je slovenštnini i kajkavštnini na kratkih slovkah dakako ~; s toga Goreñac srpski pñnem, sñnem i dvñgnem, plñnem izgovara jednako pñnem sñnem i dvñgnem plñnem, ili je razlika toli neznatna, da ju samo tanahno uho možda razabire. Ima ñekoliko glagola, koji imaju otegnuti naglas i to na pose oni, koji imaju u srpskom jeziku u pras. ~ a u inf. ` : dáhñem, srpski dáhñem, dáhñuti. Naj običnije osnove jesu: po-bégñe, dáhñe, déñe, gáñe (gíñe), o-gréñe, za-gréñe, po-klékñe, o-kléñe, o-kréñe, mákñe, míñe, zmókñe i z-mókñe, u-mólkñe, po-plákñe, o-pólzñe, prégnè, sáhñe, u-sékñe, v-tákñe, tékñe, tóñe, tréñe, u-tréñe, véñe, po-vézñe, od-vólgñe, z-víñe, víñe, zéñe i zévñe, zínè. Ostale osnove imaju potisnuti naglas.

Naglas na prijedlogu dolazi samo u osnovi gñe kad gubi poluglasno: ógnem, nágnèš, pripógnemo.

U ugarskih Slovenaca dolazi naglas na nastavku *ne* u tri, četiri li osnove: čñe, grèñe, mènè, míñe i vrñe.

Evo ñekoliko primjera iz knige.

a) u krauštnini:

Naglas ostaje u svih osobah isti, koji no je u prvoj osobi: míñem, míñeš, míñe; sññem, sññeš, sññe; míñemo, míñete, míñejo (mínó); sññemo, sññete, sññejo; míñeva, míñeta; sññeva, sññeta. — Iznimaka ima malo.

a) s vokalom *a* u prvoj slovcu:

gasne: gáñsne: škriñ. 82 kadàr drèv več ny, ogin pogáñsne, rog. 494 ta dár ugáñsne to jézo, 575 kateri studénic téče še dan-današni, katériga voda na ugáñsne le samu to žejo, temúč veliku boleznì ozdrávi, škriñ. 155 kadàr tá (sapa) vgáñsne bó naše telú

pepel, 171 ñe svitloba nigdár ne vgásne, preš. 143 biló blisk nágel úpañe je célo, ki lé temnejši nóč stori ko vgásne, 163 bol dán na dán brlí živlèña svéča, doklèr ji réje zmañka in ugásne.

kane: kâne: kor. 2, 131 če svéčnica dá pred kap od strehá, ko kâne od sveče u cèrkvi goréče, kmal zima nehá.

mahne: máhnem: traun 26 kateri meni nadlógó delajo, bódo od veselja poskakovali, aku jest omáhnem; — máhne: škriñ. 265 bogat, kadàr omáhne, je od svojih priátlov podprt, traum. 237 on je svejt vtrdil, de ne omáhne; — máhnemo: ber. 164 če sape tudi ne vídimo, jo vender čútimo, če le z roko proti obrazu máhnemo.

plakne: plákneš: ravn. 1, 120 poplákneš jih, sañe so jih; — pláknejo: ravn. abc. 55 mati po jédi pomíjejo skléde, piskre in plòšči ke do čistiga, kòtel otárejo, látvice in golíde do čistiga popláknejo, de se staro mleko v ñih ne skisa.

plane: pláne: škriñ. 128 aku duh tega, kateri oblást imá čez tebe pláne, ne zapusti tvoje męstu, kor. 2, 45 kralj pláne na kóničika, preš. 26 vùn pláne 'z plaména, 130 pobégnil tak sim, kákor srna pláne od lóvcov v prejšñih čásih ostrlèna, 173 neúrnik iz hriba strmiga v dolíne pláne.

stane: stánem: rog. 10 jest pústym za danas na stráni use le tè tár ostánem per tēh, 606 zapústim vse drugu inu per tem samim ostánem, ravn. abc. 35 se izbudím, se zlécam, vstánem se oblécem; — stáneš: rog. 240 stuj stanoviten, kir se znájdeš, tebi je dobru, de tukaj ostáneš; — stáne: rog. 57 vidil je, de en grm vus je ú pleménu tar ú tem cel inu brez škode ostáne, škriñ. 297 brez stráha bó tá, kateri stanovitnu v božjih zapóvèdih ostáne, XXV, XI, 53, 226, 236, preš. 177 v tvóji rôki rôka ñe ostáne, 75 mi mu srcé odprímo, pod nébam naj leží, de vstáne drúgo sónce, 173 vstáne šúm, de móž za móžam páda, 94, 100, 184; — stánemo: rog. 486 de my iz nó slovéči postánemo, poffisajmo se iz nó iméti to brumnost; — stánete: kug. 3 v obenímu dejlu vašiga gospodarstva vy taku daleč nazaj ne ostánete, kakòr per réji tē živine, rog. 398 skuzi katéru cily u te popolnámasti postánete, 482 de iz Elizabeth slovéči postánete, glejte de iz ñò ta svejt iz vbóštvm premágate; — stánejo: rog. 572 aku si lih za use tu vèjdó, vener ostánejo per nyh oucah, škriñ. 316, 377, 383, rog. 501 iz hrástou h bučnómu pèrju postánejo, škriñ. XXXV, ber. 167 vrtune vstánejo, če móčna vetra nasproti

pišeta (a stanèjo: rog. 444 skuzi tega postanèjo deležni Marijne pomučí); itd.

β) s vokalom *e* (= e, ė i ê):

bégne: bégneš: jap. prid. 2, 248 jest zarotym tebe, nečisti duh, de vún greš inu pobejgneš od le tiga služabnika božjiga Mihela; škriñ. 84 kakòr ptica, kačera iz svojiga gnežda zbejžy, takú je tá, kačeri iz svojiga męsta pobejgne, ravn. 1, 16 Kajn pobégne, 1, 83 kraļ mu je po živleñu stregel in Mozes pobégne iz Egipta, met. 286 kdor iz majhnih nadlóg pobégne, v̇ velike zajde.

cépne: ravn. 2, 188 se ne prodaja dvoje vrábcev po vinarju? In vender še jèden po nevédama in brez vašiga očeta voļe ne cépne na tla.

déne: dénem: ravn. 1, 124 bláger in gorjé dénem dansi pred vas, 1, 183 če ti je premalo to, še ti perdénem, pok. 1, 24 za volo moje službe morem možatu inu módru obličje kazati de moja nótrajno žalost inu britkost perkrijem inu ne zapodénem; — déneš: škrb. 1, 321 od kod pride zdihvañe, sovze, žéle, ktere več krat tojmu spovdniku rezodéneš? jap. ev. 11 v rokah te bódo nosili, de kej tvojo nogó ob en kamen ne zadéneš; — déne: jap. prid. 2, 234 le to (stár žita) dene on na rame, ravn. 1, 36 Abraham zvéze Izaka in ga na grnado déne, 1, 50 Jakob zvrstí svojo trumo. Lijine in Rahline dekli z ñunimi otroci déne od sprédej, 1, 63 dobro je, če se ob obilnosti kaj za prihodne potrebe déne na stran, 1, 69 prav zvedit' ñih pobolšañe, déne svoje brate Jožef še na eno trdo poskušño, 1, 159 kraļ sam ga obléče, brončeni svoj grebenák mu déne na glavo, 1, 160 David séze v tvorbo, vzame iz né en kamen, ga déne v fračo in ga v Filiščane zadgá, 1, 225 razkósil je junca in ga déne na drva, 1, 230 moke mi dajte. Je pernesejo. Jo déne v lonéc, 1, 235 bol je, de vzameš dva talenta. Posili mu jih, mu zaveže srebro v dve móšni, déne prebléke zraven, 2, 51 komej déne (Jožef) nogo na domáčo zemļo, že druga ostráši ga, 2, 227 rabel Janeza v jéči déne ob glavo, 2, 245 na trdo poskušño jo déne, ber. 55 mati déne jerbašček v lóčje, 58 déni roko pod sukño. Mojzes jo déne, levst. žup. 46 semèñ se z mesta na drugo mesto predéne samó z dovolitvijo politične oblasti, ravn. 1, 54 Ruben si vse perzadéne, de bi jim ga iz rók vzal, 2, 264 Kristus je prošnáč za nas per očetu in si vse perzadéne, de bi z vsimi lepimi krepóstmi bogatéli, škriñ. 90 pravičen kraļ pozdigne dežélo, óhrni móž pak nó

razdene, škriñ. 32 kdor nezvestu ravná, razodene skrivnosti, 92 kateri z tatny dejly, sovraži svojo dušo, on posluša tega, kateri nega roty inu ne razodene tatvine, 152 on se tem razodene, kateri na nega vúpajo, ravn. 1, 128 bog jemle dosti krat slabe oródi, de napulneže osramotí, de svojo oblast razodene, 2, 6 kakor nekadaj Abrahamu, ravno tako se Cahariju zdaj bog razodene, 2, 45 po luči ki jo kdo imá, se bog vsakimu razodéva Brumni pastirji so od angelov radi poslušali. Nim torej se po angelih razodene, 2, 247 ber. 35 v spani se mu (Jakobu) bog prav prijazniga razodene, rog. 590 kar zadéne te prve žarke.. so te tem izvólenim izkázane gnade, ravn. 1, 34 Abraham na rame Agari zadéne obóje, 1, 320 če gosposka veléva, kar prid opči zadéne, radi in z veselam pomózimo, 2, 235 prava špárovnost je povsót oči imeti, de se nič ne potrebzá, de vse ľudém zadéne, 2, 294 pač lepo svarilo toľkim ľudem, ktiri samí sebe tako radi dobre in bogabejéče, druge ľudí pa tako radi hude in nezdúšine delajo in jim nesrečo želé, ali če jih zadéne, z nevsmílenim srcam pervóšji, ber. 171 blisk užgè, kjer kaj goriviga zadéne, 183 kdor svójo domovino ľubi, srcé ga bo bolélo, če jo nadloga in nesréča zadéne, 45 navadite se vsako trpléne, ktéro vas zadéne, z potrpežljivostjo prenašati, 46 kdor se kriviga vé, mora vsako nesréčo, ki ga zadéne, bóžjo šibo spoznati, preš. 104 nikdár več zdrav ne bó, ki ga pušica pogléda bístriga v srcé zadéne, 176 zadéne ga iz né oči v srcé ľubézni stréla; — dénemó: jap. prid. 1, 131 bóg nas ne bo izveličal, če si naše muje ne perzadénemo; — dénete: kug. 103 tę štale, v kateře vy to bolno živino dénete, morejo biti prostorne, 125 če uržohe proč dénete, taku bóte vso živino od kužne boleźni obvarovali, 178, 199; ravn. 2, 185 ne dodénete nedóľžni živali, ali pa niste nikóľ do nikogar trdí, de ne gré do živíne biti takim? — dénejo: škriñ. 371 nih zlahtnike v železje deņejo, ravn. 1, 230 kadar dénejo v skledo de jedó, kar zavpíjejo: o jemnasta, smrt je v loncu! ber. 105 i 106 junca zakólejo in dénejo na grmado, pok. 1, 46 drugi svoj greh razodenejo, ravn. 2, 287 škriñ. 90 hudobni ľudje razdeņejo meřtu, ravn. 1, 127 Madjanci vse razdeņejo, kamor so prišli, ber. 59 mati nit v šivankino vho vdeņejo, rog. 80 od teh tréskou, kateri ta život (fivoth) zadénejo, se čudne reči berejo, 459 tu izveličajne nebešku perpraulenu je tem, kateri se za le tú prau sponesó in dobrim delam zadénejo, 469 nadluge aku si lih yskane niso, vener nega zadénejo, škriñ.

256 ne prepiraj se za volo rečy katere tebe ne zadenejo, skrb. 1, 321 od kod pride, de v časi besede enga pridigarja al spovdnika toje srcé zadenejo inu ran'jo? — denó: levst. žup. 18 va ní se denó vsi razni zakóni, 80 dauo je občinskim odborom na izvoľo, da denó vsako občino pod svoj poseben vrád, 96 v razpredélni zapísnik o vseh ustnih izpóvedih naj se denó tudi písmene izpóvedi, 22 kdor lovít hodi brez lovske pravice, tacega morebiti zadenoó tudi kazenski zakoni, 42 obsójenca zadenoó tudi vsi troški; — dénetá: ravn. 1, 23 Sem in Jafet odéneta razkri-tiga očeta, ber. 20 Sem in Jafet gresta k očetu ter ga odéneta, 167 vrtune vstánejo, če móčna vétra nasproti píseta in tedaj, če se zadéneta, sapo okróg súčeta.

drégne: škriú. 279 kdor v okú drégne, solzê vùn pèržene.

drézne: ravn. 1, 121 vmreti vtegnejo tudi otroci, in marsktiri otrok se podrézne, kadar se ravno nar lepši razevéta, v grob.

gréne: ravn. 2, 202 nebeško kraľestvo je zakladu enako ki je v nívi. Kdor ga najde, ga zagréne; — grénejo: ravn. 1, 274 kadar je grob izkopán, je (Raguel) rekel svoji ženi: reci dekli iti gledat, če ni mrtev, de ga pred dnevam zagrénemo.

grêzne: ber. 29 pade ôgeú in goréče žvêplo spod neba na hudobne mésta in jih zažge in mesta in prebivavci v níh se pogrêznejo.

klékne: kléknem: abc. 35 vstánem, se oblécem, pokléknem, mólim; — klékneš: ravn. 2, 85 vse bo tvoje, če poklékneš in me moliš; — klékne: jap. prid. praef. eden z kolenam na prsi poklekne, ravn. 1, 40 hlapec to slišati poklékne, 2, 88 bogú se skuja, kdor pred hudiča poklékne.

kléne reče kléne: klénem: rog. 135 želiš, de sklénem (concludam, finiam exhortationem), 661 katéru de se tedaj zgody, zamerkajte, inu sklénem; — kléneš: pok. 3, 110 ti ne potrebúješ veliku tožnikov, de moje pogubleúe čez me skléneš; — kléne: ravn. 2, 19 molituv jih vsaki dan boľ na boga nakléne, traun 364 gospód odkléne jetníke, ravn. 1, 63 Jožef odkléne žitnice, preš. 98 de krájšina zaklád ti svoj odkléne, zapústi róčno méstne mi soséde, ravn. 1, 51 Ezav mu teče nasproti, se ga okléne in ga objóma, 1, 77 Jožef zagledavši očeta plane iz kočije, jim teče naproti, se jih okléne, jih objéma in jóka, 1, 313 Aman búti pred kraľico in se ji koléna okléne, škriú. 296 ľes v zydaña fundamenti dobru vkúpej zvezan se ne razkléne, škriú. III iz tēja ou skléne, de za človeka ny nič

bolsiga, kakòr bogá se báti, XXI ženinovi drugóvi se začúdijo nad človeško naturo, kadàr se z božjo natúro sklène, 283 kdór se z kúrbami sklène, bó nesrámèn, ravn. 1, 20 iz tega sklène (Noe), de je zemlja suha, 1, 81 tolikaj ptujiga naroda v ñegovi deželi mu (kraju) pergréva. Sklène ga tedaj zatréti, 2, 182 trdno sklène tih grèhov nè več storiti, ber. 62 Faraon míslí, de so Izraelci zašli. Sklène jih spet nazaj pergnati, 197 človek sklépa, bog pa sklène, preš. 187 ak sklène me z tebój krst, Bogomila! kdaj bó zakóna zvéza me sklenila? ravn. 1, 31 Lot gré k ñim iz hiše, z akléne za seboj vrata; — klène: greg. 52 moj dóm je nizek in tesáu, brezmejno to srcé, če brat zaklépa samostán, kdo vklène pa želé? — klénemo: ber. 147 že iz vnaúiga per človeku sklénemo, de mora pameten duh v ñem prebivati; — klénete: rog. 494 na sklénete le vy samy per sebi, de ty daróvi utolázjo bogá? jap. prid. 2, 71 iz tega sklénete dalej, v kaj za enim stani se znajdemo, ravn. 2, 65 lohka sklénete iz tega, za kaj je fant Jezus taki lubezniv bil; — klénejo: levst. žup. 61 popádlívi psi naj se priklénejo, ravn. 1, 319 kolko vesele je, kadar ljudjé k opéjimu pridu sklénejo vso svojo moč! 2, 122 zdaj ga bol poznati sklénejo, 2, 300 vmoriti ga sklénejo, traun 371 de ñih krajle vklénejo; — kléneta: preš. 185 ne stávi v brán del bôžji se dobróti, de sklénete se èn krat nájni póti, ber. 29 angela potégneteta Lota k sebi v hišo, z akléneteta duri.

krene: kréne: levst. žup. 83 razsodba naj se ukréne takšna, kakeršna so dokazila, 195 soglásno se kaka stvar ukréne, kadar jo vsi pohvalijo a nobeden ne pográje; — krénejo: škriñ. 342 jarm in brzda trd vrat vkrénejo (mjesto vkréneteta).

léne: rog. 97 zapovedal je ta tyrann enò rezbéleno želézno kapo temu martyrníku na gláva (po ljubljanski mjesto na glavó) postávit, katéra martra, aku si lih bila je taka, de ta človek se zlène inu strése, kadar to imenuvati šliši, véner ú nóše te strašne ognéne kape stal je Christoph stanovitin, 218 prestraši nas ta víža, iz katéro zadubil je to kožo Bartholomaeus: kir prejde eniga ta groza, kir te mraulè pretéko eniga, kir zlène se eden na célim živótu, kadar šliši de koža za kožo.

tégne: tégnem: rog. 606 prič polnu je s. pismu, katero rajtat ne utégnem; — tégneš: preš. 118 ak v tēbe so obrñeni poglédí, o dtégneš précej svoj obráz očém, kor. 2, 133 o svetim Vidi skoz noč se vidi: se kolkej stégneš v dan koj

drégneš; traun 18 katèri mene od vrat tē smrti proč potégneš, pok. 1, 45 néga za roko primeš inu iz blata négovih pregrēh potégneš, ravn. 1, 179 če vidiš tatú, z nim jo potégneš; — tégne: levst. žup. 51 usta se mu (utoplěncu) otrébjijo, jezik iz potégne ven, ber. 62 ko so Egipčani na srédi morja, iztégne Mojzes svojo palico čez morje, škriñ. 39 katèri se svarjenú odtégne, páde v rēvšino, ber. 189 grešī kdor se dolžnim davkam odtégne, preš. 51 odtégne béle mu roké, kug. 56 kadar se živini koža doli potégne, škriñ. 67 katèri darove dajé, doby premágañe inu čast, dušo tēh pak, katèri jih vzámejo, za sebój potégne, traun 257 aku vejtēr čez nó potégne, ñē ny več, 289 katèri potrebñiga iz práha potégne, pok. 2, 14 de ínemu zagrinalu iz obličja potégne, ravn. 1, 249 božja sapa naj va ñe potégne, in trava vsahne, ber. 165 če se sapa iz votle rečī potégne, pertiska vnaña sapa z silo v nó, za to se vótel ključ, iz kteriga se sapa potégne, na žnable obési, 171 ob hudim vremenu ni várnó vrát in óken na en krat odpréti, de sapa skoz ne potégne, ktera bi vtégnila blisk navléci, preš. 96 smrt te zasáci, 'z rók ti potégne peró, rog. 139 katéra (lubézan) se h bugu inu bližñimu restégne, 474 tukaj restégne ta plajš, ber. 165 smodník ima svójo móč od sápe v ínem zaprte, ki se zasmodí, naglo raztégne in z veliko močjó razprostri, 165 sápa se dá v ózik prōstor stisniti pa se naglo spet stégne, če stis od jéña, ravn. 1, 335 drévi vtégne biti marsi kaj drugáč, kakor je dávi bilo, 2, 176 veliko ľudī se je stékati začelo, pa Jezus se je tako naglo vmáknil, de ga ozdrávlena še po imenu uprašati ne vtégne; — tégnejo: traun 326 gospód tím hudobñim ne bó gospostva čez erbšino tih pravičñih pustil, de ti pravičñi svoje rokē h krivici nestégnejo, ber. 39 Jožefa (bratje) iz vodñaka potégnejo; — tégneta: ber. 29 angela potégneta Lota k sebi v hišo.

tékne: škriñ. 109 slēhññimu člověku, katèrimu négovu dēlu tēkne, je tó dár božji, kug. 22, živini manka vse kar k zdravju tēkne, 179 pomankañe one rečy trpē katéra h' ñih zdravju tēkne, pok. 1, 34 ker ínemu vse to ne tēkne, on sklēne nedolžn'ga umoriti, kug. 72 živina katéra je z nó obdana, jē pak jej dosti ne vtēkne.

tréne: tréneš: škrb. 2, 266 samo tolko cajta, kar z očmi tréneš, imaš v oblásti; ravn. 1, 256 veličastvo hudobñih prējde enako jutrajññimu oblaku, ki se spremina v zlato in škrlát pa gre-dóč v dež stréne, 2, 78 nebeška milost in božja lepota je mogla iz Jezusoviga obličja iti. Za kaj le viditi ga, je že Janez zamáknēn:

misel precej se vtréne v nemu: ta je Kristus, 2, 216 ne spreobrne ne je bilo stanovitno, ne le ksáña obídlej, ki se vtréne in mine.

tréšne: preš. 163 hrast ki vihár ga zímski na tla tréšne, spet ozelénil sem ter tjà bo véje.

véne: škriñ. 268 vse mesú zvéne, traun 230 trava zvéne, ravn. 1, 249 cvet zvéne; — vénejo: škriñ. 155 napravimo si vijenice iz rôž dokler ne zvénejo. Govori se i: zvédnem itd.

vézne: ber. 169 če se stéklo na zéliše povézne, se bo vidilo de bo zjutrej veči rôsa po nem, kakor ko bi ne bilo pokrito, ravn. 1, 95 Mozes izprostrè roko, z strašnim hrupam zavézne Egipčane morje, ber. 62 iztegne Mojzes svojo palico čez morje, in glejte, vse Egipčane zavézne morje. Čuje se i povézne, itd.

γ) s vokalom i:

digne: škriñ. XXI katèra se izmed trña tèt pregrèh vz digne, 44 pravica ljudstvu povzdigne; — dignejo: škriñ. 370 bogástvu inu móč povzdignejo (pogrješno mj. povzdigneta) sreč.

gine: gîneš: škriñ. 249 ne imaj družbe z plesávkó, tudi jo ne poslušaj, de ki skuzi ne sladku petje ne pogîneš; — gîne: škriñ. 155 naše živle ne zgîne kakor mègla, ktèro sónèni žarki preženéjo, ravn. 1, 256 veličastvo hudobnih prèjde enako jutrajni rosi, ki po travi lepo migla, od sonca obsjana pa zgîne, 2, 5 angel zgîne in Caharija je mutast ostal, preš. 67 pod Lenóro vbógo vsè vse vdère se in zgîne, ravn. 1, 120 zjutrajni travi enaki bo, ktira pogîne, 1, 312 Aman pogîne, 2, 48 pogîne naj vse, de on obvisi, met. 285 jèlen se zverne in pogîne, levst. žup. 91 vojaštvo gospodarju plača vsacega kóna, katèri pogîne mej izprémplañem, 59 treba je vsako mrtvečino ki pogîne za črničó, globoko zakopati? — gînejo: traun 179 vse tèt težave zgînejo, ravn. 2, 27 bela, oči jemlóča svetlóba, de zvézde in luna zgînejo, jih je obsjala. Reče: gînem.

migne: mîgneta: ravn. 2, 128 Peter mréžo poméče. Tolko rib sta zajéla, de se mréza trga. Janezu in Jakobu mîgneta pomágat.

míne: škriñ. 268. takú je rodovina mesá inu krivy: ena míne, inu druga se rody, ravn. 1, 120 vse pozemlesko prèjde in míne... jèzar lét je pred tvojmi očmi kakòr včerejšni dan kadar míne, 1, 140 kadar žétuv míne, 1, 256 veličastvo hudobnih prèjde dimu iz istéj enako, ki se na kviško valí in pa míne, 1, 309 ve eč nezdušnežov kmalo míne, 2, 52 tako lé vsako trpleñe míne, preš. 76 ko míne zór hladán, 137 kjer míne jèza nótra-

n'ga prepíra, 146 kadar míne zíma húda itd.; — mínejo: ravn. 1, 257 morje zakréga on in vsuší se, vse réke mínejo.

píhne: preš. 176 perlízuena mladenčov govoríca je ne napíhne, greg. 71 ti migni — blisku žar se vpíhne.

ríne: ravn. 1, 35 Abraham zjutraj zgodaj vstane, nakole drv in se odríne, 1, 48 Jakob z vsimi svojimi čedami odríne, 1, 77 brez obotáve se odríne v Egipt, 1, 220 idi v Sarepto. Elija vbóga, odríne in gré, 2, 188 tistiga se bójte, ktiri dušo in truplo lohka v pekel poríne, 1, 231 Elizej je lesá odsekal in ga poríne v vodo, met. 283 sraka je pavovbga perja nabrala inb se žb íim ozalša inb našepíri. Zapustíla je svôje sestre inb v krdélo lepš pavov se vríne.

šine: ravn. 1, 133 ogú naj šine iz Abimeleka in požrè naj zihemske možjé, in šine naj ogú iz zihemskih móž in naj Abimeleka požrè, 2, 106 vse kmalo mu v očí šine, preš. 67 razbíja vránc, péni se, plamn od néga šine, ravn. 2, 77 vse prešine ogú, 2, 202 nekolko kvasú veliko móke prešine, greg. 61 na ta pošub nebá sladkost prešine vse stvarí.

tihne: tihnem: ravn. abc. 45 ni mi mar kar gospod učeník pravijo. Vprašan ne vém odgovoriti. Gospod učeník me bistro poglédajo. Okrégajo me. Vtíhnem; — tihne: greg. 71 le prst zavzdigni, grom potíhne, preš. 129 po mórji potíhne šúm vihárja, ravn. 2, 238 prijeli Jona in pluskni so ga v morje. Morje vtihne na en krat; preš. 64 zdej vtíhne vse.

tisne: tísneš: ravn. 1, 212 kadar jih pertísneš; — tísne: ravn. 1, 64 tudi po Kanaanskim pertísne velika dragína, 2, 36 k srecu si ga pertísne, kor. 1, 92 k sebi prítísne pušico, levst. žup. 81 na zapísnik se prítísne kólek, ravn. 2, 68 bil je tih, ne graja, ne oponáša, ne priča, ne postavla se. V sé stísne spoznané ki ga ima, dokler mu bog ni rekel na dan; — tísnete: kug. 177 kadar ga pertísnete, se kmalu kry pokaže; — tísnejo: ravn. abc. pestí pomagam v snope perkladati. Oče jih stísnejo z kolénam.

zine: zínem: ravn. 1, 30 nikar ne bodi hud, gospód, de še zínem; — zíne: ravn. 1, 271 grozna riba se požéne iz vode in zíne po nému, vstraši se Tobija, preš. 99 poslušaj ga, kakó jo on zavíje: jezíka sól, lepôta, de le zíne.

δ) s vokalom u:

búhne: levst. žup. 60 hudobna końska smolíka nad sobój kaže

taka značenja: kòñ je žalosten in omamljen ter kakor napnó se mu podčeljustne žléze ali bezgálke in vsa glava zabúhne.

kúšne: škriñ. 21 ona popáde mladenča, ga kúšne, 134 naj me kúšne z kušam svojih vust.

płune: płuñeš: škriñ. 321 aku na ño (iskro) plún oš, ta ista vgásne.

sune: sùne: rav. 1, 44 ta zgodba presúne grozno očeta, preš. 127 kakóvi révez je, ki ga presúne z oči nebéških vržena pušica.

ε) s vokalom o (i ol):

čohne: čóhne: rav. 2, 298 Jezus reče: odvalíte kamen. Marta ni hotela tega iz častí do Jezusa perпустiti. Djala je: gospod, čóhne že! štirdnevin je že!

mólkne: traun 67 de moja čast tebi hvalo poje inu ne omólkne, preš. 46 pévic pòje .. ko premólkne, ga poprása tēta Rozamunde zále.

mólzne: rav. 1, 191 ko mezeg pod veliko košato terpentinko perdírja, je Absolon na ñi za láse obvisel. Mezeg se zmólzne Absolon pa je benglal med nebam in zemlo. I zmúzne.

ž) s *poluglasnim*, koje se, jer produženo, mijenja na a:

dahne: dáhnem: traun 96 perjeñaj mi, de si odáhnem, preš. 71 ah, májhno postójva, preľubi plesávec! de jez se oddáhnem, de nõga počíje; — dáhne: ber. 172 če vdári, gre blisk po želéznim drogu, obnemága in zadáhne v zemli ali v vodi, de nobene škode ne storí; — dáhnete: rav. 2, 230 rekel je (Jezus) vučencam: v pušavo v samòto pojmo, de si oddáhnete.

gane: gánem: rog. 559 ti si preokorn inu se nočēš vginiti temu vėjtru, jēst pak se mu rad ugánem na vse plati kamor me on nagne; — gáne: rog. 1, 309 Aman vidi, de mu ne vstane in pa iz mesta še se ne gáne, rav. 1, 23 koga ne gáne ľubezníva sramožľivost tá? preš. 48 Ojstrovrrhar ji srcē nedóľžno gáne, 173 kar se mu zóper stávi, se ne vgáne, traun 248 naj se zemla zgáne, kor. 1, 132 Turk srdít zdaj zagromí, zgáne turški se voják, de je straha letel znak; — gánemo: ber. 166 po glasu ob hudim vremēnu ugánemo, ako je bliz ali deleč; — gánete: kor. 1, 77 vi v cérkev pred ne pójdete, de vgánete mi vgánke tri; — gánejo: rog. 181 vidil je, de se te pošáste na gánejo, 450 de ta leu pak je ta ner močēši ú bestiami, tu se vidi, kir pred nym, kadár rijove, use od stráha ostrmé, de se (z) mesta ne gánejo, 572 katéri, aku si lih za use le tu vējdo, vener ostánejo

per nyh aucah, na gánejo se od nyh posvejtne čede. Dolazi i sa i mjesto a: gíne: ravn. 1, 226 koga ne gíne ta božja milost? 2, 37 molil častitlivi sivčik, ki je tako bil blizo smrti — koga ne gjíne! — je nad deteta stariši, 2, 191 mladenič viditi ga na parah koga ne zgjíne?

Složena s prijedlozi gubi poluglasno a naglas baca na prijedlog: nágne, preš. 148 od zóra, de se nágne dan k večeri, glasi pésem se ognéna (a ravn. 2, 9 nagne); — nágnejo: škriñ. 138 i 141 kateri med limbarji páse, dokler dan hladèn postáne inu se sence nágnejo; — ógne: škriñ. 39 módriga postáva je živleña studénec, da se on smrtnimu pogublénu ógne, 42 móder se hudiga ógne, 46 podvučen vidi živleña pót nad seboj, de se ógne nar globokéjšimu pèklu, ravn. 1, 162 David je na harpo brenkal, kar sulico zasúče kraļ in jo vrže po nemu. David se ji ógne in je zbéžal; — pógne: rog. 607 kateri stóji, ložai inu hitreši se per-pógne inu h pomučí perstópi; — ógnejo: ravn. 2, 108 ógnejo se molcé te resnice.

mákne: mákne: preš. 182 iz néga rók izmákne se po čási, pok. 2, 74 dosti krat se ne ve, kádaž se ta duh odmákne, levst. žup. X ako to storímo, nas máhoma korák velikánsk po naravnem póti pomákne mnogo bliže prave slovanščine, ravn. 1, 162 ko bi trènil, je Savel sulico po nemu zalúčil. David se vmákne in sulica se v steno zasadí, levst. žup. 17 samó po ta-cim póti se uradovañe z redù ne zmákne.

páhne: páhne: ravn. 2, 226 prijéti ga reče, okováti in v jéčo ga páhne, škriñ 263 ne bodi preveč po gostim per nemu (mogóčnim), de te ne odpáhne; — páhnejo: abc. 57 mati za-páhnejo nogovice (verstopfet die strümpfe).

sáhne: traun 96 kar nar bólsiga ima, vsáhne, ravn. 1, 120 zjutrajni travi enaki bo, ktira pogíne: zjutraj cvetè, se spremína, zvéčer jo pokosé in pa vsáhne.

tákne: táknem: pok. 1, 115 kadar se kólikaj spodtáknem, zdajci velik smèh počéñajo; — tákneš: škriñ. 333 ne bodi presilèn, de se ki ne spodtákneš; — tákne: škriñ. 265 kádàr vbóžie govory, pravio: kdó je tá? inu ako se spotákne, ga pobíjejo, 335 drznost, katera iz pijánosti pride, stury, de se nespámeten spodtákne, preš. 68 ga stákne na zádne, ki bil ji je kós, škriñ. 19 ne bo čist, aku se ñe dotákne, 262 kateri se smole dotákne, se osmoly, 294 na leñiga se bó volóvsku blatu metalu, inu slèhni, kateri se ga dotákne, bo roke otręsal, 346

kateri se, kadar se je mrlíča dotáknil inu se ga spët dotákne, kaj timu négovu vmívané pomága? ravn. 1, 62 na to snáme kralj svoj prstan in natákne ga Jožefu na roke, škriú. 57 kateri prehitru hódi, se spodtákne, met. 283 ósl. z b drúvmi obložén gré skoz b mlako, se spodtákne in b pade, levst. žup. 54 raz potákne jih po katoliških hižah, škriú. 59 en len vtákne pod pájstého svojo rokó inu jo k svojim vustam ne pernése, 82 len svojo rokó pod pájstího vtákne, 111 noréc svoje rokę pod pájstího vtákne, ber. 165 če se škropivnična cév v vódo vtákne in zatik iz ne vléče, vstaja vóda v brezsapno cév, kor. 2, 25 za kapo vtákne béli list; — táknete: jap. ev. 324 gorję vam vučenykam tę postave: ker vy nakladate ludem butare, katere ony ne mórejo nósiti, vy pak samy se tęg butar lę z enim prstam ne dotáknete; — táknejo: ravn. abc. 61 mati čebule vsadé, sem ter tje potáknejo rétkve, kumar, boba, graha in več taciga, ravn. 1, 257 bogu se nikamor ne moremo skriti. Potáknejo naj se vrh Karméla, sledil jih bom, levst. žup. 147 zapovedujejo, da se ondód podrúžnice vojaškega skazováúa raztáknejo po tacih mestih, ki so pripravna v zbirališča.

Ima i riječi s povokaženim *r* u prvoj slovcí, ali jer se u knízi to *r* bíleži obično sa òr, gdje è znači samo poluglasno, to iz kníge ne mogu navesti ništa. ' imaju već navedene osnove grne trne i vrne, a potisnuti naglas n. p. brne (uprav brne), brsne, crkne, drkne (pok. 214 zdarkne), frkne, hrkne, kihne, mfkne, mrzne, prdne, prhne, srkne, trgne, trpne. — S vokalom *a* idu ovamo još: kâne, pârne, prâsne, s vokalom *e*: dréfne, drêgne, jêkne, krêsne, rêgne, rêvkne, telêbne; s vokalom *i*: cîkne, -êine, dîhne, dîrne, flîkne, kîhne, kîmne, kîsne, klîkne, mîgne, pîhne, rîtne, ščîpne, švîgne, -tîhne, vîhne; s vokalom *u*: brlûzne, bûkne, cûkne, zdrûzne, glûhne, hûkne, klûne, lûsne na-mûzne, plahûtne, plûsne, pûhne, iz-pûkne, rûkne, po-slûhne, smûkne (škriú. 172), za-sûkne, sûne, po-tûhne; s vokalom *o* (= o, ol, i a): lópne, za-gôlbne, po-gôltne, pôkne; itd. itd.

b) u ugrskoj slovenštini.

a) s naglasom na slovcí *pred* nastavkom *ne*:

Kratki se vokali u knízi ni čim ne bíleže n. p. küzm. 147 oplúne, 84 oplúnejo itd.

gâsne: nagfl. 183 či v želézni káhlaj ogen gorí i takšega hípa sopi zateknemo, ka se zgodi? Ogen v gâsne.

krádne: krádneš: küzm. 279 ki drügim prejdgaš, naj ne krádnejo, sam krádneš; — krádne: prijatel 1871, 1, 3 vért slůžbenika slobodno včasí odtira, či krádne, 1878, 30 gde vsaki čestnik od pisáča do cesarske rodbiné krádne, nagfl. 42 kaj štimate, jeli je dobro dejte, štero drügoga okrádne? Ki drügoga okrádne, nej je dobro dejte, predge u let. 1877, 99 ali more dobro preštímavati peršono človeka, od koga se kaj vkrádne? — krádnemo: nagfl. 138 mi en drügoga poištva ne krádnemo; — krádnejo: nag. vog. 49 tatjé v kmični nočaj krádnejo, küzm. 10 ne správlajte si kinče na zemli, gde je mol i erja skvari i gde je tatjé podkopajo i vkrádnejo, správlajte si pa kinče vu nébi, gde je ni mol ni erja ne skvari i gde je tatjé ne podkopajo niti je ne vkrádnejo, 60 zapovej strážití te grob notri do trétjega dnéva, da kak pridouči vučenické negovi vu nouči vkrádnejo ga.

pá d ne: pá d n e m: küzm. 313 kak ti se jas vu vsem vsákomi dopá d n e m, 360 či kak prídem k gori stanenej ti mrtvi, nej kaj bi ga že vzéo ali ka bi že popolni bio: vgañam se pa, či ga kak popá d n e m, trpl. 48 on je visoki grad moj, da ne spá d n e m, trpl. 103 vuči me, da zapopá d n e m svedostva tvoja; — pá d n e: küzm. 296 vsákši nás se naj bližnemi dopá d n e, trpl. 6 naj si pregáña protivnik dűšo mojo, popá d n e i na zemlo skláci žitek moj, nagfl. 90 máčka prvle, kak bi miš potrošila, tá jo pűstí, malo ji bejžati dá, pa jo popá d n e i tá pűstí, gön. 48 Đula pléše po mužđíni, zupp! k ednomu hípi se mužđina prepá d n e i plesec se do pázdji v íou pogrozí, küzm. 18 nejli dva vrábca za eden žukavec odávajo i eden z íih ne spá d n e na zemlo brezi voule očé vašega, 273 ni eden vlás vám z gláve ne spá d n e, 295 tí što si, ka soudíš drügoga hížno držínče? lastivnomi gospoudi stoji ali spá d n e, 446 ne bodo lačni niti zédni več, niti ne spá d n e na íé sunce ni níkša vročina, trpl. 6 on jamo kopa i skopa jo, ali sam spá d n e vu jamo to skopano, nagfl. 9 mačka či visiko doli skoči, vsigdar na poplate spá d n e, 144 štera íega strán spá d n e nad punoč? küzm. 144 pámet Kristuša ne zapopá d n e, nego dűh; — pá d n e m o: predge u let. 1877, 96 beteg je vouza, vu štero za to spá d n e m o, naj za naše grehe trpimo; — pá d n e t e: küzm. 311 ne znate kaj, ki vu stavi bežijo, vsi istina bežijo, eden pa vzeme pláčo? Tak bejžte, naj jo popá d n e t e, 417 ta činéči nigdar ne spá d n e t e, 421 varte se, naj vö ne spá d n e t e z lastivne kreposti, 429 za vso radost držte, gda vu razložna skűšávaña

spádnete, 435 bojdi rejč vaša: tak tak i nej nej, naj vu skazlivost ne spádnete; — pádnejo: küzm. 419 smeuci, ki se sebi dopádnejo, trpl. 42 žgani aldovi se ti ne dopádnejo, 5 osoudi né, boug, da odpádnejo od namenávanja svojega, 59 vō strejbiš vse, kí od tébe odpádnejo, gön. 47 mužďine se pod bremenom z lehka prepádnejo, küzm. 382 ki ščéjo obogatiti, spádnejo vu skúšávaně, trpl. 20 protivnici moji samí poletíjo i spádnejo, 29 tam naj spádnejo činěci huda, 69 vu srám naj spádnejo i prejdejo, nagfl. 144 na šteri kraj spádnejo dveri? bar. 36 na vsako doub leta trjé mejsece spádnejo, itd. — pádneta: küzm. 29 slejpi slejpoga či bode vodo, obá v jamo spádneta.

stane: stánem: küzm. 60 po trétjem dněvi gori stánem, 322 pri vás lejhko ostánem. . . ostánem pa vu Efezuši do risáo *ἕως τῆς πεντηκοστῆς*, trpl. 42 jas ostánem liki zelěna oliva, 21 ne múči, de ti mučavši jas ne postánem ravno kak kí v grob idejo, nag. vog. 22 jas bom zdaj čteo pred vami tak da pri pikni postánem; po tom tak da nej pri pikni stánem; — stáneš: küzm. 292 vidí nad tehom dobrouto, či ostáneš vu dobrouti, 376 liki sem te proso idouči vu Macedonijo, naj ostáneš vu Efezuši; — stáne: küzm. 34 vmorijo ga i na trétji dén gori stáne, 48 stáne národ prouti národu, 252 ár sem jaš s tehom i nišče ne stáne prouti tebi, kaj bi ti kaj hüdoga včino, gön. 101 gde na lici zemlé stáne voda, se mlaka zové, 104 k časi vihér nastáne, bar. 34 či se zrak náglo gible, te vöter nastáne, 17 či bode hiža ona vrejdna, ostáne mér váš nad nouv, 18 i 48 ki do konca ostáne, te se zveliča, 22 hiža razdeřena prouti sebi ne ostáne, 25 brezi sáda ostáne, nagfl. 124 tejlo mrjé i prah postáne, nag. vog. 37 dobro dete vsák dén dale naprej ide, gda nemáren i vüki za ostáne; — stánemo: bar. 27 enkrat vsi gor stánemo, 34 príde vrejmen, gda gor stánemo, küzm. 371 mi ki živouči ostánemo do přišestja gospodnovoga, ne preidemo one, ki so zaspali, 425 v etom poznamo, kaj v něm ostánemo i on v nami; — stánete: küzm. 200 či zapovedi moje bodete zdržávali, ostánete vu mojoj lübezności, liki sem jas zapovedi mojega očé zdržao i ostánem vu negovoj lübezności. . . liki rozga ne more sáda nesti sáma od sébe, nego či ostáne na trsi, tak ni ví, či vu meni ne ostánete, 363 či li ostánete vu veri fundálivani i kreпки, 423 štero ste čüli od začétka, vu vami naj ostáne. Či vu vami ostáne, štero ste od začétka čüli, i vi vu síni i vu očí ostá-

nete; — stánejo: küzm. 48 vnougi krivi prorocke stánejo i zapelajo vnouge, 49 stánejo krivični Kristuške, 321 ka mi valá, či mrtvi gori ne stánejo? trpl. 35 skláčimo onc, kí nad nas stánejo, gön. 69 preci kak gori stánejo se mujejo, 104 vu etom nastánejo obláci, dežď, toča, snejg, blísk i grumlajca, prijatel 1877, 47 z meglé male vodene kaplice nastánejo, prijatel 1876, 1, 3 eto stojí na one tudi ki pri béraňi za soldáke obstánejo, küzm. 200 či ostánete vu meni, i rejči moje vu vami ostánejo, nagfl. 70 vodéča pítaňa eta zdaj že eti celou tá ostánejo, 108 jeli ste gda čüli, kak britko pivčejo mali piščanci, gda od materé za ostánejo? — stáno: küzm. 294 ki prouti stáne oblásti, božemi rendelüvání stáne prouti, ki pa prouti stáno, samí sebi soudbo vzemejo, 307 velim tim neoženénim i vdovicam: dobro nim je, či ostáno liki jas, 258 z vás sámí' postáno takši možjé.

dejhne: dèjhne: gön. 70 nini! kak mále lüknie má (máčka) na nousi i kak dobro pridejhne.

bégne: bégnejo: trpl. 52 králove vojské pobegnövši pobejgnejo (Ali i pobègnem).

glédne: glédnem: küzm. 297 gda koli bom šou v špaňolski orság, šou bom k vám, ar se vü pam ka vas prej k idouči poglédnem; — glédneš: küzm. 232 Saul brat, gospoud me je poslao, ki se ti je skazao na pouti, po šteroj si šou, naj preglédneš i napuniš se z dühom svetim, trpl. 11 ti skušávaš srce moje, pri glédneš me v noči, 50 pri glédneš zemlo ino jo navlážiš, 29 edno malo i toga hüdogo več ne de, i či se z glédneš po negovom mestí, več ga ne bode; — glédne: küzm. 431 ki notri poglédne vu popolno pravdo sloboščine i obstoji v nej, té blažen bode vu deli svojem, nagfl. 84 vsaki naj dobro poglédne, ka vse za stvaré držijo negovi roditelje pri hiži, 95 vütro mo od koňa güčali. Pazko ga poglednite domá, kakši je. Ki ga pa nema, naj ga pri sousedi poglédne, 28 več krat naj preglédne falinge, povej i vö poprávi, prijatel 1876, 1, 3 vért či je vu vám obüdjena sumľivost slobodno blágo slúžbenika pred nim preglédne, küzm. 232 vidio je Pavel vu videjni ednoga možá idoučega i na sebe rokou dejvajoučega, naj preglédne, 8 vsáki ki se z glédne na ženo k poželjni, že je praznúvao žüom, trpl. 113 ár je gospoud zvišeni, dönok se z glédne na ponízno, nagfl. 113 pura se razčemerí, či se što z glédne na nóuv; — glédnemo: gön. 73 naj dobro poglédnemo domá, ka vse jeste na naši dvorej. 55 vö nas pelajo vučitel v ográdec, gde nárase naše preglédnemo, bar. 26 kam koder

se na brütivi zglédnemo, okoul nás same grobe vídimo, 35 či se gor zglédnemo, on prelejpi mouder oboud váramo (gewahren wir), šteroga za nébo zovémo; — glêdnete: küzm. 431 ne mejte vu osoub prijímaní vero odičenoga gospodna našega Jezusa Kristuša; ar či notri ide vu správišče vaše kakšni mouž, ki zláti prstan má, vu svetlom gvanti, notri ide pa i siromák vu ružnom gvanti, i zglédnete se na onoga, ki svetli gvant nosi i rčéte ními: ti si esi sedi lipou, i siromaki rčéte: ti etam stoj ali si eti sedi pod podnogaonico mojo, je li ne včíníte rázložka med seбом i nej ste včíněni sodci hūdi misel? — glêdnejo: nagfl. 70 pred zgovárjañem etim opomené vučitel osnovnike, da naj skrbno poglédnejo domá svoje híže, 93 tou naj domá dobro poglédnejo, 91 máčka je skriven tát. Či na úou glédajo vse mirúje, či se na stran zglédnejo ali idejo, preci nika vkrádnoti more.

lějhne: nagfl. 187 či odzaja za rožcom bodouči kmični oblák lejhne i tam dežď hejńa, miné i rožec, či taki sunce sija, 197 či sunce zíde, mejsec nam lejhne z ouči, 198 na tjeden dní pa lejhne néga (mejseca) posvejt. Uprav: lějhne.

lékne: léknejo: trpl. 33 naj se léknejo nad sramoutov svojov, ki meni právjio: ahah, ahah!

ségne: nagfl. 189 je li kaj se tak vídi, kaj krajína nébe pri N... vési do zemle ségne? prijatel 1878, 14 ruska oblást od severnoga morja do adriatskoga morja ségne, 1878, 47 tújec ségne v žep i dá policáji nekši papér, 1878, 30 v toj državi láž od kučé do palače ségne, trpl. 57 ime négovo doségne do odvejtká, 28 milost tvoja do nebes doségne, nagfl. 147 tak poutnikov ne doségne veter, 188 je li né krajína uprav doségne okroglíno zemlé ali nej, to preci čúti máte, bar. 8 pazi na mé, naj moj žítek nevola ne doségne, prijatel 1878, 29 či med Törkom i Rusom boj vö vdari, zna biti kaj s toga nas kaj túdi doségne, küzm. 46 šteri koli priségne na církev, tisto je nikaj, šteri koli pa priségne na zlato církevno, dužen je, trpl. 11 ka blizněmi priségne, s kvarom zdrží; — ségnejo: nagfl. 200 mejsec pre-svejti čeres nouči zemlou tam, kama tráhi sunca ne ségnejo, prijatel 1878, 21 ova pisma túdi do toga časa ségnejo, 1877, 74 Rusi so Plevno že tak opásali, ka samo edno málo mesto jeste, kama ruske krugle ne ségnejo, trpl. 24 za tou ti se bodo molili vsi svéti vu prilícnom vrejmeni da, gda velike povoudni pridejo, ni ednoga ne doségnejo.

séjhne: séjhnem: trpl. 82 moji dnévi so lejhnoi kak sénca, jas ta sejhnem kak tráva; — séjhne: küzm. 40 figovu drvou posejhne, 200 či što ne ostáne vu meni, vö se vrže liki rozga i posejhne, trpl. 75 trava se na véčar pokosí i posejhne, 108 da bi grátali kak tráva na strejhaj, štera prole, kak se poskubé, posejhne, nagfl. 177 ka za lasnost má ilojsca? Ka se vu vodi razmoča, či posejhne, trda de kak kamen. Takše se skopaline, štere se vu vodi razmočajo i či posejhnejo ali zgoríjo do trde, se zemlé zovéjo. Upravo: séjhne.

tégne: tégnem: nagfl. 28 naj prvle ji zrovatam te eden droug, potégnem ga ednáko doli, 65 vište, eti na tábli potégnem z ete i z ov kraj tégívke po ednom tégi; trpl. 47 Moáb je moja mujvalnica, na Edoma vö vtégnem črejvle moje, 92 Moáb je mujvaonica moja, nad Edomom vö vtégnem obütel mojo, prijatel 1878, 16 ne vtégnem vnogo pisati . . tüdi jas ne vtégnem pisati vnogo; — tégneš: trpl. 113 prouti srditosti nepriátelov moji vö vtégneš rokou tvojo; — tégne: trpl. 6 či se ne ščejo povrnouti ti neverni, brüsi meč svoj, natégne lok i cíla, küzm. 55 eden z oni, ki so bíli z Jezusom, vö vtégnovši rokou vö potégne meč svoj, trpl. 19 on vö potégne nogé moje z mreže, nagfl. 89 gda psa besnouča celou zdrobiša, či obrüdi, v skrivno mesto se potégne, 113 puran glavou názhrbt potégne, 170 vuk se vu dné v goščere potégne i spí, 90 takšega hípa se máčka v skrivno mesto potégne . . máčka na sprejdní nogáj po pét, na zadní po štiri ostri, srpnáti skramblöv má, štere z lejhka sklüči i vö vtégne, prijatel 1878, 42 či drügi vöter potégne, 46 tréti nemi z žepa robec potégne; — tégnemo: nagfl. 189 či v edno tégívko motvouz potégnemo; — tégnejo: nagfl. 59 za kaj je (táble) na črno fárbajo? zá to kaj se bejla farba, štero z krajdov potégnejo na nej, naj bole na črnoj licojni viditi dá, 158 vidmo kak se vršeníjo mále deklíčke okouli svoji cvejtni gréd. Vö potorijsó semen, lepou na né potégnejo zemlou, 175 prouti zímí se (zabe) na dne močvarov vu káliš potégnejo, trpl. 107 ti neverni vládna palica ne ostáne nad šoršom ti pravični, da ti pravični vö ne vtégnejo rouk na nepravičnost, bar. 38 nébo večkrát obláče za tégnejo.

véjhne: trpl. 95 z zobní bode škripao i vejhne, küzm. 430 tak i bogátec vu svoji potéj povejhne, trpl. 3 šteroga listje ne povejhne, 75 tak so liki tráva, štera z rána povejhne; za útra cveté, ali povejhne; — véjhnejo: trpl. 29 liki to ze-

leńé tráve p ovejhnejo, nagfl. 197 na jesen se dozori jesenski sád, ali kak hladnej gratuje, listje z drevja káple, travine premedlejjo, p ovejhnejo. Uprav: vějhne.

gíne: trpl. 39 človek vu toj díki ne obstoji prispodobno k govedi, štero pogíne; — gínejo: küzm. 55 vsi kí meč vzemejo, od meča pogínejo, trpl. 46 pogínejo liki puž stühnej, 85 gda ním v kraj vzemeš ní sapo, pogínejo i pá s prahom postánejo.

píhne: trpl. 83 človek je vu svoji dnévi kak tráva, kak cvejt poulski tak cveté; gda veter po né píhne, nega je več.

tísne: tísnem: nagfl. 84 eta tábla zdaj na míri stojí, ne geni se. Potísnem jo z rokouv, je li se je genola? 27 zdaj vküp stísnem mojvi dveji lampi; — tísne: nagfl. 151 várao je gospoud, kaj tam gde je zrníče v zemlou pústo edna vajžica više stojí od te drúge zemlé, v kraj jo potísne, 176 gda (riba) na dno šče plavati, vö potísne ž néga (mehéra) zrak, gön. 70 li te máčka škramble potísne vö, či škrabnoti šče; — tísnem o: nagfl. 182 takšega hípa zrak vlečemo na nous i lampe i pá ga vö potísnem o, küzm. 327 vu vsem se stiskávamo, ali ne stísnem o se; — tísnete: küzm. 413 ar je tak vola boža, da dobro činéči stísnete ti nespametní lüdi neznanost.

slühne: slühneš: trpl. 70 vu dnevi nevol zezávam tebé ar me ti poslühneš, 50 k tebi, ki poslühneš molítve, bode vsako téjlo prihájalo; — slühne: trpl. 61 k bougi kričím i poslühne me, 44 bom se molo i joukao, i poslühne glas moj.. poslühne me boug ino je ponizi, nagfl. 137 kí tožbo poslühne i skonča.

sune: suneš: trpl. 44 ti ove doli súnesh vu globoko jamo, 58 kak ti né postáviš na skliska i doli je súnesh v pogübel; — sune: trpl. 29 rouka nepobožnoga me ne sühne; — sunejo: trpl. 20 gda se ti hüdi na mé ne súnemo... spádnejo, 90 da se gori vneséjo prouti nébi i doli sühnejo v prepast, 20 gda se ti hüdi na mene súnemo, nagfl. 89 te krepši (pes) nad toga slabejšega vderé, vsi ti drúgi se na néga súnemo, 101 či edna ovca v bejg vdári i te drúge se vse za nous súnemo, 158 med tejm se na nous súnemo te male deklíčke, gön. 92 brüléč se (sviné) súnemo na kopaño.

β) s naglasom *na* nastavku *ne*: vrném, vrnêš, vrnê, vrnêmo, vrnête, vrnêjo, vrnêva, vrnêta.

čine: činém: küzm. 298 naj vu radosti pridem k vám povouli božoji z vami rét si počíném; — činêš: küzm. 279 ovo

ti se Židov imenüješ i počinéš vu právdi; — činê: trpl. 67 Izrael si ne počiné vu meni; — činêjo: küzm. 454 píši: blážení so ti mrtví, ki vu gospodni vmérajó od vezdašnéga hípa. Za istino velí düh, ka si počinéjo od oupravíc svoji.

grene: grenêjo: bar. 29 senou na trávniki vküp grenéjo.

mene: menêm: küzm. 429 či pridem, opomeném ga z dejl, trpl. 34 gda se spomeném, vö vlejém sam vu sebi düšo mojo; — menêš: küzm. 7 či prinesêš dár tvoj na oltár i tam se spomenéš, kaj brat tvoj má kaj prouti tebi . . , gön. 73 je li se spomenéš, ka so nam gospon vučitel zapovedali? — menê: küzm. 305 kí vás opomené z pouti moji, nagfl. 78 pred zgovárjaním etim opomené vučitel osnovníke, da naj skrbno poglédnejo domá svoje híže, küzm. 57 spomené se Peter z rejči Jezusove, trpl. 7 vö zíšče níh krv, z níh se spomené, 15 naj se spomené ze vsěj áldovov tvoji; — menêmo: küzm. 341 samo naj se siromákov spomenêmo, bar. 38 na düšni dén se z naši preminouči spomenêmo, a spoménemo: predge u let. 1877, 101 mamó zrok nas poniziti, či z naši grehov se spoménemo; — menête: küzm. 31 jeli ešče ne razmíte, niti se ne spomenête z ti pét lejbov krúha z kim se je pét jezero nasitilo? 78 ne spomenête se? 420 naj se spomenête z rejči, štere so naprej povejdane; — menêjo: nagfl. 74 kaj činim z onimi, ki ne kebzüjejo i neprav se oponášajo? Opomenéjo je.

minê: trpl. 45 na séncó perout tvoji se zanesém, dokeč ne miné stiskávané, nagfl. 187 či odzaja za rožcom bodoucí kmični oblák lejhne i tam dežd' hejna, miné i rožec (iris), prijatel 1877, 26 rani dešče i snehe joč hitro miné, küzm. 225 smo ga čüli gučéčega, kaj te nazarenski Jezuš potere eto mesto i preminé (! ἀλλὰ ζήεις) návade, štere nám je dáó Moušeš, bar. 3 vrejmen hitro preminé; — minêjo: prijatel 1878, 46 dokeč volítve ne minéjo, ne morem pomagati, 1878, 25 držáve minéjo i nove postánejo, küzm. 420 príde pa dén gospodnov líki tát v noči, v šteróm nebésa (s) škripaném preminéjo; — minêta: prijatel 1877, 80 minêta dva meseca po smrti zeta.

rine: rinêjo: bar. 10 rodítelje vse od néga odrinêjo, ka bi némi na škodo biti moglo.

vrne: vrnêm: küzm. 23 povrném se vu hížo mojo, odkude sem vö zíšao, 246 po tom se povrném, 253 potrejbno mi je príšestní svétek v Jerušálemi svétiti, ali pá se povrném k vám, či de boža vola, trpl. 14 püstím se za nepriátelmi mojimi i zgrá-

bim je, ni se ne povrnm, dokeč ji ne spokolem, 97 z kejm povrnm gospodni za vse dobročinejše meni prikázano? — vrněš: küzm. 156 tí gda se povrneš, potrdi brate tvoje, predge u let. 1877, 103 dokeč blága, poštea, iména, kvára nezáj ne povrneš, te čas ti boug grehov ne odpisti, trpl. 34 ti vso lego negovo preobrneš v betégi negovom; — vrné: küzm. 16 Jezus se pa nazaj obrné, 32 on se pa obrné, 57 vrže te srebrne pejneze vu církev, obrné se, odíde i obejsi se, 219 vám je naj prvle boug gori zbído siná svojega Jezusa i poslao ga je, ka bi vas blagoslovo, naj se vsákši obrné od hüdoub svoji, 434 smejh vaš se naj na plač obrné, 248 žmetno je stalou Pavla i obrné se i rěc díhi: idi vö, 327 gda se pa što obrné k gospodni, teda se kraj vzeme pokrivalo, trpl. 91 pústo zemlo obrné na jezero, nagfl. 147 etakšega hípa se eden tál kropa na spár obrné, 194 o míhálščeki, vsesveščeki, andrejščeki se vrejmen pá na hládno obrné, 198 vsako 24° vöro se (zemla) obrné ednouk kak kolou okouli náredi svoje, gün. 26 smejh se z lehka na jóč obrné, bar. 16 i néno (kozé) kosmíne se na hasek obrné, küzm. 292 pride Siona oslobodítel i odvrné nepobožnost od Jakoba, 9 naj bude tvoje álmoštvo vu skrivnom mesti, i oča tvoj ki vídi vu skrivno, on ti povrné vu očivesnom, 48 ki je na nívi, naj se nazaj ne povrné, ka bi vzéo svoj gvant, 242 da se več nigdár ne povrné vu sprejhneé, 440 dao sem ji vrejmen, naj se povrné (s) svojega kurvejstva i nej se je povrnoula, bar. 32 tistomi se od točé včínení kvár od ete družbe povrné, 40 mrtvo tejlo se pokopa, nego díša se nazáj povrné k bougi; 216 sunce se preobrne na kmico i mejsec na krv prvle liki pride den gospodnov te veliki i znameniti; — vrnémo: predge u let. 1877, 92 naša je dužnost naj se nezáj k némi povrnm, küzm. 321 ovo skrovnost vam povejm: vsi istina ne zaspímo, vsi se pa preobrnémo; — vrnéte: küzm. 34 či se ne obrnéte i bodete liki deca, z nikakšim talom ne pridete vu králestvo nebesko, 244 nazviščávající vam, naj se od eti márnost obrnéte k živomi bougi; — vrnéjo: küzm. 3 opoumenení od bogá vu sne, naj se vrnéjo nazaj k Heroudeži po drúgój pouti se šli nazaj vu svoje domovine, nagfl. 22 potrejbno je, da se zdaj že zgučávaňa etakša na nouvo doub i nouvo pout vrnéjo, trpl. 45 teda se nepriátelje moji názdra vrnéjo, küzm. 420 naj se vsi na pokouro obrnéjo, trpl. 23 spet se naj obrnéjo, küzm. 258 iz vas sami postáno takši možjé, šteri bodo preobrnea dugovaňa gučali, naj odvrnéjo vučenike za sehom, 18 spominali

se bodo i se povrnéjo k gospodni vsi kraji zemlé, 68 naj se gda ne povrnéjo, 73 predgali so, naj se povrnéjo, trpl. 84 mehou si nim položo, štere ne prestoupijo, ne povrnéjo se, kaj bi pokrile zemlo, 41 vučo bom prestopnike na poti tvoje, da se grešnice k tebi povrnéjo, prijatel 1877, 3 te fini papér več krat prešajo i árkuše preobrnéjo; — vrnêta: küzm. 450 imáta oblást nad vodami, da je obrnêta na krv, 240 Pavel i Barnabás na predgañe odločena Šergiuša povrnêta, 243 Pavla i Barbanáša v Ikouniji pregáñajo, v Lystri níva za bogé štímajo i kamenüjo, z Derbe se povrnêta v Antiochio.

c) u kajkavštini

ostaje naglas na slovcu pred nastavkom *ne*; kadšto ali rijetko prelazi na prijedlog. Često se kratka slovka oteže i tuj.

gasne: gâsne: gašp. 1, 395 obilno krvi iz tela izleje se, od koje ogeñ oštro pogâsne.

kradne: krâdnu: perg. 5^b koi drugih grady ili ,castylye' silu vzamu ili vkrâdnu.

padne: pádnem: kemp. 176 obrani mē, gospodine, da vu ruke níhove ne v pádnem, 238 ako nevredno se vtěknem, v zban-távanē v pádnem; — pádneš: petr. 276^b i ev. tirn. 276 ako vu greh opádnesh, ne věš, stáneš li gorē z gréha, kemp. 186 kotéra zmožno pomáže, da od lastovite žmečine na zemélska ne opádnesh, 208 ako obstoíš na putu mojem, spozuaš istinu i istina tē oslobodí i popádnesh žitek vekivečni, kemp. 113 hasnovito je negda i vu dobreh trseñah i želāh stégneñe držati, da po nepokoju v rásipnost pameti ne v pádnesh; — pádne: perg. 6^b koi v notu neuere dopaadne, nyemu ne haasni, ako se i zmiry z suoym perusem, 19^b pryestane očina oblast nad sinom, ako otac v nepry-atelskuu vuzu dopaadne, 20^b gda što praudennim zakonom prot drugomu čloueku v glaunuu sentenciu dopaadne, 51 tyem se pogubliue priuilegium, gda što v kralieue dostoinosti zbantouania grieh dopaadne, 65^b ako dolni peruš po iectue (= jětstvê) v sudčueu ruke dopaadne, adda iur kralieua milošča onomu koteri e v iectue ništar ne hasni, petr. 41 i ev. tirn. 41 vsako kra-ļevstvo vu sebe razdeļeno opústeti boče i hiža obrh hiže opáдне, gašp. 1, 903 na réci ove devica Maria od velike žalosti taki omegle i vu náručaj Kristuša opáдне, 1, 855 ov opáдне vu smrtni beteg, 1, 853 prestrášena opáde pláčue na koléna svoja, kemp. 153 ako ti pripustím težínu, ne ļuti se niti naj ne prepáдне srdce

tvoje, 209 človek ne móra preveč plahoga srдца biti, kada vu kakve falinge v pádne, 231 ako ne pomore vrátetvo, sproti v pádne človek na gorša, math. 2, 2, 260 po keh dób Židovi, kaj ti jen krat odhitili su mesiaša, vu ni jednoj več drugi spodobi néga videli ne budu, kak vu spodobi súdca, tak ne z vremenom po svojem brzom, v jednomu oblesku spodobnom, došestku za p o p á d n e; — pá d n e j u: math. 1, 1, 175 jáj onem, kada vu rúke srditoga boga op á d n e j u! — pá d n u: perg. 31^b po tom su neki štymali, da su takoue zemlie ili senokoše ili lugi, kotere voda od iednoga mesta na tuď (tuugi⁶) dyel odtrgne, po 'nom onoga oneh na čy kotaar ili dyel do p a a d n u, gouoreči to, da vode tečeníe nih kotaare razdelyaua, math. 1, 1, 88 vnògi se na néga zadènu, op á d n u, pobiju, 2, 3, 69 gda vu velike hmańóče i grehòte op á d n u; — pá d n e t a: petr. 94 jeda more slépec slépeca voditi? ne op á d n e t a li oba dva vu jamu?

pláhne: pláhne: gašp. 1, 771 da bi roditeli sveti Catharini preporučili i zagovorili drago detéce, k mestu iz glavice otok v pláhne i dete zdravo i živo ostáne, 1, 832 za kojem činom taki voda v pláhne.

stáne i stáne: stánem: gasp. 1, 382 néga se dotikajuč lepša postánem, néga prijémľuč devica ostánem, kemp. 255 ako hočeš da dójdem k tebi i pri tebi ostánem, osnaži stari kvas greha, gašp. 1, 509 da po muki ovi vreden postánem prijeti diku Kristuševu, 1, 603 stúpim zvrhu visíne oblakóv, spodoben postánem višnému gospodinu bogu; — stáneš: petr. 286^b ako vu grejh opádneš, ne véš, stáneš li gorè z gréha, kemp. 218 ako ti sám póleg ne stáneš, 103 da onda vu marlivosti molitve ne postáneš vtragliv, 118 nikakva ne hasni múdrot, ako ravnatí pre-stáneš; — stáne: petr. 36 i ev. tirn. 33 tretí den gore stáne, 90 ako prém gdo z mrtveh gore stáne, verovali ne budu, 165 níkomu ne poveďte vídeńa, dokle sin človéči od mrtveh gore ne stáne (i ev. tirn. 152), gašp. 1, 316 jen krat pred vrati klošterskemi nastáne kruto velik štropot, krič i vika, 1, 443 čez neku liko vrémena cesarom postáne Marko Aureliuš i Luciuš Veruš. Pod kojemi za Nerónom četrti nastáne pregon proti cirkvi krščanski, 1, 458 po odhajańu Ivana taki vu Carigradu tulik nastáne potres, da polovica cesarove palače vrúši se, math. 1, 1, 234 tak prehádaju vsi dnévi živľéna mojega, doklam zadnič nastáne večer zadní, gašp. 1, 467 to zgovorivši nestáne je, 1, 592 kaj zgovorivši nestáne vídeńa, 1, 565 ova zgovorivši nestáne

gâ, 1, 319 dojdúci k velikomu potoku niti ladje imajúci vu koji bi se prepélal, obstáne, 1, 485 koi van iz cirkve idúci obstáne pred vratah kak da bi ponújal drugoga van iti, 1, 645 pesek nu zapeja do kupa drv in ondi obstáne, perg. 21^a ni takouomu ual-louaniu nye potryeben ni kralyeuski ni bratinski consensus, da listor od iednoga čloueka včinieno vseгдаar na meste trdno ostaane, 11^a i za muž dana dyekla se nie črtinu penezmi vun splačue z očinoga imyenia. Ako li za sebrá poide z svoje bratie hotyeniem, tako vu svoje črtine slobodnom gospoctue ostaane, 16^b vsakouačko imyenie meď bratium razdelieno, ako se koteromu seme dotrgne, iošče do sto ili do due stye lyet ili j po več lyet na toliko, da bi po črtom kolene iedan drugoga kčer ili kakou drugi rood vzel, na drugu žyuu bratiu ono imyenie ostaane, 23^b gda dua ieden drugomu tako valluieta, da ako bi se koteromu zmed nyu dopetilo pryedi prez oduetka vmryeti, da imyenie i maarha onoga, koteri pryedi vmerie, na žyuučega brata ili na nyegouu decu (decczu) ostaane, 35^a za to ništar meue nih črtina nim ostaane cyela, 16^b od kud to nasleduie, da imyenie kotero neki brat po razdeleny steče ili zayšče, ako se niegouo seme dotrgne, ne ostaane na delnuu bratiu, da na kralieuo darouanie ostaane. Po tom toga kakouo imyenie dade duema ili trem ljudem vkup, koteri si ni rood nyesu ni bratia, ili e sami koym zakonom zayšču, i ako se koteromu zmed nih seme dotrgne, ne ostaie niegou dyel na touaruša s kyem ie takouo imyenie dobil, da na kralieuo danie ostáne, gašp. 1, 493 tri dni i noči nutri ostáne zaprta, 1, 593 ova z lažljivemi vústi vrág zgovorivši pri svétem ostáne Ivanu, math. 1, 1, 24 pri sídu, kojega on izrèče, ostáne, krist. 91 kak dugo bog nepremenliv bude, tak dugo naprvzetje negovo čvrsto i negeňeno ostáne, perg. 18^b ako poruk ne postaaane za niega, petr. 38 i ev. tirn. 34 reci da ovo kameie kruhom postáne, gašp. 1, 417 mladenec redovnikom postáne, 1, 421 mesto Ivana postáne biskupom, 1, 443 cesarom postáne Marko Aureliuš, 1, 585 iz ovoga premine sveta i zveličen postáne, kemp. 113 tak dugo mora se trapiti i k službi primárjati, doklam na vsa gotovo postáne, gašp. 1, 395 zbog koje vsa bòl ránenoga i opečenoga téla vu svétem prestáne mučeniku, 1, 512 naj prestáne srditost vezda med nami, naj prestáne nepriatelstvo naše, 1, 578 ako ne prestáne od toga govoriti, kemp. 108 nigdar ne prestáne dobro činiti, 238 od molitve naj ne prestáne, 251 kada dójde kaj je zvršeno, prestáne navadni sacramentumov običaj,

gašp. 1, 386 pomoli se svêta devica i mrtev mládenec na noge v stáne, 1, 406 na zemlju opadši greh opláče ter zdrava i vesela gore v stáne, perg. 9^b tako on kotery e i imyenie kralieuim iušem sprosil kryuo, na uekouečnoi pryecembe toga imyenia za o sta a ne, koteroga ie imyenia uekuečinu hudo hotel zaa se zauieti, 64^b obrh toga imyenia, ako zuuna cirkuennoga ima kakouo imyenie, pogublieniem za o sta a ne, i to teda bude, gda vekšum sylum zaostane a v menšoi sile i niega kako i koga drugoga trhi menie vraže. I trebe ie razmeti da, ako prot zastavne gospode i prot prostim plementim za o stáne takouum sentencium, ier prior proti cirkuennomu čloueku vekšik trhom ne za o sta a ne, nego takouim cirkuenni člouek prot prioru more zaostati, 90^b ako praude ž nih ne včiny, adda usaki u velike sile glauum i usega imyenia pogublieniem za o stáne . . . ako u menšoi sile, usaki vraždum za o stáne . . . adda nih zemelisky gospodin ne za o stáne nikakouim trhom, gašp. 1, 483 drugóč po noči zestáne nepriatele svoje, 1, 41 drugóč na vulici zestáne Ivan siromaškoga človeka, 1, 901 kada sina drugoga zestáne, mat. 474 vidi se, da on mladeneec z onemi drugemi mladenci više krat zestáne se; — stánemo: gašp. 1, 791 znáj da mi do konca stalni ostánemo, 1, 639 stalni budemo. da véneec vsem stálno vojújúčem pripravlen zadobiti vrédni postánemo, 1, 435 da ovak i kuliko niemu spodobni postánemo, 1, 551 kotéri si Blažu milošču podelil, da mi po negove molitve i prošie i nájemu od vsakoga grla betego oslobodeni postánemo, math. 1, 1, 171 vu suu zbiraju se vse po malo kréposti nazád, sile objačiu se, umorene kotrigov pomenšáva se i to tak da izbúdeni kak ti preporódeni i krepno jáki postánemo, 2, 3, 210 vsigdar z tobum zestánemo se, kam se god obérnemo; — stánete: math. 2, 3, 93 vsaki dán, kada se stánete, reči morate . . . gašp. 1, 648 vu nój (pravdi) odičeni postánete; — stáneju: math. 2, 2, 239 dójde vura, kada vsi koji ležć vu grobeh, negvoga glása čuli budu i pák živi stáneju se, 2, 3, 186 da Židovi vu svojoj hmañdči i tvrdokornosti obstánejo, videl je i znal Jezuš na prvo; — stánu: gašp. 1, 571 šetúju posli . . obstánu malo, 1, 623 oni ostánu rañeni, 1, 625 donesu kip posli, ali nesrečnò od lúteh oroslano v i medvedov z Italikušem na mestu razdrápani mrtvi ostánu, kemp. 216 jaj bogátušem, ar kada siromahi v krájestvo nebésko vléznú, oni zvúna jávčeči ostánu, gašp. 1, 697 lica i obraz svétoga hercega svétla postánu, 1, 498 Petra mladóga priateli z roďáki vu hižni zakon nagovarjati ne prestánu, 1, 733

prične i predi nego bi bil dokončal molitvicu gosponovu, vedreno nebo izkaže se, slápi prestánu i vsa premíne pogibel, perg 4^b koteri capitalis sententium zaostaanu, 43^b da oni koteri sirote na pravdu pozouu žyvu vraždu („Wrasdu“) sirotam zaostaanu, 90^b ako li zemelisky gospodin daa ž nih praudu, u uekšoi sile usi na pogublieny glaue i usega imienia zaostánu, kotere ie u perušeue ruuke tryebe dati. — Na *prijedlogu* naglas: gašp. 1, 614 kak glavu od molitve je podígnula, tulik dežd, grmljavica i lisikavica nástane, da niti z nogum spod krova koráčiti nesu mogli, vrau. rob. 1, 14 tmično nástane, perg. 19^b tretím zrokom vetako pryestane očina oblast nad šinom . . , kemp. 180 dojde jedna vura, kada přestane ves trud i zmútña, math. 1, 1, 182 je li on bog . . koi bude drémal ali přestane za naše dobro skrbeti? 2, 2, 170 ovak mučiju decu tak dugo, doklam živetí přestanu.

bègne i bègne: (perg. 90^b koteri pobiegne), gašp. 1, 676 vesel iz ruk nepriatelскеh pobègne, 1, 776 betežnica iz hiže pobègne, 1, 833 vuk nazad vu lozu pobègne, 1, 900 naj pobègne vu egiptouski orsag, kemp. 269 veruj svetcem i prorokom tēr pobègne od tebe hudoben nepriatel; — bègnemo: gašp. 1, 680 da od srditosti božje pobègnemo; — bègnu: gašp. 1, 370 papa je nagovarjal, da naj pobègnu na imáña.

dène: dènem: kemp. 106 ako se zločestoga včíním i na nikaj správim i na prah dènem, bude mi milostivna milošča tvoja; — dènu: math. 1, 1, 88 vnògi se na ñega zadènu.

gène i gène: gènem: kemp. 184 pomozi mē, da mē nikakva ne gène ničemúrnost, 257 gdo mi dá, da me od sada nigdo za ništar ne drží, niti kotéra stvár mē ne gène ali na me pogléda, mat. 433 ako posluhnete, vas ne gène; — gènemo: math. 2, 3, 80 z vsem ovem práznem čúdeñem ne bude odkupitelu našemu poslúženo, ako mi dúše naše na dobra obečáña i odlúčeña ne gènemo; — gènej u: math. 2, 3, 36 réci jesu réci i nikaj ne hásniju, ako srdce ne génej u; — gènu: kemp. 119 niti gá vsěh hvaléčeh vústa ne génu, koi je vse úffañe svoje vu bogu tvrdil.

klèkne: gašp. 1, 456 Gajna na koléna poklèkne, 1, 599 po boju dokončánom na koléna poklèkne, 1, 745 taki sin poklèkne, 1, 780 zaplakana poklèkne, 1, 800 videči zlo svoje pred noge s. Gregura poklèkne.

lèzne i lèzne: lèzneš: kemp. 165 ako vu vsakom pripečéñu stoíš . . vu vsakom poslu taki z Mojžešem vu prebivališče

tolnáč od gospodina pítat vlêz neš; — lèz ne: kemp. 254 o kak mora biti neoskrúüeno srdce mëšnika, v kotéroga tuliko púti vlêz ne počétnik čistosti! 263 tuliko brže milošča dohája, obilnéje vlêz ne; — lèz ne te: kemp. 216 ako se ne preobrnete i ne postánete kak ti malehni, ne vlêz nete vu kraľstvo nebésko; — lèz neju: math. 2, 3, 143 od ovud biva, da rêtki čez vúzka vráta vu živlène vlêz neju; — lèz nu: kemp. 216 kada siromahi v kraľstvo nebesko vlêz nu, oni (bogátuši) zvúna jávčéči ostánu.

mègne: mègne: kemp. 189 to kruto máraj da, kada poglavár tí namègne, vse za dobro prímeš.

mèkne i mèkne: mèkneš: kemp. 115 čém bole se od vsakotere stvarih radosti od mèkneš, tèm tečnéje radosti vu meni nájdeš, 118 nikakva nê svétost, ako, gospodine, ruku tvoju v mèkneš, 190 ako se v mèkneš, ne bude mogla (duša moja) teči po pútu zapovedih tvojeh. (Ipak mákneš mulih škola 509); — mèkne: gašp. 1, 919 rečénu pesem moléči vu duhu zamèkne se.

méne: ménem: kemp. 260 kada se spoméne m z nekojeh pobóžnéh, onda sam vu sebi se sramújem; — méneš: petr. 98 ako poneseš tvoju čest pred oltar te se onde spoméneš, da bližni tvoj ima nekaj suproti tebe, ostavi onde tvoju čest pred oltarom te pojdi pomíri se prvje z bratom tvojem te onda došedši budi daruval tvoju čest, ev. tirn. 86 ako poneseš tvoj dár pred oltar ter se onde spoméneš . . , math. 2, 3, 102 ako aldúješ dár tvój na oltáru i onde se spomèneš, da . . ; — méne: gašp. 1, 457 biškup opoméne cesaricu, 1, 555 Andráš rođáka opoméne, mulih pos. 16 da ga ľublenò opoméne, 105 da nas opoméne, kemp. 193 nê ti trêba da tê gdo vuči ali opoméne od oveh, ka se na zemlji činé, math. 2, 3, 189 poklam bi bil Jezuš vu jeruzalémski váraš vlézel, išel je vu cirkvu da ľudstvo navúča i na slúžbu bóžju opoméne, mulih pos. 186 ako se gusto krat iz muke i smrti kristušove spoméne, kemp. 237 mášnik ima pred sobum i za sobum znaméne gospodínovoga križa, da se neprestané spoméne z muke kristuševe, math. 2, 3, 35 kaj vam zgovárjahe réči otec hášni, ako vas réč ova ne spoméne na otčínsku ľubav boga proti vam? — ménemo: gašp. 1, 613 ovu noč ne ostavi me, da do jutra od nebeske dike radosti spoméne mo se, mulih ap. 85 da se iz ovoga našega konca gustokrat spoméne mo, 99 da se iz naše vere spoméne mo, 105 da se spoméne mo da vsa

krepost s. meše doháđa iz vrednosti muke smrti i križa kristuševoga, math. 1, 1, 103 danas predi z ovoga svétoga mesta oditi ne moremo, nego se na koncu ovoga leta z vseh dobročineů z srdcem záhvalnem spoménemo, koja nam bóg celo ovo leto je izkázal, 2, 3, 19 vu tom je vnogo postávleno, da mi istine vere kršćánske ne samo známo i spoznávamo, nego da se iz njih spoménemo; — méneju: mat. 127 kak brže videli budu smrti približávañe i pogibel, naj opoméneju ñega z ovem glasom: veselí se, math. 2, 3, 36 réči nikaj ne hásniju, ako vas na ni jednu preštímánu istinu ne spoméneju; — ménu: mulih ap. 141 duše zveličeneh izkazuju se, da človeka kaj dobra navučé, opoménu, razvesele ali po božje voľe kaštiguju, math. 2, 2, 169 drugi pusté detcu svoju zvrúčiti se i razhladiti, ali vsakojáčka dugováña i igre činiti, po čemu oni obetézati ali čukľavi biti ali da páče isto živléne pogubiti mogu, niti zbog toga ñe opoménu ali odvráćaju.

segne: ségneš: kemp. 269 ako ne razmeš niti pametjúm ne doséžeš, ká sú pod tobum, kak preségneš koja su zvrhu tebe?

sehne: sèhne: petr. 148 i ev. tirn. 137 gdo vu mene ne obstoji, vun se zvrže (zvéřže) kak ti rozgva i vséhne, gašp. 1, 785 žalostnu gutta vudre, od koje rúka ñoj vséhne.

sesne: sèsne: mat. 205 videči da piavka ñemu sésne i pije krv, ne srdí se.

svene: svène: kemp. 251 meni je potrèbno, da sem zadovoljen z svetlostjum pravdene vere i da vu ñi hodim, doklam svène ñen vekivečne svétlosti.

tégne: tégnem: kemp. 151 kada dám, moje je, kada stégnem, tvéga nesem odnesel; — tégneš: gašp. 1, 555 ako osem dán od igraña ruke stégneš, prvo zadobiš zdravje; — tégne: math. 2, 3, 225 tam išel je, da ga zmed stiske ľudih van potégne, gašp. 1, 377 pretégne ruku na svrž, kemp. 133 naj pretégne ruku svoju i nevojnoga od vse stiske zbavi, gašp. 1, 79 hrbet i vse telo kak šibjem zmrcvári se, razdráple se, okrvári se i na križ pretégne se, kemp. 115 odmrma tēlo, ali zažgánostjum duha se stégne, math. 2, 2, 59 kak brže bóg sreču i blagoslov svoj stégne, 2, 3, 109 ako se težáku pláča stégne; — tégnu: math. 1, 1, 111 od vnògeh nedóstojneh činov i prégreških detčinskch stégnu se.

tèkne i tèkne: tèknem: math. 2, 2, 231 hoču se k ñemu tak blizu kak bude moguće dorivati, mozibiti tak srečna budem,

da se končemar škrica negve oprave dotèknem, kemp. 238 ako nevredno se vtèknem, v bantúvañe vpádnem; — tèkne: math. 2, 2, 232 videla je ñega hitro iti, dotèkne se od záda krájca ñegve gorñe oprave.

vene: vène: gašp. 1, 946 travica od sunca sehne, od zime véne, od vode gnije.

čine: činem: kemp. 152 gdo mi da kreľuti kak ti golubu ter budem letèl i počinem?

digne: dīgnem: kemp. 107 krúto je čudno, da se tak naglo podīgnem; — dīgne: gašp. 1, 343 proti suncoishodnem stranam tabor podīgne (1, 458 podīgné biće pogrješka), kemp. 119 vès svèt gā ne podīgne, koga si je istina podložila, 262 gdo god nakáneñe svoje z príprostèm srdcem gorè k bogu podīgne, bude vrèden dara pobožnosti . . više prosto srdce podīgne, math. 1, 1, 42 vu dvòjne tolnačnik je i tak človeka na vsi sreču vremenitu podīgne (perg. 60^b pozdygne).

gine: gīneš: kemp. 145 za kaj po ludi turobnosti gīneš? — gīne: gašp. 1, 946 travica od vrémene gīne, 1, 649 ako koi od ñega se ne bude ravnal, pogīne prez vse pomoči, 1, 653 ako na bolši put ne obrne se, na veke pogīne, kemp. 107 vse kuliko god naj menše preštímáñe vu dolici ništara mojega vtopí se i na véke pogīne (perg. 41^b pogyne), gašp. 1, 741 zreče i spred očih z gīne gledájúčeh; — gīnem o: kemp. 118 zapuščeni vtáplamo se i gīnem o; — gīnu: math. 1, 1, 21 pred našem temnem okom vsa ona, koja na svetu je videlo, prejdu i kak ti izgīnu.

mine: mīneš: petr. 245 i ev. tirn. 237 v pekel ti je pójtī, če vu smrtnom grehe z toga svéta premīneš; — minēš: kemp. 47 kada z ovoga žitka premīnēš, oni te vu vekivečua prebivališča primu; — mīne: (perg. 65^b myne), gašp. 1, 614 tak i ona iz ovoga premīne svéta, 1, 648, 677, 727, mat. 111 koj bi seguren bil, da srečnum smrtjūm premīne, taki smrti ne bi se mogel razumnò bojati; — mīnu: gašp. 1, 498 vu petnajstom letu postávļenoga roditeli ostáve i z ovoga premīnu sveta, kemp. 119 oni koi govori, nut vsi sū nikaj, ar premīnu vse ničemurne miseli.

rine: rīne: kemp. 99 ľubav kak ti žívī plamen i gorúča posvèt gori se zrīne i segúrno prējde; — rīnu: math. 1, 1, 88 po tom sebe vu veliku nesreču porīnu. Na prijedlogu naglas: pōrine ima petr. 79 koteri zmeď vas od oca zaprosi jajca, jeda

mu pórine kúščera? ev. tirn. 73 pórinne; gašp. 1, 445 prelepa duha nebeskoga kadila iz ogná izrine.

stigne: stignemo: gašp. 1, 680 da milošću božansku dostignemo.

tisne: tísne: gašp. 1, 720 poglavar kloštrá lice svóje k obrazu svétca pritisne; — tísnu: gašp. 1, 520 vuha naj zatísnu na vsa suprot bližhemu mrmraña, mrska ogovárjaña.

bukne: búkne: petr. 289 i ev. tirn. 280 kak ti ono iskra ognéna gda með kudeļu zaleti, če je brže časa ne vgasiš, rada plánnom gore búkne.

drukne: drúkne: gašp. 1, 737 nogu zdigši žiun ga drúkne (771 drukne).

lusne: lúsne: gašp. 1, 720 mezg na mestu lúsne (1, 873 lusnu).

mukne: múkne: gašp. 1, 618 zamúkne cesar na réči ove, math. 1, 1, 76 mozbiti je zádni put, da k vam govori i za tèm mozbit na vèk zamúkne; — múknu: kemp. 213 naj vmúknu tèlovni i živinski ļudi od stáliša svéteev se pregovárjati, 173 onda zamúknu zročéja jezikov, 232 naj zamúknu pred licem tvojem nebo i zemļa.

puhne: púhne: krist. 195 ne vérujmo izličnoj sréči svéta, koja je spodobna morju, kojega ista tihoča na zlo zapeljiva. Skoren veter púhne da vas na visokem morju vihrom podlekne, kada naj meie na to mislili budete.

pukne: púkneš: kemp. 198 ako na ov vrhúnc zlésti hlepiš, tréba je, da batrivo pričneš i sekiru k korenu postáviš, da spúkneš i fúndaš otájnu nenarednu proti samomu sebi.

sluhne: slúhne: kemp. 277 opomenke ze vsúm poniznostjum poslúhne; — slúhneš: gašp. 1, 547 molim, da poslúhneš molitvu moju; — slúhne: gašp. 1, 544 poslúhne moléčega bog, 1, 552 poslúhne devica Marija zažgánu prošúnihovu, 1, 613 poslúhne otec prošúni kčere, itd. kemp. 188 kaj drugi velé, to se poslúhne, math. 2, 3, 49 vsaki sledni, koí glasa negvoga pozávaña poslúhne, vnuter dõjti more, 2, 3, 53 naše molitve poslúhne, 2, 3, 86 rěč bõžju iz vúst negoveh poslúhne, 2, 3, 121 ne znajuči jeli bõg poslúhne vašu molitvu, 2, 3, 197 človeka bõg taki ne poslúhne; — slúhnu: gašp. 1, 571 postánu malo, da poslúhnu rěči negove, 1, 790 drugi cesara poslúhnu, 1, 799 nekotéri da návuke poslúhnu tolnáče primu, math. 2, 2, 261 da zadne svoje dopitañe iz vust negoveh poslúhnu.

sukne: sükne: gašp. 1, 743 mládenec strašnu pľusku osúkne svetomu človeku.

supne: súpne: petr. 188 gda izíde božji sin od čiste devojke, natura osúpne (ev. tirn. 173 osúpene), gašp. 1, 383 osúpne sudec Simfronius, da drugi najti se more od sina negovoga plemeništei, 1, 533 na kotero popévaše dodreči nazad Židov, štimajúči da drugoga najde nepriatela svojega i néga spodobno prvomu izkonča, ali da bi spoznal onoga istoga od sebe rasečenoga i zakonoga, osúpne čudéči se, da od smrti gori vstati i oživeti je mogel; — osúpnu: 1, 643 koje videči gréšni ľúdi osúpnu, 1, 943 osúpnu prvič.

tone: tōne: gašp. 1, 675 dečak nesrečnò vu vodo omekne se i vutōne.

„Pastirski razgovori“ u Katančićevih „Fructus auctumnales“.

PRIODBUJE PRAVI ČLAN DR. FR. MAIXNER.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 18. siječnja 1882.*

U Katančićevih „Fructus auctumnales“ dolaze između drugih što latinskim što hrvatskim jezikom izpjevanih pjesama također tri pod naslovom „razgovori“. Ti pastirski razgovori spadaju u bukolsku poeziju. Odabravši si takovo gradivo iz pastirskoga života Katančić nije prvi u hrvatskoj literaturi, koji je spjevao idile. Appendini i po njem P. Jos. Šafařík navadaju od Ivana Bunića Vučićevića pet ekloga „razgovori pastjerski“¹, od Vladja Menčetića dvie idile², od Ivana Siškova Gundulića ciklus od deset idila³, ako se „suze i tužbe Radmilove“ takvimi nazvati mogu, a za Dinka Ranjinu znade se, da je po primjeru staroklasičnih bukolika spjevao ekloge (n. pr. pjesme 401, 402 po zagreb. izd. od 1850.) i da je s grčkoga preveo jednu idilu Mosehovu⁴. Eklogâ napokon pisao je i Ignjat Gjorgjić, pa i Hektorovićevo „ribanje i ribarsko prigovaranje“ spada među idile.

Već onaj kratki sadržaj, što je Katančić pod imenom „temelj razgovora“ metnuo pred pojedine razgovore, pokazuje, da on, stavljajući te svoje pastirske razgovore, nije zagrabio u bistro vrelo života svoga *ἐπιτομή* seoskoga, najpače pastirskoga naroda, te iz toga preobilnoga nepresušivoga izvora crpio svoje gradivo, nego da se je poveo za uzori staroklasične bukolske poezije. Obično je mnijenje, da je Katančić u svojih „razgovorih“ nasljedovatelj Vergilijev, no premda se ne da tajiti — a tečaj ove razprave pokazat

¹ Appendini, notizie istor.-crit. II, 236, 280, 294, Šafařík, Gesch. d. südslav. Lit. II, str. 131.

² Appendini II, 275, Šafařík, str. 132.

³ Appendini II, 235, Šafařík, str. 132.

⁴ Netačno u Appendina II, 275, 226, 294 i Šafaříka II, st. 123.

će to do sita —, da je Vergilija u koječem nasljedovao, to mu ipak bijaše glavnim izvorom Theokrit sam, dakle onaj pjesnik, po kojem je i Vergilij spjevao svoje ekloge.

No prije nego li uzmem pretresivati to pitanje, te ga potanje obrazlagati, naglasit mi je još jedan momenat, koji je za karakteristiku tih „razgovora“ nužno imati pred očima, mislim taj, da je naš pisac u svoje razgovore upleo mnoge crtice i osebine iz narodnoga života, a mjestimice i glede dikcije se poveo za prstonarodnom. Iduć on tim dvostrukim putem stvorio je u tih svojih pastirskih razgovorih nešto, što niti je narodno niti odgovara čistomu duhu staroklasičnomu, nego nešto trećega, što će jedva prijati estetskomu ukusu poznavaoca staroklasičnih književnosti, a još manje štovatelju čiste poezije narodne. Pogledajmo si samo njegove pastire! Obćenito je i opravdano mnienje u učenom svijetu, da pastiri, što dolaze u Vergilijevih eklogah, nisu pravi pastiri, nego svojim mišljenjem obrazovani Rimljani, koji samo pastirsko odielo nose, po šumah i livadah tumaraju i naivni jezik Theokritovih pastira oponašaju, u obće, da je ciele njegov pastirski aparat samo ljuska, za kojom se druga jezgra krije. Slično je s Katančićevimi pastiri.

Ti pastiri, kako nam se u njegovih „razgovorih“ opisuju, nemaju individualna života, oni u obće nisu pastiri, a najmanje slavonski. Oni imaju doduše narodna imena Miloglas, Slavodrug u prvom, Slavogost, Ljubodrug u drugom, Joso, Slavodrug, Antun, Miloglas, Tomo i Ivo u trećem razgovoru, oni se doduše i sastaju kod Osieka, Valpova, Sokolovca, spominju u svojih pjesmah Vučjak, Karašicu, Vućicu, Orljavu etc., te se dive prirodnim ljepotam tih slavonskih krajeva; ali uzprkos svemu tomu oni nisu slavonski pastiri, nego svojim razgovorom i mišljenjem tudjinci, a krasni priedjeli slavonski, po kojih tumaraju i pjesme pjevaju, samo je narodna domaća stafaža, u kojoj se slike prikazuju tudje i nenarodne pa često i nenaravne. Ili ne će li se nas čudno dojmiti, kada čujemo te Slavodruge i Miloglase pri Valpovu, Sokolovcu, pri tihoj Karašici, gdje govore i pjevaju o „kazonogom bogu Panu“, o Veneri, nimfah, Diani, Dafnidu, ili kada zazivlju Kliu, ili se kunu Panom, ili „Panovu pjesmu“ pjevaju ili o metanorfozi mladića u cviet? To jamačno nisu predmeti, kojimi se naši slavonski pastiri zabavljaju, nego ako ne baš pravi arkadski ili sicilski pastiri, a to barem ljudi, koji su svršili „humaniora“. No da je taj smjer dosljedno proveden! Ti nazovi pastiri s druge su strane pravi šijaci, koji ne mogu tajiti, da

im je domovina tamo negdje blizu Vučjaka ili „bieloga grada“ Valpova. S nimfami plešu „kolo“ i, da baš ništa ne uzmanjka, pjevaju i „poskočnice“, što im dakako nije baš teško, jerbo su se i nimfe već sasvim aklimatizovale te privikle narodnim običajem slavonskim. Nije mi barem poznato iz grčke ili rimske mitologije, da bi nimfe znale plesati „*keteuš igru*“¹, kako to u Kat. razg. II., st. 12 čine, gdje sa satiri izvode taj slavonski narodni ples.

Kod Theokrita i Vergilija pastiri nose uvijek sobom sviralu (*σύμφυζ*, *fistula*, *arundo*, *avena*, *calamus*, *cicuta*), na kojoj za dokolice sviraju te smišljaju napjeve svojim pjesmam i to ili kano introdukciju prije nego će zapjevati pjesmu ili za stanke medju pojedinimi kiticama, ako je pjesma u kitice razdijeljena. Pjevanje pjesama najmilija im je zabava, a Dafnida učio je sam Pan pjevati, te je s toga i najbolji pjevač i ostalim sicilskim pastirima kao u koječem drugom tako i u tom pravi ideal, za kojim ostali povadljati se nastoje. Ako i kod Katančića pastiri rado pjevaju te sviralice uvijek sobom nose, to doduše iz toga ne bismo još smjeli zaključiti, da je imitovao Vergilija ili Theokrita, jer je poznato, da je i našem pastiru svirala vjerna drugarica: ali opet i to stoji, da je Katančić i u tom pogledu svoje pastire prilagodio pastirima svojih klasičnih uzora. Tako je Miloglasu sam „*kozonogi bog*“ bio učiteljem u pjevanju², te je zato i umio pjevati tako izvrstno, da kada je jednom pjevao,

„*da gora i dubovi, da lug veselja se potajni,
da tihi vuci biu, pristade rika teći*“ (Kat. II. 7 i 8).

Komu da tu ne padne na um Orpfej, o kom Horacij *carminum* I., 12, 9 sl. to isto pripovieda, ili Damon i Alpheziboj, o kojih Vergilij *Ecl.* VIII., 3, 4 veli:

„*quorum stupefactae carmine lynces
et mutata suos requirunt flumina cursus*“?

Ovo Vergilijevo mjesto lebdilo je jamačno Katančiću pred očima, kada je svoga Miloglasa tako vrhunaravnom vještinom u pjevanju darivao. Što se pak tiče onih pastirskih glasbila, što sam prije spomenuo: to ih je takodjer naš pisac u svoje svrhe upotriebio, odnosno domaća udesio prama onim u Theokritu i Vergiliju, nazi-

¹ Sr. Vuk s. v. *Keteuš* „Eine Art serbischen Tanzes, choreae serbicae genus.“

² Sr. Kat. I., 9. A čuo sam, da te Pan nigdi nove pismice nauči. Sr. I., 14, 82 i dr.

vajuć ih osim *svirala* takodjer *trstena svirka*, što je očevidno latinski *calamus*, i velec na nekoliko mjesta „svirala, bielim koja liepo zavita bi s olovom“ (II., st. 5 i I. st. 5), što je doduše nejasno rečeno, ali ima jamačno biti ono, što u Theokritu VIII., 19 dolazi *σύριγγα . . . λευκὸν κηρὸν ἔχουσαν* i Theokr. I., 128 *πικροῦτο ἐκ κηρῶ σύριγγα κλάδιν* i Verg. Ecl. III., 25 *fistula cera iuncta*. Sr. Kat. I., 19 *romaži pak šupljine voskom*. No osim „klastičnih“ svirala Katančićevi pastiri kao prava slavonska djeca imaju još i narodnu *drojnicu sviralu* (= dvojnice) i osim toga i *diple*¹ i *pisak*², ovaj zadnji kao samostalnu sviralu i kao dio dipala.

Način, kako Katančićevi pastiri izvode svoje pjesme, uzet je sa svim iz Vergilija, dotično iz Theokrita. Sastajuć se u ovih pastiri, ili se jedan odazivlje molbi druga si te pjeva koju pjesmu, ili se pak po dva natječu, tko će koga nadjačati u pjevanju. Katančić odabrao je prvi način i to u I. i II. razgovoru. U prvom pjeva na molbu Slavodrugovu Miloglas st. 33 sl. pjesmu, što je od Pana čuo, u čast Dafnida, a u drugom st. 49 sl. Slavogost, pokoravajuć se molbi Ljubodrugovoj, pjesmu o „priobraćenju Gjurgjica u cvit istoga imena“. No da Katančićevim pastirom nije nepoznat ni onaj drugi način naime natjecanje u pjevanju, proizlazi iz rieči, kojimi u prvom razgovoru Miloglas završuje svoju pjesmu te pozivlje druga, neka obećanu nagradu, koju mu ovaj ima dati, opet „potraži na mejdan“.

Pjesme, što jih kod Theokrita pjevaju pastiri, odgovaraju ne samo njihovoj narodnosti nego takodjer i stališu njihovu, te — što je osobito znamenito — one su većim dielom prostonarodna karaktera t. j. umjetne doduše pjesme, ali u duhu onih pjesama spjevane, što ih je prostiji narod po Siciliji običavao pjevati. Sr. Theokr. Id. I., 64, VII., 73 sl., X., 42 sl. i Theokrit's Idyllen v. Ad. Th. Hermann Fritsche, 2. izd. uvod str. 12. Imitacija Katančićeva drži se samo površine, vanjštine, a ne povadja se za jezgrom i pravim duhom i smjerom tih pjesama.

Theokritovi i Vergilijevi pastiri napokon darivaju se i postavljaju nagrade onomu, koji će drugoga svladati na pjevačkom mejdanu: ili liep pastirski štap ili umjetno izradjenu siringu ili liepo izdjelanu zdjelicu ili koji komad svoga stada ili inače kakav predmet pastiru nuždan. I taj običaj Katančić nije propustio prenieti u svoje raz-

¹ Sr. Vuk s. v. diple „*utriculi genus*, eine Art Dudelsack“.

² Vuk s. v. pisak „(Beim Dudelsack) das Luftrohr, *spiraculum*“.

govore. U prvom razgovoru st. 21 obećaje Slavodrug Miloglasu za dar „kozu s dvim jarići“, a u drugom st. 15 sl. Ljubodrug Slavogostu „lipu izecifranu tikvicu“.

Dok jedan pastir pjeva, pazi i čuva međjutim drug mu stado njegovo. Tako moli u prvom razgovoru Miloglas Slavodrug st. 28:

„Pasući vraćaj sad koze sad volove“,

a drug mu odgovara:

„Pasti ću ja ma:vu neimaj brige, pasti ću virno“.

U tom poveo se je Katančić takodjer za svojim klasičnim uzori. Sr. Theokr. I., 14, gdje Thyrsis kozaru veli τὰς δ' αἴγας ἐγὼν ἐν τῷδε νομευσῶ i Verg. Ecl. V., 12 *pascentes servabit Tityrus haedos*.

Što se napokon načina tiče, kako su pjesme same udešene, što jih pastiri u Theokritovih i Vergilijevih idilah pjevaju, to se opaža dosta velika raznolikost, koja visi što o naravi dotičnih pjesama i o svrsi, kojoj su namijenjene, što o tom, da li se pjesma neprekidno po jednom pastiru pjeva, ili je t. z. ἀνοβίαια αἰοιδίη (*alterni versus, alternum carmen*) t. j. izmjeničan pjev. Kod ovoga posljednjega jedan je način, koji sastoji u tom, da svaki od natječućih se pastira pjeva neprekidno pjesmu razdieljenu u kitice jednaka broja stihova sa stihom, koji se u svakoj kitici opetuje — versus intercalaris. Tako je n. p. udešena pjesma, koju u I. Theokritovoj idili pjeva Thyrsis v. 64 sl.¹, gdje svaka od 15 kitica po čima stihom:

Ἀρχετε βουκολικᾶς Μοῖσαι φίλοι ἄρχετε αἰοιδᾶς.

a zadnje četiri strofe stihom:

Ἀρχετε βουκολικᾶς Μοῖσαι ἵτε λήγετ' αἰοιδᾶς.

Tako je takodjer druga idila složena, gdje u deset strofa dolazi versus intercalaris:

Ἴνυξ ἔλας τὸ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα,

a od jedanaeste počam:

Φράξέθ' ἐμὲ μὲν τὸν ἔρωθ' ὄθεν ἔκετο, πότνια Σελάνη.

Tako je i Vergilij, nasljedujuć i u tom kao u mnogom drugom Theokrita, u VIII. eklozi udesio pjesmu, koju pjeva Damon, služee se interkalarnim stihom:

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.

¹ Theokrit navadja se po „Theocriti carmina“ edidit Christ. Ziegler, 3. izd. Tubingae 1879., a Vergilij po 4. izd. Forbigerovu.

a u Alphisiboejevoj v. 68 sl. :

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Povadajući se za timi svojimi uzori i naš se Katančić u pjesmah, što jih pjevaju pastiri u I. i II. razgovoru, poslužio interkalarnimi stihovi, ali pjevajući on u elegijskih distisih udaljio se je od njih u toliko, što nije uzeo po jedan, nego po dva interkalarna stiha, dakle po cijeli jedan distih. U prvom razgovoru počimaju strofe Miloglasove pjesme distihom :

„Pismice s Ilirici počmi, mila Klio, volarske
u gori zelenoj pismice, Klio, pivaj!“

U drugom razgovoru slično :

„Počmite pastirsku pivati, mile vile, popivku
kod Sokolovca našeg, počmite, vile, pivat“,

a u drugoj polovici iste Slavogostove pjesme :

„Pristani sad pivati, Gjurgjic gine, vilo, popivke
kod Sokolovca našeg, pristani, vilo, pivat“.

Pošto smo tako obćenitu karakteristiku dali o Katančićevih pastirskih razgovorih, najpače o pastirih samih i njihovih pjesmah, te razložili, u koliko je naš pisac u tom nasljedovao svoje klasične uzore, prelazimo na pojedine razgovore, da vidimo, kojimi se je izvori poslužio i kako.

Razgovor prvi.

U ovom razgovoru sastaje se kozar Slavodrug s volarom Miloglasom negdje medju Petrievci i Valpovom te ga moli, da bi mu popievao novu onu pjesmu, koju je od Pana čuo. Ova je idila kao što i sljedeće dvie i kao što gotovo sve i hrvatske i latinske pjesme u „fructus auctumnales“ prigodna pjesma i to u čast Dafnida, komu je, kako iz st. 19 razabiremo, blizu imendan. Tko je taj Dafnis, komu je namijenjena pjesma, to nam pisac sam kaže na kraju pjesme u posebnoj opazci; bio je naime „o. m. p. Josip Pavišević, sadašnji mnogočastni poglavar, onda kustos države, komu je igra prikazana“¹. Poznato je, da je Vergilij u V. eklozi proslavio Dafnida ili bolje rekuć pod imenom Dafnida apotheozovanoga C. Julija Caesara.

¹ Taj Josip Pavišević bijaše u ostalom čovjek vrlo izobražen i učen te takodjer pisac. Sr. Šafarić, op. cit. II., st. 77 i S. Ljubić, Ogledalo II. str. 487. Umro je u Osieku 1803., te je ondje u franjevačkoj crkvi i pokopan. Katančić bijaše mu djak u theologiji i izpjevao mu je 13. lat. odu, a to proizlazi takodjer iz prekorečice (Motto) našega razgovora, gdje ga zove *πρεδευτής ἐμός*.

No premda se i pod Katančićevim Dafnidom druga osoba slavi, to ovaj ipak osim imena ne ima ništa zajedničkoga s Vergilijevim. Katančić uzeo je Dafnida više u onom smislu, kako ga grčka priča prikazuje t. j. kao uzor od pastira, u kojem su sve vrline sjedinjene, i kako ga i Theokrit prikazuje. Da ga je Katančić tako shvatio, proizlazi iz v. 76:

„Živi dugo, Dafnis, živi rad zdravlja volara“,

gdje pod *volari* očividno razumieva ostalu bogoljubnu družbu, svoju redovničku braću.

Temeljem ovomu razgovoru služila je Katančiću prva Theokritova idila, a isto tako poveo se je i u drugom razgovoru ne za Vergilijem, nego takodjer za Theokritom.

Da je Katančić bio vješt grčkomu jeziku, to nam dovoljno pokazuju poznija njegova stranom izdana stranom rukopisno sačuvana djela, ali i pastirski njegovi razgovori svjedoče, da mu osim antičnoga i druga grčka narječja najpače dorsko, kojim su Theokritove idile spisane, nisu bila terra incognita. Dapače opaža se, da se tada još dosta mladi pisac u svojih *fructus auctumnales* rado ponosi svojim znanjem grčkoga jezika, te da, gdje mu se samo iole sгодna prilika pruža, ne propušta izticitati ga. Tako stavlja on svojemu djelu na čelo slova „E. O. T. Θ“, što očividno ne znači drugo nego ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ.

Pred prvu latinsku odu, koju je izpjevao na čast onoga, koji je prvi u peštanskom sveučilištu promoviran na čast doktora filosofije, metnuo je grčka dva distiha:

„Μέλπε μέλος γλυκερόν πρώτῳ χρίεσσι Θάλιζ
 Ημῶν Παιδέτῃ μέλπε, Θάλιζ, μέλος
 Δαφνίδα γὰρ Σοφίας ἀρεθ' οὗτος ἐτύγγανε πρώτος
 Παιδέτῃ πρώτῳ μέλπε, Θάλιζ μέλος“.

Ne sjećam se, da sam te stihove u kojem klasiku čitao, nego držim, da ih je Katančić sam načinio, što zaključujem stranom iz cieloga sadržaja tih stihova, koji je kroz prilagodjen onoj prigodi samoj, kojoj je pjesma namienjena, stranom iz 3. stiha, gdje ono *δαφνίδα σοφίας* odviše naliči poznatomu ovomu „*laurus philosophiae*“. Osim toga ima i pogrješaka, koje odavaju donekle neuca pisca¹.

¹ Tako dolazi u 2. stihu *παιδέτῃ* a u 4. *παιδέτῃ* mjesto *παιδευτῃ*, *ημῶν* u 2. st. mjesto *ἡμῶν*, u 3. *οὗτος* mjesto *οὔτος*, imperfekt *ἐτύγγανε* u 3. stihu nije na svom mjestu, a konstrukcija toga glagola s akuzativom (*δαφνίδα*) mjesto pravilnoga genitiva dolazi vrlo riedko i samo

U desetoj latinskoj odi veli o nekom pokojniku νῦν ἐν ἀγίοις, što se takodjer pred jeduom hrvatskom pjesmom nalazi.

Grčki motto metnuo je pisac takodjer pred prvi pastirski razgovor:

Ἄρχετε βουκολικῆς, Μοῦσαι φίλοι, ἄρχετ' αἰοιδῆς

Παιδευτῆ πρώτον νῦν μέλος ἄρχετ' ἐμῷ.¹

Prvi je stih citovani već versus intercalaris u prvoj Theokritovoj idili v. 64 i č. Odkud je drugi stih, ne bih znao kazati, nego mislim, da imam i tu dovoljno razloga tvrditi, da potiče od Katančiča samoga, barem se vrlo podudara s onimi pentametri u mottu pred prvom latinskom odom, te je osim toga, kako oblici παιδευτῆ (mjesto dor. παιδευτῆ) i πρώτον (mjesto dor. πρώτον) pokazuju, u atičnom, ne kao što prediduću hexametar u dorskom dialektu sastavljen.

Ovaj prvi a tako i drugi razgovor sastavljeni su u elegijskih distisih, ali treći u hexametrih. U Vergilijevih eklogah ne nalazimo nijedne, gdje bi elegijski distih bio uporabljen, ali u Theokritu spisane su pjesme, što jih Daphnis i Menalcas u VIII. id. v. 33—60 pjevaju, u tom metru.

Odmah početak prvoga razgovora sjeća nas živo početka nekih Theokritovih idila, najpače prve.

Glas oni sladko slišat, vitrić kada pune zapadni,
lišće kad uztrepti, grančica kad se vije.
Ili kada joca slavulj gustoj miloljubno na liski,
grlica kad tuži, kad li kosić fićuka.
Al slušati sviralu s olovom, Miloglase, zalitu
bielim, biva meni veće veselje mnogo.

Theokr. I., 1 sl.:

Ἄδῦ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἢ πίτυς κίπολε τήνα,
ἢ ποτὶ τῆς παγκίστι μελίσδετα, ἔδῦ δὲ καὶ τὸ
συρίσδες.

v. 7 Ἄδιον ὃ ποιμὴν τὸ τεὸν μέλος ἢ τὸ καταχῆς
τὴν ἀπὸ τῆς πέτρας καταλείβεται ὑψόθεν ὕδωρ.

iznimno u grčkim pisaca. Napokon i Θάλιξ. Taj oblik kao nomen proprium nalazi se riedko i to samo za jednu od triju gracija, a za muzu — što očevidno ima na našem mjestu biti Θάλιξ — služi Θάλεια, no grčkim je piscem Θάλεια muza komedije i bukolske poezije, dočim bi ovdje imala biti muza lirske poezije. Jamačno lebdilo je pjesniku ovdje ime te muze u obćenitom znamenovanju pred očima, kako se medju ostalimi kod Horacija Melpomene, Clio i dr. upotrebljavaju, pa takodjer i Thalia carm. IV, 6, v. 25. i Ovid. Trist. II., 56 i dr.

¹ Kod Katančiča stoji pogrešno u 2. stihu ἀρχετ', a u 1. opetuje se u rieči παιδευτῆ ista pogreška, o kojoj smo u predidućoj opazci govorili.

Sličan je također početak Theok. IX., v. 7:

ἀδὸ μὲν ἃ μύσχος γαρεύεται ἀδὸ δὲ γὰ βούς
ἀδὸ δὲ γὰ σύριζ' γὰ βούκολος, ἀδὸ δὲ κήγών.

Na molbu Slavodrugovu, da pjeva pjesmu, Miloglas s početka nekako ne će pravo, nego se izpričava st. 13 sl.:

. . . „da ti Pana rečem pismice, mučna moliš.
U sviralu svirat, pivati još Pana popivke
nije slobodno svaki dan, mani se molbe take“.

Slično se uzteže i izpričava kozar u Theokr. I, 15 sl.

„Ὁὐ θέμις ὧ ποιμὴν . . . οὐ θέμις ἔμμιν
συρίσδεν. τὸν Πῆνα δεδοίκαμες“

A da je također takova misao straha pred Panom dala kod Katančića povod Miloglasovoj izpriči, svjedoče st. 18. utješljive rieči Slavodrugove:

„A kozonog tome bog neće biti protivan“.

Napokon daje se Miloglas ipak skloniti, te odazivajuć se Slavodrugovoj molbi poziva svoga druga riečmi st. 29:

„Sidnimo pod lipu ladnog kod vrutka volarskog,
sidnimo“, kod Theok. I, 21:

δῆρ' ὑπὸ τῶν πετελεῶν¹ ἐσδώμεθα,

a ono Katančićevo „kod vrutka volarskog“ ima također u Theokrita, samo je mnogo poetičnije izraženo:

. . . . . τῷ τε Πιρήπῳ
καὶ τῶν Κραναίων κατεναντίον, ἔπερ ὁ θεῶκος
τῆνος ὁ ποιμενικός καὶ τὰ δρύες.

Slavodrug obećaje Miloglasu, ako popieva, st. 21:

Ja kozu dvim jarići (mlikom pune kablice dva put
daje na dan) stavit ću . . . . za dar“.

S tim bi se mjestom moglo doduše porediti Verg. Ecl. III, 29. sl.:

. . . . „Ego hanc vitulam — ne forte recuses,
bis venit ad muletram binos alit ubere fetus, —
depono“.

No ipak držim, da je i tu našem piscu bilo pred očima dotično Theokritovo mjesto, po kojem je i Vergilij sam svoje sastavio, naime Theokr. I, 25:

ἄγχα δὲ τοὶ θεῶσῳ διδυμητόκον ἐς τρεῖς ἀμέλξαι,
ἃ δ' ἔχουσ' ἐρίφως ποταμέλγεται ἐς δύο πέλλαξ,

¹ Katančić uzeo je samo mjesto brieda (πετελεῶ) narodnu „lipu“.

U pjesmi, koju sada st. 33 sl. Miloglas pjeva, pozivlje Pana, neka dodje u Slavoniju, jer slavonska ga zemlja želi. Tu se st. 46 veli o Panu:

„Il na gori Menalskoj spiš, Pan, il na Liceu,
k nam poteci“.

To se malne doslovce slaže s Theok. I, 123:

Ἦ Πάν Πάν, εἴτ' ἐσσι κατ' ὄρεα μακρὰ Λυκίου
εἴτε τὸ γ' ἀμφιπολεῖς μέγα Μάιναλον.

Interkalarni stihovi u toj pastirskoj pjesmi:

„Pismice s Ilirci počmi, mila Klio, volarske“

i zatim prama svršetku:

„Pristani s Ilirci sad pismice, Klio, volarske“

uđešeni su prama interkalarnim stihovom u Thyrsovoj pjesmi kod Theok. I. 64 sl.

Ἀρχετε βουκολικᾶς Μοῖσαι φίλοι ἄρχετ' αἰοιδᾶς

i v. 126 sl.:

Ἀήγετε βουκολικᾶς Μοῖσαι ἔτε λήγετ' αἰοιδᾶς

Izpjevavši napokon Miloglas svoju pjesmu o Panu obraća se st. 76 sl. svečaru Dafnidu željom:

„Živi dugo, Dafnis; živi rad zdravlja volarâ,
prvu tebi pismu dajemo, živi dugo!“

st. 80 . . . . . „živ mili Dafne bio!“

Dakako već narav takove prigodne pjesme donosi sobom takav svršetak, no svakako je važno te se ne smije smetnuti s uma, da u nijednoj od Vergilijevih ekloga ne ima slične apostrofe na ma koju osobu, premda bi bilo prigode, n. pr. u onih u slavu Asinija Polliona ili Alfena Vara ili Cornelija Galla. Obratno Theokritove se idile često svršavaju takovimi apostrofami i željami, Sr. Id. XVII, 135:

Χαίρε θναζὶ Πτολεμαίε.

Id XXII., 214 Χαίρετε Ἀήδας τέκνη

Id XV., 149: Χαίρε, Ἄδων ἀγαπητὲ καὶ ἐς χαίροντάς ἀφίκευ cet.

Za Theokrita kao izvor ovomu razgovoru svjedoči takodjer st. 32, gdje se Slavodrug kune riečmi „Pana mi!“ U Vergiliju zahman ćeš tražiti takova šta, premda se o Panu kano izumniku siringe i inače govori, dočim se u Theokritu νὰ τὸν Πᾶνα vrlo često nalazi. Sr. Id. IV, 47, V, 141, VI, 21 i dr. Napokon po grčkom skovana je i druga prisežna formula, koja u tom razgovoru dolazi, st. 22 „ladna mi vrutka“. Sr. sličnu u Theokr. V, 17 οὐ μὲν οὐ τρώτας τὰς λυμνάδας Νύμφας.

Razgovor drugi.

Drugi je razgovor vrlo sličan prvomu. Sastaje se Ljubodrug sa Slavogostom te ga moli, neka mu popieva pjesmu o preobraćenju Gjurjgijca mladića u eviet istoga imena. U to ime obriče mu liepo izcifranu tikvicu. Pošto se ovaj još sveudilj uzteže, opisuje mu ju potanko Ljubodrug st. 25 sl. Takav dar obećaje Menalcas u Verg. Ecl. III, 35 sl. *pocula . . . fagina caelatum divini opus Alcimedontis*“ i kod Theokr. I, 27 kozar:

καὶ βραθὺ κισσύβιον κεκλυμένον ἀδεί κηρῶ
ἀμφῶδες.

Kod sva tri pjesnika kaže se naročito, da je ta kupa nova, kod Katančića riečmi st. 28:

„Još miriši novinom, ništa bo pila nije“ i st. 43:
„U njoj pića ne bi, moja nit još usta dotaknu“.

Kod Vergilija Ecl. III, v. 47 slično:

„Necdum labra admoveo, sed condita servo“.

Uzprkos sličnosti našega mjesta s Vergilijevim, ipak poblizhe poredjivanje pokazuje sasvim jasno, da je Katančićevo mjesto neposredno iz Theokrita poteklo, ne iz Vergilija. Theokrit spominje dvaput, da je vrč nov, jedanput st. 28:

νεοτευχές, ἔτι γλυφάνοιο ποτόσδον¹,

a drugi put v. 59, pošto je već potanko opisao sliku na vrču, riečmi:

οὐδέ τι πω ποτι χεῖλος ἐμὸν θίγειν

Katančić imao je očevidno ta dva mjesta Theokritova pred očima, jer i on dvaput istu misao izražava naime st. 28 i opet, pošto je sliku na tikvici opisao, st. 43, a svaki put gotovo doslovice s Theokritom, najpače ono Katančićevo v. 28 *novinom miriši* prama Theok. 28 *γλυφάνοιο ποτόσδον* čini našu tvrdnju nedvojbenom. To se u ostalom potvrđuje i nasljedujućimi riečmi, kojimi u Theokritu kozar opet pozivlje Thyrsa, da pjeva, v. 60:

. . . τῷ καὶ τὸ μάλλ' ἀρόφων ἀρεσάμην
αἰκὰ μοι τὸ φίλος τὸν ἐφίμερον ὕμνον ἀείψης
. . . . . πόταγ' ὄγαθέ.

Isto tako sledi i kod Katančića, pošto se je st. 43. riečmi „U njoj pića ne bi, moja nit još usta dotaknu“ novost tikvice iznovice naglasila, uz opetovno obećanje toga dara takav poziv st. 44 i 45:

„Dam teb', ako popivaš, nju Slavogoste danas.
Ded počmi staru, znaš?“

¹ = προσόζον (mirisati) u atičnom narječju.

Dar sam, koji se u tom drugom razgovoru pjevaču nudja, jest sasvim narodan, tikvica, dakle radnja domaće narodne industrije. Zajedničko medju tom tikvicom i dotičnim *poculum* kod Vergilija i *κισύβιον* kod Theokrita samo je to, da su umjetno izradjene i da prikazuju slike, iz čega dakako ne sliedi, da je Katančić u tom trebao povesti se za Vergilijem ili Theokritom, budući da je to takodjer običaj u našem narodu te su baš u takovih radnjah pastiri u nekih krajevih dotjerali do velike vještine. Katančić odabrao si je prizor iz domaće hrvatske poviesti: kako hrvatski junak jašeć na vatrenu ratnu konju Turčinu glavu sieče, prizor, koji se je, kako Ljubodrug st. 39 sl. pobliže razlaže, kod Banjaluke sbio s Gjombegom. I taj je primjer opet jasan dokaz tomu, kako je naš pisac crtice iz narodnoga života rado uplitao u svoje pastirske razgovore.

Nakon toga uvodnoga razgovora počima pjesma Slavogostova st. 49. Od interkalarnoga distiha, o kojem sam prije već obširnije govorio, slaže se hexametar:

„Počmite pastirsku pivati, mile vile, popivku“

od rieči do rieči s interkalarnim stihom u Thyrsovoj pjesmi kod Theokr. I. 64:

Ἄρχετε βουκολικᾶς Μοῖσαι φίλοι ἄρχετ' αἰοιδᾶς,

Upravo tako i kašnje stih:

„Pristani sad pivati, Gjurgjic gine, Vilo, popivke“

odgovara interkalarnomu stihu u drugoj polovici navedene pjesme u Theokr. I, 127:

Ἀγγετε βουκολικᾶς Μοῖσαι ἔτε λήγετ' αἰοιδᾶς.

Cieli taj uvodni dio pjesme, koju Slavogost pjeva o „priobraćenju Gjurgjica mladića u cviet gjurgjic“, od druge strofe počam vv. 54—63 nije drugo nego parafraza gore navedene pjesme kod Theokrita, u kojoj se smrt Dafnida opisuje; Katančić promienio je samo mjestnosti, prenesav cieli dogadjaj u Slavoniju, i neke druge stvari, koje s tom translokacijom u nuždnom savezu stoje, navlastice imena nekih životinja, što onde dolaze. Kat. II. 54 sl.:

Oh! gdi si bila, Venus, kaži gdi si bila Diana,

kad s očiu Gjurgjic seb' prinemaga svojih?

Il' visoki Nevoljaš, zeleni Bogas il' Slavoljubnik,
vam stajališ bija; jer Orlava bila nije.

Nit ladni Vučjak vidi vas, nit Knesnica rika,

Kuzmice nit vrtli, nit Sokolovca gora“.

Theokrit I, v. 66 sl.:

Πᾶ ποκ' ἄρ' ἦσθ', ὄκα Δάφνης ἐτάκετο, πᾶ ποκα Νύμφαι;
ἢ κατὰ Πηνειῷ καλὰ τέμπεα; ἢ κατὰ Πίνδῳ;
οὐ γὰρ δὴ ποτάμοιο μέγαν ῥόον εἴχετ' Ἀνάπω,
οὐδ' Ἀἴτνας σκοπιάν, οὐδ' Ἄκιδος ἰερὸν ὕδωρ.

Kat. II, vv. 61 i 62:

„Tu koze, tu zecevi, vuci Gjurgjica plakaše,
tu jelini brzi, kozličići, janjci, ptice“

i Theokrit I, 71 sl.:

Ἦνον μὲν θῶες, τῆνον λῦκοι ὠρύσαντο,
τῆνον χάκ δρυμοῖο λέων ἐλυσσε θανόντα.

Kako je vidjeti, zadržao je naš pjesnik *vuka*, ali izpustio *ša kala i lava* te ih nadomjestio domaćimi životinjama, dakako zato, što je cilu situaciju preneo u Slavoniju. Theokritovo mjesto imitovao je doduše i Vergilij Ecl. V. 27:

Daphni tuum Poenos etiam *ingemuisse leones*
interitum montesque feri silvaeque loquuntur.

No jedan je pogled dovoljan, da se osvjedočiš, da je Katančićevo mjesto neposredno poteklo iz Theokrita.

U tom uvodnom dielu pjesme prenesen je još stih 9:

„Gdi, kada sustade Pan trudeć po lugu, počiva“

iz Theokr. I, 16:

..... ἢ γὰρ ἀπ' ἄγρας
τανίκα κεμακῶς ἀμπύετται.

Nakon uvodnoga diela sledi pjesma o metamorfozi Gjurgjica mladića. Ovdje ostavio je Katančić svoj dosadanji izvor, te je posegnuo za Ovidijem, pripoviedajući nam preobraženje sasvim po Ovid. Metam III. vv. 407 sl., gdje se smrt liepoga mladića i velikoga ljubimca nimfâ Narcissa opisuje i njegovu metamorfoza u cviet narcis. Katančić držao se je i toga svoga izvora više manje strogo, samo u nekih stvarih udaljio se je od grčkoga, odnosno rimskoga mita, kako ću kašnje poblize razlagati.

Katančić počima st. 64 pripovjest ovako:

Ovdi bijaše zdenac neglotni, kog voda bistra
prosvitliva; nikad taknula marva njega.

Nit vodu muti zvirad, bližnjeg nit grančica stabla;
stabla dau ladnost, trava priželjnu sladost.

Ovid Met. III, 407 st.:

Fons erat inlimis, nitidis argenteus undis,
 quem neque pastores neque pastae monte capellae
 contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
 nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus.
 Gramen erat circa quod proximus humor alebat,
 silvaeque sole locum passura tepescere nullo.

Vidjeti je, da su Katančićevi stihovi samo parafraza Ovidijevih, mjestimice baš prievod; to isto valja o sljedećih stihovih Kat. II, st. 69 sl:

Ovdi diete došav morno tirajući zviradi,
 spusti se na travicu blizu do zdenca meku.
 I kad oti žedju protirat, nova žedja priraste,
 prignuvš' usta k vodi priliku liepu vidi.
 I što tilo ne bi, ljubeć on tilo činjaše;
 sam se čudi sa sobom, pak stade motrit oči,
 obraz bieli, čelo svitlo, vrat čisti, obrve
 crne, vidi rumenom gizdava usta bojom.

Ovid. Met. III, 413 st.:

Hic puer et studio venandi lassus et aestu
 procubuit, faciemque loci fontemque secutus
 dumque sitim sedare cupit sitis altera crevit.
 Dumque bibit visus correptus imagine formae
 Spem sine corpore amat, corpus putat esse quod umbra est.
 Adstupet ipse sibi vultuque immotus edem
 haeret, ut e Pario formatum marmore signum,
 spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
 et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
 inpubesque genas et eburnea colla decusque
 oris et in nives mixtum candore ruborem.

Daljnje se pripoviedanje razlaže doduše takodjer po Ovidiju, ali slobodnije u mislih i dikiiji, pa osim toga udaljio se je u nekih bitnih crticah od svoga uzora. Tako kod Katančića Gjurgjic videć, svoj obraz u vodi, misli, da je „mila nimfa“, te se u nju, dakle u žensku glavu zaljubi, dočim u grčkoj priči, koju nam i Ovidij izlaže, toga Narcis ni ne misli, nego drži tu prikazu u vodi drugim mladićem. Sr. v. 454:

„Quisquis es, huc exi! quid me, *puer unice*, fallis,
 quove *petitus* abis?“

Po svoj prilici učinio je Katančić tu promjenu zato, što nije htio prikazati ljubavi mladića k mladiću makar i u sasvim nedužnom smislu. Napokon udaljio se je takodjer u načinu, kako Gjurgjic pogiba. Kod Ovidija, zaljubivši se Narcis u svoj vlastiti obraz, gine

sve to više, dok napokon ne pogine od prevelikoga čeznuća. Sr. v. 502 :

Ille caput viridi fessum submitit in herba,
lumina nox clausit domini mirantia formam.

Kod Katančića baci se Gjurgjic u onu vodu te tako pogine. Sr. st. 90 sl.

Tad reče : kad me varaš, kad ti mene, nimfo, ne mariš,
svog' me budeš primit, kad moje lice kudiš.

To vapijuć k ledenom nevoljan sebe zdencu pridruži
i rad' vlastitog seb' smaće lica mladić.

st. 99. Tilo dižu mrtvo za sabraniti pošteno dragog
na zelenu travicu metnuše vrutka pored.

Kakove je razloge toj preinaci imao naš pisac, tomu se ne mogu domisliti, možda činio mu se onaj kod Ovidija pripoviedani način odveć sentimentalnim.

Svršetak pjesme napokon drži se opet strože latinskoga originala. Sr. st. 96 sl. :

Sestrice tu plakau, plakau tu nimfe žalostne
Gjurgjicu mili, jao ! jao ! mili Eko reče.

Ovid. Met. III, v. 505 sl. :

. . . . . *Planxere sorores*
naiides et . . . . .
planxerunt dryades ; plangentibus adsonat Echo.

Sastavljajuć tako Katančić taj drugi pastirski razgovor po jednoj idili Theokritovoj i po onoj kod Ovidija izpripoviedanoj priči o Narcissu, poveo se je u tom za primjerom svoga latinskoga uzora Vergilija, koji je, kako je obće poznato, nasljedujuć u tom način rimskih komika najpače Plauta, u svojih eklogah nekoliko puta po dvie, dapače po mnienju nekih učenjaka i po tri Theokritove idile kontaminovao u jednu. Tako je Vergilijeva III. ekloga složena iz Theokritove IV. i V, ; u VIII. Vergilijevoj eklozi složena je pjesma, koju vv. 17—61 Damon pjeva, iz Theok. III., a Verg. Ecl. VIII. 64 - 107 podlogom je Alphisiboejevoj pjesmi Theokrit. II. U II eklozi sluziše Vergiliju Theokr. XI, XXIII. i III. Sr. W. Teuffel-Schwabe, Gesch. d. röm. Lit. §. 226, 2 i Forbiger uvod u pojedine ekloge u njegovu izdanju, i E. Benoist, 4 izd. Paris 1880 p. 567 principaux passages des poètes grecs et latins imités par Virgile. U Teuffelu l. I. i Herm. Fritscheu op. cit. str. 23, op. 48 navedena je i druga obsežna literatura o nasljedovanju Theokritovih idila po Vergiliju. Takovom kontaminacijom poslužio se je naš Katančić, kako ćemo namah vidjeti, takodjer u trećem razgovoru.

Razgovor treći.

U tom nam se razgovoru pripovieda, kako se kozari sastaju s volari te im svoje jade izpripoviedaju, što se sbog štete, što ju čine koze njihove, moraju iz domovine seliti. Komu da tu ne padne na um prva ekloga Vergilijeva? I jest za ovaj Katančićev pastirski razgovor temeljna ideja uzeta iz ove prve i iz devete ekloge Vergilijeve te i u pojedinostih donekle po njih provedena. Ali koli ogromna inače razlika! U Vergilijevih navedenih eklogah dalo je povod selenju pseudopastirâ razdjeljenje dobara u gornjoj Italiji Antonijevim veteranom, dakle ovdje su perspektiva silni politički događaji, a rečene ekloge u alegoričnoj slici stavljaju nam pred oči sliku jada i nevolje, koja je tisuće i tisuće obitelji stigla u ono užasno vricme građanskih razdora, gdje gotovo u cijeloj Italiji nijedan privatni posjed nije bio siguran od expropriacije, i gdje je velik dio italskih stanovnika ostao bez kuće i kućišta. A što Katančić? I tu se moraju seliti kozari iz domovine, a zašto? zato, što koza „grize granu rastâ, šumu mladu, šibarje kviri ter domu više zlobi, neg daje koristi“. Svatko će se lahko domisliti, da zato baš nije trebalo, da se kozari iz domovine sele, nego da bi bilo jamačno dosta drugih sredstava, da se zaprieči šteta, koju koze nanose mladodj šumi.

Katančić pokazuje u ostalom u ovom razgovoru razmjerno još najveću samostalnost, ali mieša i tu po svojoj navadi starinsko s novovjekim, tuđe s domaćim i narodnim. Tako je n. p. uz *nimfe*, s kojimi pastiri kolo plesati i *popivke pivati* običavaju, onaj oružnik, koji kozarom priobčuje zapovied, neka se za tri dana sele, na dlaku onako opisan, kako su „županijski četnici“ ili „panduri“ bili obučeni i oboružani sve do naše dobe. Sr. st. 20 sl.:

„Na glavi mu klobuk s pečati, na tilu hodilo
 crljeno, a ploče na prsih, na laćah. duga puška
 na ramenih, dvi male naprid.“

Pjesma počima sa svim po načinu narodnih pjesama:

Što si se na viaču tužan Slavogoste, poduprao?
 san jeda li noćni, jeda li tebe ljubice trude,
 il' su ti ušteteni piski, tvoje diple rasute,
 il' su te ostavili druzi, jeda nimfe nevoljnog?

Slav.: Ah! Miloglase, plačem, tužim, niti, zašto, nepitaj.
 Nisu meni sanki lažni, niti ljube dosadne,
 Nit su moji piski, niti su meni diple na humu;
 para drugi nož srce nami, druga tuga žalostnim.

Da Katančić (kao što i njegov zemljak i suvremenik Relković¹) uz sve theologijske i staroklasične studije nije izgubio smisla za narodnu pjesmu, dokazom su tomu malo ne sve ostale njegove hrvatske pjesme u „fructus auctumnales“, koje se pjesničkim nakitom i dikcijom više manje narodnim pjesmam približavaju, a neke baš tako, da se gotovo u ničem od njih ne razlikuju.

Pojedina mjesta, koja se u trećem razgovoru prislanjaju uz navedene dvie ekloge Vergilijeve, jesu ova:

Kat. III. st. 38. Jur selimo tužni, *jur dubrave sladke gubimo*
iz Verg. I, 3: Nos patriae fines et dulcia linquimus arva.

Kat. III. 40:

„Jošte nejakı, evo, jarići, jao! koje jućeri
plodna mati dade, put skozami podmoraju trudit“
ima jamaćno svoj izvor u Verg. Ecl. I, 12 sl.:

. . . . . En ipse capellas
protinus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter densas corylos modo namque gemellas
spem gregis, ah, silice in nuda conixa reliquit.

Kat. III, 42 sl. žali volar Miloglas svoje drugove kozare riećmi:

. . . . . Tko će jur nami pisme kozarske
ıko pivati s nimfam poskoćnice? tužno selište,
tužni gaji, doli, gore, grmi, luzi potajni.
Ah! što će šumsko ćinit Driades, što će vile potoćne,
Kad mile pisme stanu, kada ljubnih diple kozarā?

To je mjesto udećeno po Verg. Ecl. IX, 19 sl., gdje Lycidas selećemu se Menalci slićne jade nabraja:

. . . . . heu, tua nobis
paene simul tecum solacia rapta, Menalca?
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
spargeret aut viridi fontis induceret umbra?
vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
cum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?

Ideju, koja se Kat. III, st. 47 sl. izlaže, da su se razni zlokobni znakovi ukazali, iz kojih su mogli naslutiti, da će ih stići nesreća, nalazimo u obiju eklogah Vergilijevih. Sr. I, 16:

Saepe malum hoc nobis (si non mens laeva fuisset)
de caelo tactas memini praedicere quercus.

i Ecl. IX, 15 sl.:

Quod nisi me quacunquē novas incidere lites
ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix.

¹ Sr. V. Jagić, gradja za slovinsku narodnu poeziju, Rad XXXVII, str. 122.

Dapače onaj prodigij, koji se na zadnjem mjestu navadja, dolazi, dakako nešto modifikovan, takodjer kod Katančića st. 49:

. . . . . gdi koze gustoj
u šumici biau, svrh njih vrana tužno poviknu
nit stade do večeri vraćat, moje misli tarući.

Napokon sjeća nas i svršetak trećega razgovora svršetka devete ekloge Vergilijeve. Ondje tješi Miloglas kozare sbog nesreće, što jih je zadesila, te im veli, da će ih volari žalostnimi pjesmami sprovesti. Sr. st. 63:

. . . „pismami budemo vas slidili tužnim“,

a Verg. Ecl. IX, 61 sl. slično govori Moerisu Lycida:

. . . . . „hic, Moeri, canamus;
hic haedos depone, tamen veniemus in urbem
cantantes . . . . . eamus;
cantantes ut eamus, ego te fusce levabo“.

Sabravši ovo, što ob izvorih Katančićevih pastirskih razgovora razlagasmo, u malo rieči, vidimo, da Katančić nije samo Vergilija nasljedovao, kako se obično misli, nego uz njega još i Theokrita i Ovidija, navlastice, da je prvi razgovor udešen po prvoj Theokritovoj idili, drugi da je kontaminacija od jedne pjesme u I. Theokritovoj idili i poznatoga mita o Narcissu kod Ovidija u 3. knjizi metamorfozâ, a napokon treći razgovor da je složen po prvoj i devetoj eklozi Vergilijevoj.

No osim ustrojstva pastirskih razgovora, temeljnih misli i pastirskog aparata, Katančić je u “razgovorih“ takodjer puno ovisan u mnogih pojedinostih, najpače u dikciji i frazeologiji, od staroklasičnih pisaca, osobito od latinskih. Frazeologija i gram. konstrukcije prislanjaju se mjestimice sasvim na latinsku. Važnije pojave u tom pogledu navesti ću u sljedećem.

I. 3. gustoj na liski Verg. Ecl. I, 14 *densas inter corylos*; I, 4 grlica kad tuži Verg. Ecl. I, 57 „Nec tamen interea raucae, tua cura, *palumbes nec gemere aerea cessabit turtur ab ulmo*“ i Theok. VII, 141 ἔστρεψε τρυγών. Kat. I, 8 satiri s nimfam tada *kolo* liepo vode i III, 18, i II, 12 *igru vode*, u znamenovanju *plesati*, čini se, da je latinizam *choros ducere*. Sr. Hor. carm. I, 4, 5. Kat. I, 14 *rečem pismice* u značenju *pjevati pjesmice* odgovara posve latinskomu *carmen dicere*. Kat. I, 38, II 5, III, 44 *potajni luzi* ima valjda biti grčko ἄλλοειξ, što kod Theokrita često dolazi, ili lat. *tacita nemora*. Kat. I, 54 „Pan bog Arkadiu *staniti* prvi poče“ valjda latinsko *colere*,

koji se glagol baš o bogovih često upotrebljava, kada na jednom mjestu osobito rado borave te ga i više ljube i štite. Sr. Klotz lat. lex. s. v. *colere*. — Kat. I, 76 „živi rad *zdravlja* volara“, gdje je *zdravlje* u značenju latinskoga *salus*, ne *valetudo*. Kat. II, 10 sladko pjenje lat. *dulcis cantus*, Kat. II, 10 tanenoglasne ptičice *aves canorae* ili bolje grčka *λυγρόφωνος* (kod Theokr. o slavulju). Kat. III, 37 ta žalost, taj plač nas *slidi*, u znamenovanju *proganja* po latinskom *sequi*. Kat. II, 22 *Pana piva sviralom* = *canere, cantare aliquem*, Kat. II, 61 *Gjurgjica plakaše* = *flere aliquem*, Kat. I, 26 „za *poštenje* našeg Dafnide“ čini se da je po latinskom *in (ad) honorem alicuius*. Kat. II, 99 *pošteno* u značenju *pristojno* prama lat. *honeste*. Kat. II, 71 *žedju protirat* lat. *sitim depellere*, Kat. II, 70 travica meka *molle gramen* i *mollis herba* u Verg. Ecl. III, 55, jer je u narodnom pjesamstvu za travu stalni ukrasni pridavnik „zelen“: (*zelena trava*). Kat. III, 9 ti si moju sviralu *ponavlja*o ima valjda biti lat. *renovare*.

Latinizmi su takodjer Kat. I, 14 *mučna moliš*, I, 28 *ti me slušaj veseo* = *tu me laetus audi*, III, 34 *neuvridno jato* u znamenovanju „koje toga ne zaslužuje, *nedužno*“ u smislu latinskoga *indignus* (= *immeritus*) n. p. Hor. epist. I, 16, 75. Kat. III, 2 „je da li tebe ljubice *trude*“, kako je vidjeti iz odgovora v. 6 u znamenovanju *dosadjivati, dodijavati* prama lat. *fatigare*. Barbarizmi čini se takodjer da su Kat. III 41 *put* podmoraju *trudit* (kao grčko *ὄδον κλύειν*), II, 9 kada sustade Pan *trudeć* po lugu; sr. „tamburne inostranske“ I. v. 17 *priko mora trudeć*. Germanizam možda je III, 16 *igre . . . držeć* = *Spiele abhalten*, ako nisu oba izraza po latinskom *ludum habere*.

Po staroklasičnih primjerih načinjeni su takodjer sastavljeni neki pridavnici, ali je tih u obće vrlo malo. Kat. I, 18 kozonog bog = *capripes, κίρριπιδης* i plur. *κίρριποδες*. II, 11 tanenoglasne ptičice = *λυγρόφωνος*; I, 3, miloglasno i I, 12 ljuboglasno *ἰδύρφωνος dulcisonus*; iz narodnoga *lada debeloga* načinjen sastavljeni pridavnik I, 39 *debeloladni (lipa debeloladna)*. Katančić mogao se tu tim slobodnije kretati, što se narav našega jezika nipošto ne protivi takovim sastavljenikom. Sr. Miklosich, die nominale Zusammensetzung im Serbischen, Wien 1863.

Prama latinskomu i grčkomu ima i nekoliko vrlo smjelih i tvrdih razstavljanja skupa spadajućih rieči ili t. z. tmeza. Povod im je metar. Kat. III, 22 *za pismo klobukom* = pismo za klobukom, III, 48 *pored pasuće vole Sentina* = pored Sentina pasuće vole. II, 4 *što niki Miloglas dan kod Osika piva* gdje *niki* spada na *dan* = *niki*

dan. II, 39 Baš na polju kod *Bajne* vitez tako *Luke* posiče Gjom-bega = kod Banjeluke. II, 34 A na *samur* svitlo trepti čelenka *kapi* = na *samurkapi*. Ova se razstavljanja mogu smjelo u bok staviti onomu u Verg. Georg. III, 381 „ut *septem* subiecta *trioni*“ = *septentrioni* i poznatomu onomu kod Ennija (Aun. fragm. 586 ed. Vahlen) saxo *cere* comminuit *brum* = *cerebrum*.

Neobične rieči i konstrukcije dolaze takodjer kadkada.

Tako I, 19 *bliža* našeg Dafnide svetac = *appropinquare*, isto takodjer III, 19 Al to *bliža* k nami . . oružnik, II, 111 skupština nek *veseli*. Ti primjeri spadaju u red onih, koje Miklosich, Synt. p. 280, d, navadja. — II, 24 ako vridi tikvica *ljenja moga*, gdje je glagol *vriediti* s genitivom konstruovan po analogiji pridavnika *vriedan*. Sr. *vrijedi careva grada* kod Mikl. op. cit. str. 508, Kat. III, 53 *perja lete* Sr. *spusti tvoja zlatna perja* u Miklosicha, op. cit. p. 45, 7 i Daničić, obl. 27, Kat. III, 62 kolektivum *braća* s glagolom u singularu po gramatičnom broju: *mila braća putuj*, gdje je uz takova kolektiva plural običan, sr. Mikl. op. cit. str. 48 17. — II, 90 ti mene ne mariš, = ti za mene ne mariš; — II, 74 sam se čudi sa sobom = sam se se sebi čudi; — II, 46 kad mile pisme *stanu* = prestanu, isto III, 50 nit *stade* do večeri vračat = *prestade*. II, 69 *diete morno* = umorno. II, 2 *zdena* rika (= studena, sr. *zdenac* = *studenac*); II, 64 *zdenac neglotni*, gdje je na dotičnom mjestu, što je Katančić imitovao (Ovid. Met. III, 407) *fons inlimis*; na istom mjestu *zdenac* u prvobitnom svom znamenovanju *fons*, sr. Vuk s. v. *studenac*. II, 57 *stajališ* = Aufenthalt. I, 10 i I, 70 *tašulj* = torba, njem. die Tasche. Tu rieč upotrebljava Katančić i inače češće, tako u „popivke narodne“ V, 35 *sablje tašulj* = Säbeltasche: *sablje tašulj* vezeni sa zlatom, na tašulju kruna Ugrinaca. To je *tascula* u sredoviečnoj lat. (od germ. *tasca*); sr. Du Cange, Gloss. med. et inf. lat. s. v. *tasca*.

Ukrasni pridjevci (epitheta ornantia), kako u narodnih pjesmah često dolaze, rabe mu u „razgovorih“ vrlo riedko: I, 34 i inače u *gorici zelenoj*, I, 100 *zelena travica*, I, 35 *grad bieli*; slično I, 22 i češće *ladni vrutak* i *ledení vrutak*.

Završujuć mi svoja razmatranja o Katančićevih pastirskih razgovorih jedva ćemo imati opravdana razloga pristati uz Šafařika, koji Gesch. der südslav. Lit. II, str. 82 veli „In der Jugend dichtete er mit ebenso viel Feuer als geschmackvoller Eleganz“. Dapače morat ćemo protivno suditi, da u Katančića nije bilo ni pravoga uzleta ni tvorne sile i izvornosti pjesničke, te da

spada medju slabije izmedju onih pjesnika, koji su se u ono vrijeme pojavili u Slavoniji. Taj svoj sud ne temeljimo u ostalom samo na opažanjih svojih o pastirskih razgovorih nego takodjer na drugih njegovih pjesmah u „fructus auctumnales“. Latinske bo pjesme njegove, akoprem pokazuju veliku vještinu i okretnost u lat. slogu, većim se dielom prislanjaju na staroklasične uzore, najpače na Horacijeve ode, a hrvatske ili su imitacije narodnih — a te su mu još najbolje uspjele —, ili se povadjaju takodjer za staroklasičnim, ali nešta posve samostalna, što bi po strozih zahtjevih zaslužilo ime prave poezije, stvorio nije. Tko iole poznaje daljnji književni rad Katančićev, ne će žaliti, da se je ostavio pjesništva, za koje ga „mile vile“ nisu odabrale, te da je sasvim prionuo uz naučno znanstveno polje, na kojem mu je uz riedku njegovu učenost i upravo bezprimjernu uztrajnost i svježost duha pošlo za rukom obogatiti znanost u obće, a napose i doprinieti k poznavanju drevne prošlosti svoje vlastite domovine. Za pjesnika Katančića slabo se znade u vlastitoj domovini njegovoj, ali učenjak Katančić ne spada samo medju najučenije Hrvate, koji su igda živjeli, nego pribavio si je takodjer u areopagu učenih muževa svih vremena i naroda častno i dostojno mjesto.

Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka.

*Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti, dne 19. travnja 1882.*

PROF. NADKO NODILO.

Svi dubrovački pisci, koji dosle pisaše historiju svoga grada i malene svoje, no slavom ovjenčane republike, tu historiju raspoređiše analističnom metodom; te su za to svi skupa puki ljetopisci. Nego ovo ime, u nekome tješnjem smislu riječi, pristaje najprije nepoznatim sastavljačima starijih ljetopisa. Bezimenih anala dubrovačkih ima danas nekoliko; i leže, većinom još neštampani, u različnim, a osobito u našim domaćim knjižnicama.

Ponajviše oskudni sadržajem, a grubi i nezgrapni do zla boga i slogom i jezikom, bezimeni ljetopisi doista ne sačuvaše nam sjajnog blaga povjesnoga. Prvo postanje grada Dubrovnika, davnu njegovu uredbu društvenu i političnu, tvarni mu razvitak pri prvom skoku njegove sreće, pa i odnošaje starih okretnih Dubrovčana sa sporim, tromim susjedima njihovim: to bi nam se hotjelo znati, ali slabo razabiramo, premećući one rukopisne knjige. Ljetopisci ne pišu kako je nama drago, već kako znadu i mogu. Ali, pod drugim vidom, oni su opet znameniti: oni su nam najstariji svjedoci za dubrovačku historiju.

Nije baš teško dokazati, da ti neznani pismeni dirljači bijahu već sastavili i dovršili najglavniji dio svojega rada, kad se ono, uz XVI vijek, pojaviše prvi po imenu poznati pisci dogagjaja dubrovačkih: Ranjina, Razzi i Lukarević. Najstariji od ove trojice, Nikola Ranjina,¹ pripovijeda, sve do oko g. 1400, na poglavitome temelju spomenutih ljetopisa, koje pogdjekad naprosto i prepisuje, dodajući im što je god u drugim knjigama čitao, osobito životopisne

---

¹ *Annali di Ragusa* del magnifico ser Nicolò Ragnina, rukop. br. 957 u knjižn. ovdašnje Jugosl. Akademije.

crte arhiiepiskopa dubrovačkih. Ako se on, počevši od XIV vijeka, pozivlje takogje na isprave u arhivu državnom; a to je, opet, u njega slijediti jasni trag kazivanja ljetopisâ i za cio XV vijek; pače, i otle dalje, do god. 1525. Još brižnije drži se ljetopisâ Serafin Razzi.¹ Ovaj talijanski dominikanac, odmah u predgovoru k dubrovačkoj svojoj historiji, napominje, da piše jedino po pismima i spomenicima, što njemu izručiše vlastela i prijatelji iz Dubrovnika;² a da su uprav ljetopisi ta pisma i spomenici, sam veli dalje.³ Ovo baš i ne trebaše čuti iz njegovih usta. Od prilike do god. 1400, povjesna mu je gragja ista koja i u ljetopisima nama sačuvanim; od te do god. 1526, imao je pred sobom ljetopise od sadašnjih ponešto drugačije, a svakako obilnije; od 1526 do 1541, prema Razzi-u, zija ovelika praznina u našima; nu, od 1541 do 1547, dvogubo pripovijedanje opet teče uporedo, samo da je tamo i amo koješta gdje ispušteno. Jedino za Jakova Lukarevića⁴ može se kazati, da zna mnogo više, ali ujedno i mnogo manje, od bezimernih ljetopisaca. Tako u Lukarevića nema niti napomene o negdašnjemu pokoravanju Dubrovčana mletačkoj republici. Između historika dubrovačkih, Lukarević je pisac nastran: bješe on neumoran putnik a za ondašnje vrijeme još veći čitalac, te hoće da sklada, što bolje može, učenu, eruditnu historiju. S toga, više nego anale dubrovačke, dovodi on srpske kronike i svakojake druge knjige; ali eno opet, tri četiri li puta, pominje i one anale.

Na prvi mah moglo bi se pomisliti, da za davni Dubrovnik, u koječemu, ima znanja u Lukarevića, koje nadilazi znanje naših ljetopisaca. Između ostaloga, imao je on u rukama „vrlo starinsku kroniku“,⁵ u kojoj bijaše govor i o Neretvanima, za vrijeme prevlasti njihove na jadranskome moru; dok ljetopisi, što do nas dogjoše, ne bave se o Neretvi, i tek mimogred je pominju. S Neretvanima tako zvane Paganije stari Dubrovčani ne samo biše susjedi, već i najbolji prijatelji. Ne bi dakle bilo čudo, da crpeći iz nepoznatih nam izvora, što se jednako ticahu i Dubrovnika i Neretve, Lukarević zna, bolje od ljetopisaca, kazivati o davnini dubrovačkoj.

¹ *La Storia di Raugia*, scritta nuovamente in tre libri da F. Serafino Razzi, Lucca 1595.

² p. 5.

³ p. 12, 44, 95.

⁴ *Copioso Ristretto de gli Annali di Rausa*, libri quattro di Giacomo di Pietro Luccari, Venetia 1605.

⁵ p. 22: „chronica molto antica“.

Ali je po svemu viditi, da i njemu, kao što i najspretnijemu, no takogje i najpoznijemu historiku Dubrovnika, Juniju Rastiću, nisu, za prvo doba njihova grada, gotovo nikakove vijesti na ruku, do onih u običnim ljetopisima. Ovako bezimena ljetopisi prikazuju najobilnije naše znanje o postanku i o prvome razvoju grada Dubrovnika. Svi, po redu, crpiše iz ljetopišâ: Ranjina, Razzi, Lukević i Rastić. Nego, pošto su ljetopisi, u glavnome, jedini izvor historiji davnoga Dubrovnika, pitanje njihove vjerodostojnosti jednako je sa pitanjem vjerodostojnosti sve starije historije dubrovačke. Biva ono ovdje, dašto u manjem razmjeru, što i pri starome Rimu. Ako Livij i Dioniz crpiše iz analista kazivanje svoje o prvome Rimu, ono je kazivanje toliko pouzdano, koliko su pouzdani analisti. Sa ljetopiscima dubrovačkim stoji, jal pada, stara dubrovačka historija.

Nego, koji su, kakvi su, a otkud, bezimena ljetopisci dubrovački?

Na debelo, od prvoga oka sudeći, ima priličan broj njih. Ljetopisi, za koje ja znam, jesu sljedeći:

1. *Principio della cronica la più antica di Ragusa, scritta, per quanto pare, nel XIV secolo, ricopiata da un manoscritto molto antico e consumato.* Ovaj ulomak starinske kronike, koji počinje s god. 526, a trga se u g. 828, prepisa, u drugoj polovini prošloga vijeka, jezuit Giammaria Mattei, sa rukopisa, za koji on mišljaše, da pripada k XIV vijeku. Knjižnica Jugosl. Akademije ima prepis (rukop. br. 688) toga prepisa, što je pod br. 266 sahranjen u knjižnici Franjevac dubrovačkih. Ulomak već objelodani tiskom V. Makušev.¹

2. *Li Annali della Nobilissima Republica di Ragusa, aggiuntovi nella Fine un trattamento di moderni Annali o reramente Cronache.* Ovaj je rukopis svojina Jugosl. Akademije (br. 603). U naslovu, riječi: *aggiuntovi* i t. d. vrlo se mučno čitaju. One su riječi prevučene perom, a druga ruka nad njima zapisa: *scritti da Giovanni di Marino Gondola, e continuati fino all' an. 1484. Morì adì 14 Agosto 1650.* Ali, u rukopisu, kazivanje u istinu ide od god. 457 do 1550.

3. *Annali di Ragusa, accopiati da un Manoscritto antico, dall' anno 800 sin all' anno 1607.* U rukopisu, koji se pod br. 269 čuva u knjižnici Franjevac dubrovačkih, pripovijedanje završuje

¹ *Izsljedovanja ob historičeskikh pamjatnikah i bitopisateljah Dubrovnikâ.* Sanktpeterburg, 1867. Str. 305—15.

se, pravo rekavši, s god. 1554. Ako ono pak zahvaća čak i god. 1607, ovo biva s toga, što su na kraju knjige pridodati još neki događaji, od kojih je po vremenu posljednji lastovska buna na Dubrovčane, što se sluči pri početku XVII vijeka. Prama izvorniku u Franjevacu nije mnogo točan prepis (br. 966) u knjižnici Jugosl. Akademije. Krajni odlomak ovih ljetopisa, od g. 1500 na dalje, objelodani Makušev.¹

4. *Annali di Ragusa, copiati da un antichissimo Codice a mano, che conservavasi in Ancona in Casa dei Signori Storani, ora nobili di quella Città, e nello scaduto secolo Cittadini Originarii di questa Repubblica. 1709.* Prepis je ovih ljetopisa svojina Jugosl. Akademije (br. 423); a da li se još čuva izvornik u Jakinu, ne znam. Kazivanje im se počinje s god. 458, pa se svršava sa 1510. I preko toga ima još nešto malo na kraju; ali prepisač od g. 1709 opaža, da drugom rukom ovo bijaše pisano.

5. *Annali di Ragusa, an. 687—1543* (mogu se ovako nazvati, ako i nemaju naslova), prepisani po dr. Petru Stulli-u sa rukopisa, što se nalazio u arhivu dubrovačke republike. Izdao ih je čitave na svijet Makušev.²

6. *Annali di Ragusa, an. 340—1510* (takogje nemaju naslova), kojima je rukopis u knjižnici Jugosl. Akademije, pod br. 600. Ljetopisima prikrpljeno je nekoliko neznatnih poznijih bilježaka, što idu do god. 1707.

7. *Annali della città di Ragusa, attribuiti a s. Giov. Marino di Gondola.* Od ovih ljetopisa, sahranjenih u knjižnici Franjevacu dubrovačkih (br. 251), izdao je Makušev krajni odlomak, od 1441 do 1463 godine, pri kojoj se rukopis trga.³

Nalaze se u Rimu, u vatikanskoj knjižnici, još jedni ljetopisi grada Dubrovnika, što bijahu negda svojina Gradićeve vlasteoske obitelji. Ne mogoh ih dobiti na porabu, pa ne znam kakovi su. A niti sam na čistu sa *Cronaca Ragusana dall' anno 1450—1510, con continuazione fino all'a. 1697*, za koju pominje, u popisu svojih knjiga, pl. I. Kukuljević.

Po ovome iskazu viditi je, da u Dubrovniku ljetopisne knjige ne bijahu, u vrijeme neko, nipošto rijetke. Moglo bi se pače uzeti, da ljetopisno kazivanje tamo tecijaše obilno. Ali, na veliku štetu

¹ Izsljed. str. 337—52.

² Ib. str. 316—32.

³ Ib. str. 332—6.

svakoga ispitivaoca starina dubrovačkih, sadržina tih knjiga nije u pravome razmjeru sa brojem istih. Lasno je dokazati: prvo, da starinom, jal gragjom svojom, najznatniji ljetopisi, oni koji su gore naznačeni pod 1., 2. i 3., ne sačinjavaju nego jednu jeditu knjigu; a drugo, da ostali ljetopisi, ili su pokraćeni, ili rašireni iz te jedine knjige.

Ljetopisi pod 1. nisu, nikako, srećom sačuvani ulomak nesrećom propale veoma starinske kronike, kako to drži Mattei, a u opće još se jednako misli. Sušti oni ulomak, uz redovito nastavljeno kazivanje, imamo u ljetopisima pod 2. Istina, u Mattei-evu ulomku jezični su oblici gdješto stariji, a i neka su mjesta u njemu pravilnija; ali je tu takogje i očitih pogriješaka, kojih nema u drugome rukopisu, pa se ovim i popravljaju: tako n. p. pod god. 687: „Re Stiepan feze gran hoste, et *havendo* a doso de Duchagini“, gdje ima biti *andò*; pod g. 690: „la *parte*, qual se cjamava Custer“, gdje ima biti *porta*; pod g. 743: „non se vedeva da tanti *ani* zjelo“, gdje ima biti *arbori*; pod g. 828: „*tanto* grande sciopò per mezo“, gdje ima biti *arbove*. Oba rukopisa, 1. i 2., prepisana su sa starije knjige, pa su oba, krivnom prepisača, gdjegdje pogriješna. Kad je Mattei prepisivao ulomak, nije mogao u kvarnome svom rukopisu razabrati neke riječi, te mu nastāše praznine: sve te praznine, osim jedne, ispunja rukopis 2. I ovo je dalji dokaz, da ti dvoji ljetopisi sastavljaju jednu te istu knjigu.

Nego, od te cigle knjige nije odvajati niti ljetopise pod 3. *Annali di Ragusa accoppiati da un Manuscritto antico* ista su knjiga, koja i ljetopisi pod 2., to od začetka joj do g. 1525. Ako se od ove godine dalje rukopisi ne podudaraju, opet u *Annali cop.* nisu tu nego same dvije posebne vijesti, jedna pod 1537, a druga pod 1554 god. Ove dvije vijesti tek su pripojene, kako je mnogo koješta još primetnuto na kraju od knjige, i ondje razbacano bez hronologičnog reda. Prilika je, da starinski rukopis (*manuscritto antico*), iz kojega izigjoše sadašnji *Annali cop.*, bijaše u kući vlasteoske obitelji Gjorgjića, jer što je na kraju pridato, većinom se tiče te porodice. Prema onome u rukopisima 1. i 2., jezik je u *Annali cop.* svakako noviji; ali preragjen nije. Novost mu je jedino s toga, što knjiga bi više puta prepisivana, pa, pod rukom prepisača, jezični se oblici, kano nehote, izglađiše. Da su ovi ljetopisi isto što ljetopisi pod 2., ne samo izlazi iz posve jednakoga sadržaja i jednakog izrazivanja, već se potvrgjuje i najtvarnijim dokazom. U *Annali cop.*, pod g. 1378, za ugarskoga Ludovika kaže se: „Fu venuto

Re Laus *di recavo* a Venezia“. Ovo je *di recavo* bez smisla, pošto še tu Ludovik tek za prvi put imenuje. Šta bi? Rukopis, s kojega su prepisani *Annali cop.*, bješe na nekoliko mjesta isprekidan, što mu otpadoše, ili pojedini listi, ili čitavi svežnjići. Taki poveći pretrzi pokazuju se od 971 do 1005 g., i od 1348 do 1373; pa eno, uprav na mjestu te druge praznine, opisana je u ruk. 2. Ludovikova prva vojna na Mletke. U prepis krnjega rukopisa, t. j. u *Annali cop.*, zapade, po taj način, i osta, ono čudnovato *di recavo*. Može biti, da donekad betežan bješe i izvornik ljetopisâ pod 2. Nešto, čega nije u njima, ali malo toga, nalazi se u *Annali cop.*

Ljetopisi, prividno troji, 1., 2. i 3., nisu, dakle, nego jedni; pa se do tri knjige, ovako, sastavljaju u jednu. Ruka ih jedna napisa i složi iz početka; a rastavi ih poslije nerazum prepisača, koji krnje rukopise smatraše kano ljetopise odjelite i različne, te im nadjedoše posebne naslove. Varajući sebe, prepisači prevariše i druge. Bludnja bijaše tim laglja, što se, radi gdje kojih promijenjenih oblika, jezik pričinjao drugojačiji, i što je konac ljetopisâ doista drugojačiji i bio. U Dubrovniku dogodi se ono što i drugdje: na istoj knjizi, poslije prve druga, treća, pa i četvrta ruka nadovezivaše, i nastavljашe ljetopisno kazivanje. Tako n. p. imamo u knjizi pod 2., za g. 1545—50, uprav na široko razvedeno pripovijedanje, koje nam dolazi iz ruke nekoga poznog ljetopisca. Ali je ova različitost samo za najdoenije vrijeme; pa, i kraj toga, ljetopise 1., 2. i 3. treba svesti na jedno.

Ako izumemo ovu, ovako sabranu, jeditu knjigu, mala nam je korist od sviju ostalih rukopisa.

Kako budu u Dubrovniku napisani glavni ljetopisi, a to su gore pomenuti, nabrzo osjeti se potreba ljetopisa lagodnijih, priručnijih. Oni glavni ljetopisi bijahu pisani preteškim slogom, a hrapavim, i gdje kad gotovo nerazumljivim jezikom; neka pričanja u njima, osobito o čudesima i o moćima svetačkim, razlijevala se, kao voda po mlaci; raspletali se na dugo i spoljašnji mnogi dogagjaji, koji se nimalo ne ticahu Dubrovnika. Da grubi jezik bude glagji, a što se svigjalo nekorisno i dosadno, da se pusti, prirediše se ljetopisi pod 4., Storani-evi. Ti su prilično stari. Ako i rukopis sadašnji ne ide preko g. 1709, a to je bar prepisan s drugoga rukopisa, što se izradi izmegju g. 1510—81. Godinom, naime, 1510 dokončavaju se ljetopisi, a u krajnome prilogu stoji zapisano: „Adì 26 di Maggio 1581 in Ragusa Venerdì di sera a ore 2³/₄ di notte è nato Ba-

tista.“ Obiteljska ova bilješka, koja na prvašnjem rukopisu bijaše potekla iz posve drukčije ruke,¹ utvrđuje, da je rukopisna matica svakako bila starija od 1581 g. Nego, i pored prilične im davnine, ljetopisi Storani-evi, osim pogđjekoje rijetke svoje vijesti, ne samo da se oslanjaju na starinske ljetopise 1., 2. i 3., već ih naprosto opetuju u kratko. Daklem tu nema izvorna ploda ljetopisnoga. Ovdje je opaziti, da i ljetopisi pod 6. nisu, uz neznatne razlike, nego Storani-evi u lošijemu, ako i novijemu izdanju.

Ali je isto porijeklo i ljetopisima pod 5. Gđjetko pomislio, da su ovi baš iznimno znameniti. Reklo se: kratki su, te davni su, može biti najdavni; čuvahu se u arhivu republike, te su zato zvanični. Sa rukopisa, ležećega u tom arhivu, prepisa ih dr. Petar Stulli, odkle im obični naslov Stulli-evi. Nego, poblizhe promatrajući stvar, nestaje im službenog pečata; pa, u istinu, Stulli-evi ljetopisi manje vrijede od samih Storani-evih. Poredeći jedne s drugima, čisto je viditi iz kraćega doduše, ali jednakoga sadržaja Stulli-evih, iz istoga kretanja stilističnih im perioda, iz istih rečenica; rekoh, viditi je, da su oni više nego srodni sa strane: jedni porodiše druge, a kako je noviji jezik Stulli-evih, ovi su porod. Dvoji ljetopisi teku uporedo do g. 1510; pa, ako se otle dalje i nastavljaju Stulli-evi, nastavak taj ne obuhvaća nego ciglih šest vijesti. A opet baš ovaliki broj vijesti u početku ispuštaju, prema Storani-evim, ti Stulli-evi ljetopisi; koje, ili dolazi od toga, što u početku sakat bijaše rukopis Storani-evih ljetopisa, iz kojega proizigloše Stulli-evi, ili je možda s toga, što skratitelj, autor Stulli-evih, ne povjerova pričanju o postanku Dubrovnika, te ono pusti. Da Stulli-evi ljetopisi nisu nipošto starinski sadržajem, a tek jezikom ponovljeni, spolja kano pomlagjeni, to tvrdo stoji i po jednoj uprav značajnoj bludnji u njima. Stari ljetopisi, a uz te i Storani-evi, kazuju pod g. 815, da je bosanski kralj Stjepan dao u Dubrovniku sazidati crkvu sv. Stjepana, o trošku 6000 perpera. „Qual Gjexia costò perperi Raguxei 6000“, pišu stari ljetopisi, a, po njima, Storani-evi: „Fu speso ppi sei milla Ragusei“. Autor Stulli-evih ljetopisa, ili da nije razumio, ili da nije pažnje svratio na kraticu *ppi*, ispisa ovo ovako: „spese (re Stiepan) per Ragusei 6000“; koje je posve drukčije, pa nema, u takome kontekstu, niti pravoga smisla. Ja držim, sudeći po jeziku, da su Stulli-evi ljetopisi sastavljeni u XVII vijeku.

¹ „appendice di mano molto diversa e varia dalla precedente“, veli se u rukopisu Jugosl. Akademije.

Ako prekraćenim ljetopisima, Storani-evim i Stulli-evim, udovolji se potrebi jednoga dijela općinstva, kome bješe do lakoga pregleda dubrovačkih zgoda, mnogi opet poželio stare preopune ljetopise, no po novome kroju, u novovječnom ruhu. Takovi su ljetopisi pod 7. Je li ih opravio, oko polovine XVII vijeka, vlastelin Franjevac, Ivan Marinov Gundulić, ili su krivo njemu pripisani; to je pitanje sasvim uzgredno. Što je važno jest ovo, da ljetopisi pod 7. nisu ništa drugo, do stari ljetopisi, preragjeni po čovjeku valjda baš iz XVII vijeka. Na taj vijek pokazuje narav poglagljenoga jezika. Nu ruka, koja se dohvati starih ljetopisa, da ih preobrazi, ne bi svuda sretna. Tamo amo strši gdjekoja netočnost; riječi neke, do-date na razjašnjenje, uprav ne bi trebale; a malo, što je pristavljeno o dubrovačkoj, ili bolje o epidaurskoj davnini, ono nema niuba vrijednosti historijske. Pozna ova preradnja, i ako se po slogu drugolična iskazuje prema starim ljetopisima, po sadržaju ne pruža, pored sve okruglosti i spoljašnje punine, niti truna drugoga kazivanja. Bitna je saštavina objema tako istovjetna, da, pošto se mislilo za ljetopise pod 7 da oni potekoše iz pera Ivana Marinova Gundulića, neznana ruka izbrisa u rukopisu starih ljetopisa pod 2. dio naslova im, pa napisa, kako već vidismo: *Annali scritti da Giovanni di Marino Gondola*. Drugi primjer starih ljetopisa, prenačinjenih i kano ukrašenih za općinstvo, imamo u posve docnoj kompilaciji Martecchini-voj: *Origine della città di Ragusa, estratta da certe scritture antichissime, con aggiunte di alcune cose più memorabili costumate in Ragusa*. Iz ovih ljetopisa Makušev priopći nekolicke ulomke.¹ Ali nam slaba pomoć od njih. Dok pri ruci nema do starinski osnutak, autor hoće da pripovijeda jezikom najnovijim, pa da i tumači i razmatra; nego pribrojiti njega dubrovačkim ljetopiscima, to ne možemo.

Napomenusmo, da ne znamo, kakvi su ljetopisi grada Dubrovnika, sad sahranjeni u vatikanskoj knjižnici, a negda u kući Gradićevoj. Nu, ako stoji naše dojakošnje razlaganje uz ono što će se dalje jošte reći, biće sva prilika, da su i ti ljetopisi, ili kakavgod primjerak onih, koje zovemo starima, ili prosti izvadak iz njih.

Nije bila baš velika muka ovako pročistiti rukopisnu gragju, i odstranivši sušanj, mrtvo avrlje, sabrati u zdravu jednu rukovet istinske stare ljetopise. Rekosmo, da su to rukopisi 1., 2. i 3., u jedno složeni. Nego je mučniji posao tima starim ljetopisima oci-

¹ *Izsljed.* str. 209—13. i 352—8.

jeniti vjerodostojnost. Otkle dokle su oni suvremeni, te pouzdani? A gdje nisu suvremeni, otkud im vijesti?

Ako se na same ljetopise obazremo, pa im riječi jednu po jednu teglimo, nije u njima pravoga traga pripovijedanju suvremenom, sve do treće četvrti XV vijeka. Pod god. 1463 pomalja se, prvi put, izraz ovaj: *se stima*, u rečenici: „*se stima in la armata fu homini in tutto più di cento vinti mila*“. Ovako obično piše ko živi u doba isto, u koje se zgađaju stvari pripovijedane. Ono *se stima*, ili izrazi na lik toga, izlaze često na vidjelo, od pomenute godine dalje. A na treću četvrt XV vijeka kano da pokazuju i slijedeće riječi, rabljene pod g. 1347: „*Et la scomunica hogidì per tutta linea Grechesca se vede, che in alcuna parte del mondo non regna sua bachetta*“. Pisca, koji ovo napisa, rek' bih da lebdi pred očima živa slika, ne samo pada prijestolnoga Carigrada, već i zadnje oblasti grčke u Peloponezu. Dakle i ovo bi nas opet vodilo k istim godinama ljetopisâ, gdje nam se javljaju prvi izrazi *se stima*.

Siže, ovako, jedna ruka od 1463 do 1347 god. natrag. Ali istu ruku kao da opažamo svejednako pišuću i dalje natrag, do prvoga započetka ljetopisnog kazivanja. Drugim riječima: sva je prilika, da tek jedan ljetopisac, živeći u drugoj polovini XV vijeka, sastavi cio najstariji, pa i najglavniji dio ljetopisa dubrovačkih. Da se nit jedna provlači kroz ljetopisnu knjigu, te je veže kroz gore naznačeno vrijeme, u jednu cjelinu, tome mnogi su znaci. Ima pod g. 843 priča o pelenici Isusovoj, pa se ta priča dovodi djelomice i po drugi put, pod g. 1424, baš jednakim riječima; da ne bude pak sumnje, da je tu pero jedno što piše, u oba mjesta sv. Šimunu ime je *Simion*, dašto to po staroslovenštini, nu inače iznimno u ljetopisaca. A i druge riječi, te i sav način govorenja, kano da iskazuju uprav cigloga jednoga pisca. U ovome je, doista, teško biti posve na čistu: nesta nam ljetopisne matice, pa u različnim sadašnjim rukopisima izvrše se prvobitni jezik, pod nepomnijim perom prepisača svakojakih. Ali opet i pored toga, neke posebnosti, a i neke krupnine, prijanjaju za čitavo ljetopisno kazivanje do izmaka XV vijeka; a nisu vlastite, ili bar nisu u tolikoj mjeri, dočnijim ljetopiscima. Nijedan od ljetopisaca, koji pisaše iza vijeka XV, ne će kazati: *grechesco, pape, patriarche, sangiaci*, namjesto: *greco, papi, patriarchi, sangiaci*; nijedan od njih ne će, u talijanskih glagola *dire* i *stare*, rabiti gerundija *digando, stagando*. Ako se *digando*, poslije XV vijeka, još jedan put izmila pod god. 1503, ono je valjda grijeskom kogagod prepisača rukopisa 3. Doduše,

srpski idiotizmi nisu rijetki u talijanskome jeziku sviju ljetopisaca dubrovačkih; ali tima idiotizmima umočeno je, njima je uprav probijeno, sve ljetopisno govorenje, koje siže do posljednje četvrti vijeka XV. Gotovo pri svakoj stopi, ti se spotičeš o izraze, kao što su ovi: *baxiar in mano destra* (poljubiti u ruku desnu), *rendicar alla fede cristiana* (osvetiti sa dat.), *debitori gran quantità de denari* (dužni veliko mnoštvo novaca), *fu amazato alla morte* (bi ubijen na mrtvo, na smrt), *non fu amazato nè non fu preso vivo* (nije ubijen, niti nije . . .); ili o periodne sveze, kao ove: *per caxon . . per che* (s razloga što . . . za to), *dapoi come . . . de quella hora* (iza kako . . . od onog časa.) Sve ovo nagovješćuje osobu izrazitu, jedinu, koja misli svoje sklada sasvim hrvatski iliti srpski, a talijanski piše za nevolju. Tome prvom ljetopiscu kano da je srpština više prirognjena, nego ljetopiscima što iza njega ponikoše.

Po onome, što mi izvedosmo iz same knjige starih ljetopisa, velika je prilika dakle, da oni ne potekoše od pisaca suvremenih prije druge polovine XV vijeka. Ali, što je ovako prilično, ono biva izvjesno, kad vijesti u starim ljetopisima ispredimo i omjerimo o vijesti, koje nam dolaze iz drugih izvora, ili posve pouzdanih, ili barem od tih ljetopisa više pouzdanih.

Ljetopisi, za sve prve vjekove, ne podudaraju se s drugim svjedočanstvima vjerodostojnim: sprama ovih, ljetopisi, i u znatnim stvarima, ili krivo kazuju, ili čute. Zna se gotovo pouzdano, da je Epidauru raskopan, a Ragusa da je sazidana u VII vijeku; dok ljetopisi, po jednome hronologičnom bilježenju, stavljaju utemeljenje novoga grada u V, a, po drugome, u VI vijek. Tako, gledom na vijek, opet griješe, pominjući u VIII, mjesto u IX, navale Arapâ na primorske jadranske gradove; pa za Arapa Spuzenta, i pobjeditelja njegova, Franceza Orlanda, ovjerovljena historija ne zna.¹ Prvu redovitu tečevinu zemlje izvan gradskoga tijesnog obsega ljetopisi bilježe pod g. 817, a davač je neki Stjepan, kralj u Bosni;² nego, po Kostantinu Porfirogenitu, odnošaji grada Dubrovnika, kao što i ostalih primorskih latinskih gradova, prema Slavecima, na suhoj zemlji naseljenim, stalno se urediše istom u drugoj poli onoga vijeka: posredova onda car Basilij, a Dubrovčani za

¹ Vidi odnosna svjedočanstva istočnih i zapadnih pisaca, sabrana u Račkoga: *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*, Zagabriae 1877, p. 342—57.

² „Re Stiepan in Bosna . . . donò alli Ragusei Breno, Vargato' Gionchetto, Ombla et Valle de Malfo“.

„svoje vinograde“ plaćase susjednim županima, humskom i travunjskom, svakome po trideset zlatnih solida godišnjega danka.¹ Čini se, da tek pod prvim Nemanjićima Dubrovnik dogje do posjeda nešto prostranije okoline; svakako tek onda do posjeda onoga zemljišta, koje ljetopisi naznačuju pod imenima „Ombla et Valle de Malfo“. To je Rijeka uz Poljica i Zaton; pa g. 1234 vidimo Radoslava, sina Stefana Prvovjenčanoga, gdje Dubrovčanima obećava, ako na novo bude kralj i gospodar srpski, da će im one zemlje osloboditi danka; a vidimo opet, između g. 1234—40 Radoslavljeva brata, kralja Vladislava, gdje im prašta svoj prihod od Žrnovnice tik do Zatonu.² Dakle „Ombla et Valle de Malfo“ dospješe u potpuno dubrovačko vlasništvo u prvoj polovini XIII, a ne u prvoj IX vijeka. Za ustup baš cijele u ljetopisima kazane gradske zemlje, Dubrovčani još vode pregovore sa Urošem Dečanskim, u g. 1323.³ Niti ovo ugovaranje ne dotjera stvari do kraja. Istom 1357 g. sin Dušanov, car Uroš, prepusti Dubrovniku rub zemlje, što se duljio „od Ljute do Kurila“. ⁴ Ovo bijaše, u gradskoj zemlji dubrovačkoj, tijesna okrajika ispod vrhova planinske kose, od potoka Ljute niže Cavtata do sela Rožata na Rijeci. Ovako, najposljednji Nemanjić, u polovini XIV vijeka, zaokruži Dubrovčanina ono zemljište, koje po ljetopisima već u IX cijelo ustupi njima „kralj bosanski Stjepan!“

U koječemu još, ili su prazni, ili hramlju ljetopisi. Oko god. 1032, Dubrovčani su glavni a i dični pomagači nauplijskome strategu, patriciju Nikeforu, u pobjedi po njemu održanoj nad Arapima, koji, paleći i robeći, gusariše, od juga na sjever, do ulaza jadranskoga mora; ⁵ a ljetopisi čute! U posljednjoj četvrti istoga vijeka, gdje Roberto Viskardo zavojšti na Grke, Dubrovčani, po riječima nekoga pjesnika onda živjećega, kano da se, na brodovlju

¹ De adm. imp., c. 30.

² Fr. Miklošić, *Monumenta Serbica*, Viennae 1858, XXIII i XXXIII.

³ *Monumenta Ragusina. Libri Reformationum*, T. I, Zagabriac 1879, p. 80.: „Die XXVIII mensis marcii. In majori consilio . . . capta fuit pars . . . quod . . . ambaxatores communis, nomine communis Raugusini, possint pactizare, emere et in gratia seu dono recipere vel recognoscere a serenissimo rege Urossio omnes terras, vineas, terrena et portiones que sunt a vineis seu portionibus hominum de Raugusio, super Brenum, Junchentum, Umbolam, usque summitatem montaneorum undeque dicti territorii“ . . .

⁴ Miklošić, *Mon. Serb.*, CXLVI

⁵ Cedreni hist. comp. p. 499 ed. Bonn.

normanskom, odlikovaše nad sve Dalmatince;¹ pak i o tome, kao što i o tadašnjoj, a i docnijoj podanosti grada Dubrovnika talijanskim Normanima,² ljetopisi opet ćute. Niti uz vijek XII ljetopisi, u glavnim poslima, ne opiru se na poznatu historiju. Po njihovu kazivanju, g. 1116 započe se gradnja stolne crkve sv. Marije, zadužbina to engleskoga kralja Aloisa, kad ga milost majke božije spasi od oluje u morskom putu ka Hristovu grobu; ali cijela engleska povijest ne poznaje kralja s imenom Aloisi, ili Ludovik: da je to bio Rikardo lavova srca, nije nego nagagjanje i ispravljanje poznije. Moguće, kako to donosi postojana tradicija manastira lokrumškoga, da se Rikardo na Lokrumu ustavio, a da je dao i novca za gradnju dubrovačke crkve; no nije nikako moguće, da vijest u našim ljetopisima zabilježi čovjek suvremen. Malo kad Dubrovčani doživieše pak burnije vrijeme, što li bijaše po njih druga polovina vijeka XII. Oštrim mačem u ruci otimali se o prevagu na jandranskom moru Mlečani, istočni car Emanuel i Normani; a Dubrovnik, izmegju ovih silnika, trepetao, kao list pod vjetrom. Jednom, g. 1171, Dubrovčani ohrabriše se na otpor protiv čitavoga brodovlja mletačkog, ojačana i dalmatinskim brodovima: samo nakon krvave i slavne obrane,³ biše prisiljeni spustiti zastavu istočnoga cara, i pokoriti se tu prisutnome duždu. Ni o ovome, niti o svima onim mijenama, nije u ljetopisima naći ni riječi jedne.

U opće nedovoljno napominju se i otpori i susreti megju Dubrovnikom i Mlecima. Nije, dašto, svagda i svuda vjerovati kroničarima mletačkim: te svjedoke valja preslušati onim sumnjičavim pozorom, što je prijeko potreban, gdje jedna stranka pre, a druga nema protusvjedokâ. Ali listinama i ugovorima, svjedočecim promjenu pravnih odnošaja, ne može, opet, biti prigovora. Ugovorom od maja 1232 god.⁴, i ugovorom ponovljenim od junija 1236,⁵ pa

¹ Guillelmi Apuliensis Gesta Roberti Guise., L. IV, v. 302—3. (Rački, *Doc. Hist. Chroat.* p. 458):

„Gens comitata ducem cum Dalmaticis Ragusea

Telorum crebris consternit jactibus aequor.“

² S. Ljubić. *Listine ob odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, Kn. I u Zagrebu 1868, XVII, XXII i XXIII.

³ „multi ex civibus ceciderunt“, veli pisac, od prilike suvremeni, alatinatske kronike. Za ovaj navod, koji nije moj, vidi dotično mjesto kronike u S. Ljubića: *Ob odnošajih Dubrovnika sa Mletačkom republikom*, u Zagrebu 1868, str. 36.

⁴ Ljubić, *Listine*, Kn. I., LXXV.

⁵ *Ib.* LXXX.

i marta 1252,¹ Dubrovčani konačno stadoše pod vlast mletačku. Opetovane ove pogodbe, i pokoravanja, označuju junačke napore grada Dubrovnika, da se otme od Mletaka; pače tih napora ima još kojekakovih, preko cijele te prve polovine XIII vijeka;² a o svoj ovoj borbi sa satriteljima Zadra i osvajačima Carigrada, sa gospodarima, kako se gordo nazivahu „od jedne četvrti i po svega carstva Romanije“, mukom zamukli ljetopisi!

Nego, koliko su ljetopisi, u XIII vijeku, još odaljeni od nazočnosti suvremene, može biti da najbolje zasvjedočava njihova hronologija za Damjana Judu. Damjan je Juda dubrovački Marin Falier; te je po tome vrlo znamenita, valjda najznamenitija osoba u unutrašnjoj povijesti aristokratsičnoga Dubrovnika. Njegov pokušaj tiranide, ili pučke vladavine, pada, po ljetopisima, u god. 1260—3. Ali, po vjerodostojnoj ispravi,³ vladaše u Dubrovniku u g. 1262 knez mletački, Filip Contarini. I u drugoj jednako istinitoj ispravi, koja je za devet godina starija od pomenute, u ugovoru 1253 g. utanačenu izmegju Dubrovnika i bugarskoga cara, Mihajla Asena, uz ostale potpisaače dolazi i član velikoga vijeća dubrovačkog, „Tripun od kneza Jude“. ⁴ Pa još iz drugih svjedočba znamo, da je Juda gospodario prije g. 1221. Megju mladom vlastelom dubrovačkom, kojima je 1226 god. ići na taostvo u Mletke, nalazi se i „Grai filius comitis Zude“;⁵ a Zellovello, knez mletački u Dubrovniku, pišući, izmegju 1221—3, načelniku spljetskom Velčinu, pominje Judu, kano već bivšega dubrovačkoga kneza i smutljivca. ⁶ Za dva naraštaja, od prilike, ljetopisi se dakle ogriješise o vrijeme Judina samovoljstva.

U ljetopisima razastirana je magla nad svima dogogjajima ovoga vijeka XIII. Kroz nju tek se naziru dva nesretna rata *bosanska* (1253—7 i 1263—6), kako vele ljetopisi. A ipak Dubrovnik ima-

¹ Ljubić, *Listine*, Kn. I, CVI.

² Ib. XXXIX, II, XLIX, L, LII, LIII, LVII, LVIII, LX, LXXIII, LXXIV.

³ Ib. CXXV.

⁴ Miklošić, *Mon. Serb.*, XLI.

⁵ Ljubić, *Listine*, Kn. I, LIII.

⁶ Ib. XL : Omnibus quippe patet, quod et vobis non est occultum, quoniam Judas, olim Ragusensis comes, nec vobis nec suis civibus iustitiam facere voluit, et ideo disensio, et pignora, inter vos et Raguseos de die in die crescebat. Nunc autem, quia gratia Dei civitas Ragusensis de confinibus Venetiarum habetur, velemus ut mala omnia, que retro tempore usque nunc acta sunt, extirpentur“ . . .

dijaše, za dugih kojih pedeset godina, velikoga posla, ne samo sa ratobornim srpskim Urošem, već i sa mirnijom braćom njegovom, sa Vladislavom i Radoslavom. Ova tri sina Štefana Prvovjenčanoga, Radoslav, Vladislav i Uroš, vladaše skupa do po vijeka (1224—72). Radoslav prebježe, od brata Vladislava, u Dubrovnik, gdje ga sva vlastela „od mala i do velja“ poštom primiše i „pravovjerno mu poslužise“. ¹ Nasta ljuta svagja megiu Dubrovnikom i Vladislavom, ² koju poslije zamijeni veliko prijateljstvo. ³ „Veljemu kralju raškumu i pomorskomu“, Urošu, Dubrovčani ponajprije se kunu i zaklinju, da kraljica, žena Vladislavljeva, koja boravi u Dubrovniku, ne će njemu, s njihovom privolom, napastovati; ⁴ nu, na deset godina kasnije (1253), obriču, isto onako svečano, bugarskome Asenu, da će, „koliko mogu, pakostiti Urošu, vragu i kralju nevjernomu“, ⁵ s kojim poslije toga stupaju u prijateljstvo sve to deblje, ⁶ dok se opet ono pomuti. ⁷ Od sviju ovih prevrata, bijegâ, svagja, bojeva, u ljetopisima drugo ne odjekuje, do pomenuta dva slaba glasa.

Istom u XIV vijeku ljetopisne vijesti počinju se točno skladati sa drugim vjernim vijestima, te malo a malo one ulaze u opće vidjelo historije. Velika osoba Dušana Silnoga kano da sjajem svojim prosvjetljuje i ljetopise dubrovačke. I po ljetopisima, i po sačuvanoj povelji, ⁸ kralj Stjepan god. 1333 Dubrovčanima prodaje Ston i Rat: godina i mjesec podudara se; ako dan nije isti, 15 u ljetopisima, a 22 januara u ispravi, može biti da je to, prije nego griješkom prepisača (i Ranjina donosi 15 jan.), radi toga, što se u Dubrovniku na nedelju dana prvo ugovor prihvatio. Nego, i ako su sad vijesti pokatkad crpljene iz dobrih, pače i iz samih autentičnih izvora, ljetopisno pripovijedanje nije ipak suvremeno. Tome imamo odmah dokaz, pod g. 1347—8, u čudnovatoj nekoj priči o postanju raskola megiu istočnom i zapadnom crkvom, i o umorstvu tobožnjega pape Kalista, probodena rukom carigradskoga patrijarara. Premda tu priču ne iznose ljetopisi Storani-evi, jednako je misliti, i po je-

¹ Miklošić, *Mon. Serb.*, XXIII.

² *Ib.* XXV i XXVI.

³ *Ib.* XXVIII, XXXI i XXXIII.

⁴ *Ib.* XXXVII.

⁵ *Ib.* XLI.

⁶ *Ib.* XLII, XLVI, XLVII, LI, LII, LIII, LIV.

⁷ *Ib.* LV.

⁸ *Ib.* LXXXIX.

ziku, i po načinu pisanja, da je ona sastavni dio starih ljetopisa. A kad bi se i uzelo, da je to docnije umećnuto, obiluju drugi dokazi, da nije pred nama pisac XIV vijeka. Za dvije godine 1323—4 živo je kretanje, a i komešanje, u gradu Dubrovniku, sa neobičnih dogagjaja. Odlučuje se, jan. 28 god. 1323, staviti brodove na razpoloženje srpskome kralju, Stefanu Urošu (Dečanskom), da preveze iz Apulije zaručnicu, ćer kneza tarenskoga¹; marta 7, odregjena su četiri odaslanika, da na susret idu kralju, silazećemu u primorske svoje gradove, Bar i Učinj²; marta 28, poklisarima istim poručeno je, da gledaju učiniti pogodbu sa Urošem, za ustup Dubrovniku vinogradâ i baština vrh Župe, Šumeta i Rijeke³; aprila 9, dozvoljuje se svakome nositi u Skadar, na kraljevu svadbu, žita, vina i koječega ostaloga⁴; oktobra 18, rasporezuje se prisiljeni zajam od 800 perpera, na preostalu podmiru danka kralju.⁵ Ali eto, godine slijedeće, zamašno ovo mirno poslovanje zamijeni crna briga; jer Stefan Uroš zaslužni dubrovačke trgovce, i porobi im sav trg za to, što se Dubrovčanin Menčetić udruži s neprijateljima njegovim, u taboru Ostrovičkom.⁶ Za sve ove znatne zgode, i mijene, ljetopisi niti haju, niti znaju. Znaju, mjesto toga, pod god. 1324, da Dubrovčani izmoliše u Carigradu trgovačkih lijepih polakšica; nu, uprav u toj godini, u aprilu mjesecu, dužd mletački, ratujući s istočnim carem, pozva i podložni Dubrovnik na vojsku, te mu naloži naoružanje dvaju brodova.⁷ Istina, za tim sve vijesti o Dušanu, ili jesu, ili mogu biti vjerne; ali nije jamačno od suvremena pisca. ako se još u god. 1349 car Stefan naziva kraljem, dok druge dubrovačke vijesti, zbilja suvremene, njemu već u god. 1348 daju ime carsko, koje mu tad i pristojaje.⁸

Pisac ne pripada niti drugoj polovini XIV vijeka, a pripada dosta pomaknutome XV. Zadarskim mirom od g. 1358, februara 18, Dubrovčani se oprostije suverenstva mletačkog, te dogjoše kralje-

¹ *Libri Reform.* p. 75.

² Id. p. 79.

³ Id. p. 80.

⁴ Id. p. 82.

⁵ Id. p. 97.

⁶ Id. p. 109—11.

⁷ Id. p. 115.

⁸ Id. p. 280. „ . . . ob reverentiam literarum domini imperatoris“ . . . „de tributo debito per comune Ragusii domino imperatori . . .“ — M. Pucić *Spomenici srpski*, Kn. II., u Biogradu 1862: „misser lo imperador“, od 1348 god. dalje (str. 18—24).

vini ugarskoj pod okrilje. Omraza s Mlecima bješe po vremenu utolila. „Nakon kakovih sto i dvadeset godina mletačkog vladanja uz stanovite pogodbe i uvjete“, kako službeno kazivahu Dubrovčani,¹ ovi, stavši na prag nove sreće i nove dobi, časno otpustiše posljednjega kneza Mlečanina, i Mlečanima zahvališe na njihovoj upravi. Ljetopisac, ako i priznaje, da je 1358 g. sa čašću na brod ukrean knez, opet on ubio u glavu, da mletačko vladanje bijaše nekako uzurpirano i nezakonito. Nego, predsuda ta ne može ni zašto biti suvremena ljudma, koji su iskreno pripoznavali Mlecima zakonitu vrhovnu vlast, za vrijeme od kojih sto i dvadeset godina, nad gradom svojim; a tumači se sama po sebi docnijim strahom od Mlečana, kad ovi na novo, početkom XV vijeka, sebi podvrgoše dalmatinske gradove, te stadoše i Dubrovnik podmuklo prisvajati. Pod uticajem take bojazni, porodi se pomenuta predsuda u Dubrovniku; pa i ljetopisac priuredi na svoju odmah prvi historijski sukob izmegju Mletaka i Dubrovnika. Vojna mletačka, pod duždom Petrom Urseolom II (997—8), na Neretvane i pristaše im Dubrovčane, za njega je pustahijski boj protivu cara istočnoga i vjernih mu saveznika Dubrovčana. Car, po ljetopiscu, daje pismo gradu Dubrovniku na diku, a razbojničkim Mlecima na vječitu bruku. Ovo cijelo shvaćanje, pa i samo pogrdno pismo, odaje čovjeka, koji sastavi ljetopise prilično docnije od mira zadarskoga. To nam potvrđuje i druga okolnost. Ljetopisac misli, da je, prigodom onoga mira, ugarski kralj, Ludovik, obasuo Dubrovnik svojim milostima, te „njemu poklonio mnoge zemlje u Dalmaciji“. ² Ovome obilnome Ludovikovu daru nema nigdje traga. ³ Nasuprot, u ljetopisima nema spomena za preznamenitu tečevinu, a i skori gubitak, triju otoka Korčule, Hvara i Brača, što drugi ugarski kralj, Sigismundo, darova, pa ote Dubrovčanima, u prvoj četvrti XV vijeka. Isto je tako čudno, što ljetopisac ne zna za Tvrtka bana, pa i kralja bosanskoga. Po iskopu pravih Nemanjića, Tvrtko nji-

¹ P. Matković. *Spomenici za dubrovačku povjest u vrijeme ugarsko-hrvatske zaštite*. U Zagrebu 1869. I. „ . . . ab annis circiter centum viginti sub certis pactis et condicionibus sub regimine extiterit Venetorum . . . “

² An. 1359.: „Fu donato molte terre di Dalmatia alli Ragusei per Re Lause et erano tenute molti anni sotto suo governo giustamente.“

³ „ . . . donavimus et contulimus eisdem jure perpetuo quoddam territorium inhabitatum prope mare, quod incipit a finibus comitatus Ragusii a loco, qui dicitur Curilla et jungitur loco, qui dicitur Stagnum“ (Matković, *Spomenici*, I), nije ono što hoće da kaže ljetopisac.

hov potomak po tankoj krvi, kazivao im se baštinikom, i težio za njihovom moći, te uzeo sebi i srpski dohodak od 2000 perpera iz Dubrovnika. Vladavši dugo (1353—91), imao je prilike dvaput se sastati s dubrovačkim pučanstvom: prvom 1367 g., „u svojoj kući u gradu Dubrovniku“,¹ kao ban, a drugom 1378, kao kralj, „pred gradom Dubrovnikom u Žrnovnicah“. ² Valjda nema srpskoga vladara, koji bi, u poveljama i u pismima, pouzdanije i usrdnije od Tvrtka govorio s Dubrovčanima. Pa tome prijatelju ni traga, ni glasa! Ljetopisac nije vrsnik, niti Tvrtkov, niti Sigismundov.

Dogjosmo, evo ovako, do XV vijeka; dogjosmo, drugim putem, gotovo do ono doba, gdje nam se suvremeni pisac, pod g. 1463, prvom javlja sa izrazom: „se stima“. Još možemo nagagjati, a valjda i pogagjamo u knjizi ljetopisnoj mjesto, gdje svoje pripovijedanje prekida prvi taj pisac starih ljetopisa. Sebastijan Dolci, dubrovački franjevac iz XVIII vijeka, a sastavljač žićâ dubrovačkih književnika, govoreći o Ivanu Marinovu Gunduliću, veli, da ljetopisi njegovi dopiru do g. 1484. Nu je za čudo, da, ako ne baš tom godinom, a to slijedećom 1485 vidi se, u ljetopisima našim, kano konac kazivanju jednoga od ljetopisaca. Mjeseca septembra g. 1485, tri gusarska broda sa Sicilije naletiše se na zemlju dubrovačku: Dubrovčani ih odbili, te išli u potjeru za njima; pa potjera ta, usprkos jeziku nesretnom, tako je živo opisana, da je pisac bez sumnje suvremen. Iza onog septembra, vijesti u ljetopisima, za nekoliko godina, ne samo da nisu mjesečne, ali nisu, redovito, niti godišnje: one su suhoparne, kano od drugoga čovjeka, koji mučno i sporo privezuje niti novoga kazivanja. Još nešto. Ljetopisi Storani-evi, u jednome dijelu od godine 1485, iskazuju krupnih pogriješaka, n. pr. silazak Karla VIII u Italiju, a odmah po tome je u njima velika praznina za deset godina (1485—95); nu, kako se ti ljetopisi, sve baš dotle, drže naših, ka' i sjen tijela, to je dokaz, da se negda rukopis, matica objema, svršavao ovdje. Dakle, prvi pisac starih ljetopisa bio bi čovjek, koji započe rad svoj oko g. 1463, gdje je ono *se stima*, a preminu, ili prekinu pisanje u god. 1485. Svakako on ne doživi godine 1526, kadno Dubrovčani, poslije muhačkog poraza, spuštise barjak ugarski. Za vremena njegova taj se barjak jošte vija u gradu. ³

¹ Miklošić, *Mon. Serb.*, CLIX.

² *Ib.* CLXXXI.

³ An. 1358: „Et di quella hora portano suo standardo ongaresco“.

Nasuprot ovome zaključaju ne stoji, koliko ja znam, niti cigli jedan pravi pomen za dubrovačke davnije ljetopisce. Na prvi pogled, doista, kano da bi bilo toga pominjanja. Za svoje izvore kaže Razzi, da su sama pisma i spomenici starinski¹; a bud on drugdje ta pisma istovjetuje sa ljetopisima,² odatle slijedi, da su ljetopisi, po njegovu mnenju, starinski. Jednaka je i misao Lukarevičeva. On pominje neke starinske kronike, gdje ima popis vlasteoskih kuća dubrovačkih³: te starinske kronike naši su ljetopisi, jer uprav ovi iznose onaj popis. Ali je i u Razzi-a i u Lukarevića neodlučen i neopredijeljen pojam davnosti ljetopisâ; pa, po njima, niko nemože da reče, dokle ta davnost ide. Ako opet Lukarević, na drugom mjestu, gdje mu je govor o Neretvanima, poziva se na veoma starinsku kroniku,⁴ nije nam tu doznati, je li ona kronika bila neretvanska, ili dubrovačka; i ako on dalje veli, da je neretvanski knez, Malduk, čuo, da se u Dubrovniku čuva uspomena slavnihi djela slavenskih junaka⁵: to je tek Maldukovo mnenje, u onoj zatomljenoj i nepoznatoj nam kronici. Ludovik Črević (Cervarius Tubero), koji življaše više od po vijeka prije Razzi-a i Lukarevića, dok je imao prigodu napominjati ljetopise dubrovačke, nigdje ih ne pominje. U svome povjesnom pregledu grada Dubrovnika, on dovodi izrijekom popa Dukljanina⁶; ali za domaće izvore upotrebljava svagda ove neopredijeljene riječi: „ferunt“, „sunt auctores“, „memoriae proditum est“. Ovako nam Črević postaje neizravnim svjedokom, da do kraja XV vijeka nisu u Dubrovniku kolali nikakvi već sklopljeni ljetopisi. Doista, naš ljetopisac, koji svoje djelo izradi, kako je već kazano, od prilike izmegju 1463—85 god., hoćaše biti ponešto stariji od Črevića, što se rodi g. 1459, i napisa „Commentaria de rebus suo tempore gestis“ 1490—1522; ali, uz ovaku neznatnu razliku godina, posve je razumljivo, da ga Črević ne poznae i ne pominje.

¹ p. 5.: „scritture e memorie antiche“.

² p. 12, 44, 95.

³ p. 126.: „ . . . si trova scritto in alcune chroniche vecchie, che dispongono il calendario delle nobili Case di Rausa . . .“

⁴ p. 22.: una Chronica molto antica, la qual hora si trova in potere di Francesco di Girolamo Pozza, gentil' huomo Rauseo“.

⁵ Ib.: „E intendendo (Melechdoch), ch' a Rausa si serbavano le memorie et l' imprese illustri de' Capitani Slavi . . .“

⁶ Ludovici Cervarii Tuberonis *Commentariolus de Origine et incrementis urbis Rhacusanae*, Rhacusii 1790, p. 10.: „Docleatis auctoris annales“.

O osobi ovoga prvoga ljetopisca bezimenog malo je šta doznati. Bijaše, po svoj prilici, fratar, ili pop, najbrže franjevac; jer glav-
niji rukopisi djela njegovoga proizigjoše nam iz franjevačke knjižnice,
pa je franjevac Ivan Marinov Gundulić, tobožnji pisac ovih lje-
topisa. A crkovnim čovjekom ga odaje osebito mu razmatranje i ljudi
i stvari. Bješe pak bez sumnje Dubrovčanin. Ovo stoji tvrdo, i po
srpskome kretu misli, i još za to, što pominje Dubrovnik, kao grad
boravka svoga.¹ A baš je dubrovački, po kroju XV vijeka, njegov
jezik toskansko-mletački, kad ga ispodredimo sa službenim talijanskim
spisima, što su se onda sastavljali u gradu Dubrovniku.²

Sve ovo, što je dosle kazano, ne bi dovoljno bilo utvrgjeno, kad
se ne bi išlo na susret svakome ozbiljnome prigovoru. Mi ćemo ih,
evo ovdje, jedan po jedan ispitivati.

Može ko reći: kako bi prvi ljetopisac bio čovjek iz druge polo-
vine XV vijeka, kad ono Ivan Marija Mattei, vještak u dubro-
vačkim starinama, kaže izrijekom, da rukopis, s kojega on, na
kojih sto godina natrag, prepisa ulomak 1, pripadaše vijeku XIV?
A, kako i sam taj rukopis bješe prepis još starijega rukopisa, nije
li očito, da prvi ljetopisac ide u još veću davninu? Mattei, odgo-
varamo mi, prevari se u svome sudu paleografskom, kao što se
i prevari cijeneći, da u onome starom rukopisu ima pred sobom
suštu maticu, a neki puki prepis. U ostalom, propade nam ona
Mattei-eva rukopisna starina, te, pod vidom paleografije, nije više
moguće tu raspru raspraviti.

Drugi su prigovori, koji nam se javljaju u knjizi g. V. Maku-
ševa.³ Sve dosle rečeno za stare ljetopise dubrovačke, pa i ono
što će se odsle reći, u malo čem se slaže sa sudom Makuševljevim;
nu, prije svega, meni je ipak čast izraziti ovdje iskreno svoje po-
štovanje prema učenosti toga nam srodnika Rusa u svemu, što se
tiče prošlosti dubrovačke. Po g. Makuševu, prvašnji ljetopisi pisani
su na jeziku latinskom; a kako im je pretočno hronologično na-
značivanje, oni sižu natrag, kao suvremeni, do početka IX za cijelo,
a, po prilici, do početka VIII, ako ne možda i do svršetka VII vijeka.
Dubrovnik bješe od starine latinski grad. Govorilo se u njemu latinski,
po svjedočanstvu Vilima tirskega, još u vijeku XI; pa se latinski,

¹ An. 842: „Molti rimasero qui a Ragusa per habitare“.

² M. Pucić. *Spomenici Srbski*, u Beogradu 1858. *Primjetbe izva-
gjene iz službenih knjiga*.

³ *Izsljed.* str. 203—17.

naravno, i pisalo. Da su pak prvašnji ljetopisi, kratka dašto sadržaja, ovako pisani, eno dokazâ, veli g. Makušev, u stavkama latinskim, što i u sadašnjim talijanskim rukopisima izbijaju iz dua pregjašnje im latinštine: „Fo fato uno muro de pali da Pusterna per tuta riviera (sub anno Domini 781. Carolus enim regnavit) de lo mar fino a tera ferma . . .“ — „Sub anno Domini 1021 incipit ordine potentie in mar le pietre gridando maladicendo suo intento . . .“ — „Beatus Franciscus incipit ordinem fratrum Minorum sub anno Dñi 1206. Incipit ordo pauper. dominâr. Sancte Clare sub anno Domini 1207.“ Makušev kaže, da u sadašnje talijanske ljetopise ove rečenice latinske upadoše time, što sastavljači ljetopisa talijanskih, crpeći iz ljetopisa latinskih, pogdjekoje izraze nehote prepisaše, namjesto da ih prevedu. Ali to nije; a niti cijelo razlaganje Makuševljevo ne stoji. Ponajprije, one su stavke očevidni umeci, docnije interpolacije fratarâ. Na manastirskom rukopisu talijanskih ljetopisa, fratar neki zapisa ono latinsko sa strane; pa potonji prepisâc s kraja dotičnih listova unese u sam tekst. Da je tome tako, evo neoprovvrživa dokaza. Kod drugoga primjera: „Sub anno Domini 1021 incipit ordine potentie in mar le pietre gridando maladicendo suo intento“, gdje Makušev opaža, svojoj tezi u prilog, da je čak i početak perioda latinski, a nastavak mu talijanski: tu, kad se amo privežu predhodeće u ljetopisima talijanske riječi, čita se, bez latinskoga umetka, jasno ovako: „ . . . et quando li galiotti pasavano per castello di San Lorenzo, sempre butavano in mar le pietre gridando, maladicendo suo intento . . .“, dok sa latinskim umetkom sve ono nema nikakva smisla. Neznalica prepisâc, uvlačeći latinsku okrajnu bilješku, ispremeta riječi talijanskoga teksta. I u prvome primjeru, ono: „sub anno Domini 1021. Carolus enim regnavit“, uprav prelama talijanski tekst.

Potanko hronologično bilježenje, koje pri ljetopisima istiâe g. Makušev, n. p. pod g. 803: „Fo achrexjuto mar in alto de li sui termini più di 3 passa . . . lo mar achrexeva de meza note in giorno de sabato de mese octubrio . . .“: ono, samo po sebi, ne može biti dokazom suvremenosti pisca. Ima sijaset legenda, kao što je ona naših ljetopisa o sv. Ilarionu, gdje je sve iskazano, gdje su zabilježene i godine, i mjeseci, i dani; ali pobožne priče time ne postaju historijom. Prividno točnu hronologiju mogu ljudi kasnije udesiti i izračuniti. Po Liviju, pišućemu na osnovu rimskih ljetopisa, Romulo je vladao 37 godina u god, pa ga oluja uznese na nebo, kadno bijaše u polju do tako zvane Kozje Močvare, i sutra-

dan, taman danu na osvítak, prikaza se rajnik Prokulu Juliju.¹ Ovo je sve vrlo točno po vremenu, i razgovijetno; nu zato rimski ljetopisi ipak ne bijahu suvremeni, pa sad slabo ko vjeruje i samome obstanku kralja Romula. Gdje drugoga uporišta nema do same svoje potankosti, davna hronologija ljetopisa dubrovačkih ne hasni ničemu.

Nego je najjače prigovaranje, kad ko reče: kako da Dubrovnik, taj davni grčki pa latinski grad, ta od god. 1358 neprekidno samovlasna republika, to dikom obasuto sjelo hrvatske i srpske muze; kako da ono ne dogje do kogagod kronista, prije same druge polovine XV vijeka? Pa čemu pusto blago službenoga arkiva dubrovačkoga, ako ga zarana ljetopisci ne upotrebiše? Franceski konzul La Maire, u prošlom vijeku zlobni, ali oštri motritelj Dubrovnika, u izvještaju svome o dubrovačkoj republici tvrdi, da možda u Evropi od dubrovačkoga nema ni sabranijega, ni davnijega arkiva.² Uz toliku gragju historijsku, a u gradu od iskona čuvajućemu, kao što latinskoga ljudstva, tako i latinske kulture, rani imaju biti napominjači domaćih zgoda, kao što je rano voće u zemlji pitomoj.

Takvo razloženje može zavoditi; ono je od prilike istinito, ali opet nije točno. Što u Evropi, pod neizrecivim pritiskom varvarstva i feudništva, bješe kulturna i književna latinština, eno primjera u Mletaka, koji breme ono, budući uvijek svoji, osjećaše tek neizravno: Mleci, ta sredovječna velesila, nema ljetopisca starijega od posljednje četvrti X vijeka. Što se tiče Dubrovnika, ja se vrlo sumnjam, da mu je latinština dugo trajala; pače usudio bih se misliti, da se, izmegju latinskih gradova u Dalmaciji, Dubrovnik najprvi poslaveni. Istina je, da po svjedočanstvu putnika križara, Vilima Tirskoga, još pri koncu XI, pa i u polovini slijedećega vijeka, u gradovima dalmatinskim govorilo se onim neolatinskim jezikom, iz kojega hoće da naskoro proklija pisani jezik talijanski; ali Vilim izrijekom ovo ne kaže za Dubrovnik.³ Ja bih Dubrovnik izuzeo iz kola čisto latinskih mjesta; ja bih ga izuzeo,

¹ Livii L. I. c. 16 i 20.

² U Zagrebu, 1881, p. 3: „Les archives de la ville sont peut-être celles de toute l' Europe, qui se sont le mieux conservées et qui remontent le plus haut.“

³ Villelmi Tyrensis archiep. hist. l. II., c. 17 (Rački, *Doc.* p. 462): „ . . . exceptis paucis qui in oris maritimis habitant, qui ab aliis et moribus et lingua dissilimes latinum habent idioma, reliquis selavonico sermone utentibus et habitu barbarorum“.

barem od X vijeka dalje, a evo za što. Ako je Dubrovnik u X vijeku zgojni grad latinski, onda teško razumijemo, da baš on jedini između naših primorskih gradova držaše, u davno vrijeme, stranu slavenskih došljaka. Kad, na odmak X vijeka, zavojšti dužd Petar Urseolo na Neretvu, nabasa na Dubrovčane, saveznike Neretvana.¹ Za ondašnju družbu postojanu, i tijesnu, Dubrovnika sa Neretvom, svjedok nam je i Dubrovčanin Lukarević.² Ovo davno odmetanje dubrovačko od zajednice latinske, ovo pristajanje sa najljućim Slavenima, sa poganim Neretvanima, kano da potvrguje i priča jedna u ljetopisima, koju je bez sumnje brojiti u najdavnije mutne uspomene grada Dubrovnika. God. 783 Dubrovčani, vele ljetopisi, podigoše dva kipa, jedan Francezu Orlandu, a drugi Saracinu Spuzentu, koji se inače tu imenuje i Smardo Dassi. Pošto Smardo Dassi znači *smrdeći dah*, ili *duh*, kako to biva jasno po prevodu *spuzente* u ljetopisima, ja sam uvjeren, da je sve ovo spomen srpske i hrvatske religije dvaju suprotnih načela, koja iz pogane Neretve, sa slavenskim ljudstvom, uvuče se u Dubrovnik, te se poslije na hercegovačkom kršu, i po zaklonjenim dolinama Bosne, razvi u glasovito patarenstvo. Po tome bio bi Dubrovnik, u svojoj davnini, između latinskih primorskih gradova najslabiji čuvalac latinštine, pa i latinskoga pisma. Bar je ovo utvrgjeno, da na razmaku XIII i XIV vijeka, gdje se započinju *Libri Reformationum*, krsna su imena, i pokraj onda vladajućih Mlečana, već hrvatska ili srpska i u same vlastele dubrovačke, kao n. p. što su: Tripe, Markul, Prijazne, Luče, Vita, Dobre, Prodan, Nale, Dobroslav, Martul, Pero.³ Ovaka krsna imena pojavljuju se i u dva predhodeća vijeka, u XIII i u XII;⁴ pojavljuju se dotle, doklegod starinske isprave dubrovačke sižu u davninu.⁵

¹ Isporedi *Johannis chronicon Venetum* (Rački, *Doc.* p. 425—8) sa ljetopisima dubrovačkim pod g. 997. Lagje ulovljene sa apulskim trgovom, koje Ivan kroničar zove neretvanskima, ljetopisi kažu, da su bile dubrovačke.

² p. 4.: „Questi (i Narentani) si fecero molto celebri, et tennero lungo tempo il dominio del mare . . . Con li Rausei tennero sempre stretta amicitia, conoscendoli huomini di valore, massime nelle pugne navali“.

³ V. *Consilium rogatorum* i *Consilium majus*, pod g. 1312.

⁴ Ljubić, *Listine*, Kn. I., passim — Miklošić, *Mon. Serb.*, osobito ugovor s Asenom od g. 1223, (XLI.)

⁵ Ne mislim, da ovome zaključaju smeta povelja, izdana, između 1234—40 god., od bosanskoga bana Ninoslava (Miklošić *Mon. Serb.* XXX.), gdje su Dubrovčani nazvani Vlasi; pa ni to, što su se, u služ-

Za vrijeme prilično dugotrajnoga podanstva Mlečanima, od početka XIII do preko polovine XIV vijeka, u Dubrovniku ne ojača latinština, niti nabuja latinsko pisanje. Knez, uz dva tri li mletačka činovnika jošte, eto sav upravni ustroj mletački u gradu Dubrovniku. Pod tugjinskom vlašću, Dubrovnik stajase najednako sa ostalim gradovima Dalmacije, podložnim ili Mlečanima ili Ugrima; pa ako ovi ne osjećahu velike potrebe, da pismom utvrde spomen gradskih dogagjaja, nije baš čudo da se ta potreba ne osjeti niti u Dubrovniku. Ljetopisaca u Dalmaciji nije onda naći nigdje. U Spljetu se, doduše, pominju neke stare kronike,¹ a javlja se u XIII vijeku Toma arhigjakon; nu Tomu nagna na pisanje obzir crkveni, a ne gradski: Solin-Spljet dičio se kao duhovna metropola, kojoj se oblast prostirala čak do Save i do Dunava. U ostalom, možda Spljet, a za cijelo Zadar, bijahu onda od Dubrovnika znatniji i napredniji gradovi.² U novoj sreći, kadno se Dubrovnik konačno ote od Mlečana, doista vrijedno bješe bilježiti dogagjaje slobodnoga grada. Nego, čitavo pregnuće dubrovačko obrati se tada na tvarni posao; trgovina osvojila duhove; oštra žaoka dobitka badala jednako i pučane i vlastelu. Bila na dohvat Dubrovčanima najživlja prometna žila dalmatinska, rijeka Neretva i dolina joj; pa, stójeci kano na razmegji zapadnoga i istočnoga svijeta, oni, svom silom duše, težiše na same pute, kopnene i morske. U Dubrovniku udarilo sve u jagmu za probitkom. Pisci dubrovački, to su pisari na brodu. Tvrdo stoji, da gospoda tada idu u pomorske kapetane i u pomorske pisare (scribani).³

benim ispravama bosanskim, ovako nazivali i za bana Kulina na po vijeka prije, kako je viditi iz iste Ninoslavljeve povelje. Bez sumnje *Vlasi* ondje znači koliko i *Latini*; ali nam je prosto razumjeti Vlasi po davnome porijeklu, a ne više po jeziku. I Dušan, u srijedi XIV vijeka, kaže za Dubrovčane da su Latini, to u oprjeci sa njegovim Srbima (Miklošić, *Mon. Serb.* CXXVII), premda Ivan ravenski (v. niže), u tome istome vijeku, uprav s velikom mukom opéi talijanski sa kroz poslavenjenim Dubrovčanima. Još danas dalmatinske zagorce mnogi krste Morlacima (Maurovlasima), kao za uspomenu djelomičnoga im postanja latinskog; a ipak latinštine u njih, pod jezičnim vidom, nema ni od lijeka.

¹ Michae Madii Historia (u Lučićevu izdanju), c. 23.: „ . . . ipse Domaldus, olim existens in Castro Clissiae, ceperat circa XX Nob. de Spalato, ut habetur in Chronicis Spaleti . . . “

² Thomae Archid. Historia Salon. (u Lučićevu izdanju), c. 43.: „Cum enim inter caeteros comprovinciales suos terra marique forent (Jadrensens cives) potentia et divitiis sublimate . . . “

³ *Libri Reform.*, passim.

Tečenje blaga zaokupi, ovako, sve redove pučanstva; te nepodašna knjiga bi za dugo u Dubrovniku, štono riječ, devete pečke žarilo. Ovo je isto do juče još bivalo u amerikanskoj velikoj republici, gdje preobladavši tvorna radnja, pisci ne stajahu u nikakvom razmjeru sa veličinom države i sa brojem žitelja. Nama je svagda pred očima slavna povorka umnika dubrovačkih iz naginjućega XVI i iz XVII i XVIII vijeka; pa nam je vrlo mučno na sjajne te slike navadnu pamet svrnuti ka dobi blijedoj, neobjadisanjoj, gdje se Dubrovnik istom ekonomno razvijao; gdje se samo orala zemlja i bacalo zrnje, iz kojega, po vremenu, dozre zlatno klasje uljudbe dubrovačke. Da nemamo svjedokâ, ne bi vjerovali, koliko je hrapâ negda moglo biti u Dubrovčanina, oglašena poslije sa znanja i svjetske glačine. Oko god. 1375 dobi u Dubrovniku mjesto državnoga kancelara književni čovjek iz Italije, Ivan ravenski, učenik Petrarčin.¹ Što on kaže, da je na nesreću svoju upao među varvare, neotesane, nedruževne, nečiste, a kivne na dobitak; što njemu u Dubrovniku ništa ne prija, ni jelo, ni piće, niti unutrašnja uredba kuća, a samo veli, da ima dosta lijepih gragjevina; što mu svagda, u oprijeci sa Dubrovnikom, u pameti lebdi mili Lacij, njegova uljudba, njegov ukus: to je, jamačno, od česti pretjerano po zlovoljnome, sumornom Talijanu, koji eto jedva čeka časa, da se opet vrati u krasni svoj zavičaj i u kolo prijatelja svojih.² Odbijamo na mrzost Ivanovu i srditi mu poklik: „Da i sam Jupiter postane Slaven, i on će ti biti lupež!“³ Ali su nepobitne neke opstojnosti i neki čini, koje on navodi. U Dubrovniku, istom tuskoro otetu ispod vlasti mletačke, malo ko, a i slabo, razumije i govori talijanski: „Ja sam svima, a svi su meni idiote!“⁴ jadikuje Ivan, „pa mi je sve obavljati po tumaču, a k tome i nespretnu da bog sačuva“. Nego su njemu najveće čudo popovi dubrovački. „Nema ti ovdje nauke“, veli on, „ni za lijek, takó da i sami svećenici ne znaju čitati do nešto malo u materinu jeziku,

¹ Moj prijatelj, visokoučeni dr. F. Rački, reče mi, da po listovima Ivana ravenskoga (*Codex epistolarum*), koje je on čitao, a ja nemam pri ruci, može se nagagjati, da je bio u Dubrovniku između 1370—80. g.

² *Johannis de Ravenna, Historia Ragusii*, p. 41. (ruk. 828. u knjižnici Jugosl. Akademije, što je prepis matice u negda Imp. Bibl. u Parizu, cod. 6494.)

³ Id. p. 31.: „Si Jupiter ipse selavigena sit, fur erit.“

⁴ Id. ib.: „... primum illud non deest incommodi, quum ego cunctis, omnes mihi sunt ydiote; per interpretem agenda omnia et suberratum quidem, qualemque compositor quis abhorrescat . . .

te, uz pogrješke i barbarizme, zapinje im čitanje i u samim njihovim crkvenim knjigama, pa su slušaocu više na dosadu, nego na ukrjepu pobožnosti¹. Jednom, na dan sv. Blaža, on vidi opata od kojih sesdeset godina gdje služi misu, pa čitaše kao nevjesto kakvo djače, a najposlije nije znao uredno niti blagosova dati.² Dubrovački nehaj za knjigu posvjedočava jednako, na po vijeka kasnije, drugi čovjek, prijazan Dubrovčanima. Pri drugoj četvrti XV vijeka, dogje, kao učitelj, u Dubrovnik Talijan Filip de Diversis. Pozva ga senat dubrovački, i on kuje u zvijezde gospodare svoje. A i od zbilje kano da mu vanredno ugodilo i podnebjje, i jeftinoća žitka, i čitavi tvarni napredak prometom i obrtom već obogaćenoga grada; ali, u naponu trgovačkom i radničkom, jaoh i pomagaj za škole! Premda se, od oko polovine XIV vijeka, spominju u Dubrovniku javni učitelji, i plaće njima odregjene,³ de Diversis, kad se tamo nastani, mjeseca junija god. 1434, ne nagje, pravo rekavši, niti mjesta za učionu: „čudno to“, veli on, „jer inače glas ovome gradu širi se posvuda“. ⁴ Nešto slično tome začugjenju opaža se jošte, jedan i po vijeka kasnije, takogje u Talijana, u Serafina Razzi-a, koji je dvije godine (1587—9) boravio u otmjenome krugu vlastele i svećenstva dubrovačkoga. U svojoj na čistome toskanskom jeziku pisanoj historiji Dubrovnika, on nam kaže, da niti sami vlasteoski mladići ne razumiju dobro talijanski, a da mladeži, u opće, ne mili se knjiga.⁵ „Kad su naučili“, veli Razzi, „neka glavna pravila, što

¹ Id. p. 45.: „Ita litterarum penitus ignota vis est, ut ipsi quoque sacerdotes nisi materna dictione lectitare nihil norint, divinatorumque officiorum codices usu ipso ac male quidem legunt, solecismis barbarismisque lectionem claudare facientes, ut non devotionem audienti, sed tedium pariant“.

² Id. ib.

³ *Libri Reform.*, passim.

⁴ Philippi de Diversis de Quartigianis, *Situs aedificiorum etc. civitatis Ragusij*, c. VIII (izdao u Zadru 1880 V. Brunelli): „Ragusium veniens anno 1434 de mense junij, ut juvenes et adolescentulos erudirem in scientia et urbanis moribus, quibus satis atque etiam satis indigebant, et utinam multi nunc non indigerent, nullum locum disciplinae et eruditionis proprium inveni, quod quippe non potui non admirari ob famam urbis istius, quae per orbem amplissima est.“

⁵ p. 132: „Quando la quaresima vanno (i putti di Raugia) alle prediche schiavone a san Domenico e a san Francesco (predicandosi nel duomo in lingua Italiana, da loro non bene intesa), col loro gridare, e imperversare, mettono a romore quei due religiosi conventi: e per essere in buona parte nobili, non si può loro gridare, ma conviene haver pazienza“.

dolikuju poštenjaku, nije ih briga da idu dalje¹.¹ A ovo je na svršetku XVI vijeka! Da Razzi-evim riječima bude pak potvrde gotovo suvremene, eno imamo od njega malo starijega Nikolu Ranjinu, nazvana ocem historije dubrovačke. Ranjini nestaje svake stilistične izobrazbe. Sudeći ga po rukopisu njegova djela, *Annali di Ragusa*, jezikom i slogom ne nadvisuje on vele prvoga ljetopisca.

Sve ovo kad se pamti, onda nije čudo, ako se istom u drugoj polovini XV vijeka sastavljaju ljetopisi dubrovački; pa ih sastavlja čeljad, kome pero nije pravi zanat. A da su ljetopisi pisani talijanskim naigrubijim jezikom, ne samo da nije čudo, već je, po tadašnjim okolnostima, i posve naravno. U Dubrovniku, ako i ne od prvoga početka, a to od pamtivijeka, govorilo se srpski; govorilo, kako od pučana, tako od vlastele, kako kod kuće, tako i u javnome životu. Jest istina, da su se zapisnici raznih vijeća vodili latinski; a prilika je takogje, da pod knezovima mletačkim, njih radi, na vijećima se ponešto raspravljalo i mletačkim kojekakvim govorom. Nego u općini, od Mletaka oproštenoj, srpski je raspravni jezik. Već vidismo, da baš ovo kancelaru Ivanu ravenskom davaše najveću glavobolju; pa znamo i to, da se naročitim zakonom zabrani, u god. 1472, članovima velikoga vijeća poraba srpskoga jezika, a naloži svakome vlastelinu govorniku, da govori talijanski. Taman u ovo doba pojavi se prvi ljetopisac: prema okolnostima on piše dakle talijanski, a piše loše. Iz živoga supora dvaju jezika, i dvojakoga mišljenja, ljetopisi mu ispadoše prava nakaza jezična, knjizevno nedonošče.

Ipak, na razmaku XV i XVI vijeka, susretamo Dubrovčanina Tuberon, latinskoga pisca osobite skladnosti, a historika izmegju prvih njegova vremena. Ali Tuberon ne piše talijanski, već latinski, pa je stran više nego domaći pisac; svakako franceski, a ne domaći pitomac. Kad se iz Pariza vrati kući, pričini se on oporim zemljacima taki čudak, da ga senat uze pod strogi nazor: njemu potamni onda svjetsko žiće i nesugjena postojbina, te od neveselja ode u fratre. Iznimka ovoga glatkoga čovjeka i pisca potvrđuje pravilo ondašnje krupnine dubrovačke. Tuberon, posred sporih vrsnika mu, premaši vrijeme za cio jedan vijek. Niko da ne pred-

¹ p. 129: „Ma per vero dire, comunemente favellando e per lo più, non molto si diletta la gioventù Raugea dello studio delle lettere. Onde imparato che hanno alcuni primi principij da galant' huomini, non si curano d' andare più avanti“.

baci ovdje tadašnje humaniste i pjesnike, Elia Cervina i Jakova Bonu: duhom i djelovanjem, to su kroz a kroz ljudi tugjini, rođeni u Dubrovniku.¹ I učitelji, osobito bogoslovci, koje je naći prije vijeka XVII, u velikim školama evropskim, nisu tići iz gnijezda dubrovačkoga: bijahu oni odgojeni i izučeni izvan svojega grada. Izvršno gragjenje brodova može onda biti dubrovačko; može i gragjenje ratilâ za točne znanosti; mogu se Dubrovčani odlikovati i kao tvorničari čohe, najskoli prostoga sukna: ali estetično pisanje nije njihov posao. Tankočutna i tankoglasna vila još ne zapjeva u Dubrovniku; ma da i putnici, što se ondje na prolasku desiše, redom svi uznosili mnoštvo brodova njegovih, nagomilano bogatsvo, lijepe gragjevine i neku mu spoljašnju naobrazbu.² Prekret, što sasma uljudi Dubrovnik, i privede ga k uzvisitoj nasladi lijepe knjige, nasto docnije, ako i naskoro. Kada, zbog odkrića Amerike i sve to većma prodirućega turstva, spade znamenitost moru jadranskom; kad Dubrovčani, uz morske ratove Karla V, pretrpiše, u Africi, grdnih gubitaka: tada tvarna radinost, i žurba za blagom, popusti u Dubrovniku. Na sreću, ekonomna sila gradu još stopljena nije; ali se u njemu stišava prevelika briga za dobitak, pa se i srca pitome i oplemenjuju. U ovome stanju prilične dobrobiti, a pod uzdižućim uplivom nezavisnosti, Dubrovnik pregnu i na umni rad: docne ponešto, nu opet sjajno, prosvlijeti se on onda na zalazećem suncu talijanske renesanse. U prostranoj, ali strancima pritisnutoj Italiji, obamirala uljudba, a kljajala, i rasla, u majušnome, ali samosvojnom Dubrovniku. Grad taj „osta“, reče Junij Rastić, „jedini alem-kamen slobode u Dalmaciji, i u svima pokrajinama ilirskim“.³ U Dubrovniku novije dobi više ne bi u

¹ Vidi o Cervinu pohvalu u Palladia Fusca, De situ Orae Illirici, L. I. (u Lučicevu izdanju); nu rek' bih, da padovanski ovaj književnik odviše ga uzdiže, kao što bez sumnje pretjeruje ondašnje naobraženje dubrovačko, koje nije posvjedočeno drugim izvorima.

² Palladii Fusci, De situ, etc. L. I., u prve godine XVI. vijeka — Giovanni Battista Giustiniani, Itinerario u god. 1553 (S. Ljubić, *Commissions et Relationes Venetae*, T. II., Zagrabiae 1877.) — A za neke manje napomene, već iz posljednje četvrti XV vijeka, gl. dra. P. Matkovića *Putovanja po balkanskom potuotoku za srednjega vieka*, u Kn. XLI Rada Jugosl. Akad.

³ *Croniche di Ragusa*. opera di Giunio Resti senatore (ruk. 840 u knjižnici Jugosl. Akademije). *Alli lettori*, p. 29: . . . „possano transmetter alli discendenti intera quella libertà, della quale devono essere gelosi custodi come d' una gioja, che s' è ridotta esser ormai unica, non solo in Dalmazia, ma anche in tutte le provincie Illiriche“.

trgovačkoj cijeni samo praktično znanje i znanost; nego se porodi i otanča ukus u žitku, na sijelu, u knjizi. Dubrovnik više nije na vrhu svoga bogastva; nu eto ga na vrhu duševne sile, pa mu se roje duhovi iz Tuberonove svojte. Preduboki osjećaj i samih inostranaca vrnu se tada k dičnome, sobom voljnome gradu; te drugi talijanski književnik okaja pohulu Ivana ravenškoga, želeći, da mu i kosti počivaju u krilu zemlje slobodne, gdje bješe igralište vilinsko atičkih muza“¹

Još jednom kažem: od novijega Dubrovnika, u pogledu knjige, posve je različan stari; pa izvanredno nije, da do XV vijeka ne piše se ondje redovitih ljetopisa. Nego i u starom Dubrovniku bijaše, dašto, pismenih spomenika. Prvi ljetopisac kadikad pominje svoje izvore. On zna za trgovačke ugovore s kraljevinom Sicilijom, premda ih krivo stavlja već pod god. 975.² Drugdje, za diobu stonskih zemalja u god. 1333, navodi državni katastar;³ a opet, na drugom mjestu, gdje je govor o stonskom manastiru, bule rimske.⁴ Poznate su mu i turske isprave, sahranjene u državnoj blagajni, jer poziva se na jednu takovu pod god. 1453.⁵ Ovo su sve bistri izvori. Kad k tome dodamo, da će od početka XIV. vijeka počinje se u službene zapisnike (*libri reformationum*) unositi odluke maloga vijeća, vijeća umoljenikâ i velikoga vijeća; onda pitanje vjerodostojnosti najprvoga pisca starih ljetopisa rješava se od česti ovako: za jedan dio ljetopisne svoje knjige, a imenito za vrijeme od početka XIV vijeka pa dalje, pisac mogao je crpiti, a u nekoj je mjeri od zbilje i crpio, iz izvora sasvim pouzdanih.

Nije to puki slučaj, ako, kako ono vidismo, baš započetkom XIV vijeka ljetopisne vijesti počinju se slagati s vijestima inače nam poznatim. Pri nastupu toga vijeka, pod redećom rukom Mečana, sva gradska uprava u Dubrovniku priudesi se zgodnije. God. 1272

¹ Alberto Fortis, epigramma:

„Abstrahit invitum vis me hinc fati aspera, at intra
Moenia sacra urbis cor manet atque anima;

Qua degunt charites Atticae, et ingenium.

O utinam amplexes reducem me olim; ac mea demum
Ossa tuo condas, libera terra, sinu!⁶

² „ . . . con Siciliani fecero tregua, brevilegi, uno allo altro lassando tutti datij, senza pagamento alcuno possa traher e di fuora e di dentro; quali brevilegi hogidi sono a Ragusa“.

³ „ . . . secondo apar per libro di Rescrition in nostro Comune“.

⁴ „ . . . ut aparet a Stagno per bulle in lo convento“.

⁵ „ . . . apar per uno hogeto Turchesco in Tesauri“.

biše složeni kud kamo rastresani zakoni, ili, bolje da rečem, biše zapisani pravni običaji;¹ a odmah zatim sabraše se tješnje vijeća upravljajuća, i bi uglavljeno, da im se odredbe redovito zapisuju. Uz uregjeno držanje službenih spisa, nasta novo doba za dubrovačku hronografiju: godine i uspomene više ne otidoše nevidom, već se one učuvaše. Tako i kazivanje, prilično vjerno, počinje u ljetopisima taman onda, kad, uz bolje uregjenju upravu, uredi se i pisanija dubrovačka, biva to pri koncu XIII vijeka. Ovim nije nipošto rečeno, da u Dubrovniku ne bijaše jošte i starijih pisanih uspomena. Bilo ih; no u malom broju, i oskudnih, a svakako nedovoljno rabljenih od najprvoga ljetopisca. Već zamijetismo, da on nije posve na čistu za trgovačke ugovore sa Sicilijom. Nemar za starinske isprave, i negdašnji nered u pismohrani dubrovačkoj, valjda ništa bolje ne označuje, što li siljedeći slučaj. God. 1208 Dubrovčani ponavljaju trgovački ugovor sa gradom Molfetom; a silno im treba proučiti prvu pogodbu, što, na kojih šezdeset godina prije, utanačiše sa molfetskim knezom, Robertom Cupersani. Traži i gledaj, ali onoga pisma u Dubrovniku već nema, te nema; dok, na posljetku, Dubrovčani poručiše Molfetanima, moleći ih da im pošlju prepis jednake isprave svoje.²

Življe zanimanje dubrovačko za službena pisma i za svoje starine, tad na razmaku XIII i XIV vijeka, opažamo takogje i u nastranome jednom pokušaju kano latinske pjesničke kronike. Starinske neke eksametrične stihove, razbacane po knjizi Ranjininoj, pokupiše književni ljudi u prošlom vijeku; a što je tu jedan stih, koji glasi: „Hos versus edidit Miletius hic inde testis“, s toga sabrane stihove prozvaše Milecijevom, ili Melecijevom kronikom.³ Tako zvanome Mileciju jedni dosudiše XIII, jedni XII, a opet

¹ Resti, L. IV, p. 241: „ . . . si fece ridur in volume tutti li statuti, leggi e buoni ordini, che in Ragusa in quel tempo chiamavansi *consuetudini* . . .“

² Ljubić, *Listine*, Kn. I., XXXIV.: „Et quia Ragusii privilegium a predicto comite factum inveniri non potuit, sicut nobis per litteras significaverunt querentes, ut exemplar privilegii distincte mitteremus . . .“

³ Ime versifikatoru može biti i *Mileta*, ali je i *Milecij* ispravno ime, osobito u istočnih svećenika. U ostalom, Ranjina nigdje ne pominje niti Milete, niti Milecija kakova: rekao bih, da on misli, da su stihovi napisani u više navrata. Opaziti je, da još i prije Ranjine Milecijeva ta kronika bijaše jednako u obliku fragmentarnom, ako se Tuberon o njoj izrazuje ovako: „cujusdam Miletii operum fragmenta (*Coment.*)“

jedni čak i XI vijek; ali je prilika, da je taj čovjek suvremenik caru Dušanu, koga on, mislim, pominje, kao vrsnika svoga. Rekoh, pominje ga, kano vrsnika, jer ja ne uviđam nikakva valjana razloga, zašto ne bi se k ostalim Milecijevim još pribralo pet stihova, što su u Ranjine pod god. 1333; pa je tu ova čestitka živećemu onda kralju: „*Quem Deus acrescat, et semper in pace quiescat.*“¹ Milecijevu radnju mi sad posjedujemo u potrzanome, te i zamršenom obliku, kako je to razabrati odmah iz prvoga stiha u Ranjine;² nu, da je i cjelovita, ne bi nam jamačno pružala mnogo više od sadašnje kakve joj stotine stihova. Svakako, ne bi ona bila ni mnogo podašnija za povijest dubrovačku. Kako grozni Milecijevi stihovi nisu pravi eksametri, tako ni kronika njegova nije prava kronika grada Dubrovnika: glavno je u njoj pobožno pričanje o donošenju u grad najoglašenijih svetačkih moći, sahranjenih po crkvama dubrovačkim. Nego, i u tima pričama, i u gdjekojim vijestima svjetovnim, što su u crkvenu kroniku upletene, Milecij malne svuda slaže se sa prvim ljetopiscem, tako da nam je red zaključiti, da obojica crpiše iz istih izvora. Nu, koji su ti izvori za vrijeme natrag od Milecija, za vrijeme ničim nekontroliranoga kazivanja prvoga ljetopisca? Drugim riječima: koji su izvori za dubrovačku historiju, od postanja grada Dubrovnika do XIII vijeka? Pa koliko je vjerovati toj historiji?

Da još bolje bistrimo stvar, hoćemo, u ovome ispitivanju, da se obazremo i na Rastića. Junij je Rastić najpozniji, ali i napomniji historik dubrovački: gdje samo može, on se svuda opire na autentične isprave. Ako njega slušamo, sva historija dubrovačka, te i ona davnoga Dubrovnika, stoji na čvrstome temelju. Rastićevo pripovijedanje starih dogagjaja, uz gdjekoje ispuste i kronologične ne mnoge ispravke, u cjelosti je ono isto, koje i u starim ljetopisima; pa Rastić, nekom svečanošću, veli: „*Sve vijesti ovoga moga djela, koliko za hronologiju, toliko i za dogagjaje, crpljene su iz isprava autentičnih, što se sačuvaše u arhivu ove republike, kako sam to i kod svakog dogagjaja s kraja opazio, jer treba*

¹ Evo svih pet stihova:

„*Terdenis annis tercenis mille quaternis,
Jano quindecimo quum sol versatur in aquam,
Nono fuit anno data nobis Insula Stagni,
Ragusij dominis, Stefano imperante Missie (Mysiae?),
Quem Deus acrescat, et semper in pace quiescat.*“

² „*Urbi profate nomen donavit et esse*“ . . . .

znati, da se prastara važna pisma, spadajuća na općinu, ostavljahu, u davna ona doba, u pokladu svetačkih moći i blaga državnoga, gdje se i dandanas nalaze. Druga pisma bliže dobi davahu se na pohranu u tajničkome uredu gospodi haznadarima; opstoje pak, u mnogo knjiga, odluke i sve odredbe upraviteljâ republike; a nazivale su se te knjige, u staro vrijeme, *Libri delle Reformarzioni*.¹ Svaki iztraživalac dubrovačke davnine, čitajući ove obilne riječi u Rastićevu predgovoru, valja da misli sam u sebi: eto ispune, a možda i potvrde, ljetopisima; nu kad pročita tri prve knjige njegova djela, na svoju žalost uvigja, da ono Rastić obeća mazno na prazno. Za staro doba, ne samo da ovaj nema pred sobom ljetopisaca suvremenih, pošto ne može da ih ima; nego, sve do 1012 g. nije mu dano navesti niti same jedne isprave; a rek' bih, da ih nije vidio već ciglih pet, i otle dalje, do god. 1100. Pa su i to tek suhoparne darovnice Benedektincima, u kojih se one i sačuvaše u manastiru lokrumskom, a nipošto kraj svetačkih moći u gradu Dubrovniku, ili u općinskih haznadara, gdje, po Rastićevim riječima, bijaše davni arkiv dubrovački. Istom u polovini XII vijeka prosto je Rastiću odijeliti se od onih mršavih, a u gdječemu i sumnjivih povelja benedektinskih; te za prvi put u god. 1154 poziva se na državni arkiv *ad reliquias*. Ali, eto baš u to doba, i mi sa našim znanjem pristižemo Rastića: trgovački ugovor od god. 1169 megju Dubrovnikom i Pizom, osim što u njega, nalazi se i u Ljubičevim *Listinama* Ako nam se u historiji Rastićevoj i sačuva sadržaj pogdjekojih isprava, koje nama zamakoše, a to je opet, iz različnih arkiva, danas sabrano i takvih listina, kojih u njega nema; pa je naše znanje, gdjeigdje, naprednije od Rastićeva. U ostalom, i darovna pisma, i trgovačke pogodbe, i ugovori mira, ne mogu nikako da ispune nestadak redovitoga povjesnog pripovijedanja, makar ovo bilo u oskudnoj ljetopisnoj formi, ili u žićima kojekakvim. Kano nehote, osjeti i sam Rastić, da, uz jedine darovnice i

¹ All'i lettori, p. 7: „ . . . tutte le cognizioni, tanto delli successi, che della cronologia, sono cavate d' autentici documenti, conservati nelli archivj di questa Repubblica, come in margine di ciascun fatto ho notato, dovendosi sapere, che l' antichissime scritture d' importanza, appartenenti al pubblico, in quelli primi tempi si depositavano nelli depositi delle Reliquie e tesoro pubblico, dove oggi giorno si trovano. L' altre delli secoli più vicini furono date servar alli Signori Tesorieri nella Secretaria; poi sussistono in molti tomi li decreti e l' operazioni delli administratori della Repubblica, anticamente chiamati libri delle reformazioni . . . “

spoljašnje ugovore, zija praznina u historiji; te pri koncu treće svoje knjige, pod god. 1206, šapuće zlovoljno: „Mnogo šta pišem, koje može biti da ne dolikuje ozbiljnosti historije“. ¹ I kraj najbolje volje, nastojni i marljivi ovi pisac n. p. za znamenitoga Damjana Judu, premda se dugo vrze oko njega, ne zna drugo do samo ono, što je već u ljetopisima, ma ako i Judi ispravlja vrijeme, te razlaže o djeci njegovoj, na temelju podataka iz *Diversi di Notaria* od god. 1268, koje on tad prvom dovodi. ² A niti *Libri Reformationum*, ovaj najbistriji i najobilniji izvor povijesti dubrovačkoj, ne može Rastić da rabi prije god. 1298, razmak to od cigle tri godine (1301.) spram istih knjiga u današnjem im obliku. Uza sve ovo izčezava, naravno, svaka naša vjera, da je u starome arkivu moglo biti i istinitih isprava, tiućih se davnine grada Dubrovnika. Ako Rastić, govoreći o strašnom požaru od god. 1296, kojega radi Dubrovnik umalo ne raseli se, reče, da tada propadoše gotovo sva pisma, mi ne ćemo misliti, makar i doslovno uzeli pregnante te riječi, da vatra utamani čudo historijskih isprava. Pisama, zalazećih za nesretnu onu godinu, eno i sam Rastić navodi u svome djelu; pa, upravo po njemu, znamo i to, da su se pomenuta pisma odnosila na najpreče potrebe građanskoga života, na pravo imovno. ³ Autentična davna historija dubrovačka, koliko je ne upamtiše strani izvori, ne izgori u vatri, već utonu u pučinu domaćeg zaborava.

Malne pod izvjesno možemo dakle reći, da u Dubrovniku ne bijaše baš nikakvih autentičnih isprava za historiju sve do preko god. 1000; da ih je bilo, ali premalo njih, do Damjana Jude, biva od prilike do god. 1200; a najposlije, da ih je bilo u nekom broju, ali jošte nedostatnu, do vremena prvoga sastavljanja knjiga, ili zapisnika, nazvanih *Libri Reformationum*, to oko god. 1300. Pa, ako

¹ p. 185: „Molte cose scrivo, che non pajono confacevoli alla gravità dell' Istoria . . .“

² Svoju neizvjesnost sam ispovijeda, p. 179—80: „ . . . li sensi da me di sopra espressi sono di persone, che hanno scritto trecento cinquanta anni dopo che morì Damjano Juda; e questi lo vogliono essere stato soggetto di spiriti elevati, capace d' ogni impresa“ . . . I pored netočnih „trecentocinquanta anni“, on ovdje misli na Ludovika Črevića. Što piše o Judi Ivan Ravenski, čini se da mu nije poznato.

³ p. 251: „In questo incendio perirono tutte le antiche scritture e memorie, a riserva di pochissime; il che fu causa di molte discordie tra cittadini circa li confini delle possessioni . . .“

je tome tako, preostaje ispitati, iz kojih izvora, za sve ovo manje ili više tamno doba, vijesti svoje zahvati najprvi pisac ljetopisa dubrovačkih.

Bez sumnje pocrpi on nešto iz pučke pripovijetke i narodne pjesme. Pripovijetka i pjesma, hrvatska i srpska, ako ne u gradu, a to svejednako ječahu u okolini grada. Ovamo ide pričanje o Smrdećemu Duhu (*Spuzente*) i o njegovu suparniku, pobjedonosnom Orlando. Orlando je poznije ime, što valjda zamijeni ime kogagod bijeloga boga slavenskog, kao što sadašnji lažni kip Orlando u Dubrovniku, stupa, za vremena kralja Sigismunda, kao podstavak kopljači gradske zastave, ¹ na mjesto starijega kipa, koga spominju ljetopisi. Ja bih rad prikućiti k istoj slavenskoj vjcri dvaju suparnih načela i samu priču o utemeljenju grada Dubrovnika po kralju Radoslavu, ili Pavlimiru, kako mu je ime u doznijoj verziji popa Dukljanina. ² Radoslav je *bijel* (Belo), a bori se protiv neavidnika Besislava: *Besislav*, od *bijesa*, a ne Berislav, piše ga najdavniji rukopis, Mattei-ov. ³ Konačna je pobjeda Radosavljeva, jer inkarnacija njegova, istoimeni njegov unuk, vraća se iz Rima, te, nasljednim pravom, zasjedne na preoteti mu prijesto. I ovo pominjanje Rima rek' bih da nije utaman: hristijanstvo, naime, kome je preznatno jedno sjedište Rim, proslavi se nad svladanim neznaboštvom Hrvatâ i Srbâ. Što jedan dio vlastele dubrovačke izvodi koljeno od otaca slavenskih, koji sa Radoslavom da pribjogoše u Dubrovnik, a potom u Rim, te im se sinovi, ili unuci, opet vratiše iz Rima sa mlagjim Radoslavom: i to možda nagovještuje, da je u pradavnome latinskom Dubrovniku bilo takogje Slavena, nekrštenih, pa krštenih. Koje vlasteoske dubrovačke potonje kuće ne izigjoše iz Epidaura, one se pribrojše u družinu Radosavljevu, osim ako, budući još novijega postanja, znalo se, te i kazalo, odakle su one. Radoslavovci iz daleka nas sjećaju na *Trojugenae* rimske. Ovako u ljetopisca mi nalazimo kao tri skupine dubrovačke vlastele: epidaursku, latinsku; Radosavljevu,

¹ S. Skurla, *Ragusa, cenni storici*, Zagabria 1876, p. 72—3.

² Popa Dukljanina *Ljetopis* (izdao dr. I. Črčić, u Kraljevici 1874), c. 26.

³ Možda je vrijedno opaziti, da i u Konstantina Porfirogenita (*De admin. Imp.*, c. 32) Βορέσθλαζος i 'Ροδόσθλαζος stoje na čelu srpskih vladara, poimence navedenih, a opet nisu u nikakvu odnošaju sa historijom ljudskom. Mimo imena im, drugo šta za njih ne zna Konstantin.

slavensku; i ostalu mimo te dvije, svakojaku potonju. Što se pričanje o Radoslavu zadijevalo i za sama stanovita mjesta, to dokazuje, da mu se pjesma negda vrlo raznosila po ustima ljudi dubrovačkih. Ranjina i pop Dukljanin znadu za neki kamen u moru, koji se još za vremena Ranjinina zvaše „Radićev grad, radi uspomene Radislava bjegunca“.¹ Na slavenski živalj i religiju kano da sluti i priča o sv. Ilarionu. Dašto je ona od česti uzeta iz žića toga sveca, koje napisa sv. Jeronim; gdje, kao i u priči naših ljetopisa, izlazi na vidjelo stravičan zmaj. Ali zmaj isto pripada i u vjerske nazore davnih Slavena; pa ako je sad, kao religiozna strahota, već iščupan iz duše hrvatske i srpske, opet svejednako živi u narodnim pripovijetkama. Do Cavtata, do staroga Epidaura, ima spilja, koju književni ljudi prozvaše i Eskulapovom i Kadmovom, nu narod krsti zmajevom spiljom, jer misli, da u jezeru u pećini boravljaše zmaj, ona ista grdesija, koja je u ljetopisima. O zčaju bloru, ili blavoru, Crnogorci i danas koješta čudno pripovijedaju; a ta riječ dolazi i u dubrovačkom govoru, pod oblikom blavur.¹ Moguće, da cijela priča sv. Ilariona, propovjednika i čudotvorca, zaodijeva povjesni dogagaj ponovljenoga krštenja Srbâ i Hrvatâ u IX vijeku.

Razgranitije i dublje korijenje pustila u ljetopisima čisto brijstjanska priča. Pominje se u njima gradnja, a i prigradnja, gotovo svake crkve, pa i svaki prenos svetačkih moći. U srednjem je vijeku prepletanje državnoga i bogoštovnog života sasvim naravno: Mleci trguju, biju se i osvajaju pod znamenom sv. Marka, kao što Dubrovnik trguje pod slikom sv. Blaža. Ali se spoljašnja religija rijetko gdje iskazivala, a i ličila, kano u Dubrovniku; rijetko gdje drugdje prikupi se toliko pomoćnih moći. Može biti da ovo dolazjaše otuda, što je kršćanski Dubrovnik stajao onda, na lik osamljenog otoka, u sred hrišćanskoga mora. Pri takim opstojnostima, u takome gradu, sam se sobom kaže bujni samonik pobožnih legenda, koje, dašto, pregjoše u ljetopise. Ima ih ovdje svakovrsnih, od prostotog pomena prenosa iz Rima tjelesa sv. Petronile, Domitile, Nereja, Ahileja i Pankratija, uz pojedine kosti sv. Srgja i Baka i komade časnoga drijeva, do drobnoga pripovijedanja čudnog na-

¹ Ragnina, an. 400: „ . . . certa pietra in mare, dove poi fu edificato uno castello, qual al presente si chiama Radicev grad, per memoria del Radislav fuggito“ — Pop Dukljanin, c. 22: „Ab illa autem die petra illa vocata est: Radaslavi Camich, (seu) petra“.

² V. Vukov rječnik.

laza i prenosa sv. braće, Petra, Lavrentija i Andrije, umorene od inovjeraca kotorskih. Zarana bez sumnje, te legende biše zapisane; prvo s toga, da se time dobije njihova, manje ili više vjerna, tako zvana *authentica*; a drugo i za to, da se u svečane godine mogu pobožnicima čitati. Ostavljahu se autentike u riznicu, gdje se polagao i gradski novac (*thesaurus*); pa nam one za cijelo predstavljaju najdavnije pisane spomenike grada Dubrovnika. Iz prva to bijaše čitav arkiv općine dubrovačke. I kad pridogjoše druge isprave znamenitosti državne, arkiv onaj svejednako uzdrža crkveni svoj naslov *ad reliquias*. Novčane ostave radi, kazivalo se takogje *ad thesauros*.

Treći su izvor najprvome ljetopiscu obiteljske predaje u vlasteoskim kućama. Na gospodskom domu, kad je dom zbilja starinski, tradicija je duga; a s druge strane, plemićka taština često hoće da nazire u povjesnoj tami, gdje druge oči ne mogu da vide. Na ovi način, Valerii, Fabii, Quinctii, primetnuše rimskoj historiji svoja kazivanja; a priložile opet svoja dubrovačkoj neke između dubrovačkih porodica. Kao što kod onih, tako i kod ovih, bilo, jamačno, nešto i pismom bilježeno. Otnu slavenskoga gradića sv. Nikole unesoše možda u ljetopise Gradići (Gradi), kojima je postanje nerastavno od onog dogagjaja; pa Milecij veli, da to bijaše zapisano na starinskoj hartiji, što je on imao pri ruci.¹ U obiteljske ovakove priloge k historiji ide bez sumnje i kazivanje o diobi dubrovačkih redova pućanstva, kad se doseli u okolicu gradsku mnoštvo latinskih ili vlaških čobana, pod vodstvom svoga velikoga *katunara*: taj katunar bi hrek Pikurarevićima i Gočetićima (Gozze); Pikurarevići, jošte u vijeku XIV, nazivlju se, čistom vlaškom riječju, *Pecurarii*.² Krusići (Croce) može biti da ljetopisima prinesoše pretamno pripovijedanje o kralju Stjepanu, i o ženi mu Margariti: oni kao da bijahu rod kraljici. Za Žurgoviće, ili Sorkočeviće (Sorgo), nije privezana nikakova bujna priča, jer su skorašnji; te s njih dogje u ljetopise priprostito kazivanje o gladinji jednoj dubrovačkoj.

Osim što u porodica, pričalo se i u gradu. Što pojedinim obiteljima bijaše krov domaći, to žiteljima skupa bjеше grad: zajednička omiljena kuća i tvrda obrana nasuprot svakojakih opasnosti, u surovo vrijeme odlučujuće same jače sile. Svaki zagrad, svaka

¹ *Inventa* . . . naravit pagina prischa“.

² *Libri Reform.*, passim.

utvrda, svako platno gradskoga bedema, imadijaše svoju važnost, a i svoju pripovijest, kad se ono zakopalo, kad se sazidalo. Dok se grad postupno utvrđivao, sve to većma raslo mu i pučanstvo, susljednim doseljivanjem vlaške, hrvatske, srpske i skipetarske možda čeljadi. Nešto od ovoga zaboravljalo se, ali se nešto i pamtilo; pa se sastavila povijest rastenja i napretka grada Dubrovnika, koja je kroz naraštaje, naravno, sve to većma mutna išla od usta do usta. Ovo nam je gradsko pamćenje tvrdo zasvjedočeno. Kad, na svršetku XIV vijeka, Sankovići, Belijak župan i Radič vojvoda, ustupaju Dubrovčanima dvije župe, Konavlje i Vitaljinu, da se ustup opravda, pozivlju se i „na stare pametare dobrih ljudi, koji su čuli od jednoga koljena do drugoga“, da su one župe negda pripadale davnome Dubrovniku, što je bio „na Captatu pri moru“.¹ Doista, na usta braće Sankovića, ovdje govore Dubrovčani. Njihovo pričanje počinjalo se sa blijedim spomenom rasutoga Epidaura i gradnje prvoga tornja na litu Lave, a i prvoga gradskoga zida od drveta i kamenja bez kreča, pa se završivalo, od prilike, sa zidanjem znamenitoga gradića sv. Lovre. Pričanje to prihvatili Milecij i prvi ljetopisac; te je ono danas upravo znatan dio starijih ljetopisa. Što se tiče pak vjerodostojnosti, ta davna zidanja i seobe zauzimlju, u historiji dubrovačkoj, ono mjesto, koje u rimskoj imaju *Roma quadrata, murus Servii Tullii, cloacae maximae*, pa seobe latinske, sabinske i etrurske.

Na posljatku, treba napomenuti još jedan, gotovo jednako mutni, izvor kazivanju prvoga ljetopisca. Nešto po predanju, a nešto po ispravama, nu površno čitanim i razumijevanim, ljetopisac pominje, u četiri pet li navrata, odnošaje Dubrovnika s Mlecima; a pominje mnoge bosanske bojeve. Nije premučati, da godina 997 za mletački napadaj na lagje dubrovačkih trgovaca, polazećih u Pulju, uprav neznatno se razmiče od godine 998, kadno, po riječima suvremenog kroničara Ivana, deset galija mletačkih zarobi kod Kače četrdesetoricu Neretvana plemića, iz Pulje dolazećih.² I drugi hronologični navod ljetopisca, da su bili u Dubrovniku od 1224 do 1242 god. mletački knezovi, ne stoji, koliko je meni poznato, u oprjeci sa kojom god ispravom, te može biti vjeran. Ali je historijska istina, i u ovome dijelu ljetopisa, neugledna, tanušna. Mletačke, bosanske, dubrovačke osobe ne djeluju: ili tu nema osobnih

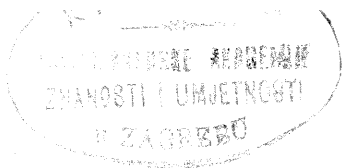
¹ Miklošić, *Mon. Serb.*, CCIV.

² Johan. chron. (Rački, *Doc. Chroat.* p. 426.)

imena, ili su ta imena kano tipična. U svima stvarima bosanskim, nije moguće istupiti kano iz očaranog okruga ovoga trojstva: Radoslav, Besislav, Stjepan.

Dakle je naprosto zbaciti cijelo kazivanje prvoga ljetopisca, od XIII vijeka nazad? Nipošto. Ali je sve ono pod sumnjom; pa ljetopisca treba čitati i rabiti istim opazom, kojim se rabe izvori za povijest Helade prije olimpijada, ili za povijest Rima prije poloma na Aliji.

Novi izvori za Dalmatinsku epigrafiju.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti dne 21. lipnja 1882.

PRAVI ČLAN SIME LJUBIĆ.

Slavno poznati Teodor Mommsen, pripravljavajući se na izdanje rimskih nadpisa opredjeljeno mu od car. akademije znanosti u Berlinu za gorostasno djelo „*Corpus Inscriptionum Latinarum*“, ne samo, dakako svetrajnim naporom i ogromnim trudom, da mu rad bude što savršeniji, htjede sam obači dotične zemlje i iztražiti sve što moguće bolje na licu mjesta, gdje se stari spomenici nalaze, nego je u isto doba, po koliko je mogao, oštro zavirio te duboko izgrebao sve javne i sukromne knjigospreme, i izpitao rukopise na vlastito one, gdje mu nade bilo, da leži što god do sada ili nepoznatoga ili takova, što bi doprinjeti moglo za razbistrenje onoga, što je već bilo ali nepouzđano na svietlo izneseno. U tom zvanju pripade mu, srećno po nas, u dio ukupna austro-ugarska država, a tim i Dalmacija, naša mila otačbina, na ovakovu blagu tako plodna, da joj prema obsegu jedva para na svietu. No pošto je ova za više stoljeća živila pod tuđim jarmom, naime u podaničkom odnošaju sa Mletci, moglo se je lasno predvidjeti, da arkeologičko blago, za ono doba ondje izkopano, nije sve ostalo na mjestu, te da njezini gospodari, kao što su u istoku rabili, bit će si ga i ovdje dobrano prisvojili, te u Mletke i na svoja imanja na ondješnjem kopnu odvukli. Mommsen je dakle u pogledu Dalmacije ne samo ovu zemlju iz svoga gledišta svestrano proučio i iztražio, dali i Mletke same, a i zemlje, koje su nekoć na ondješnjem kopnu Mletcim pripadale, te je i ondje javne i sukromne knjižnice u tom pogledu oštro i sviestno razgledao, i mnogo toga nabrao te u svom djelu uporabio. No pošto čovjeku, bio i ma kakav izvanredni um, nije ipak moguće uz sav i ma koliko ozbiljan napor do potpunosti i savršenosti, tako se i Mommsenu izmaklo ne malo i takova, do

čega se ništa ne manje posegnuti može običnim putem i bez osobitoga požrtvovanja.

Nama je dakle pošlo za rukom ući u trag dvama starima rukopisima, u kojih se navadjaju rimski nadpisi dalmatinski, koje Mommsen u gori pomenutom djelu uporabio nije.

Prvi od njih istina bo bio je Mommsenu poznat i to po nami, ali se badava u Mletcih trudio, da ga nadje. O njem i o tom piše on ovako (*Corp. Insc. Lat. III. p. 275*): „*Dominicus Zavoreus Sibenicensis scripsit a. 1603 de rebus dalmaticis l. VIII. inscriptos admodum illustri ac reverendissimo D. D. Fausto Verantio episcopo Chanadiensi sacrae Caesareae Regiaeque maiestatis consiliario, cognato et domino meo observandissimo. Ita titulum libri ms. ex codice bibl. Marcianae saec. XVII. (Lat. cl. X. n. 40) refert Gliubich (dizionario biografico p. 319). Ego hunc librum non vidi nec magis vidi alterum exemplum imperfectum adservatum in insula Arbe apud abbatem Gurat; vidi tertium Spalati in bibliotheca musei, in quo non insunt nisi libri quinque cum dedicatione subscripta Sibenici die 7. Jul. 1603. At in hoc nullae fere insunt inscriptiones; neque plus dedit eiusdem libri versio Italica adservata ibidem. Complures tamen titulos desumptos ex Zavoreo repperi inter schedas Niseteanas; sunt ii non satis accurate descripti, sed a nullo fere preterea traditi*“.

Mi smo u našem slovníku o glasovitim ljudih Dalmacije naveli oznaku Marcianovog rukopisa, kako je do onda vriedila u onom zavodu. Malo kašnje Marcianovi rukopisi bili su na novo uredjeni, te dobiše novu oznaku, dočim stara u dotičnih kazalih dobi mjesto u zaporci. Danas je ondje taj rukopis ovako označen: „*Dominici Zavorei de rebus dalmaticis libri octo. Cod. 325 chart saec. XVII., a. 300 l. 205 (L. X., XL). Ye*“ (Sr. *Bibliotheca Manuscripta ad S. Marci Venetiarum. Digessit... Jos. Valentinelli Cod. MSS. Lat. Tom. VI. p. 289. Venetiis 1873*). U tom rukopisu Zavorićeva poviest zauzimalje 135 listova prvih, a dalje priložene su jošte tri druge stvari, koje nestoje ma u kom savezu s onom poviesti. Ono novo označenje Marcianovih rukopisa bjaše bez dvojbe uzrokom, što Mommsen nije došao do Zavorićeva rukopisa.

Mommsen veli, da je našao ovu povjest Zavorića, ali samo u pet knjiga sastavljenju, u knjižnici spljetskoga muzeja, gdje se čuva i prevod te poviesti u italijanskom jeziku, nego da u tih rukopisih nenadje skoro ni traga rimskim nadpisom. Znamo iz Zavorićeva predgovora u mletačkom rukopisu, da je naš spisatelj prvobitno

razdjelio svoju poviest u deset knjiga, da mu je neki Robert Bonaventura, englezki svećenik, izmamio bio šest knjiga pod izlikom, da će mu jih popraviti, a ne vratio, te da je na novo istu povjest izradio u osam knjiga. Od Mommsena pako znamo, da se u Spljetu ta poviest nalazi u pet knjiga. Vjerojatno, da ju je napokon sami Zavorić stegnuo u pet knjigah, i tako sastavio od svaku dvie prvobitne jednu knjigu, a s nakanom, da je ovako na sviet iznese, pošto se i sve tri te poviesti svršuju suglasno sa smrću kralja Sigmunda (god. 1437.). Ovu je pako zadnju poviest naime u pet knjiga preveo na italijanski jezik Fra Ivan Raičević, državnik samostana presvetog Odkupitelja, za zabavu, kako sam kaže u predgovoru toga prevoda. Mi imamo taj prevod u rukopisu po svoj prilici iz Raičevićeva pera. U njem na str. 55 navadja se samo jedan nadpis rimski, a to je onaj solinski L. Rufina Sarmen-cija (*Corp. Insc. Lat. III. n. 2271*).

U Marcianovom rukopisu nadpisi se nalaze na listu 19 zada i sliedećih. Taj rukopis je veoma pogriješno izpisan, kao da nije iz Zavoričeve ruke potekao, te nije čuda, što su i nadpisi jako trpili. Ima jih u sve dvadeset. Jedan iz Trilja kod Cetine, iz Solina dva u Viktoriću a po jedan u Stafiliću i u Starom, dva iz Šibenika (pravo iz Danila u Šibeniku), sedam iz Solina u Spljetu, jedan iz Visovca, četiri iz Zadra, i jedan iz Nina.

Mi ćemo navesti dotični ulomak iz toga Marcianovog rukopisa, izdajući nadpise posvema onako, kako se u tom rukopisu nalaze, t. j. sa svimi pogriješkami i nedostatnostmi.

Drugi pako rukopis od Marcianovog daleko bogatiji, koj se je Mommsenu podkrao, nalazi se sada u knjižnici gradskoga muzeja Correr u Mletcib, a došao je tu nedavno iz ostavštine slavno poznatoga mletačkoga starinara i povjestničara Manuila Cicogna pod br. 1340, pod kojim se i sada ondje čuva. Rukopis ovaj, koj se sastoji od 45 listova pomanje veličine, ali jih na koncu nekoliko manjka, ima na prvom mjestu još netiskani spis „*Cronica della città di Spalato*“ počimajući ovako: *De Salona. Fu già Salona metropoli città della Dalmazia* itd. (kod nas u prepisu), koju 12. siječnja 1646. posla neki A. C., vojnički častnik bez dvojbe dalmatinac, mletačkomu plemiću Lovrincu Koku (Cocco).¹ Iza kronike

¹ Piše Cicogna u katalogu: „*Finisce: Statuerunt et ordinaverunt horam, in qua tam Spalatenses quam Tragurienses caperent de nocte omnes milites. Si vede, che furono levate dopo varie carte, ove forse era*

sliede ulomci iz starih spisatelja i njeke primjetbe o domaćih stvarih dosta zanimive. Na strani pako 33 do 37 stoji kazalo skratnica iz rimskih nadpisa, a zatim sliede sami nadpisi. Sav rukopis je po nas iz istoga pera. Ima tu u sve 115 nadpisa. Samo dva od njih označena su kao iz Pule (br. 113, 114), svi ostali kao iz Solina, Spljeta i Klisa, izuzam tri iz Trogira (br. 106, 107, 108) i četiri iz Omiša (br. 109, 110, 111, 112). Njeki su opetovano navedeni, a to su: br. 5 i 26, br. 6 i 27, br. 7 i 33, br. 8 i 28, br. 10 i 91, br. 12 i 38, i br. 21 i 30; no, pošto su iz raznoga vriela potekli, kao što potvrđuju razlike, koje medju njimi postoje, mi smo jih preduzeli, ali smo jih sdružili, te pod istim brojem naveli. Jedini zadnji br. 115 spada na srednja doba. Varianta u ovih nadpisih, sravne li se sa dotičnimi kod Mommsena, ima dosta; a i ovo možemo utvrditi, da ova sbirka nadpisa ne potiče iz nijednoga rukopisa od onih, koje je u izobilju Mommsen naveo, te da se kao samostalna smatrati ima.

Izpuštali smo samo prva dva broja. U prvom navadja se veoma dug „*privilegium militum veteranorumque de civitate et conubio, Salonis repertum, datum d. Jul. 13. a. 93 a Domitiano*, jer je bio *ex aere editum in Cor. Inscr. Lat. III. p. 859* po Mommsenu. Drugi pako broj sadržava „*Epitaphium Sertii Polensis*“, o kom se u rukopisu veli, da je našast „*apud Salonam urbem Dalmatiae in lapide mirae magnitudinis*“, dočim je za izviestno, da je u Puli obretn bio, te ga Mommsen i pravo bacio *inter inscriptiones falsas Polenses (Cosp. Inscr. Lat. V. pag. 3. n. 1.)*.

I u štampanju nadpisa ovoga rukopisa mi smo se vierno držali samoga rukopisa, te nismo ni sloveca ni piknje mienjali ili dodali, negoli je ondje.

Napokon primjetiti nam je, da smo rabili još jedan treći rukopis, koj se u Marciani čuva. Mommsen (*Corp. Inscr. Lat. III. p. 274*) znao je dobro, da se ondje (*MSS. It. Cl. XI. n. 67*) nalazi vlastoručni prepis Lucićev Marulićevog rukopisa čuvana u Vatikanskoj pod br. 5249; no pošto su ti nadpisi bili izdani od samoga Lucića uz njegove „*Memorie istoriche di Traù (Venetia 1674 p. 24)*“, naslonio se je na ovo izdanje. Mi smo pako zavirili dublje u taj Lucićev rukopis, i našli, da se ono izdanje u koječem neslaže sa rukopisom, te smo te razlike na svom mjestu iztaknuli.

la continuazione del Capitolo *de rebellionem Spalatensium et Traguriensium a Dominio Venetorum*“. Rukopis poslie nadpisa ima još: *De bello civium Spalatensium cum comite Georgio Clissae 1323.*

A.

Inscriptiones romanae, quae in manuscripto libro de rebus Dalmaticis Dominici Zavorei ad car. 19 et seqq. reperiuntur.

„Postquam Romani Dalmatiam suae ditioni provinciam fecerunt, in eam civium suorum colonias videlicet Salonam, Jadram, Epidaurum, Sidronam et Narbonam deduxere (Ptolomeo teste); testantur etiam, Romanos Dalmatiam incoluisse (qui Dalmatias ad suos mores sermonemque attrhaxere) inscriptiones, quae in diversis Dalmatiae locis usque in hodiernum cernuntur. Prout tempestate hac ob assiduam cum Venetis consuetudinem, qui Itali sunt, ut in nobis, qui maritima Dalmatiae incolemus loca, imperium habent, ad illorum mores potius quam Slovinorum inclinamus, et iccirco nominibus italicis et quasi residuo sermonis utimur, nisi quod in privatis domibus cum pueris, mulierculis et plebeis et vix Slovino *nostro* idiomate loquimur. Cognomina vero Slovina, quae in dicto desinunt, Italos imitantes, in alijs syllabis permutare conantes detorquemus. Corporum nostrorum indumenta communiter italica sunt, et ideo ob obedientiam, quam Venetis debemus, et Italicos mores, quos imbibimus, Itali a finitimis nostris (quamvis falso) appellati sumus. Inscriptiones vero, quas supra memoravimus, haec sunt:

1.

In traiectu Czetine, amnis, quem Trigl appellant, apud ecclesiam
Divi Petri

M VIRIIVS T. CELER. LEO DOMO
AVGVSTA BACIEI DONATVS A
TIB CAESARE TOR ARMILLIS FAL
RIS

(V. Mommsen C. I. L. III. n. 2718.).

2.

D M
NEVLÆ PVELLE QVÆ VIXIT AN.
V MEN · V · D · IIII ANTEVS
PATER.

(V. Mommsen l. c. n. 2440.).

3.

In Staphileorum castello

D · M
 C VALERIO PROTATI
 VALERIA MARTIA
 PATRONO
 · B · M ·

(V. Mommsen *l. c. n.* 2576.).

4.

Im villa appellata Stari

· D · · M ·
 C · CÆSONIO FOELICI COE
 LIA FIRMA MARITO
 SUO B · M ·

(V. Mommsen *l. c. n.* 2255.).

5.

Item in villa Uicturiorum

D · M
 LEONI CONSERVO · QUI VIXIT · ANN · PM
 XXXX MARITIMA CONGVI POSVIT ·

(V. Mommsen *l. c. n.* 2607.).

6.

Sici in muro episcopalis palatij prope portam civitatis ex quibusdam ruinis, quae in superiori agro iacent, ubi erat ecclesia santi Danielis, nostris temporibus illinc delata

VIRTUTE ET FELICITATE
 OMNES RETRO PRINCIPE SUP
 ERGRESSO D · N FL I V L
 CONSTANTI VICTORI AC
 TRIVNFATORI SEMPER AVG
 FLIVL RVFINVS · SARMENTIVS
 V C PRÆSIS PRO DALMATIÆ DNMIIVS ·

(V. Mommsen *l. c. n.* 2271.).

7.

Item Sibenici penes fratrem Lupo ex ruinis, quae in insula Szri maces cernuntur, quam Gradina vocamus, nostris temporibus ad civitatem deducta

I V L I V S · C · F LONGIN . . . SIBI ET
 M V N A T I Æ · C I . . . . . A X S V M E ·
 V X O R I S V Æ ET I V L I O · C · F · S V O
 ET I V L I Æ F · S E C V N D Æ F I L I Æ S V Æ
 ET · I V L I O C · F · F I L I O S V O · E T · I V L I Æ
 F T E R T I Æ F I L I Æ S V Æ V I V S F E ·

8.

Spalati apud haeredes Francisci Papatih, ex Salonae ruinis Spalati
transvectae.

C CLODIVS FOELIX IIII VIR AVG
VE SIBI ET CLODIÆ PRIMIG
ENIÆ FILIÆ POSTERISQVE
SVIS

(V. Mommsen l. c. n. 2095.).

9.

F · L CONTANTI
NOBILISSIMO AC ·
RACATIS ·
CÆSARI
FABRVM ·
VENERIS

(V. Mommsen l. c. n. 1981.).

10.

DIV AG . . . AX TR
COS ITE
SALONITA P DOLA

(V. Mommsen l. c. n. 3199.).

11.

L CORNE L F · BEATISS · VIXIT ANN XXIX
FVIT ORDINIS MILLI COH I ABVI
T VII SPOL XI CORO CIVCA CLLASSE
ROMANA CVM EORVM · NOTA INTE
RF PERIIT E · A SOCIIS CONCLAMAT
EST · S · C · EXARARI CIVI SVO NOBI
LISS ET B · P · III · IDS IVLIAS

(V. Mommsen l. c. inter falsas n. 130.).

12.

D M
LÆLIA SEXTA VIALI N · VII · DX DELICATÆ
· B · · M · · P ·

13.

L · IVLIVS C · F TRO CLEMENS NEGOCIATOR I F.
IVSSIT SIBI ET CIVLIO · C · PIRO · MAXIMO
PATRI ET NONIÆ LACRI F MARVLIÆ
MATRI ET I IVLIO LF TRO MAXIMO
FILIO ET IVLIÆ LF MARVLLÆ F ·
ET IVLIÆ · L · F CLEMENTILIA F · F ·

(V. Mommsen l. c. n. 2125.).

14.

P · FVNDANIVS PILLOLOGVS ·
 AVGVSTAL T · FI · SIB · ET ·
 FVNDANIÆ EGLOGE LIBERT
 ET VXORI ZOSIMVS ET
 FELIX LIBERET ET HERED
 FACVND CVR ·

(V. Mommsen l. c. n. 2096.).

15.

In insula, quam Titius amnis circumfluit, Wiszouacz appellata, in
 frontispitio ecclesiae Beatae Virginis

· D · · M ·
 M · IVLIO EVICHETI ET M IVLIO
 IVLIANO MOSCHIS CONIVGI
 ET FILIO

16.

Jadrae, quae olim fuit in arco s. Fuscę iuxta monasterium s. Gri-
 sogoni, ad praesens in arco supra portam s. Grisogoni

MELLA AMANA IN MEMORIAM Q LEPICI Q · F ·
 SERGA BASSI MARITI SVI EMPORIVM ·
 STENRIT ARCVM FIERI ET STATVAS
 SVPERPONI

TESTIVS SEX HS D · C · XX P ·

(V. Mommsen l. c. n. 2922).

17.

Item Jadrae, quae fuit per antea sub quadam turre iuxta portam
 magnam, et in presentiarum in murum prope castrum.

IMP CAESAR DIV IA AVGVS PA
 RENS COLLONIÆ MVRVM ET
 TVRRIS DEDIT T IVLIVS OPTATVS
 TVRRIS VETVSTATE CONSVMPAS
 IMPENAS SVA RESTITVIT

(V. Mommsen l. c. n. 2907).

18.

QVASISIENO Q · F · TOR AGRIPPA AD
 II VIRO PONTIFICI EX AFRI COL -
 ATO DECVRIONI SEIPLEPS

(V. Mommsen l. c. n. 2920).

19.

ISIDI SERAPI LIBER TIBERAE
 VOTO SVSSOENO PRO SALVTE SCAPVLA
 Filius VI. P. QVINCTIVS PATRIS
 S L M .

(V. Mommsen l. c. n. 2903).

20.

Nonae.

C TVLIO VRSIONI L iiii VIRO AVG
 TVLIA VICTORINA MAR OPTI .

B.

Inscriptiones romanae ex Codice Cicognano n. 1340 Venetiis in museo Corrario adservato.

1.

Clissi.

L. Helio Caesare Imp. p. coelio et Vibulio pio. cos. VII. idus octobris C. Domitius ualens II uir. I. D. praeunte. C. Julio Seuero pontif. Legem dixit in ea uerba. quae infrascripta sunt Juppiter. O. M. quandiq. tibi hodie hanc aram dabo dedicaboq. ollis legibus ollisq. regionib. dabo dedicaboq. quas hic hodie palam dixero uti infimum solum huius arae est. Si quis hic hosti sacrum faxit quod magmentum nec protollat id circo tamen probe factum esto. caeterae leges huic arae eadem sunt quae arae Dianae sunt Auentino Monte dietę hisce legib. hisce regionibus sicuti dixi hanc tibi aram Juppiter optime maxime dico dedicoque uti sis uolens propicius mihi conlegisque meis. Decurionibus Colonis Incolis Coloniae Martiae Juliae Salone coniugibus Liberisque nostris.

Cod. Cicognanus 1340 n. 3. Mommsen Corpus Inscr. Lat. III. n. 1933. Salonis.

2.

Spalati ad sanctam Ceciliam.

L. Pomponius extricatus V. F. sibi, et suis, et coppio vivano amico B. M. in Fr. P. VI in agr. p. ui.

Codex Cicognanus 1340, n. 4. Codex Marcianus MSS. It. Cl. XI, n. 67. Salonis. Mommsen Corpus Inscr. Lat. III. n. 2475. et Additam. p. 1031. Spalati, deinde Tarvisi.

3.

Salonis.

L. Liburico Felici V. ann. XXIII. patria mira fortitu. defen.
interfe. et cum commu. lachri. ad rog. duct. Iulliola marcella
V. P. I. post III. di obijt.

Cod. Cicog. 1340. n. 5.

L. Liburcio fel. V. ANN. XXIII. patria. mira. fortitu defen.
interfe. et cum commu. lachri. ad rog. duct. Jutiola mar
cella V. pi. post. III. di. obijt.

*Cod. Cicog. 1340. n. 26. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n.
131, inter falsas. Spalati, nunc Veronae. Contulit.*

4.

Salonis.

D. M.

Panes filiae infelicissimae T. T. T. P. A. F.

Cod. Cicog. 1340 n. 6.

D. M.

Panes filiae infelicissime T. T. T. P. A. F. — Tertulle quidam legunt
parenti afflicte fecit.

*Cod. Cicog. 1340. n. 27. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n.
2456. Spalati.*

5.

Salonis.

D. M.

L. Cornelio L. F. beatissimo ordinis milit. coh. I. A. classe Roman.
inferfect. cum eorum nota perijt te conclamatus est. S. C. ex
aerario civi suo nobilissimo B. merenti posuit.

III. idus Julius.

Cod. Cicog. 1340. n. 7.

L. Cornel. F. beatis. uix. ann. XXIX. ordinis milit. coh. I.
habuit VII spol. XI coron. civic. á classe Roma cum eor., nota
interf. perijt et á socijs conclamat. est S. C. ex aersario cui
nobilissimo. et B. M. p. III ids. Julius.

*Cod. Cicog. 1340. n. 33. Codex Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. p.
14 n 130 inter falsas. Spalati, Spoleti, Tragurii.*

6.

Salonis.

P. fundanius PHILOGVS. augustal. T. F. I sibi, et fundantae
eglogi libert. et uxori.

Zosimus, et felix libert. et hered. faciund. cur.

Cod. Cicog. 1340. n. 8.

P. Fundanus philologus Augustal. T. F. I. sibi, et fundaniae Eglogi
libert. et uxori zosimus, et felix libert. et hered. faciend. cur.

*Cod. Cicog. 1340. n. 28. Cod. Marc. l. c. Salonis. In fine: CVR . . . .
Mommesen l. c. n. 2096. Spalati; contulit, quod superest.*

7.

Salonis in quodam lapide.

. D. . M.

Tertullino vix. annos V. Aurel. Turtullus nepoti pos.

Cod. Cicog. 1340. n. 9. Mommsen l. c. n. 2555. Salonis.

8.

Salonis.

. D. . M.

Aureliae Flaviae con. incomparabili M. Innocentius vivus posuit.

Cod. Cicog. 1340. n. 10

M. D.

Aurelię flavię Cogi Incomparabili. Juli Innocentius. et sibi vivens
posuit.

Cod. Cicog. 1340. n. 91 Mommsen l. c. n. 2232. Spalati.

9.

Salonis.

A. Ter. pantera. Ago fecit.

*Cod. Cicog. 1340. n. 11 Cod. Marc. l. c. Salonis Mommsen l. c. n.
2551 et Additam. p. 1032. Spalati.*

10.

Salonis.

C. Clodius felix IIIII vir AVG. V. F. sibi, et clodiae primigenae
filiae posterisque suis.

Cod. Cicog. 1340 n. 12.

P. Clodius felix IIIII Vir. Aug. V. F. sibi, et Clodiae primigeniae
filiae posteriusq. suis.

*Cod. Cicog. 1340 n. 38. Cod. Marc. l. c. Salonis — Habet: PRIMIGENIAE
-- POSTERISQ. Mommsen l. c. n. 2095. Spalati.*

11.

Salonis.

D. . M.

Lupe. fil. Def. An. VIII. ME. V. epetinus et caliste parenE S.

Cod. Cicog. 1340. n. 13. Mommsen l. c. n. 2423. Spalati.

12.

Salonis.

Flavia paradalisse viva sibi posuit.

Cod. Cicog. 1340 n. 14. Salonis. Mommsen l. c. n. 2332. Spalati.

13.

Salonis.

FL. Julius Ziaconus. et Aurelia Meria coniux eius hoc sarcofacum
 sibi vivi posuerun. si quis post nostram pausationem hoc sacrofacum
 aperire voluerit inferat Aeclesiae Salonar. centi libras quinquaginta.

*Cod. Cicog. 1340 n. 15. Cod. Marc. l. c. Salonis. Habet: SI QVIS POST
 NOSTRM — INFERA. Mommsen l. c. 2654. Spalati.*

14.

In quadam arra apud Salonas.

VL. Ingenua. VL. Ingenuo Filio infelicissimo defuncto Ann. XVI.

Cod. Cicog. 1340 n. 16. Mommsen l. c. n. 2614. Salonis.

15.

In quadam villa apud Spalatum.

P. Caetennius Agasilas V. F. S: et caeteniae fil. Venusiae. et P.
 Caetennio Venusio VI VIR. fil. eius.

Cod. Cicog. 1340 n. 17. Mommsen l. c. n. 2094. Spalati.

16.

Salonis.

D. M.

Volussia Letina Julio Apro ALVMNO. DF. AN. VII. B. M.

Cod. Cicog. 1340 n. 18. Mommsen l. c. n. 2618. Spalati.

17.

Salonis.

Seppienae Philomele vivae seppiena Restituta lib. M. Patr. fec.

Cod. Cicog. 1340 n. 19. Mommsen l. c. n. 2523 inter Salonitana.

18.

Spalati ad S. Franciscum.

Maurentius fabriaciensis una cum concordia uxore sua sarcofacum
vivi sibi ordinaverunt.

Cod. Cicog. 1340 n. 20. Mommsen l. c. n. 2043. Spalati in aedibus S. Felicis ZACC., in ecclesia P. Minorum Couren. BOGH.

19.

Spalati ad S. Claram.

C. Tesppio Mascenio Nevisilla felicia marito incomparabili po
suit.

Cod. Cicog. 1340 n. 21.

C. Tespiro Mascelini Visellia felicia Marito incomparabili posuit.

*Cod. Cicog. 1340 n. 30, Salonis. Mommsen l. c. 2557. Spalati apud Do-
minicum Papalem.*

20.

Spalati.

D. M.

Aspiceae Seioni Agatonus Bassius Coniugi pientis. B. M. p.

Cod. Cicog. 1340 n. 22. Mommsen l. c. n. 2180. Spalati.

21.

Salonis.

D. M.

Fl. Caroso Veterano Attigia, Vrsagia compari Benignissimo.

Cod. Cicog. 1340 n. 23. Mommsen l. c. n. 2027 inter Salonitana.

22.

Spalati.

D. M.

Aureli Cijerema .C. p . . . .

*Cod. Cicog. 1340 n. 24. Mommsen l. c. 2230 et Additam. p. 1031.
inter Salonitana.*

23.

Spalati.

D. M.

Cassio Minerbino. def. ann. XLVII. Ael supera coniux marito
incomparabili cum quo vixit Ann. XXVII. B. M. p. et sibi.

*Cod. Cicog. 1340 n. 25. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n.
2272. Spalati apud Dominicum Papalem.*

24.

Salonis.

C. Calenio Phileto Patrono. C. Calenius Demetzius E. C. Calenius primus

E. Calenia Tusca B. M. Amici optimi avete E valete felix lapis.

Cod. Cicog. 1340 n. 29. Mommsen l. c. n. 2277 et Additam. p. 1031. Spalati.

25.

Salonis.

L. Julius C. F. T. RO. Clemens negotiator T. F. iussit sibi. et. C. Julio

C. F. T. RO. Maximo patri. et Noniae Lacri. F. Marculiae Matij et. L. Julio. L. F. TRO. maximo filio. et Iuliae. L. F. Maruliae F. et Iuliae L. F. Clementilla F. F.

Cod. Cicog. 1340 n. 31. Cod. Marc. l. c. Salonis. Habet: MARVLIAE bis — CLEMENTILLA*. FF. Mommsen l. c. n. 2125. E Salonis Spalatum ad aedes Dom. Papalis translatum.

26.

Salonis.

Dis Sijris.

C. Albucius. CL. Restitutus.

Cod. Cicog. 1340 n. 32. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n. 1961. Spalati. Contulit.

27.

Salonis.

D. M.

Atania Marcis Marcelliae fil. def. anno VIII.

Cod. Cicog. 1340 n. 34. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n. 2191. Spalati apud Dom. Papalem.

28.

Salonis.

D. M.

Raeciae Marciae Karius Aplius. Maritus. p.

Cod. Cicog. 1340 n. 35. Cod. Marc. l. c. Salonis. Item MARCIAE. Mommsen l. c. n. 2501. Spalati apud Dom. Papalem

29.

Salonis.

Imp. Caes. Ma. Aur. Antonino Aug. Pont. Max. Trib. pot. XXIII.
p. p. coh. i. CXC. Del. sub cur.
Cijrani fortunati. Trib. coh. eiusd. Muri. p. D. CCC. in his
Turi. una.

Cod. Cicog. 1340 n. 36. Cod. Marc. l. c. Salonis Mommsen l. c. n. 1979. Spalati. Contulit.

30.

Salonis.

D. M.

Isiciae firminae coniugi fl. fortunatus Maritus

B. M. p. D. ann. p. M. XXXV.

Cod. Cicog. 1340 n. 37. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n. 2359. Spalati.

31.

Salonis.

I. O. M.

L. Raonius Diodocus ex voto posuit libes merito IIII. idus maias
proniano et Braduas coss.

Cod. Cicog. 1340 n. 39. Mommsen l. c. n. 1945. Spalati.

32.

Salonis.

C. Sextio quod. c. bello conf. reliquias non deseruerit pomponia
nor. uiatoris iussu. M. R. D. multato, et in exil. acto. C. Sextia
uxor paruulis cum liberis observari iussa seq. ipsosq. repenti
praecipitio uindicavit in libertatem. uixit libera ann. XLVI. serva
nec diem.

Cod. Cicog. 1340 n. 40. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n. 138 inter falsas? Salonis apud Dom Papalem.

33.

Salonis.

Consentio Deor, . Marc. An. A. Sozomene Imperio fecit.

Cod. Cicog. 1340 n. 41. Mommsen l. c. n. 1935. Spalati.

34.

Salonis.

FL. Constanti nobilissimo Caesari coll. fabrum Veneris.

Cod. Cicog. 1340 n. 42. Mommsen l. c. n. 1981. Spalati.

35.

Salonis.

D. S. P

Fel. ur. qu. te. ci. q. L. seu ob. ini. int. an. XX. S. C. dec.

B. M. st. p. (felix. urna que tenes cineres quinti Lucij Severi ab inimicis interempti annor, .XX. salonar, .cives decurioni benemerito statuum posuer.)

Cod. Cicog. 1340 n. 43. Mommsen l. c. n. 136 inter falsas? Salonis apud Dom. Papalem.

Opazka. Ono, što stoji u zaporu, nije drugo nego čitanje samoga nadpisa.

36.

Salonis.

Vibius pius deo soli invicto aram dedico. ut sis mihi propicius militibus centurionib, . que meis.

Cod. Cicog. 1340 n. 44. Cod. Marc. l. c. Salonis. Habet: MIH — CENTVRIONBVSQ. Mommsen l. c. n. 133 inter falsas? Salonis apud Dom Papalem.

37.

Salonis.

MA⁺R. Invic Domic. pompe. sal. cu. cen^T. sig. mil. E. arma posuer.

Cod. Cicog. 1340 n. 45. Cod. Marc. l. c. Salonis. Habet: MA⁺R — cen^T. Mommsen l. c. n. 132 inter falsas? Salonis apud Dom. Papalem.

38.

Salonis

A. Janio Satyrio Delminio decur. leg. II. virtutisque causa DOHS donato. gem. torq. coron. mural^E II. vexill. III. Vilnis. pius mil. sub. B. M.

Cod. Cicog. 1340 n. 46. Cod. Marc. l. c. Salonis. Habet: DON^S — VIBIVS. P. Mommsen l. c. n. 134 inter falsas? Salonis apud Dom. Papalem.

39.

Salonis.

Μ. Iul. M. F. volt. paternus aquis sextys mil. leg. VI. vic. ty C.
 Leg. VIII. aug. 7. leg. XIII. g. M. V. 7. leg. XI. c. p. f. ei ex HS.
 X. Iulia T. F. maxima uxor. et M. iul. mil. docimus H. F. C.
 (Marcus Julius Marci filius voluntarius paternus aquis sextis miles
 legio nib, . sexte uicibus Tribunus centurio legionis octave
 augusti legionis quartę decimę gregariorum militum veteranor, .
 leg. XI.)

Cod. Cicog. 1340 n. 47. Mommsen l. c. n. 2035. Inter Salonitana ZACC.

40.

Salonis.

D. M.

Buccioni Anno XX. S. S. m. p. p.

Cod. Cicog. 1340 n. 48. Mommsen l. c. n. 2249 inter Salonitana ZACC.

41.

Clissi ad S. Mariam.

L. Arrius Seclares protiani fratri pientissimo. B. N. M. p.

*Cod. Cicog. 1340 n. 49. Mommsen l. c. n. 2189 et Additam. p. 1031
 inter Salonitana.*

42.

Clissi ad S. Mariam.

D. M.

Caesoniae firminae coi. rariss. def. Ann. XXI. VRSVL. fauslus
marit. B. M.

*Cod. Cicog. 1340 n. 50. Mommsen l. c. n. 2256 et Additam. p. 1031,
 inter Salonitana.*

43.

Clissi ad S. Mariam.

P. Anteius secundinus. et Tiria Artemisa eius Viui sibi posuerunt.

Cod. Cicog. 1340 n. 51. Mommsen l. c. n. 2172, inter Salonitana.

44.

Clissi ad S. Mariam.

Julia Muntana sibi viva pos. et auram pateati coniugi suo inter areas in medio in orto Viam prospiciens in aurelium vet. at salventiam ingaenuam loco concesso ab elio MRV. IINO.

Cod. Cicog. 1340 n. 52. Mommsen l. c. n. 2397 et Additam. p. 1031, inter Salonitana.

45.

Clissi ad S. Mariam.

A. Candida seviva pos. sibi et pog. cons. fortunato.

Cod. Cicog. 1340 n. 53. Mommsen l. c. n. 2135 et Additam. p. 1031, Clissii prope Salomas.

46.

Clissi ad S. Mariam.

D. M.

Lelia Maximina posuit deliorto felicissimo defuncto annor. III.

Cod. Cicog. 1340 n. 54. Mommsen l. c. n. 2411, inter Salonitana.

47.

Clissi ad S. Mariam.

I. Lupulano Lybio. conjugii pientissimo.

Cod. Cicog. 1340 n. 55. Mommsen l. c. n. 2424, inter Salonitana.

48.

Clissi ad S. Mariam.

D. M.

L. Sellio Artorio D. f. ANN. VIII. Artoria secundina et Sellius felix. p. p. f. Infelicissimo.

Cod. Cicog. 1340 n. 56. Mommsen l. c. n. 2520 inter Salonitana.

49.

Clissi ad S. Mariam.

D. M.

Primille Infelici Def. ANN. XVIII. Infelicissimus coniugi.

Cod. Cicog. 1340 n. 57. Mommsen l. c. n. 2486 inter Salonitana.

50.

Clissi ad S. Mariam.

D. M.

T. Aurelio Achillo liberto fidelissimo T. Aurelius pompeius patronus posuit. B. M.

Cod. Cicog. 1340 br. 58 Mommsen l. c. n. 2204 Ellissiae (scr. Clissae?) in S. Maria III. m. p. a Salonis RED. Salonis RELIQVI.

51.

Clissi ad S. Mariam.

Pompae phije Bae L. Epidius Valens posuit sib. uxori bene merenti et liber libertabusq. hu. in f. p. VIII. in ag. p. VIII.

Cod. Cicog. 1340 n. 59. Mommsen l. c. n. 2696. Trai apud doctorem Drugatzo SPON. Deinde ibi in hortis Garagin. — Inter Salonitana ZACC. Contulit.

52.

Clissi ad S. Mariam in baste altaris.

Publio balsamio Sabiniano C. Trib. lati. CLS. Filio A/R. Sabiniani ue. proc. Duc. prou. Dalmt Trib. protec. (hic mutilum epigrāma) N. Vigor concordius victorinianus patrono prestantissimo.

Cod. Cicog. 1340 n. 60. Mommsen l. c. n. 1985 inter Salonitana.

53.

Salonis ad S. Mariam.

Arca Viforini. et Sextilite fratribus germanis.

Cod. Cicog. n. 1340 n. 61. Mommsen l. c. Addit. n. 6405 prope Salonas ad S. Mariam.

54.

Salonis ad S. Mariam.

Libero Patri S.

Cod. Cicog 1340 n. 62. Mommsen l. c. n. 1951 inter Salonitana.

55.

Aspalati ad S. Domnium.

Vaerius Valeminus .et Flauia litemina Julio Cijrano ex Vaeciae flauiae Saloniae filis infelicissimis qui. vix. III. Julius annos XXVII. mes II. et Saloni annos XVI. meses VIII. parentes infelicissimi.

filis ceris posuerunt.

Cod. Cicog. 1340 n. 63. Cod. Marc. l. c. Salonis. Deest apud Lucium p. 24 c—e.¹ Mommsen l. c. n. 2584. Salonis vel Spalati.

56.

Aspalati ad S. Domnium.

Romult. filio def. an. V. mes II. fel. Salonius libertus et C. epitaris N. V. TRS. dulcissimo.

Cod. Cicog. 1340 n. 64. Mommsen l. c. n. 2507 et Additam p. 1032. sarcophagus Spalati prope ecclesiam cathedralem.

57.

Aspalati ad S. Domnium.

Julia valentina patrona. et matri pientissime benemerenti annor, . sexaginta

Julia Caesia liberta F. alumna matri. et patronae pientissime bene.

Cod. Cicog. 1340 n. 65. Mommsen l. c. n. 2404 et Additam p. 1031. Spalati.

58.

Aspalati ad S. Domnium.

D. M.

Juliae. G. F. severime Jul. Vindemia MTRNA. E.

Cod. Cicog. 1340 n. 66. Mommsen l. c. n. 2402 et Additam. p. 1031 inter Salonitana

59.

In agro Aspal. ad S. Martinum.

Arca honorato Calestrio.

Cod. Cicog. 1340 n. 67. Mommsen l. c. n. 2354 et Additam. p. 1031, inter Salonitana.

¹ Ita habet:

VARIVS · VALENTINVS ET FLAVIA LIC
ENTINA IVLIO CTRANO ET VARIAE
FLAVIAE SALONAE QVI VIX · IVLIVS
ANNOS XXVII MENSES II SALONA
ANNOS XVI MENSES VIII PARENES
INFELICISSIME FILIS CARIS POSVERVN

60.

In agro Aspal. ad S. Martinum.

D. M.

Barbaro N. def. AN. I. me. III. barbara mater.

Cod. Cicog. 1340 n. 68.

61.

In agro Aspal. ad S. Martinum.

L. Iunio Epicifilo Iunia κομηε delicato suo posuit an. V.

Cod. Cicog. 1340 n. 69. Mommsen l. c. n. 2407 et Additam. p. 1031, inter Salonitana.

62.

In agro Aspal. ad S. Martinum.

L. Petronius Secundus primitiva uxor B. M.

Cod. Cicog. 1340 n. 70. Mommsen l. c. n. 2465 et Additam. p. 1031 inter Salonitana.

63.

Spalati in quodam saxo. Caelia cl. hibera testam^{to} diceri iussit sibi. et Belliae L.*Cod. Cicog. 1340 n. 71. Mommsen l. c. n. 177 g inter alienas, tanquam Polensis.*

64.

Spalati ad S. Joannem de fonte.

Thomas Vrbiunus pro voto dedit.

Cod. Cicog. 1340 n. 72. Mommsen l. c. n. 177 m inter alienas tanquam Polensis.

65.

Spalati ad S. Martinum.

D. M.

A. Atius Caius Archiater sibi. et Juliae primae coniugi Incomparabili V. S. F.

Cod. Cicog. 1340 n. 73. Mommsen n. 177 a inter alienas tanquam Polensis.

66.

Spalati ad S. Martinum.

Zoirae Agripinae nigidus capito maritus parci temporis

Cod. Cicog. 1340 n. 74. Mommsen l. c. n. 177 k inter alienas tanquam Polensis.

67.

Spalati ad S. Vitum.

Aur. Soter. at. Aur. Stefanus. Aur. Sotariae matri pientiss.^e religioni
vivificae meruenti.

Cod. Cicog. 1340 n. 75. Mommsen n. 177 b inter alienas tanquam Polensis.

68.

Spalati ad Iacum.

G. basilides eq. R. et Aur. Vibia Vibianae matrona parentis Fil
rariss. v. v. f. f.

*Cod. Cicog. 1340 n. 76. Mommsen l. c. n. 177 f inter alienas tanquam
Polensis.*

69.

Spalati in quodam tumulo.

D. M.

Aur. rufinae alumnae pientiss.^e et comparabili qua vixit Ann. XXVII.

M. X. D. II. fide cognita memor obsequij eius Aurelia hote in pietatis
plena posuit.

*Cod. Cicog. 1340 n. 77. Mommsen l. c. n. 177 e inter alienas tanquam
Polensis.*

70.

Spalati iuxta Armam.

D. M.

Aurelio Timarco Aspasia liberta V. F.

*Cod. Cicog. 1340 n. 78. Mommsen l. c. n. 177 d inter alienas tanquam
Polensis.*

71.

Spalati in quodam monasterio.

Mamilia paula de pauimonio suo sibi et Aelio paulino compari
suo donum aeternum. p.

*Cod. Cicog. 1340 n. 79. Mommsen l. c. n. 177 i inter alienas tanquam
Polensis.*

72.

Spalati ad S. Stefanum.

Avida maximinia G. domum aeternam viva sibi posuit. si quis aliud
corpus super posuerit det fisco ★ CCC milia.

*Cod. Cicog. 1340 n. 80. Mommsen l. c. n. 177 c inter alienas tanquam
Polensis.*

73.

Spalati in platea S. Domni.

Aur Glijcon. et valentia Virgini Vivi sibi posuerunt.

Cod. Cicog. 1340 n. 81. Mommsen l. c. n. 2217 et Additam. p. 1031. Spalati.

74.

Spalati Domi Leporeorum.

Dibus Manibus

Zulline Januarię defunct. annor. XL. Galbucius publius sexvir

Augusta coniugi rarissime. et sibi posuit. locus datus a FL Sozonte.

Cod. Cicog. 1340 n. 82. Mommsen l. c. n. 2100 et Additam. p. 1030. Spalati.

75.

Spalati Domi Leporeorum.

Vettiae Marcelle coniugi rarissime p. Aelius philippus maritus eius
posuit B. M.

*Cod. Cicog. 1340 n. 83. Mommsen n. 2594 et Additam. p. 1032 inter
Salonitana.*

76.

Spalati in Chriptis.

Alexander pius faustus.

*Cod. Cicog. 1340 n. 84. Mommsen l. c. 2168 inter Salonitana cum nota:
vide ne sit falsa.*

77.

Spalati ad S. Claram.

C TESS'Fpio MasCRliomus elia marito incomparabili posuit.

*Cod. Cicog. 1340 n. 85. Cod. Marc. l. c. Salonis. Mommsen l. c. n. 2557
Spalati apud Dominicum Papalem. Marul.*

78.

Spalati ad S. Andream juxta S. Claram.

Q TAAACRO fl. Marina uxor viva fecit.

*Cod. Cicog. 1340 n. 86. Mommsen l. c. n. 2546. Spalati in pavimento
ecclesiae monialium S. Clarę. Zacc Bogli.*

79.

Spalati Domi Marci Georgij.

D. M.

Ausebio def. ANN. XXX Sura conservo pijssimo.

*Cod. Cicog. 1340 n. 87. Mommsen l. c. n. 2315 et Additam. p. 1031
inter Salonitana.*

80.

Spalati Domi Bijzanij.

D. M.

Arrius Messianus Secundine B. M.

Cod. Cicog. 1340 n. 88. Mommsen l. c. n. 2188 et Additam. p. 1031, Spalati.

81.

Aspalati.

L. SEinus Creticus sibi. et suis.

Cod. Cicog. 1340 n. 89. Mommsen l. c. n. 2536 inter Salonitana.

82.

Aspalati.

D. M.

Jul. Epic. fieto. D. F. filia patri pientis. B. M. P.

Cod. Cicog. 1340 n. 90. Mommsen l. c. n. 2365 inter Salonitana.

83.

Spalati ad S. Rainerium.

L. Aemilio Vrsino patri eius posuit. T. Emilius protogenes.

Cod. Cicog. 1340 n. 92. Mommsen l. c. n. 2159. Spalati CYR. intra saepta monasterii S. Rainerii ZACC.

84.

Spalati ad S. Rainerium.

Aufidio felicissimo aufidius pelicio fratri et sibi.

Cod. Cicog. 1340 n. 93. Mommsen l. c. n. 2200. Spalati.

85.

Spalati ad S. Rainerium.

Antonio Agrippe qui vix. ann. XXXVIII. Arria prima parito incomparabili posuit at sibi.

Cod. Cicog. 1340 n. 94. Mommsen l. c. n. 2175 et Additam. p. 1031, Spalati.

86.

Spalati ad S. Spiritum.

Iulię Valetię edui. qu elius euulpistus que vixit mecum conconditer annis XVIII.

Cod. Cicog. 1340 n. 95. Mommsen l. c. n. 2406 litteris pessimis, Spalati in atrio pone ecclesiam S. Spiritus. Contulit.

87.

Spalati ad S. Franciscum.

Casconię Marcelline Cl. f. matri pientissime que vixit N. N. LVII.

Casconia Marcellini. cl. f. filia ei heres si quis hoc sepulcrum
tentaverit aperire dederit fisco. L. milie.

*Cod. Cicog. 1340 n. 96. Mommsen l. c. n. 1986 et Additam. p. 1030,
inter Salonitana.*

88.

Spalati ad S. Franciscum.

Depositio Valeriani infantis die X. Kalendas Augusti.

*Cod. Cicog. 1340 n. 97. Mommsen l. c. n. 173 b inter alienas, se. Ra-
vennae.*

89.

Spalati ad S. Petrum extra Urbem.

Vibire trofine N. patronius hilarus matri pientissime.

*Cod. Cicog. 1340 n. 98. Mommsen l. c. 177 n inter alienas tranquatu
Polensis.*

90.

Spalati ad S. Stefanum.

Caluio filemino coniugi karissimo cum quo vixit annis triginta sine
macula heprilleę protogilla marito incomparabili.

*Cod. Cicog. 1340 n. 99. Mommsen l. c. n. 177 h inter alienas tranquatu
Polensis.*

91.

Aspalati.

L. Alio pederati Amarantus L. Alij fi. Clementissimus B. M. H.
M. H. N. S.

Cod. Cicog. 1340 n. 100. Mommsen l. c. n. 2142 inter Salonitana.

92.

Salonis.

D. M.

L. baetio Vindematori Bębia secura patri B. M.

*Cod. Cicog. 1340 n. 101. Mommsen l. c. n. 2243 et Additam. p. 1031,
Salonis.*

93.

Salonis in insula Vragņize.

D. M.

Fanię Maximę Innocentissime puellę que vixit ann. II. M. VIII.

Aelius Martinus. B. F. Cos. leg. I. Ital. dulcissimeę.

Cod. Cicog. 1340 n. 102. Mommsen l. c. 2023. Vragņizae.

94.

Salonis in insula Vragnize.

D. M.

Donato Vrsinę Con. benemerenti.

Cod. Cicog. 1340 n. 103. Mommsen l. c. n. 2310. Vragnizae.

95.

Spalati in insula Vragnię.L. prełol. f. Clementi Iuliano pontif. quinquennas designato
flamine patron. Colonię primi Ilarij leg. V.Macedonie p̄fec. castror, . leg. eiusdem Veterani. qui militaver.
sub. R. Memtino Regulo legato Angręli. et missi sunt. q. entetio
Lusio Saturnino. M. Seio Verano Cos. gerentib, . Ti. Cla
udio celso Titi Aug. Canmbio. M. Tauritu. Marcello. L. D. P.*Cod. Cicog. 1340 n. 104. Mommsen l. c. n. 2028 et Additam, p. 1030,
inter Salonitana.*

96.

Spalati in muro cimiterij S. Francisci. Romania Italia sibi et Romano Secundioni. et Romano Surioni
filio Romanię Solonię. et Clissio. Lib. lupe. lib. Sabine. Sa
biniano. Secunde.*Cod. Cicog. 1340 n. 105. Mommsen l. c. n. 2506 et Additam, p. 1032,
inter Salonitana.*

97.

Tragurij.L. Stallius Secundus VI. vir aug. et stallia Chariroę uxor cum li
beris eadem matri magne ex voto suscepto fecerunt S. P.*Cod. Cicog. 1340 n. 106. Mommsen l. c. n. 2676 et Additam, p. 1034.
Traguræ in agro.*

98.

Tragurij.

D. M.

C. Valerio Protati Valeria Maretia patrono. B. M.

Cod. Cicog. 1340 n. 107. Mommsen l. c. n. 2576 in castello Staffileo.

Dubrovački dijalekat, kako se sada govori.

NAPISAO DOP. ČLAN P. BUDMANI.

Čitano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 14. veljače 1883.

1. Da se napravi lingvistička karta dubrovačkoga predjela, dubrovački bi dijalekat sačinavao dva otoka, odasvud okoljena od ercegovačkoga. Veći bi otok bio Dubrovnik s predgrađima (Pilama i Pločama) i s Gružem, a manji Cavtat. U Župi koja dijeli Dubrovnik od Cavtata govori se ercegovački, naravno ne bez dubrovačkog upliva.

2. Na obližnjim otocima, to jest na Koločepu, na Lopudu, na Šipanu, na Mletu, i po sjevernim selima što pri samom moru leže, od Orašca pa do Stona, dijalekat je nešto srednje između dubrovačkoga i ercegovačkoga, upravo kao karikatura dubrovačkoga: kad Šipanić govori, rekao bi da se ruga Dubrovčaninu. A pri tome čuje se gdjekad po koji čakavski akcenat, kao v o d ě.

3. Čist se dubrovački govor uzdržava do dana današnjega samo u Cavtatu, po ostalom predjelu mijenja se od dana do dana, te se sve to više približuje ercegovačkom, a i kvari se s nepomne. Najveće je nagrđen u sjevero-istočnoj strani od grada (po Prijekom i Pelinama), gdje se čuje bo je, čekaj itd. mješte bo je, čekaj. Ima pak nekih pojedinih osoba, koje takovo kvarene gone do kraja, te ispuštaju konsonante po srijedi i na kraju riječi. Čuo sam od jednoga i to učena i vrijedna Dubrovčanina ovu izreku: „Ja ću ti zaimat“ izgovoriti na ovaj način: „Jā uš ti zāma“! Naravno je, da ovakovi izgovor nije nego iznimka, ipak ćemo zabilježiti i neka takova kvarena, koja su se po nešto raširila.¹

---

¹ Može biti, da nije zaludno spomenuti, da pomna u izgovaranju ni po što nije u razmjeru s učenosti onoga koji govori. Često ljudi, koji su škole izučili a žalibože i sami narodni književnici, gore izgovaraju nego kakva ženska, koja nije nigda narodne knjige u ruke uzela. Da je i prije tako bilo, poznaje se po pogreškama što se u pisaca nalaze, za koje prosti puk sad ne znade a još je mañe onda znao.

Fonologija.

Samoglasnici.

4. Po otocima *a* i *u* Dubrovniku i u Cavtatu (no samo od mañine) dugi se samoglasnik *a* izgovara srednjim glasom između *a* i *o*; to je i Vuk bio opazio (Srpske narodne poslovice 1849 str. XXXVI), no on tvrdi da tako govore *pravi* Dubrovčani, a tamo se većina Dubrovčana toga govora čuva, dapače mu se smije.

5. Kad je *ô* postalo slijevañem od *áo*, ima neki osobiti glas, malo otvoreniji nego u drugom slućaju; tako n. p. *o* kod *dô* (part. od *dati*), *prôdô* (part. od *prodati*), *pô* (p. od *pasti*) izgovara se kao u talijanskoj rijeći *oro* zlatu, u njemačkoj *sondern*, u engleskoj *born*; a kod *dô* (osnova *dol*), *prôdô(-ol)*, *pô(pol)* kao u tal. *ora* ura, u njem. *Sohn*, u engl. *borne*.

6. *I* u imenom nastavku *îr* (иp) pretvorilo se je u *i*je: *pástijer*, *Trogijer*. *I* u *kùpjena* (*rubus*) postalo je *je*. *Tjeca* *mj. tica* (v. Vukov rječnik) nije nipošto poznato u Dubrovniku.

7. Samoglasni je *r* svagda kratak: *křv*, *cřkva*, *vřsta*. — U *rvati* se, *rvañe* izgovara se *er*: *ěrvati* se, *ěrvañe*.

8. Staroslovenski se *ɾ* izgovara kao *i* kod ostalih jekavaca: *lijep*, *mjesto*, *sijati*, *vrěća*. Iznimke: Izgovara se: 1. *i* u slovcu *prě*, kad je na početku od rijeći i to kod predloga *pred*, preko i kod prefiksa *pre*: *prid*, *priko*, *pridati* (= *prědati* i *pridati*) ali opet *prědati*, kaže se samo *prětio* a ne *prutio*, prema i *prima*; 2. *e* u pluralu imena *tijelo*: *telesa*, *telesima* i u neki, *nekakav*, *nekoliko* itd. Cavtaćani još govore neki, *nekakav* itd.

9. *Slijevañe*. Svagda se slijeva *ao* u otvoreno *o* (ô): *pôsô*, *òrô*, *žô*, *ždrô*, *čúvô*, *dô*, *kô* (kao), *zôva* itd.

10. Slijeva se *eo* u *o* samo kod *vlastòskî*, *vlastóstvo*, *üzô* (*uzeo*), ali se opet govori *veseo*, *debeo*.

11. Kod brojnikâ slijeva se *ae* u *ê*: *jedànês*, *dvánês* itd.

12. *I* kod *gòspâr* i *gòspa* i *stâti* može se smatrati, da je postalo slijevañe pošto je ispao srednji suglasnik.

13. *Akcentat*. Ovaj je u opće isti kao i u ostalih štokavaca; najveća je razlika, što u predzadñoj slovcu, ako je zadña kratka, akcentat slabi kratki (·) kod dvoslovcanih rijeći (ako samoglasnik nije *r*, v. 7) postaje dugim (˘): *vóda*, *má gla* (gen. *vòdê*, *mà glê*),

sélo, Cávtať (Cávtaťta), lónac, réci; kod višeslovčanih¹ pretvara se u jaki (˘): vručína, ľepõta (gen. vručínê, ľepõtê), golõkud (g. golõkuda), u Štõnu (jer se izgovara kao troslovčana riječ), navõdi. Drugih čemo osobitosti kasnije navesti.

Mi čemo u ovoj raspravici biležiti riječi općim akcentom; n. pr. ingvast, mõrač, pečõhan, a treba pamtiti, da te riječi Dubrovčani izgovaraju inguas, mõrač, pečõhan.

Suglasnici.

14. *L* postaje *o* na svršetku od slovke kao kod ostalih štokavaca, taj zakon vlada strogo i kod tuđih riječi: tako zadarski dnevnik *Il Nazionale* u Dubrovniku se zove *Nacjõnõ*. Iznimke: *topal*, *svijetal*, *obal*; i talijanska riječ *falso* (kod *Vetranica faoso*).

15. *Ol* se slijeva svagda u *ó*: *võ*, *do*, *po*, *dõca*, *tõbõca* (gen. od *dolac*, *tobolac*), *dõni*; i u tuđim riječima: *sõdât* (*soldato*), *manigõdo* (*manigoldo*).

16. Neki, ali samo mañi broj, koji nepomiivo izgovaraju, ne razlikuju *l* od *j*, i govore n. pr. *boje*, *uje* mj. *boļe*, *uļe*. A svaki Dubrovčanin izgovara *pļesnav* i *pļesna* mj. *pļesnav* i *pļesna* (*pljesan*).

Iza *r* slovo *j* obično ispada, te se govori ne samo *vreća*, *breme*, *repa*, kao i kod ostalih jekavaca, nego i posve dosljedno *grěšnik* i *krěpõs* a ne *grješnik* ni *krjepost*. *J* se uzdržalo u *gorjeti*, *brjegovi* itd.

Slova *d* i *t* pred *je* (starosl. ꙗ) ne slijevaju su u *đ* i *ć*: *djed*, *djeteta*, *tjeme*, *vidjeti*, *nedjelja*, *letjeti* itd. Ovaj se izgovor čuva još došljedno samo u *Cavtatu*; u *Dubrovniku* (osim malo obitelji koje još nijesu izgubile starinsko izgovarañe) sad se miješa jedno i drugo: *djed* i *đed*, *djeteta*, *djevojka* i *đevojka*, *tjeme*, *tješiti*, *viđeti*, *neđela*, *lećeti* itd.

19. *P* pred *s* i *š* u ñekim riječima može postati *r*, te se govori *kapsa* i *kavsá*, *kopsa* i *kovsa*, *ľepši* i *ľevši*; tako je i *kovčica* mj. *kopčica*.

20. *V* u *brijeme*, *bremena* itd. i u *bábiti* (*vabiti*) postalo je *b*.

¹ I kod višeslovčanih u *Stõnu* i po otocima produžuje se samoglas kao u prvom slućaju: *vručína*, *golõkud*, u *Štõnu*.

Ovo isto slovo iza *s* nigda se nepretvara u *f*: svoj, svat; dapače izgovoriti *sf* toliko je nemilo Dubrovčanima, da i kad talijanski govore, riječi *sfida*, *sfidare*, izgovaraju *svida*, *svidare*.

22. Kod riječi, gdje ostali narod voli *rn* nego *mn* (n. pr. *tavnica*) Dubrovčani drže *mn*, dapače i prvobitno *vn* pretvaraju u *mn*: *tamnica* (*a* i *tamlica*), *omnovi*, *ramno*, *òdâmnâ*; ima ko govori i *mnad* *mj. mlad*.

23. *M* na svrhu riječi (no samo kod onih koji nepomniivo govore) postaje *n*, dapače ga može i nestati tim što samoglasnik pred nim steče nosni glas (*rinezam*) kao u francuskom i u poljačkom jeziku; tako se čuje *glèdâm*, *glèdân*, *glèdâ* (*a* kroz nos), *òsâ m*, *òsan*, *òsa*, *vîdîm*, *vîdîn*, *vîdî*, *rúkôm*, *rúkôn*, *rúkô*. Čuje se, ali dosta rijetko, *sedân ûrâ*, *osân ûrâ*.

24. *F* se uzdržava u *ufati*¹ i u tuđim riječima *fùñestra*, *Filip*, *fêla* itd.; a pretvorilo se je u *p* samo kod nekih latinskih riječi: *pösât*, *podùmjenat*, *prîgati*. *Hv* od većine se izgovara dandanašni kao *f*: *fala*, *pufica*, *fjelica*; no ima još nekoliko kuća koje se drže pravilnoga izgovora: *hvala*, *puhvica*, *hvjelica*. *Uhvati*ti, *hvatati* nema nego *uhiti*ti, *hitati*.

25. *H* se izgovara *svud* gdje mu je mjesto: *hoću*, *hlad*, *hmućati*, *hmîleti*, *muha*, *orah*, *větah*, *hrbat*, *hrkati*, *hrskati*, *dobrijuh*, *onijeh* itd.; a opet *ervati* se, *rdâ*, *lako*, *mêko* i *mêko*, *ludî*, *žénâ*, *stvári*, a ne *hrvati* se, *hrđa*, *lahko*, *ludih* itd., kako još mnogi protiva etimologiji i pravilnom izgovoru ovih riječi pišu.

Ali se izgovara *h* također i u ovim riječima, gdje mu možebiti nije mjesto: *zijèhati*, *biðčuh*, *pepèluha*; i na početku turskih riječi kojima je prvo slovo *a*: *hat*, *hambar*, *haždaja*, *Harapin*.

26. Slova *s* i *z* ostaju često nepromiješana pred *l* i *n*: *slepóca*, *poslední*, *s ním* i *š ním*, *s nom* i *š nom*, *izlûbiti*, *uzlûtiti* se (*šliva* ne, nego *sliva*); ali se opet govori: *šlêm*, *mîšlên*, *današni*, *žle*.

27. *C* (*ds*, *ts*) pred *k* i *t* postaje *s*: *lusk*i, *gosposki*, *osta*.

28. Ima kao u crnogorskome dijalektu osobiti sični glas *dz*; u Dubrovniku se čuje najveće kod tuđih riječi: *spêndza*, *midzêrija*, *Jódzo*, a kod same dvije narodne *dzora* i *jedzero*

¹ *Uhvati* je sama pogreška izmišljena od kniževnikâ.

(običnije jèdzêr). Tako i ñeko poznato dubrovačko prezime treba izgovarati Dzüdzeri ili Dzüdzori a ne Cuceri ni Cucori.

C i đ izgovaraju se kao kod ostalih štokavaca; ova dva slova razlikuju svagda dobro od sličnih č i ğ samo Cavtaćani; u Dubrovniku se mnogo miješaju; razliku još poznaju nabođe ženske, a najgore učeñaci.

29. Č se često izgovara kao j pred suglasnicima: cāvtaĵka, šumeĵka, pokuĵstvo, noĵca, vōĵka, a kadšto i na svršetku od riječi: pōj i pōč, nōj i nōč, hōj? (t. j. hoć mj. hoćeš li?)

30. Č se mijeña u š ne samo pred t kao kod ostaloga naroda (što, junaštvo), nego i pred p: špag, i pred k: maška, brškati, škaklati, grški, dubrovaški, (prst) pälaškî.

31. Ž se nepretvara u r kod možeš itd. Ni ženem ni renem nije poznato, nego se govori samo gonim.

32. Odbacivãe i izbacivãe. Kod svršetaka st, št, zd, žd, otpada bez iznimke zadnje slovo: prs, rados, pûs, jes; plâš; grôz; dâž.¹

33. Na početku od riječi otpada suglasnik pred drugim ne samo kod riječi zōvina, čèla, tica, šenica, ko, dje, èi, nego i kod lijèto (dlijeto), vrsta (gvrsta), sovati (i psovati).

34. U srijedi ispada suglasnik v u srbjeti, sekrva, gōžđe (i gvōžđe), žrñ, žrña (žrvañ, žrvña); d u svrlo, hōmo, hōte (hod'mo, hod'te), gospar; đ ili j u gōspa; j ustâti; t u sklo; s i š pred c i č: práca (ali nōsca), práčić, ùbručić, ròčić, krūčica.

Amo upravo spadaju pretvaraña od č (tš) i c (ts) u š i s (27, 30).

35. Umetnuće. Umeće se d u zdreti, zdrio, rijetko u izdrezati; l kod tuđe riječi sãplûn; k u škļan (član) mj. čkļan.

36. Premiještãe (metateza). Ovo biva kod nãvci (gen. nãcãvã i nãcvi), cãvtjeti, eklo (običnije sklo), ñòriti (roniti), brãvac (vrabac) a ne ni vrebac ni rebac, koje riječi jedva Dubrovčani i razumiju, zliježda (zlijezda), ručĩnčić, runčĩčić, runčĩnčić (ručĩnčić), tarjèlić (tal. tagliere), lèšvî (i lèvšî mj. lèpšî); amo ide i lèļen (jelen). Može se smatrati

¹ U ovakijem ćemo riječima ostaviti u ovoj raspravi t i d na njihovom mjestu.

kao metateza što se mj. u gdjekad čuje jn: m à j n k â, l à j n s k î mj. m a ñ k a, l a ñ s k i.

Treba opaziti, da se nigda ne govori s a v nego v à s, no u ostalim oblicima s v a, s v e, s v e g a itd.

B l a g o.

37. Nije nam namjera upustiti se u leksikalnu radnju; biće dosta da tražimo, dokle vladaju tuđi elementi u ovom dijalektu.

38. Možemo odmah izreći, da je turski i nemački jezik mañe upliva imao nego kod ostaloga naroda; a najveće talijanski. Ovo je već poznato; te ima ko je usporedio upliv talijanskoga jezika kod Dubrovčana uplivu arapskoga kod muslimanskih naroda. Ali to nije posve tako: najprije treba imati obzira na to što je do nazad malo vremena naukovni jezik u svim školama a službeni kod sviju ureda bio talijanski, a talijanske su bile i knige i novine što su se u opće čitale; te da s toga za ñeke predmete, kao za znanosti, za politiku, učeñaku (t. j. onome koji se mogao čitañem baviti) biva lakše razgovarati se i raspravljati talijanski; no da se opet dva Dubrovčanina neće nigda o svagdañim predmetima drukćije razgovarati nego naški. I premda je preveliko mnoštvo talijanskih riječi prodrlo i u svagdañi govor, neće nijednom Dubrovčaninu na um pasti, da upotrebi talijansku riječ za ñeke odnošaje srodnosti ili za brojeve, kao što obično biva kod Persijanaca i kod Osmanlija, od kojih prvi primaju za svaku potrebu bezobzirce riječ arapsku, a drugi arapsku ili persijansku.

Premda se kaže u Dubrovniku t a v ò l ñ n, t e m p è r ñ n, f ù n e s t r a, t à b â r (tal. tavolino, temperino, finestra, tabarro) itd., neće nijedan Dubrovčanin uzeti riječ talijansku za ñeke predmete, koji su ovim obližñi, n. pr. za trpezu, nož, staklo, košulu itd. Dapače će reći ù b r u č i ć, r u č ñ n č i ć, l i j e č ñ i k, k à m e ñ i c a, kad drugi Primorci kažu f a c u l e t, t a v a l u l, m e d i k, o š t r i g a.

A i opet ne treba zaboraviti, da, premda su Dubrovčani preko mjere nagrdili talijanskom mješavinom svoje narječje, s druge su ga strane boje od turske naplavice obranili i ne baš malo narodnih riječi sačuvali. Tako se u Dubrovniku čuje j e t r a, p l u ć a, u b r u s, b j e č v a, š p a g, k o l i j e v k a, o ž i c a, j u h a, p a p a r, o c a t,¹

¹ Ovakove riječi, koje su od davnina primjene, ne shvatamo kao tuđe.

greda, ulica, tamnica, most, krčma, susjed, üglên itd., čim većina naroda govori ġigerica, peškir, čarapa, ġep, bešika, kašika, čorba, biber, sirće, direk, sokak, aps, ćuprija, mehana, komšija, ćumur; također i tli i cijen i tisuća mj. (grčkoga) patos i jeftin i hilada, i trak mj. nemačkoga pantlika itd.

39. Osim talijanskih elemenata ima ih nekoliko latinskih, koje nije svagda lako od onih razlučiti. Te latinske riječi, kako se samo razumije, nijesu uzete ni iz klasične, ni iz pučke, no iz srednje latinštine, i baš u ono doba kad se počeo latinski jezik gubiti, a sinovi mu se promažali. Vrlo bi bilo zanimivo i korisno doznati, kojemu od ovih sinova, talijanskom ili rumuńskom, ove riječi pripadaju. Navešćemo dokaze koji bi mogli vrijediti za drugo mińenje, no se ne usuđujemo odlučiti takovo pretežno pitańe.

40. *Latinske riječi.* Bez sumńe, po obliku, nijesu talijanske riječi nego latinske kòptò, gen. koptála (lat. capitale, tal. capezzale), sġdlo ili sġglo (situlus, tal. secchio), liksija (lixivia, t. liscivia), kăpsa (capsa, t. cassa) — mrtvački sanduk, dòktúr (t. dottore), kèlòmna (columna, t. colonna), dùmna (domina), dùm (popovski naslov od dominus, t. don), spëndza (expensum, t. spesa), mòństro, mòjństro, mòjstro (monstrum, t. mostro), plàna (*¹planula, t. pialla), plànita (planeta, t. pianeta), ârla (areola, t. ajuola), òrmâr (armarium, t. armadio), ingvast (*encaustum, t. inchiostro), klâvstro (claustrum, t. chiostro), dùplġ (duplus, t. doppio), sòklġn (sacculus), t. sacco, sacchetto), ârkuo (lat. arculus) — zemļani sud. māšaļ, — šļa (masculus, t. maschio) — muški (kod ptica), nġpút (nepos, t. nipote), frâtar (t. frate), jâstòg (astacus ili ἄστακος, t. astice), mòrač (amaracum ili ἀμαράκων Miklošić, ili armoracia), odalġbati (delibare); a po smislu pâlġ, g. pâlâ (palea — pleva, t. paglia — slama) — mekińe.

41. Latinske su također i one riječi, u kojih *e i g* pred *e i i* još čuvaju prvobitni svoj grleni glas: plakijer (u Držićevim komedijama — od lat. placere, danas pjâdžġer od tal. piacere), lukijerna (lucerna), kġmak (cimic-is), sġmplik (sim-

¹ Zvjezdicom (*) biļežimo riječi, kojih se u spomenicima latinskog jezika ne nalazi, ali da su upravo bile barem u pučkoj ili u niđoj latinštini, svjedočġe nam romanski jezici.

plie--is), rânketiv (rancidus), kläk (cale—is), kápula (*caepulla, t. cipolla) — crveni luk, bùm bâk (bombax ili bambacium ili βαμβαξίον, t. bambagia), mîrgiún ili mîrgâún (margin—is), òligaún (loliginis), prîgati (frigere). Može li se isto reći o glagolima lègati (legere), pèngati (pingere), ne znam, ovi su mogli postati i iz talijanskoga prezenta leggo, pingo.

42. Latinska slovka *ti* a i *te*¹ pred samoglasnikom postaje *č*, čim se u talijanskom pretvorila u *zz*: pòlača (palatium, t. palazzo), pèča (petium, t. pezzo) — komad, märač (martius, t. marzo), nèpûča (*nepotia) — nečaka, pùč (puteus, tal. pozzo) — studenac, ploča (platea, t. piazza); slično je i spîčâr (*speciarius, t. speciale). Ako usporedimo ove riječi s rumuńskim nřčune (natio, t. nazione), minčune (*mentitio t. menzogna), třčune (titio, t. tizzone), mogle bi vrijeti kao rumuńske, kojima bi se moglo pribrojiti i fäca (facies, rum. factř, tal. faccia) — obraz, läc (laqueus, r. lac, t. laccio) — zamka i kopsa (coxa, r. koapsř, t. coscia), tēmpla (tempora, r. tample, t. tempia) — slijepo oko, bota (r. boltr, t. volta) — svod, lötär (latro, r. lotru, t. ladro) — lijen.

43. Po svoj su prilici latinske i one riječi kod kojih se *f* ili *ph* pretvorilo u *p*: podũmjenat (fundamentum), pösât (fossatum), pikat (ficatum, t. fegato, Diez I. str. 38), prîgati (frigere), sũmpor (sulphur), cipo, — ola (cephalus); a i mnoge od onih koje su bezglasno *a* pretvorile u *o*, kao Kõnâvli i kõnõ, gen. kouála (canale), kòlênda (calendae), kòmîn (caminus ili ζώνυος), òtâr (altare); i neke od onih što čuvaju latinsko *u* koje su Talijanci pretvorili u *o*: stüpa (stuppa, tal. stoppa) — kućine, kũpica (cupa, t. coppa) — čašica, bũrsa (t. borsa), gũmina (t. gomena), gulozan (t. goloso).

Mogle bi biti latinske riječi i stâr (starium, t. stajo i staro), mîrnâr (marinarius, t. marinajo i marinaro), kalâmâr (calamarium, t. calamajo i calamaro), stüra (storea, t. stuoja i stuora), üñuo, —ula (*unulus odakle ullus) — jednostruk, lõjstro (auster; ali sa člankom, ili t. l'ostro). Jeli šklèt (— prost) postalo od tal. schietto umetnućem onoga *l*, ili je postalo jedno i drugo iz *selectus ili *selettus koje je opet dolazilo od nemačkoga schlecht?

¹ V. Diez Grammatik der romanischen Sprachen I. str. 167, 171.

45. *Talijanske riječi.* Kod njih treba odijeliti one koje su davno bile primljene od onih koje su u novije doba i koje se još dandanašnji primaju. Prve, među kojima bi moglo još biti nekoliko latinskih, odnose se na svagdašne ili barem na običnije potrebe življenja, a druge na rjeđe ili na novije ideje i stvari. Ove se uopće malo i razlikuju u obliku od talijanskoga originala, dočim se kašto ovaj u prvim ne da ni poznati. Tako talijanski samoglasnici u novijem riječima ostaju često nepromiješeni, a u starijim

a (bez naglaske) postaje *o*: kòrizma (quarésima);

e često postaje *je, ije, i*: fuèstra (finestra), toviijerna (taverna), pàîz (paese);

i rijetko se pretvara u *e*: setêmâna (settimana);

o često u *u*: bûl (bollo). To biva osobito (i dan današnji) kod svršetaka *ûr* (t. ore) i *ûn* (one): kòlûr (colore), spijûn (spione). Nastavak talijanski — *ione* u novijim riječima ostaje svagda — *ijôn*; opiniijôn, konversacijôn, rivolucijôn.

Od suglasnikâ nebno *c* i *g* izgovaraju se *č* i *g*; *čerto* (certo), *gârdîn* (giardino), a u starijim riječima mješte *g* ima i *ž*: lûža (loggia);

chi pred samoglasnikom postaje *č*: oćáli (occhiali), a u novijim riječima *kj*; *kjâro* (chiaro) — jasno;

s obično uzdržava svoj glas, t. j. *s* a među samoglasnicima *z*: pàs (passo) — korak, vâz (vaso) — sud; u starijim riječima prvo se može pretvoriti u *š*, osobito pred *k* i *t*: šêga (sega) — testere, škâtula (scatola) — kutija, štâmpa (stampa), a drugo u *ž*, osobito pred *b*: mûžika (musika), žbîr (sbirro) — financijska straža, gdjekad i u *dz*: mîdzêrija;

z prema talijanskom izgovoru ostaje *c* ili *dz*: cèkin (zecchino), mèdzân (mezzà, mezzano) — soba pod podom;

l (14, 15, 5) na svršetku od slovke postaje *o*: àprio (aprile), sôpa (salpa) — neka riba, pôma (palma), gen. pl. sâlâpâ, pâlâmâ; faoso (kod Vetranića a tad falso), sódât, manigôdo;

m pred *b* i *p* postaje *n*: tēnap (tempo u muzici).

ž kod žid i žudio, g. žudjela jeli postalo od lat. *j* u *judaeus* ili od tal. nebno *g* u *giudeo*? Može biti, da nije ni od jednoga ni od drugoga, nego od španolskoga *j* u *judío*: treba spomenuti da dubrovački Izraelićani izgovaraju španolsko *j* kao *ž*.

46. I starijim riječima oni što poznaju talijanski jezik daju često noviji oblik, da ih poprave po talijanskom originalu: tako n. p. prosti puk govori *litrati lètrat* (ritratto), *lümer* (nu

mero), sîzenat (sergente), kàñuo, g. kañula (cannone), tavùlîn (tavolino), a oni popravljaju ritrat, nùmer, sèrĝenat, kànùn, tavòlîn. Takovo je i ono što prema Vetranićevu faoso i Naleškovićevu bjestija sad se govori falso, bestija.

47. Ovakove su najobičnije riječi primljene iz talijanskoga.

I. Imena

a) za srodnost: kùnâdo (cognato) — djeveri kùnâda (cognata) — zaova, kùžîn (cugino) — bratučed i kùžîna (cugina) — bratučeda, fàmîļa (famiglia) — porodica.

b) za tijelo i uda: lâbra (labbro) — usna, stömak (stomaco) — želudac, škîna (schiena; može biti, da je i riječ srednje latinštine iz nemačkoga skina) — leđa, pölas (polsa) — bilo; novije su riječi ĝèngîva (gengiva) — desni, vëna, àrterija itd.

c) za živine: nekoliko riba i ptica, kao fagànio ili pagànio, gen. — ùela (faganello), vèrdùn (verdone), papàgô, gen. — gala (papagallo), âkvila (aquila), indijota i vintuša (dindio), pòlânda (palamida), sôpa (salpa), sîrdjela (sardella), sârak, g. sârka (saracca?), lòkârda (lanzarda?), trîgļa (triglia), bårbûn (barbone) itd.; škrpijûn (scorpione), skaràmbêž (scarabeo i scarafaggio), itd.

d) za biļe: mûrva (mora), mîjendeo i mîjenduo (mándolo), prâskva i prâska (persico), mrkàtuña (mela cotogna, usp. rum. măr od lat. malus), lèmuñ, čètrûn, čèmpres (cipresso), pôma, kòstañ (castagno); rûsa (rosa), ĝårôfô, gen. — fala (garofolo); sàlâta, kavùlîn (cavolino), kùkumâr (cocomero), balànčâna (melanciana) itd.; novije frâgula (fragola), pomàdôra (pomodoro), lèândra (oleandro), àkačija itd.

e) za rudine: lâma (lama — oštrice od noža) — lim, làtûn (ottone, mletački laton, francuzki laiton) — žuti mjed, ràm (rame) — mjed, àcô, gen. acála i ocála (acciaie); mùļara (muraglia?) — vapnača, krîstalad, gen. — stôda (cristallo) — biļur; novije ĝès (gesso) — sedra itd.

f) za hranu: bèškot (biscotto), pàsta — tijesto, lârdo i lârâd (lardo) — slanina, pŕšutak i pŕšukat (presciutto), granàriz (grano di riso?) — oriz; bökûn (boccone) — zalogaj itd.

g) za odijelo i obuću: bàreta (baretta), štivala (stivale), fúdra (fodera) — postava, kàput (cappotto), i mnoštvo novijih imena za evropsko odijelo: tàbâr, vèlâta, velâdûn, palètûn, gâkòbîna, gîle ili gilek itd.

h) za stan i zgrade: kàmara (camera), sàloča (salotto?) — mala dvorana, skàla, skàlîn, djèstro (destro) — zahod, kùpijerta (coperta) — krov, fùñestra; gârdîn, bùtiga (bottega) — dućan, tòvijerna (taverna) — krčma, divôna (doana), kâštio, gen. — štjela (castello), pìžuo (poggiuolo) — sjedalište od kamena, placa (piazza? ili od starijega oblika, kod kojega još nije l bilo ispalo?); novije sàla, pàlac, gen. — laca, lòkânda, fòntâna itd.

i) za posuđe i pokućstvo: tarjèlic (tagliere), bôca (bozza), pantàruo (punteruolo?) — vilice, nâpa (mappa) — stoñak, trpežñak, krpâtûr (copritore) — pokrivač, lincuo (lenzuolo) — plahta, tàpît (tappeto) — sag, lîbro, pèna (penna) — pero (za pisañe), grâsta — zemljani sud za ogañi i za cvijeće, màštela (mastella) — mala kaca, grâdikulje f. pl. (graticola) — roštilj, trepiļa n. pl. (trepiedi) — saĝak, blânak, (banco) — klupa, tòvjelica (tavola — daska) — mala klupa i podnožje, skačâtûr (scoccatjo, scattatojo? Zore), saļa-tûr (serratojo?) — mandal, intijernica (lanterna) — feneric itd.; novije su riječi vâz(vaso) — sud, pjât (piatto) — tarjelic, bòtiļa (bottiglia), kîkara (chicchera) — finĝan, pîñata (pignatta) — lonac, lètijera (lettiera) — odar, tavùlîn (tavolino) — trpezica, bûrô, gen. burâla (franc. bureau), kòmo (franc. commode), vestijarijo (vestiario) itd.

k) za zauate i posle: maràngûn (marangone) — drvodjela, bàrbijer, čiružik (cerusico) — ranar, nòtâr, kanĝilijer (cancelliere), mēštar (maestro), skùla (scuola), skùlâr (scolare), sódât (soldato), manigòdo (manigoldo) — gèlat itd.; novije avòkât (avvocato), kògo (cuoco) — kuhač itd. Kod vojske i činâ mnoge su se riječi primile u novije doba, kao ofiçò, ĝenèrò, kanùnijer, kapûrò itd.; impijeg, impjègât, konsilijer itd.

l) za oruđe i alate: šèga (sega) — testere, lîma (lima) — pila, mâl i mâlîc (maglio) itd.; novije rôta (ruota) — kolo, kàroca itd.

m) za crkvu i obred: kàndjela (candela) — kandilo, kâmiž (cámice), kòkulica (cocolla?) — tonsura, pùncjela

(pulzella) — dumna reda sv. Frančeska, pročesijún (processione) — ophod itd.; novije stôla, mitra, sakristija, funèro itd.

n) za bolesti: trüpika (idropica) — debela bolest, fêbra (febbre), güčula (gozzo?) — guša, güta (gotta) — ulozí; novije kölap (colpo) — kapla, tíf itd.

o) za lijeke: pečòhan (ipecacuana), rizikò (risigallo); novije rabarbar itd.

p) za trgovinu: magàdzin (magazzino), kàša (cassa) — pjeneznica, tàlar (tallero), škùd (scudo), cèkîn (zecchino) itd.

q) za pomorske sprave veći je dio riječi uzet iz talijanskoga, n. p. pròva — kłun od broda, àrbuo (álbero, árbore) — karkark, tímún (timone) — krmilo, kùvijerta (coperta) — krov, kapètàn (capitano), pèdot (piloto) — kormanoš, gàlija (galéa), fùšta (fusta) odakle psovke galijot i fùštár; narodnih je riječi malo: brod, drijevo, krma, jedro, veslo, sidro (upravo iz grčkoga).

r) za geografiju: kùlaf, gen. kùlfa i kùfa (golfo ili κόλπος), pònta (punta) — rat, pòrat (porto) — luka, škòl (scoglio) — ostrvce, mòntañia (montagna) — gora, vàla (valle) — dolina i zaton, bòšak (bosco) — šuma.

s) za duševno stanje i u obće za apstraktne pojmove: kórag (coraggio) — hrabrost, ràbija (rabbia) — jed, vicijo vizio) — mahana, opačina, ùžànca (usanza) — običaj, prèša (prescia) — hitná, fàtíga (fatica) — trud, pjàgèr (piacere) — naslada, kòlúr (colore) — boja, sàpúr (sapore) — tek itd.

t) za društvene odnošaje: konplimena't (complimento), skùša (scusa) — prošteñe itd.

II. *Pridavnici*: frèšak (fresco), drít ili drèt (dritto) — upravan, fàlas (falso) — lažan, kàpâč (capace) — sposoban, bašet (bassetto) — nizak, malahan, avàròz ili avàròzan, novije àvâr (avaro) — lakom, gílóz (geloso) — ljubomorán itd.; noviji brún (bruno) — smeđ, skùr (scuro) — mrk, dèlikân (delicato) — néžan, elèganat (elegante) i mnogi drugi.

III. *Glagoli*: fatigati (faticare) — raditi, divertíškati se (divertirsi) i pjađeràti se (skovano od pjađer), burlati se (burlare) — šaliti se, mřmošiti (mormorare) — zlo na koga govoriti, mijentovati (mentovare) — spomiñati,

imenovati, tântati (tentare) — napastovati, pretèngati (pretendere) — prisvajati, spèngati¹ i pèngati (spendere) — trošiti, skvârtati i kvârtati i raskvârtati (squartare), skògati i nakògati (scuotere), kastigati (castigare), gùstati (gustare) — militi se, namùrati se (innamorarsi) — zaľubiti se, škrîmati se (schermirsi) — biti se na megdanu, rebùškati (riuscire) — uspjeti, prèšiti (skovano od preša) — hititi, trèmpati (temperare) — rasláviti, štàmpati (stampare) itd.

IV. *Prislovi*: sùbito i lîsto i lîstom (lesto) — odmah.

V. *Predlog kôntra* — suproč.

VI. *Veznici*: d û n k v e i d û n k l e (dunque) — dakle, á n c i (anzi) — dapače.

48. Kako se iz gotovo svih ovih primjera vidi, akcenat talijanski ostaje na svom mjestu samo ako je na prvoj slovcu; ako nije, povlači se po jednu slovku natrag, i postaje slab. Tako od fréscó, árbore postaje frèšak, árbuo; od fatíca, capitáno postaje fàtíga, kapètân.

49. Još ćemo spomenuti dvoje: jedno, da se istina u Dubrovniku nekoliko više talijanskih riječi čuje nego što smo ovdje nabrojili, ali s druge strane i uz neke od ovih upotrebljavaju se i narodne ili barem netalijanske; tako se govori i škina i hrbať, i ram i mjed, i tovi jerna i krčma, i vaz i sud, i piñata i lonac, i botiľica i sklenica, i letijera i odar, i funero i ukop, i ponta i rat, i montaña i brdo itd.; drugo, da se koje čelade čuva talijanskih riječi osobito novijih, a koje naprotiv hoće, da ih umetne u svoj govor što više može: to biva često bez ikakve osobite namjere i kod jednoga i kod drugoga, i bez obzira na društveni položaj i na individualnu kulturu; te će čelade od višega stališa, koje umije govoriti talijanski, kao da je rođeno i odgojeno u Italiji, reći n. pr. haľine, slijediti, rasláviti, črbo, čim koje neučeno čelade nižega stališa, što ne umije talijanski (kao što se u Dubrovniku kaže) ni béknuti, govori àbit (abito), kontinuat (continuare), trèmpat (temperare), pèrke (perchè).

50. Još veće nego talijanske osnove i riječi kvare ovo narječje neki sufiksi i svršeci iz talijanskoga primljeni i pridani narodnim

¹ Kod ovoga glagola i kod skvartati i skogati narod shvata ono s kao da je predlog.

osnovama, no osim nastavaka *ija* i *ta* kod imena *tabakàrija* (mjesto gdje se kože stroje; a *tabakar* od turskoga *tabak*) i *ròsâta* (Miklošić: Die slavischen Fremdwörter), ostali se rijetko i gotovo samo za šalu i rug upotrebljavaju. Takovi su sufiksi *ar-ija* u *gadàrija*, *gnusobàrija* (može biti prema *por-kàrija*, tal. *porcheria*); *ûn* (t. *one*) u *igrûn* — velika igra; *isimo* (t. *issimo*) u *ljèpisimo* — prelijepo; *ândo* (tal. nastavak gerund. prez.) u *šetândo* — šetajući.

51. *Grčke riječi* Iz grčkoga ima u opće koliko i kod ostaloga naroda: *ândio*, gen. *ândjela* (da je iz tal. *angelo* bilo bi *anĝeo*), *jâstôg* (?), *lijer*, *mak*, *pîpûn*, *kòsiter*, *hà-ļine*, *tèmel*, *pòtrjemak*, *pèrivôj* (ostarjela riječ), *parè-stât*, *tîpeza*, *kèrostat* ili *kèrostatc*, *tigân*, *kòm-ostre*, *mâjstor*, *bâstâh*, *poklîsâr*, *inkuna*, *kàluđer* (benediktinac), *kòlûdrîca*, *tamjan*, *kila*, *kamata*, *ken-tènâr*, *litra*, *dînâr* (iz talijanskoga je *dînâr*), *přécija*, *kòrabļa* (ostarjela riječ), *sîdro*, *spîla*, *ļût*, *hâr*, *ùhâr*, *hârnôst*, *pèdepsa* i *pedevsa*, *pèdepsati* i *pedev-sati*, *malaksati*.

52. Znamenito je, da je ime sveca, dubrovačkoga pokrovitelja, uzeto iz grčkoga; jer, u doba kad su ostali katolici našega naroda od latinskog *Blasius* načinili *Blaž*, Dubrovčani su od *Βλάσιος* napravili posve pravilno *Vlâsij*. S nepomîniva izgovora docnije se to ime shvatilo kao plural, te se govori: *sveti Vlâsi*, *svetijeh Vlâsî*, *svetijem Vlâsima*; a ujedno je postao deminutiv *Vlâho*, koji je oblik sad najobičniji.

53. *Turske riječi*. Iz turskoga je jezika, kako smo već kazali, mañe riječi prodrlo u dubrovačko, nego u ikakvo drugo štokavsko narječje; te, osobito ako uzmemo u obzir, da ñeke riječi kojima se bileži istočno i narodno odijelo, kao *fes*, *saruk*, *dolama*, *anterija*, *ćurak*, *papuća*, *hangar* itd., druge koje se čuju po obližñim selima, a ne u gradu, kao *hambar*, *čardak*, *kašika* (samo drvena, drugčije *ožica*), *kadrma*, *barjak*; ñeke koje se odnose na tursko življenje, ili se poznaju samo po pjesmama, kao *bog*, *bula*, *hamal*, *zulum*, *haždaja*, ne mogu se upravo zvati dubrovačke, ostaju samo ove ili malo koja više: *bût*, *lâla* (žensk. roda), *kaiš* (i voće i remen), *čukûndruk* (persijski *čughundur*), *pastrva*, *pîlâv*, *râkija*, *čošica*, *mahrama*, *gajtan*, *kovčica*, *ćesa*, *čibuk*, *hân*, *tabor*, *baĝâfer* (tri vlastita imena zgradâ na

Pločama), màngâl, imbrik, tãva, têngérica, kalajis, čifut, čobanin, tabakárija, aršin, oka, kantar, para, fajda, samar, kaić, šäbaka, bečar, tolòvača (Miklošić: Die slavische Fremdwörter kod tolovaj), dušmanin, inád, teknefes (čama, zla voľa),¹ čela, čelav, čorav, kalajisati, teftišiti, zaintačiti, müktê ili müftê, bãrem.

54. Ostale tuđe riječi. Iz ñemačkoga nijesu se primile nego dvije psovke: huncut i læcmanin (u Dubrovniku isto što kalaš).

55. Iz mađarskoga ima gaće (gatyá), kopènág (köpönyeg) — ñekakva kabanica, šántav (sánta), féla (fél — stranka, i féle na svrsi sastavljenih riječi) — vrsta u opće a osobito boja ili farba kod kartaña.

56. Ima pak mnogo riječi, kojima se doslije (barem meni) nije dalo iznaći izvora. Takove bi bile: kòmárda — mesarnica i kòmárdar — mesar, fùnkjela (tal. filugello?) — svilena molhuna, m̀rkijenta — hrid, gr̃mjelica (zar metateza od mrgjelica? a ovo postalo od margarita?) — stakleno zrnce, tũndjela — dušek, capàrika (v. akademički rječnik), mantimjenat — hyoscyamus, žmuo, čmùla, čëmín (v. Miklošić: Die slavischen Fremdwörter i akademički rječnik; može biti i iz persijskoga semen), mòskár — mahalka, romijenča — mjedeni sud za vodu, incéf — kod otara antipendium, kòzâr — Knistergold, šëšve — velike kraste, sinigle — šulevi, sičija — suha bolest, sičan — arsenik, flëkta — pokrivalo na postelji, ùlafica — mala dobit, m̀antrati se (m̀antrâ mise — vrtili se mozak), arajdati se (ili, kao što je u akademičkomu rječniku, od grčkoga ῥατίζω, ili od pers. ārāsten — resiti, ili od arbanaškoga aratis — dobavljam) itd.

57. Nekoliko je riječi izgubilo svoje staro značenje, i često se je dogodilo, da je na ñihovo mjesto stupila tuđa riječ; tako n. pr. djetić znači sluga, djevojka i sluga — sluškinja, tovar — osao, šipak — malum punicum, kñiga — hartija (a libro — kniga), izba — pećina, pèhar — velika drvena zdjela, stò — nasloñač (a trpeza — sto), pila — testere (a

¹ Odakle je ciela riječ, ne znam; svakako je drugi dio turski iz arapskoga nafs duša, disahe.

lìma — pila), gora — šuma (a šuma — pruće), diña — lubenica (a pìpùn — diña), pòstav — platno i pòstava — kaca (a fùdra — postava), žaba naznačuje i kornaču, grub — ružan, rûd — kudrav, lut — kiseo, plésati — nespretno kročiti, gaziti itd.

Morfologija.

Sklonidba samostavnika.

58. Ipokoristična vlastita imena za muške osobe imaju u nominativu svršetak *o* (osim dvaju: Páše i Více), i ostaju u muškoj deklinaciji: Péro, Đúro, Lúko, gen. Péra, dat. Péru, vok. Péro.

Ipokoristična ženska imena imaju u nominativu i u vokativu svršetak *e*: Máre, bábe, séle, gen. Márê, dat. Mári, vok. Mâre; tako se sklañaju i ona dva muška: Paše i Více.

60. *Singular Vokatív.* Vokativi muških imena, koji se rijetko upotrebljavaju, primaju svršetak *u* mješte *e*, gdje bi ovoga trebalo; n. pr. nòsu, zècu mj. nose, zèče, ali opet svagda brate, oče, Bože, čovječe.

61. I kod ženskih sa sufiksom *ica* čuje se češće *ico* nego *ice*: djèvojčico, dùšico. Svagda éèrece.

62. *Instrumental.* Muška i sredña imena s mekim suglasnikom primaju obično protivu pravilu svršetak *om*: mačom, nožom, kralom, koñom, ocom; jajom, koplom, polom i polëm itd.

63. Nema svršetka *ju* kod ženskih imena, nego samo *i* (a često i pogrešno *im*): ovom stvari i stvarim, sčeladi i ščeladim.

64. *Plural.* Mjesto umetka *ev* (za mekim suglasnikom) kod muških imena meće se, no rjeđe nego *om* u instr. sing., *ov*: mužovi i muževi, ali samo kràļevi.

65. Mnoga sredña imena u svemu pluralu pred padežni svršetak umeću *ij*: selíja, selíjâ, selíjima, políja, moríja, gvoždíja, suncíja. To biva i kod ñekih muških imena, koja tako postaju sredñega roda: daždíja, mramoríja. No treba spomenuti, da ovakovi plural znači upravo mnoštvo vrsta, a ne individua; tako gvoždíja znači mnoge vrste gvožđa a gvožđa — alati (n. pr. u kovača ili u ranara).

66. *Genitiv*. Ovaj padež nema nigda neorganičkoga *h*, što još gdjeke upotrebljava u književnom jeziku: g o l ú b â, j á j â, ž é n â, s t v á r í.

67. Od imena muških, osim *crv*, *mrav* i *ludi*, imaju svršetak *î v è c e r*, *p o z d r a v*, *p â n d r â v* (*crv* od *zita*): *v e ç è r í*, *p o z d r á v í*, *p a n d r á v í*

68. Ima još traga starinskomu kratkom genitivu kod *p è (t) s t o t î n*, *š è s t i s ú è* itd.; čuje se i *d v a e s b a r i j e l v i n a*.

69. Genitiva duala posve je nestalo, te se govori samo *r ú k â*, *n ó g â*, *ò ç í*, *ù š i* itd.

70. *Dativ, instrumental, lokal*. Ovi padeži imaju svagda noviji svršetak *ma*; samo ženska imena, kojima je *a* zadnje slovo, mogu imati u sva tri padeža i svršetak *mi*, i, ako im je jaki akcentat, *m* (pred kojim je *a* svagda dugo): *ž è n a m a*, *ž è n a m i*; *r ĩ b a m a*, *r ĩ b a m i*, *r ĩ b â m*; *n â P i l a m a*, *n â P i l a m i*, *n â P i l â m*; *p ò u l i c a m a*, *p ò u l i c a m i*, *p ò u l i c â m*; *s r ù k a m a*, *s r ù k a m i*; *s k â m e n i c a m a*, *s k â m e n i c a m i*, *s k â m e n i c â m*.

71. *Mlèci* (gen. *Ml è t â k â*) u ova tri padeža ima *Ml è c i j e m* i *Ml è c i m a*.

72. U očenašu se govori *n a n e b è s i j e m*, *d u ž n í k o m n â š i j e m*.

73. *Koń*, *ludi* imaju samo oblike *k ò ň i m a*, *l u d i m a*.

74. *Akuzativ*. *Mrav*, *crv*, *ludi* imaju u ovom padežu *mr â v i* i *mr â v e*, *ç r v i* i *ç r v e* (7), i (samo) *l ũ d i*.

75. Ime *k è i* (običnije *è i*) ima u gen. sing. *è è r i* i *è è r é*, u instr. *è è r i* i *è è r ô m*, u dat., instr., lok. plur. *è è r i m a*, *è è r a m a*, *è è r a m i*.

Pridavnici.

76. *Sklonidba*. Genitiv sing. mušk. i srednjega roda kod izvjesnih pridavnika nigda ne gubi krajnjega samoglasa: *d ò b r ô g a a* ne *d o b r o g*.

77. Dativ i lokal sing. mušk. r. kod izvjesnih pridavnika s tvrdim suglasnikom imaju samo svršetak *ò m u a n e ò m e*; i ne otpada im krajnji samoglasnik ni kod ovih ni kod mekih suglasnika: *d ò b r ô m u*, *v r ù è è m u*, *a n e d o b r o m e*, *d o b r o m*, *v r u c e m*.

78. U ova tri padeža nigda se ne mijęša izvjesni oblik s neizvjesnim: tako su n. p. oblici *d o b r o g a*, *d o b r o m u* samo izvjesni, a *d ò b r a*, *d ò b r u* samo neizvjesni. Od književnikâ i od

učenicâ može se čuti *ńĩhovôga* i *ńĩhovômu*; no puk i ne poznaje tih riječi, koje su se tek u najnovije doba pojavile pod uplivom škola, nego govori pravilno *ńĩhova*, *ńĩhovu* od neizvijesnoga nominativa *ńĩhov*.

79. U dat. i lok. sing. žen-skoga roda toliko kod neizvijesnih pridavnika svršetak je pogrešno *om* kao i u instr.: *dòbrôm*, *dòbrôm žèni*, mj. *dòbrôj*, *dòbrôj*.

80. U instr. sing. mušk. i sredń. roda, i u dat., instr. i lok. plur., i u gen. plur. ne čuju se nigda svršeci *im*, *ih*, nego bez iznimke *ijem*, *ijeh*: *dobrijem*, *dobrijeh*, a ne *dobrim*, *dobrih*.

81. Dat., instr., lok. plur. ne primaju krajńega *a*: *dobrijem*, a ne *dobrima* ni *dobrijema*.

82. *Akcentat kod neizvijesne deklinacije.* Svi pridavnici koji mijenaju akcentat u prislovu, kao n. pr. *drâg*, *drâga*, *drâgo*, prisl. *drâgo*; *râvan*, *râvna*, *râvno*, prisl. *râvno* imaju kod Dubrovčana u nom., i ak., gen., dat., lok. sing. mušk. i sredń., u ak. sing. žensk., u nom. i ak. plur. mušk. i žensk. isti akcentat što u prislovu. Na primjer:

Sing.	<i>râvan</i>	<i>râмна</i>	<i>râмно</i>
„	<i>râмна</i>	<i>râmnê</i>	<i>râмна</i>
„	<i>râmnu</i>	<i>râmnôj</i>	<i>râmnu</i>
„	—	<i>râmnu</i>	<i>râмно</i>
„	<i>râmnijem</i>	<i>râmnôm</i>	<i>râmnijem</i>
Plur.	<i>râmni</i>	<i>râmne</i>	<i>râмна</i>
„		<i>râmnijeh</i>	
„		<i>râmnijem</i>	
„	<i>râmne</i>	<i>râmne</i>	<i>râмна.</i>

83. Nekoliko pridavnika koji u svim oblicima drže jaki akcentat, u Dubrovniku ga mijenaju u slabi kod svĩju padeža, osim onih što smo prije nabrojili; n. pr. *növ*, *növa*, *növo*; gen. *növa*, *növê*; dat. *növu*, *növôj* itd.; *bistar*; *bistra*, *bistro*, *bistra*, *bistrê*; *bistru*, *bistrôj* itd. Ovo biva još kod *čĩst*, *đug*, *plah*, *tih*, *mödar*, *mökar*, *obal*, *oštar*, *sitan*, *sladak*, *tanak*, *topal*, *uzak*, *vëseo* (ž. *vesëla*, sr. *vëselo*).

84. *Akcenti izvijesne deklinacije.* Pridavnici, kod kojih se osnova sastoji iz jedne duge slovke, obično u ovim oblicima primaju kratki

slabi akcenat; n. pr. od slân postaje slânî, slânâ, slânô, slânôga, slânê itd.; to biva i kod gluh, suh, vruć, tvrd, glâdan, plîtak, prâzan itd.

85. Primažu također slabi kratki akcenat svi oni koji ga imaju u nekim (82) ili u svim neizvjesnim oblicima, osim nov i modar, n. pr. čistî, čistâ, čistô; gòlî, òštrî itd. Od vèseo postaje vèseli.

86. *Stupîevi*. Lijep ima komparativ lèpšî, lèvšî i lèšvî; grub, grùpšî; dug, dùlî i diîlî; cijen, cjèñî; mlédan, mlèdnî.

Zaimenici.

87. *Osobni*. Govori se nâmi i nâma, vâmi i vâma.

88. Drukčiji je akcenat kod mène, mèni, tèbe, tèbi, sèbe, sèbi, nàs, vàs, ñih.

89. Enklitike *ju* nema ni po što; te se kaže n. pr. òn je je vîdio.

90. Nema ni enklitikâ *ni, ne, vi, ve*; zadûe se dvije čuju u Konavlima u obližnjoj Ercegovini.

91. *Posesivni*. Nema osobitoga posesivnoga zaimenika za treću osobu sing. ženskoga roda (ñezin, ñen), nego se upotrebljava genitiv ñè.

92. Za treću osobu plur. posesivni je zaimenik samo ñihov.

93. *Pokazni*. Mješte ova j, ta j, ona j svagda se govori òvî, tî, ònî; mješte svršetaka oga, og, omu, ome, om svagda egâ, emû: òvegâ, òvemû, tègâ itd.; pred svršetke ijem (u sing. i plur.) i ijeh može se umetnuti *ez (zi)*, te se govori òvijem i òvezijem, òvijeh i òvezijeh, tîjeh i tèzijeh itd.

94. Kaže se samo ovâkî, tàkî, onâkî; oblici ovakovi, takav, takovi, onakovi nijesu poznati.

95. *Upitni*. Što u genit. ima samo čësai šta: koi što u instr. imaju kijem i čijem.

96. Obično je i čiji i čigov.

97. Govori se samo kâkav i kòlik (kòlika, kòliko); oblici kaki, kakovi i koliki nijesu poznati.

98. *Neopredijeljeni*. Nigda se ne odjeljuje riječca ni kod ñiko, ñišta itd., te se kaže n. p. pò ništa, zà nikoga.

99. Riječca god po tomu što je s naglaskom ili bez nega daje različit smisao zaimeniku, n. p. kògod — aliquis, kògòd — quisquis, štògod — aliquid, štògòd — quicquid.

100. Kaže se vās, svijeh, svijem, a ne čuje se nigda sav, sviju, svima.

Brojnici.

101. *Glavni*. Neki se razlikuju u obliku; to su dvánês, trínês (11) itd.; dvádesti, trídesti, četřesti, pêsêt, šêsêt, sedandèset, osandèsêt; dvijèsti, četřsta, pèstotînâ i pèstotîn, šèstostînâ i šèstotîn itd.; tisuća (nigda hiláda); milijûn, bilijûn itd.

102. Obično svi glavni brojnici kad su pred imenom izgovaraju se proklitično; te se tad mj. četiri, dvadesti, tridesti, četřesti govori četř, dvaes, tries, četřes; jedàn dâñ, dvá oka, dvijè noge, trí brata, četř godine, pet pútâ, sedam lúdí, osàm godînâ, dvaès lakâta.

103. Veznik *i* svagda se umeće među brojeve: tisuća i osànstotînâ i osandèsêt i trí.

104. Dva, tri, četiri ne sklañaju se, no se gdjekad čuje: ñîma dvjèma, ñîma trîma, i to samo govoreći o ženskima.

105. Kolektivni brojnici sredñi i ženski i brojnički pridavnici imaju samo umetak *er* a ne *or*: četvero, četvèrica, četveri.

106. Sredñi se kolektivni ne sklañaju.

107. *Redni*. Razlikuju se u akcentu p ř v î, s è d m î, ò s m î.

Glagoli.

108. Imperfekta i aorista tako je već nestalo, da ih Dubrovčani pri čitañu ne umiju izgovoriti pravim akcentom. Mješte ñih se uzimlje složeno prošlo vrijeme.

109. Od gerundija prošloga ostao je trag u užasnoj riječi bjüşi¹ t. j. bivši i u korèši (t. j. kao rekši). Govori se bűdűci vidio, budući imao mj. vidjevši, imavši.

110. Osim futura ima i futur prošli: biću reko.

¹ Pošto se prošlih vjekova nije u pismu razlikovalo *v* od *u*, Dubrovčani izgubivši u govoru ovaj oblik, čitali su ga kod starijih pisaca i prepisivali, kao da mu je svršetak uši a ne vši: gledauši, imauši, biuši pak bjuši.

111. Treća osoba plurala kod prezenta ima svagda svršetak *u*: vīd ū, gōv or ū, nōs ū; no u gerundiju vīdēćí, gov or éćí, nōs éćí.

112. Kod gerundija sadašnjega može se izostaviti krajnje *i*: gov or éćí i gōv or éć.

113. Kod infinitiva se ovo slovo češće izostavlja: nosit, gledat, poč, strić običnije je nego nositi, gledati, počí, strićí, kod futura to biva svagda; ta i kad je *ći* svršetak: nōsiću, počú, striću (mj. počí ćú, strićí ćú).

114. Infinitivi sa svršetkom *sti* primaju po drugi put nastavak *ti* (ili *t*): prēstit, grīstit, dúpstít.

115. *Osobitosti kod pojedinih glagola.*

I. Red. 1. Razred. Jestí (jĕstit), prez. samo ijem, iješ itd., ij ū i jĕd ū; impt. jĕđí, jĕđimo, jĕđíte.

116. Rasti u inf. rástjeti;¹ u ostalom mu je pravilna konjugacija, te je prez. rástem a ne rastim, kao što je Vuk biležio u rječniku.

117. Nijesu poznati glagoli blusti, gresti, klasti, gnesti. Mješte cvasti govori se cavtjeti.

118. *2. Razred.* Nema glagola vrsti ni infinitiva nesti. Kod ovoga zadnjega glagola treba opaziti, da se u Dubrovniku posve pravilno govori u partic. prošlom pas. — nēsen a ne — nešen.

119. *3. Razred.* Od ovoga su poznati samo glagoli dupsti, zepsti, plijevsti (a ne pleti), skupsti. Ovaj se zadnji glagol shvata, kao da je sastavljen s predlogom *s*, te je zato perfektivan, a upotrebljava se u imperfektivnom smislu tobožni prosti kúpstít.

120. Živsti se u infinitivu ne govori nego živjeti i živjeti; a u prezentu se opet govori živem, a živim nije poznato.

121. *4. Razred* Oblikâ maćí, nićí, zamrćí itd. nema, nego samo po drugom redu maknuti, niknuti, zamrknuti itd.

122. Mōćí u prez. ima samo pravilne oblike mōgu, mōžeš, mōže, mōžemo, mōžete, a ne morem, moreš itd. (31).

123. U žĕćí je impt. žĕži, u strićí pravilno striži.

¹ Vuk u Poslovicama XLVIII.: „U Dubrovniku... mjesto rásti (wachsen) može se čuti i résti (uzrésti, narésti itd.)“.
Ali se baš to od nijednoga Dubrovčanina ne može čuti.

124. Mješte reći svagda se kaže rijeti; ostali su oblici pravilni. Već smo kazali (109), da ovaj glagol ima stariji prošli prelaznik reši t. j. rekši.

125. Glagol vrijeći ili vřci malo je poznat.

126. 5. *Razred.* — četi ima u prez. — čnem i — čmem.

127. Kod žeti svagda je inf. žñeti, a prez. žñem.

128. 6. *Pazred.* Dati i znati imaju u prezentu samo kraće oblike dâm, dâš itd.; znâm itd.; dádû, znádû; impt. dâj, znâj i znâ(d)budi.

129. Glagol ĩti (ne ĩci) ima prez. ĩdêm (a ne ĩdem); jednako i s predlozima što im je zadnje slovo suglasnik, n. p. sĩti, sĩdêm, izĩti, izĩdêm, òtĩti, òtĩdêm, ne sići, siđem, iziđem, otiđem. Oblici saći, izaći itd. nijesu poznati. U impt. obično hãjde, hãjdemo, hãjdete.

130. Partic. prošli pas. kod šiti obično je švën.

131. Biti (korijen *by*) sklaña se kao kod ostaloga naroda. U kondicijonalu osim bih, bismo, biste može se upotrebiti skraćeni oblik bi.¹

132. 7. *Razred.* Kod partic. prošloga akt. mrô, trô, prôdrô itd. *r* je suglasnik u nomin. sing. mušk. r.

133. Trti. Prez. tērêm i trêm; impt. tēri i trĳ; ger. pr. tērući i trúći.

134. III. *Red.* U infinitivu iza slova *b*, *p*, *m*, *v* čuje se i jeti i ĳeti: trpjeti i trpĳeti, no je ono prvo običnije.

135. Veĳeti uzdržava još prijašnje značenje zapovijedati i ne upotreblava se nego u izrekama: Što veliš? što velite?

136. IV. *Red.* Glagoli što im je svršetak *jiti*, kao brojiti, dojiti, imaju u impt. obično *ji*: bròji, dòji.

137. Glagol ùdriti (rijetko je ùdariti), prez. ùdrêm, impt. ùdri.

138. V. *Red.* Govori se i krétati i krécati, i mètati i mècati.

139. Često se ger. pr. pogrešno pravi iz infinitiva: trčajúći, trčúći i trčéći; lèžajúći, ležéći; písajúći i pišúći; làgajúći i làžúći.

¹ Oblici *bim*, *biš*, o kojima govori gosp. dr. Šulek u „Obrani Ahavca“ kao da su dubrovački, nijesu niipošto poznati u Dubrovniku.

140. Čuju se samo po drugom razredu prezentí dâvâm, gledam, hřkâm, imam (neimadem), —lâgâm (pòlâgâm, slâgâm), lĭjegâm, mâhâm, pòmâgâm, pûhâm, plûvâm (inf. plûvati), sisam, šikam, šmřkâm, —tapam (natapam), —znavam (obâznâvâm); samo po prvom, čêm, drijemlem, siplem, crëplêm (od crëpati).

141. Několiko imperfektivnih glagola postaje iterativnim, tim što produže samoglasnik u korijenu: tako od —kliñati (zâkliñati) postaje iterativni —kliñati (zakliñati), od —imati (ùzimati) —ímati, od —žimati —žímati, od dimati dímati, od —piñati —píñati, od —čiñati i —čimati (poč—) —čínati i —čímati; i kod onih drugih glagola, što korenitim ojačanem primaju *i* u korijen: pòzivati i pozívati, pòmíñati i pomíñati, ùmirati i umírati; također pògledati i poglédati.

Ovakovi glagoli spadaju u drugi razred a prvi ostaju u prvom: zâkliñem i zâkliñâm, ùzimlêm i ùzímâm, pòzivlêm i pòzivâm; ali pògledâm i pòglédâm.

142. *Akcent.* Vuk opaža u Poslovicama XLII, da u Dubrovniku partic. prošli aktivni kod nekkih glagola, ako su ovi sastavljeni s predlozima, uzdržava isti akcentat koji su imali i prosti glagoli, čim ga kod ostaloga naroda mijenaju: na pr. dâo, dála, dálo; pròdao, pròdála, pròdâlo, u Dubrovniku pròdao, prodála, prodálo. Treba k tomu dodati, da u tom slučaju i kod sastavljenih glagola vrijedi pravilo (82) što smo kazali za neizvjesne pridavnike, te se u Dubrovniku govori dô, dála, dâlo, dâli, dâle, dála; pròdô, prodála, pròdâlo, pròdâli, pròdâle, prodála.

143. Druga je osobitost kod glagolâ petoga i šestoga razreda, koji kod ostaloga naroda u ovom istom participiju imaju jaki akcentat a slabi u infinitivu, da u Dubrovniku uzdržavaju (samo ne u nom. sing. mušk.) akcentat infinitiva, n. pr. kòvati, kòvô, kòvala, kòvalo, kòvali, kòvale, kòvala; glòdati, glòdô, glòdala, itd.; kumòvati, kùmovô i kumòvô, kumòvala. Něki od njih mogu imati u nomin. sing. ž. i u nomin. plur. sr. također slabi dugi akcentat na posljednem *a* od osnove: glòdála, kumovála.

S i n t a k s a .

144. I u Dubrovniku kao i kod većine naroda nema se dosta pozora na upotrebljavanje refleksivnih zaimenika sebe i svoj; te će kazati n. pr.: Tebi (ali opet sam sebi a ne sam tebi) ćeš nauditi; ja nosim moj križ. Ali neki strahoviti italijanizmi, što se kod pisaca nalaze, kao n. pr. Gundulićevo: Bi velika rados svoja, ne čuju se ni od učena ni od neučena Dubrovčanina.

145. Predlog *u* (starosl. *ov*) s genitivom češće se upotrebljava nego kod ostaloga naroda, i to ne samo za stajanje nego i za mičanje; te se govori n. pr. biti u Petra, poći u Pavla; a i u posesivnom smislu; n. pr. u Vlaha je izgorjela kuća, no samo kod živućih stvari; tako se govori oči u koña, ali ne prsti u ruke nego na ruci.

146. Instrumental i kad znači oruđe kojim se što čini, ima svagda predlog *s* uza se: rezat s nožom, gledat s očima.

147. Predlozi protiv a i suproc svagda su s dativom; a prema (ili prima, ali ne prama) s lokalom.

148. *Za*, kad naznačuje namjeru ili korist, hoće genitiv, a ne akuzativ: ostaviti tijesta za kvasa; ovo je za moje žene.

149. Sam je italijanizam što se od koga čuje *za* s akuzativom u značenju predloga put: poći za Mletke, za Marsiliju (mj. put Mletaka, put Marsilije).

150. Mješte *o* može se čuti pogrešno i *od* s lokalom: govorim od nemu.

151. Sam je italijanizam upotrebljavanje predloga *od* u izrekama živjet od gospara (t. j. kao gospar), obučen od žene (kao žena). To je prevedeno iz talijanskih izreka: *vi-vereda signore, vestito da donna*.

152. Nalazi se kod pisaca i grđih barbarizama od ovih; n. p. grad *od* Rima (*la città di Roma*); no tih se nigda u govoru ne čuje.

153. I barbarizam što se često kod prijašnjih i kod sadašnjih pisaca nalazi, da se predlog *po* upotrebljava s pasivnim glagolima mješte *od*, kao n. p. pjesan učinena *po* Davidu mj. *od* Davida, nije poznat od puka.

154. Dubrovčani se posve dobro čuvaju one crnogorske pogreške, po kojoj se s predlozima *na, o, u* upotrebljava akuzativ i lokal, a s predlozima *međ u, na d, pod, pred* akuzativ i instrumental bez obzira, jeli micañe ili stañe. Ako ko takovu pogrešku čuje od Dubrovčanina, neka slobodno promisli, da ovomu mati nije Dubrovkiña.

155. I u Dubrovniku, kao i u drugim mjestima, gdje se naš jezik dotiče s talijanskim ili s ñemačkim, čuju se prodlozi *za i bez* s infinitivom; na pr. *mũ čio sam se za náć ga; ugonéni bẽz vidjet.*

156. Ovdje ćemo napomenuti, da se u Dubrovniku govori *brez, cjeć* (a ne *cijeć*) ili *cjej* (29) i sastavljeno *pocjeć i kro-cjeć* (kroz *cjeć*) i *zacjeć, mješte, nakon, osvem mješte bez, radi, mjesto, nakon, osim*; takodjer *mjeste kod čuje se i kola i polak.*

157. Neosobni pasivni glagol (ona konstrukcija što odgovara ñemačkomu *man* i francuskomu *on*) često se nahodi s akuzativom, n. p. *ñega se često vidi; Ivana se svud hvalilo.* Ima li takova konstrukcija kod ostaloga naroda, ne znam (V. Grammatica della lingua serbo-croata, str. 220).

158. Neki glagoli koji su uopće kod ostaloga naroda imperfektivni, ili se barem mogu upotrebiti kao perfektivni i imperfektivni, u Dubrovniku su svagda perfektivni; to su *skupsti* (119), *ručati, užinati, objedovati, večerati, štampati* (ne *štâmpati*); a opet su svagda imperfektivni *poznati i kazati.*

Ami Boué,

počastni član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Nekrolog,

*čitao ga u sjednici matematičko-prirodoslovnoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 16. prosinca 1882.*

PRAVI ČLAN DR. GJ. PILAR.

Proučavajuć historični razvoj nauke u obće, pa i prirodoslovnih nauka, uvjerit će se svaki lako, da taj razvoj neima podpuna kontinuiteta, već da je prekinut zasebnimi porivi ljudskoga uma, iza kojih nastaju podulje odmorne stanke, da se priberu, rekao bih, nove duševne sile za daluji korak napried. U toku vremena pojavi se po duhu velikan, rjedje njih više suvremeno, udare novimi stazami, ili stvore nove metode iztraživanja, na svaki način rade vidljivim zanosom i ljubavlju oko omiljele si discipline. Ima primiera, da su svojim čednim radom postali začetnici posve novih ogranaka nauke, koju su sami o sebi dotjerali do takova stupnja savršenstva, da je nasljednikom tek u pojedinih detailnih strana, ostalo mršava tulaka. Oko takovih prvienaca nauke i velikana duha okupi se brzo revni pomladak; posao se stane dieliti prema nagnuću i sposobnosti pojedinca, te u par decenija obogati se i usavrši nauka ili koja grana nauke više nego za ostatak celoga stoljeća. Takovu svježju, plodonosnu i zanosnu djelatnost zovemo epokom u razvoju nauke.

U takovoj epoki znanstvenoga razvoja počje svoje djelovanje Ami Boué, kojega nedavni gubitak sav učeni sviet oplakuje i kojega je i ova akademija, toli radi njegove znanstvene zaslužnosti, a možebit više još radi njegove pravednosti, čovjekoljublja te sklonosti napram pastorčetu Europe balkanskim narodom, kao svoga začastnoga člana prigrlila. Ime Bouéovo ostat će trajno ubilježeno u analih ove akademije kao ponos njeziu.

Viek i djelovanje Boué-ovo stoji pred nami kao otvorena knjiga uslied autobiografije, koju je Boué dao jur god. 1879. u Beču na franczkom jeziku štampati, a naredio, da se djelo razdieli tek poslie njegove smrti prijateljem mu i učeninim zavodom, s kojimi je on za života u poblížem doticaju stajao. Boué se rodi 16. ožujka godine 1794. u Hamburgu od oca Jeana tamošnjega uglednoga trgovca. Obitelj Boué-ova poticala je iz Francuzke i to iz trgovačkoga grada Bordeaux-a. Kad je god. 1685 pod Ljudevitom XIV. dignut bio poznati nantezki edikt, nasta doba vjerskoga progonstva, uslied kojega su mnoge obitelji francuzke pobjegle u inozemstvo, a poglavito u protestansku Hollandiju i Njemačku. Jedan od predjâ Bouéovih imenom Jean, već starac u godinah, nemogaše pomišljati da u tudjini zakloništa traži, nu htjede bar svoga sina Petra ukloniti vjerskom pritisku; a buduć to nebijaše stvar laka, posla ga kradomice, sakrivena u šećernu bačvu, u Amsterdam. U tom gradu svršî Petar svoje obrazovanje, ode zatim u Kopenhagen, a odanle podje god. 1705 u Hamburg, gdje se i nastani. Baveć se trgovinom posta Petar Boué do mala uglednim hanzeatskim trgovcem, steče znatan imutak i zaslugâ za grad Hamburg, tako, da mu ovaj u priznanje njegovih zasluga pokloni prostrana zemljišta duž obale Labe. Od toga hamburškoga naseljenika potičaše A. Boué u četvrtoj generaciji.

Majka Boué-ova bijaše Suzana De Chapeaurouge, kćerka veoma bogata hamburškoga brodovlastnika i posjednika, u čijoj kući se je i Boué rodio. Osamnaestgodišnja Suzana odabrala si je muža po vanjskoj, uglednoj ličnosti. Nu doskora se pokazao, da joj je muž značaja jedljiva i nesnosljiva, ipak proživî s njim 10 godina, a napokon prisili ju njezin otac, gledajuć muke njezine, da se od svoga muža razstavi i to s pravom, da si može djecu pridržati, kojoj je nadalje kanila posvetiti ciel život svoj. Majka Boué-ova umrie u 33-ćoj godini dobe svoje, udata po drugiput za tajnika francezskoga poslanstva u Hamburgu g. Teulon-a. Znatan imutak, što ga Boué posjedovaše i koji mu zajamči njegovu nezavisnost, koju je on toli plemenito znao jedino na korist nauke upotriebiti, potiče većinom od djeda mu s materinske strane.

Sa deset godina osta Boué sirota, pače i djed mu naglo umre na putu. Na sreću dobi tri dobra skrbnika iz materine i očine obitelji, koji su znali za onih burnih vremena imutak mu sačuvati.

Osnov nauke dade Boué-u mati njegovâ sama naučivši ga čitati i pisati. U obće držala se je ta obrazovana gospodja toga uvaženja

vriednoga načela, da se djeca neimaju prerano pretovarivati učenjem, već da valja više na to paziti, da se djeca prema dobi svojoj shodno odabranom igrom zabave i da se prije svega tjelesno razvijaju.

Dorasav mladi Boué za školu dade ga mati u neki hamburški penzionat, gdje su se mladići odgajali za trgovinu, za koju je napokon i mladi Boué po želji svoga djeda bio opredieljen. Poglavitni predmeti učenja bijahu pisanje, pravopis, geografija, jezici i imenito algebra, u kojoj potonjoj je mladi Boué osobito dobro napredovao. Kad mu se majka po drugi put udade, izvadi ga iz penzionata i dade mu odgojitelja, nekoga ženevskoga svećenika, koji ga je po principih i tradicijah scholastike strogo odgajao.

Kasnje dospje mladi Boué u Švicarsku. Bijaše to god. 1813, kad ga htjedoše staviti u počastnu gardu francuzku u Hamburgu. On pobježe najprije u Lausanne a zatim dodje u Bern, gdje je učio knjigovodstvo. Poslie dodje u Ženevu i Pariz na daljnje nauke, gdje je takodjer eksaktne znanosti poznavati i ljubiti naučio. Znamenito je, kako Boué žali što je morao previše, po njegovu mnenju, žrtvovati vremena jeziku grčkom i latinskom, dočim bi, kako on misli, bilo bolje, da je već onda učio englezki ili koji slavenski jezik¹.

Dovršiv svoje pripravne nauke i položiv izpit baccalaureata odlučí Boué poći na sveučilište s namjerom, da se posveti medicinskoj nauci. Na tu misao ga dovede poznavanje kemije a imenito botanike. Pod uputom Hermesa učenika Wildenovova već si je Boué bio sastavio biljnik alpinske flore sa više tisuća vrstih bilja. I mineralogija i paleontologija nije bila Boué-u tuđja.

Buduć da je god. 1814 na sveučilištih njemačkih uslied političkih zamršaja djački život bio izvanredno buran, to se te godine uputi Boué preko Pariza u Edinburg u Škotskoj, da tamo medicinske nauke sluša. Preporučén prvim učenjakom edinburškoga sveučilišta i mnogim drugim uglednim ličnostim, brzo se udomi u tom, za ono vrieme veoma naprednom gradu, pohadjaše marljivo sveučilišna predavanja, tako, da se je već god. 1817 mogao podvrći strogim izpitom. Uspjeh izpita izpade sjajno i tako polučí Boué dne 15. kolovoza iste godine grad doktora medicine. Za graduaciju bijaše sastavio dvie teze, jednu medicinalnu a drugu botaničku,² od kojih je potonja u Škotskoj uvaženja stekla.

¹ *Autobiographie*, p. 42.

² *De urinis in morbis*. Ova razprava ostala je u rukopisu. Druga: *Dissertatio inauguralis de methodo florum regionis cujusdam conducendi exemplis e flora scotica ductis*, Edinbourg 1817.

Nu Boué bijaše već u ono vrijeme više geolog no prirodopisac ili medicinar. Svoje boravljenje u Škotskoj upotriebi on da zemlju na sve strane proputuje. Tom prigodom sastavi liep materijal, a taj mu bje podlogom za razpravu, koju god. 1820 u Parizu objelodani³.

U toj razpravi pokaza se Boué pristašom Huttonove nauke o žarožidkoj nutarnjosti zemlje. Ipak nebijaše on bezuvjetnim pristašom; imenito odvajao se on od spomenute nauke u pogledu metamorfičnoga stienja, za koje su Hutton, Playfair i Sir James Hall mislili, da je postalo izključivo uplivom zemaljske topline, ili pako u doticaju sa plntoničnim, prvobitno u zarožidkom stanju se nalazećim stienjem. Naprotiv tomu zastupao je Boué danas obćenito poprmljen i potvrđen nazor, da metamorfizam neima svoj jedini i izključivi izvor u toplini zemaljskoj, već da se znatan dio metamorfičkih pojava ima pripisati jedinomu premješanju i novom grupiranju molekula unutar metamorfične kami. Boué je u toj svojoj razpravi pokazao, kako se sitnozor daje uporaviti za razpoznavanje sastavnih čestih raznoga stienja.

Najveći upliv imalo je na mladoga Boué a njegovo boravljenje u Parizu. Taj svjetski grad stajao je tada na čelu pokreta oko preporoda prirodnih nauka. Za fizikalne nauke prednjačio je Biot, Ampère, Arago, Becquerel, Pouillet, za prirodopis Cuvier, Blainville, Lamark, Geoffroy St. Hilaire, Duméril, Latreille, Deshayes itd., za mineralogiju i geologiju Abbé Haiüy, Brochant de Villers, Alexandre Brongniart i njegov sin Adolf, te Cordier. Zimi je Boué skoro svake nedjelje išao u privatni kabinet starjega Brongniarta, te je tamo sa cvietom učenjaka parižkih razpravljao znanstvena pitanja, pak pregledao okamine i stienje izloženo u sbirci.

Iz Pariza ode Boué jeseni god. 1820 u Berlin, gdje je medju ostalimi slušao predavanja Weiss-ova o mineralogiji i kristalografiji. U Berlinu se upozna sa Gustavom Rose-om, tada asistentom profesora Weissa, sa Mitscherlichom, Neumannom iz Königsberga, Nordenskiöldom, Borisdorfom iz Helsingforsa itd. Od geologa, koji su u ono vrijeme radili na polju nove geologičke nauke, našao je Boué barona Leopolda de Buch-a, koji mu je u mnogom na ruku išao, te mu pače dao svoju manuskriptnu kartu centralne Europe da ju kopira.

³ *Essai géologique sur l'Écosse*, Paris 1820, 8°. 519 p., 2 cartes et 7 pl. de coupes.

U proljeću godine 1821 podje Boué preko Draždjana, Praga, Brna u Beč. Ovaj potonji grad dopade se Boué-u na prvi pogled, što odlučio celim ostalim životom njegovim. Boué-u se svidje okolica sa krasnim pogledom na Alpe, podneblje bijaše dosta suho, što je naravi Boué-ovoj prijalo, svidje mu se takodjer način života, nu poglavito ga zadobi raznolikost narodnostih austrijske carevine, učenom svijetu u geoložkom pogledu baš nimalo poznate, te su o geoloških odnošajih te carevine po prilici tako u neznanju bili kao o Turskoj prije nego je Boué prve geognostičke temelje udario.

Odmah po svom dolazku u Beč poče Boué svoje geološke ekskurzije po okolici, koja je obilovala množtvom terciarnih okamina. Obašav Set. Pölten, Baden, Vöslau i Litavsku goru, koja je mnogo zanimiva pružala, odputi se Boué u Ugarsku preko Požuna i to u Šćavniciu i Kremnicu, gdje je starijim i mlađjim zlatonosnim trahitom svu svoju pozornost posvetio. Vrativši se u Beč uputi se Boué iza male stanke u Moravsku, Česku, te u Njemačku, koju je na sve strane poputovao.

Godine 1822 popunjavaše Boué svoje poznavanje Francezke putujuć radialno iz Pariza na sve strane po zemlji. Jeseni iste godine proputova on sjevernu Italiju, Istru, Korušku i zapadnu Hrvatsku, te se vrati natrag preko Švicarske, Milana i Turina u Francezku. Sliedeće godine uputi se Boué pješke u Pyrenée, a god. 1824 dopre u Italiji do Napulja, gdje ga je poglavito vulkanska okolica toga grada zanimala.

Vrativši se u Pariz zasnova Boué veće putovanje po Erdelju i Ugarskoj. U tu svrhu dodje opet u Beč, obskrbi se svim potrebitim za taj veliki put. U Pešti kupi si Boué konje i kola i najmi slugu Rumunja. U Kološvaru uze kočijaša takodjer rumunja, a ova dvojica malo da ne maknuše Boué-a sa ovoga svijeta. Otrovaše ga naime u dva puta sa sokom sjemena od kužnjaka (*Datura Stramonium*). U mjestu Dobri dadoše mu drugu jaču dozu sa čokoladom, nu na sreću ne popi sve radi gorčine napitka. Ostatak popi jedan sluga i konobarica, uslied čega je zločin na vidjelo izašao. Zločinci odvedoše Boué-a u samotnu gostionu na granici ugarsko-vlaškoj i pobjegoše s konji i sa celom prtljagom, što je sa sobom vodio. Otrovani Boué pade zatim uz 24 sata u njeke vrsti ludilo. Gostioničar mu dade mlička piti, te ga iz milosrdja, lišena svih sredstava, odvede na svojih kolih do Fasceta u Banatu. Odavde dospje napokon natrag u Sibinj, te u Dobru, mjesto svoga drugoga otrovanja. Velikom mukom mogaše Boué dati sastaviti protokol o

zločinu na njem počinjenu i o zločincih, i da nebjje otrovana sluge i služkinje kao svjedoka, bili bi zločinci na viek umakli zasluženoj kazni. Vraćajuć se u Beč dobi Boué na obalah Tise tifoidnu groznicu usljed koje malo da nezaglavi i jedva prispje u Beč, gdje je u kući svoga budućega tasta Beistingela našao brižljivu njegu. Ipak odleža punih šest nedjelja, i još dugo, gotovo cielu godinu dana, osjećao je Boué posljedice otrovanja na slaboci svoje prije toli obsežne memorije.

Oporavivši se ponješto Boué od svoje težke bolesti podje iste godine sa bratom si Henrikom i drom. Daubeny-om iz Oxforda u Hrvatsku, imenito, da posjeti Radoboj, glasovito ležište sumpora, fosilnoga bilja i kukaca, tu Meku geologa.

Za svoje bolesti imao je Boué prilike upoznati poblize kćer svoga domaćin Beistingela gospodjicu Eleonoru, koju ljubljaje i štovaše radi trieznosti njezinih nazora i kućevne obrazovanosti, te se s njom vjenča prvoga siečnja 1826. U ženi svojoj dobi Boué vjerna druga za sav život svoj, a u prvo vrieme i suputnika kod svojih raznih ekskurzija. Boué obadje sa svojom suprugom zapadnu Europu, učini posjet kod svojih rodjaka u Parizu, a odluči nastaniti se u Bernu u Švicarskoj, gdje je i ostao do godine 1829. Te godine u proljeće prodade svoje imanje, pokloni svoje zbirke muzeju Ženevskom, i ostavi Bern, gdje je Boué-u tjesnogrudo, bud političkim strančarstvom, bud okorjelim aristokratizmom zasliepljeno stanovništvo brzo dojelo.

Iste godine putovao je Boué po Solnogradskoj, gornjoj Austriji, sjeveroiztočnoj Ugarskoj, Galiciji, Slezkoj i Moravskoj, a nakon toga povrati se u Pariz, gdje se je privremeno nastanio. Tu je Boué razvio veliku djelatnost, sudjelovao kod utemeljenja geologičkoga društva francezkoga i u krugu geologa učenjaka, kao što je d'Omalius d'Halloy, Cordier, Étienne Geoffroy St. Hilaire, Alexandre Brongniart, Letronne, Jomard i drugih dovio se sam do one samostalnosti u izpitivanju geologičkih odnošaja najrazličitijih zemalja, kojoj se punim pravom i danas dive. Proputovavši do tada Škotsku, Englezku, Irsku, Francezku, Švicarsku, Savoju, Belgiju, Njemačku, Austriju, Ugarsku, sabrao je ogromno znanje, a za mnoge od spomenutih zemalja postavio je prve osnove geologičkoga poznavanja. Boué-ova učenost i prokušana djelatnost obuhvaćala je sva područja tada još nove geologičke znanosti, koju je on kao malo gdjejkoji od njegovih suvremenika unapredjivao i razširivao. Uz obsežno, iz najčišćega izvora crpljeno znanje, doprinielo je mnogo

njegovom sjajnom uspjehu temeljito poznavanje svih glavnih kulturnih jezika, pače i jezika ruskoga i hrvatsko-srbskoga.

Ako se je Ami Boué osjećao u Parizu u znanstvenoj atmosferi za njegov vlastiti razvoj veoma povoljnoj, to mu se naprotiv nisu sviđjali politički odnošaji onoga vremena u tom svjetskom gradu. Za ciela svoga života mrzio je Boué intrige i intrigante, a toga je bilo tada u Parizu dosta — i u učenom svijetu. Boué nije doduše hlebdio za nikakvom javnom službom, premda je imao više puta prilike, da takovu poluči, pa ipak se je našlo ljudi, kojim je bio trn u oku. I zdravstveni odnošaji nisu bili u Parizu najpovoljniji. Ljeti je Pariz bio nješko nesnosan radi svojih vonjajućih emanacija, s toga je bježalo iz grada što je moglo stanovništva i naseljivalo se po ljetištih oko Pariza i u provinciji. Nu taj život bijaše skup. Premda je po obiteljskih odnošajih bio veoma imućan i posve nezavisan, to ipak uz potrebe svojih godišnjih ekskurzija nije lako mogao smagati sredstava za velegradski život u Parizu. K tomu bukne u tom gradu god. 1832 intenzivna kolera.

Žena rođjena bečanka stade ga nagovarati, da se preseli u Beč. Boué napokon popusti s obzirom na tu okolnost, što si je za budućnost zadaćom stavio, da prouči balkanski poluotok. Definitivno preseljenje dogodi se godine 1835. Preselivši se u glavni grad austrijske carevine poče Boué odmah svoje pripreve za svoj veliki put na balkanski poluotok. Kano pripravu smatraše on takodjer poznavanje orientalnih jezika, imenito srbskoga i turskoga. Srbski jezik nauči brzo govoriti i čitati, jerbo je već od prije poznavao ruski jezik. Turski nauči za običnu porabu dosta, a za albanezki jezik, kojega je takodjer želio naučiti, nenadje učitelja.

Odnosaji na Balkanskom poluotoku činjahu se Boué-u za naumljeni put veoma povoljni. U Turskoj vladaše sultan Mahmud izkorenitelj janičara, koji je takodjer buntovne Arnaute i Epirote strogo kaznio. Isti sultan putovao je po Bugarskoj, te prešao Balkan na klanjac Šipke. Na čelu Srbije stajaše knez Miloš, poznat sa svoje energije i upliva, što ga je uživao kod pravoslavnih i izvan svoje kneževine, pače i kod samih Turaka.

Kako je ovo putovanje po Balkanu za južne Slavene od velike važnosti, neće biti suviše ako se ovdje na to veliko poduzeće u kratko osvrnemo.

Prvo putovanje učini Boué god. 1836 u društvu sa Montalambert-om, Viquesnel-om, Fridrichsthal-om i Schwabom ljekarnikom iz Olomuca. Dva potonja zanimahu se botanikom i starinama, a

ostali geologijom i botanikom. Podjoše parobrodom niz Dunav. Za 12 sati dospješe u Peštu, a za 48 sati (odбив noćenje u Baji) u Biograd. U ovom potonjem gradu dočeka ih knez Miloš, brat mu i ministri. Proučiše najprije okolicu Biograda, a zatim se uputiše kroz ogromne šume Šumadijske u Kragujevac, kamo dospješe drugi dan. Uz put uzpeše se na brieg Avalu. Iz Kragujevca odoše putnici u pratnji ministra Radiševića na posjed Milošev kod samostana Vračevšnice, pa pregledav što je za vidjeti bilo, uputiše se u tada zapušteni rudnik Majdan, te se vratiše u Kragujevac preko Drače. Iduć iz potonjega grada priedjoše preko dva bregovita šljemena u dolinu Kamenske Rieke, dok nedodjoše do srbske Morave, preko koje priedjoše na ladji. Kruševac bijaše tada malo mjesto sa četverokutnom zgradom, koja je kao tvrđja služila. Tamošnji pukovnik Petar Lazarević dočeka ih i pogosti dva dana veoma liepo, odvede ih k ruševinam grada Stolca kod sutoka srbske i bugarske Morave, gdje si mogoše predočiti pravu sliku južne Srbije.

Iz Kruševca odprati ih pukovnik Lazarević do vojničkog logora kod Brusa. Uzput pohodiše ruševine visoke kule Kosnika. Iz Brusa uzpeše se putnici na brieg Kopaonik, gdje ih očara prekrasni vidik. Nesamo da imadoše pred sobom pogled na sve bližnje bregove Srbije, imenito na Jelin i malo dalje na Rtanj, nego oko obuhvaćaše većinu dugih grebena Bosne, protežućih se od jugo-iztoka prama sjevero-zapadu. Divan bijaše takodjer pogled na Durmitora u Hercegovini. Dolomitični oštrci te planine prikazivahu oblik dolomitičnih masiva Tirolskih, te bjelinom svojom sačinjavahu podpun kontrast napram crnogoricom zaraslu gorovlju Bosne.¹ Na južnoj strani Kopaonika prostiraše se kotlina Sitnice ili Kosovo polje, obrubljeno na jugu snježnim Šarom.

Sa Kopaonika sadjoše Kopaonicom do Rudnice, pa dalje do rieke Ibra, preko kojega pregaziše i dospješe tako na tursko zemljište. U Novom Pazaru dade im paša, komu bijahu od kneza Miloša preporučeni, zaptiju, da ih preko Vrenija i Starog Kolašina odvede u Peć (Ipek). U ovom potonjem gradu liepo ih primi Abdulrasa paša, odvjetak stare bosanske obitelji Brenovića. Iz Peći podjoše na brieg Peklen, te imadoše liepu priliku pregledati gornje poriečje arbanaskoga Drina sa Šar gorom kano skrajnim rubom napram jugo-iztoku.

¹ U tom pogledu se je i Bosna tečajem vremena promienila, te i ona obiluje sada na goleti, gdje je za Bouë-ovih putovanja sve šumom obraslo bilo. Imenito vriedi to za zapadni kraj Bosne.

Ostavivši Peć podjoše ravno u Prištinu, a odavle preko Kačanika u Skoplje (Üsküb). Iz ovoga potonjega grada učini Boué sa prijatelji izlet u Kalkandelen s namjerom, da se uzpne na koji vrhunac Šar-gore. Iz Skoplja uputiše se u Kumanovo, Egri-Palanku i Köstendžil. U potonjem gradu ostadoše njeko vrijeme, da pregledaju sumporne toplice oko grada. Zatim se uputiše u Dubnicu i obadjoše najljepši samostan u slikovitoj gori Rilo. Povratiše se zatim natrag u Egri-Palanku, posjetivši uz put rudnike željeza, osnovane za veoma primitivnu metalurgičnu industriju.

Iz Egri-Palanke dovede ih put do Karatove, gdje imadoše prilike posjetiti u blizini se nalazeće rudnike srebronosne olovice. Nastavivši svoj put prama jugo-zapadu dospješe u Štiplje (Istib) idući niz Bregalnicu potok. Iz Štiplja udariše preko brežuljaka prama jugu na Vardar, koga priedjoše i dospješe u Negotin i Kavadar, a odavle dalje u Trojak i Prilip. U potonjem gradu obadjoše znamenitu ruševinu dvora Kraljevića Marka, koja im se jako dopade. I inače nadjoše, da je okolica Prilipa pa i cijela monastirska kotlina prekrasno obradjena, u očitoj oprieći sa krajem oko Prištine i Üsküba.

U Monastiru, kamo iza toga prispješe, susretaše paša Boué-a i njegovu družbu velikim nepovjerenjem, te im je riedko gdje tako zlo išlo kao tamo. Iz Monastira obadjoše 7250 stopa visoki brieg Peristeri, nastaviše svoj put prama Florini, priedjoše Nerečku planinu i doprieše do cirkularne kotline u kojoj leži grad Kastoria. Obadjoše jezero kraj kojega spomenuti grad leži, naužiše se prekrasnoga pogleda na gorovlje Pindusa, te se uputiše dalje preko grada Vlahoklisure, Kailari (na Ostrovskom jezeru), Telova, Vodene a kraj Janice, gdje je vladala kuga, u Solun.

U Solunu pobudi kod tamošnjih konzula sretni prolaz učenjaka kroz srce Turske veliko začuđenje. Boué se odieli od svojih suputnika, te se povrati u Srbiju bez Tatarina i bez turskoga vodje, praćen jedino od dra. Brankovića i vjernoga sluga Srbina.

Iz Salonika udari Boué na Seres, učini njeke izlete u Sereskoj kotlini i dopre u Melničku kotlinu. Predje Rhodope, držeć se toka Strymona (Karasu), ili odaljujuć se od te rieke na iztok, kad joj je korito odviše usko postajalo. Prodje Libanovo i Činali dere (dolina artičoka), i uzpe se k hanu Krešni, imajuć pred sobom prekrasan pogled na Perin planinu. Od hana Krešne do Djume idjaše Boué skoro neprestano kroz šume, iz Djume dospje u Dubnicu, a napokon u Radomir. U potonjem se gradu Boué odmori

uz jedan dan, a zatim učini izlet na brieg Vitoš, odakle bijaše moguće uhvatiti krasan pregled orografskih odnošaja gorovlja između Pirota, Vratca, Berkovca i Sredca (Sofije). Iz Radomira uputi se Boué preko Grla, Pirota, Ak Palanke u Banju, nekoliko milja udaljenu od Niša. Tu se razstavi Boué se svojim pratiocem Brankovićem, te podje sam sa svojim slugom u Srbiju. Dospje u Gurgušovac, kašnje prozvani Knjaževac, a odavlje u srbsku Banju sa sumporovodičnim toplicami, kao što ih ima i u turskoj Banji. Tu nadje Boué kneza Miloša, koji je uprav rabio tople kupelji. Skupa s knezom i s njegova dva sina i pratnjom pohodi Boué duboki zdenac, koji je bio naravna ledenica. Zatim se uzpe na brieg Rtanj, odakle bijaše liepo pregledati kotlinu Crne Rieke, koju je Miloš nedavno prije toga usvojio.

Iz Banja udari Boué na Vrt ili Vrmzu, Lukovo, monastir sv. Petke, Paračin, Čupriju, Jagodinu do Kragujevca, odakle se vrati preko Biograda u Austriju.

Sljedeće godine (1837) osmjeli se Boué na novi put po balkanskom poluotoku, premda je u mnogih gradovih kuga bjesnila, te doprla do Sofije i Köstendžila. Prispjevši Boué u Biograd najmi jednoga tataru Bugarina, koji je znao i srbski i bugarski, te koji je Boué-u u mnogom olakotio put po zemljah balkanskoga poluotoka. Izim toga tatarina najmi Boué još dvie sluge, jednoga Bavarca a drugoga Srbina.

Iz Biograda naumi Boué poći u Majdanpek. Udari na Semendriju i Požarevac i dospje u Golubac. Ovdje sazna Boué, da put u Majdanpek nije još dogotovljen, pa da niti nije zanimiv radi mnogih šuma, zato odusta od svoga naumljenoga puta i zadržā se u Golubeu, posvetiv svoju pozornost Dunavu, koji se u blizini kroz tjesnace protiskuje.

Iz Golubca vrati se Boué u Požarevac, te se otisnu na jug u Čupriju, Paračin, Aleksinac i Niš. Od potonjega grada podje uz vodu bugarske Morave do Leskovca. U ovom se potonjem gradu Boué nezadržā, niti se kod valije neprijavi, nego odmah zadje u dolinu Vlašine, koju do Vlasidice neostavi, prodje Crnokliski han, i poče velikim trudom uzpinjati se na Širenu planinu. Nesrećom nabasa na četu Bugara pobunjenih proti svojem spahiji, koji u ostalom nećiniše putnikom ništa, kad saznadoše tko su. Ipak se Boué povrati nazad i prenoći u Jabukovniku. Prešavši Boué Širenu planinu i planinu Crna Trava, sadje u dolinu Goleme Vode, dospje u Selenigrad, Trn, Grlo i Bresnik, a napokon u veliku do-

linu, u kojoj leži Sofija (Sredec). U tom gradu vladaše tada kuga, s toga ga Boué skoro ostavi i ode preko Uselja (Hösseintlü), Malina, Taškesena u Etropol. Iz Etropola podje niz Malu Iskru do Vikrara, odakle preko Jablanice i Izvora dospje u Lovac (Lovča), a odavle dalje u Plevnu. Vrativši se natrag u Lovac uputi se Boué u Selvi, grad posve opušten uslied haranja kuge. Iz Selvi udari Boué na Gabrovu i dospje u klanjac Šipke, gdje mu se pruži prilika na liepih profilih učiniti njeka zanimiva geologička opažanja. Zatim prodje selo Šipku, Kazanluk i dospje u Željeznik (Eski-Sagra), gdje se u prekrasnoj okolici zadržā nekoliko dana. Nastavljajuć svoj put prama iztoku dospje preko Jeni-Sagre u Slivno, znatan grad obkoljen bujnom vegetacijom, većinom raznih voćaka. Iz ovoga potonjega grada uputi se preko Večere i Baškve da priedje po drugi puta veliki Balkan. I onu stranu gore predje kroz Kotel (Kazan), Čačak, Osman-Bazar, Eski-Džuma i prispje u Razgrad, odakle učini nekoliko izleta prama Ruščuku. Iz Razgrada ode Boué u Šumlu, da se upozna temeljito sa okolicom te znamenite gorske tvrdje.

Za svoj treći prielaz preko Balkana odabra Boué put, koji vodi u Aidos, pregazi pitomi i divji Kamčik, što bijaše moguće za nizke vode i priedje preko sjevernoga grebena kod Lapušne, a preko južnoga kod Nadirköi. Iz Aidosa podje u Burgos, pa dalje na jug u Kazabunar, Umur-Faki, Kirklise, Jena, Visa, Saraj, Čorlu, Silivri, Bujuk-Čekmedže i Carigrad.

U Carigradu se Boué razmjerno premalo zadržā. Učini izlet u Bujukdere, a zatim se nanovo otisnu u nutarnje strane Rumelije. Prodje Eregli, Rodosto, uzpe se bregovitom cestom do Ainadžika, nastavi svoj put prama Malgari, Kešanu i Feredžiku. Liep bijaše pogled iz potonjega mjesta na egejsko more, na visoki otok Samothraki i na močvarne ravni oko Enosa na ušću Marice.

Iz Feredžika u Drinopolje vodjaše put duž Marice sve do Demotike, a dalje od ovoga grada preko visočina. U Drinopolju stiže Boué-a nesreća. Nevjerne sluge hraniše mu konje tako lošo, da ih se je bud pošto lišiti morao. Drugih mu radi pomanjkanja sredstava nebijaše moguće kupiti i tako je svoj put bio prisiljen učiniti sa najmljenimi konji, što je uvijek sa znatnim gubitkom vremena skopčano. Uslied toga dogodjaja neposjeti Boué Rhodopa planinu, kako je bio naumio, već prepusti svom prijatelju Viquesnele, da si ubere lovor-vience upoznav učeni sviet sa krajem u mnogom pogledu, a svakako u prirodoslovnom, posve nepoznatim.

Iz Drinopolja uputi se Boué poštovnom cestom u Harmanli, Chasköi, Papazli u Plovdiv, gdje osta njeko vrijeme obilazeć okolicu. Iza toga nastavi Boué svoj put prama Tatar-Bazardžiku, odakle kroz Djevojačko tiesno dospje u Gabrovu i Banju. Potonje mjesto ima sulfuroznih toplica. Odavle učini Boué izlet u kotlinu u kojoj leži grad Ihtiman. Iz Banje podje Boué u Samokov, gdje nadje veoma primitivnu industriju željeza. Medju Samokovom i Dubnicom stere se nizko gorovlje, koje Boué zatim priedje, nu Dubnice neposjeti, već odmah udari na Radomir, Trn i Klisuru na Golemoj vodi, kuda je Boué jur ovoga puta prolazio. Prešav brieg, koji čini razvodje izmedju Goleme vode i Vrle, dospje prolazeć polag Vlasine u dolinu bugarske Morave. Iduć uz vodu ove rieke dopre preko Vranja do Mališeva, priedje zatim u dolinu grada Gilan, i dospje na Janjevo i Gračanicu u Prištinu. Zatim priedje dolinu Šitnice i dolac Zrnoljeve, i put ga dovede preko Suhe Rieke u Prizrengrad, gdje se dulje vremena zadržā, da obadje okolicu.

Iz Prizrena uputi se Boué dolinom Resne i Bielogā Drina do kule Ljuma, gdje priedje mostom Bieli Drin, a drugim mostom kod Vezir-Hana sjedinjeni Drin, niz koga nastavi put do Spaša, kod kojega skrenu uz vodu potoka Djoske u zemlje Miridita. Prodje Fliet-Han i dospje u poriećje rieke Fandi-Mati, koju priedje, kao i njekoji njezine pritoke. Kod Puke počē salaz sa visoćine, po kršnom, za putnike veoma tegotnom tlu. Iz Dukjan-Hana okrenu Boué prama Drinu, koga priedje na korabu, a Drinasi pregazi i dospje u Skadar. U tom gradu osta Boué dulje vremena uslied bolesti. Njegov put iz Carigrada u Skadar po vrućini mjeseca kolovoza, te napose hladna kupelj, navučē mu cerebralnu kongestiju, od koje mu se je liećiti valjalo.

Poslie svoga oporavljenja namjeravao je Boué poći iz Skadra drugim putem nego što je došao. Nu od toga ga odgovoriše, jer se je u ono vrijeme Crna Gora vladala neprijateljski napram turskim oblastim. Tako se morade Boué vratit do Spaša istim putem, kojim je i došao, predje opet Drin u korabu i dospje u Djakovu, odakle nastavi put u Prizren i Prištinu. Iz Prištine podje poštovnom cestom u Mitrovicu, Banjsku, te prešav Rogoznicu planinu dospje uz Novipazar, Sjenicu, Prijepolje, Plevlje (Tašlidža) i Čajnicu. Kod Goražde priedje Drinu, te na Praču, Kolišić, a napokon dolinom Miljacke dospje u Sarajevo.

Iz Sarajeva udari Boué na Mokro, te prešavši visočinu Romanije Planine, dospje u Košuticu (Košuljicu), Podgore-Han, Novu Kasabu tvrdjicu Kuslat (Kislar), Zvornik, pa dalje uz Drinu rieku u Janju. Kod Rače priedje Drinu na korabu i poslje karantene od osam dana u srbskoj Rači, podje u Biograd. U Zemunu morade Boué nanovo se podvrći karanteni, a onda se uputi da pregleda Frušku goru. Kod Varadina predje Dunav i vrati se preko Pešte parobrodom u Beč.

Po treći put odpremi se Boué u Tursku god. 1838, i to u društvu Viquesnela. Iz Biograda podjoše na rieku Drinu s namjerom, da ju prodju uz vodu sve do Višegrada i dalje. Tu namjeru osujeti zapovjednik u Krupanju pod izlikom, da neimaju za takav put dovoljno krme za konje. S toga podje Boué i drug mu do tvrđe Sokola, koja je tada Turkom pripadala. Iz Sokola podjoše preko Valjeva u Kragujevac, a odanle duž Ibra u Karanovac i Novi Bazar. Iz ovoga grada uputi se Boué i drug mu novim putem u Skadar i to visokim gorovljem južne Bosne. Najprije dospješe u arbanasko selo Glugovik, gdje im pliak (glavar sela) dade pratnju za dalji put. Iz Glugovika stigoše u selo Ugrlo, a napokon u podgorsko selo Rožaj. Odavle počеше se uz pet satih uzpinjati na vrhunce od 6 do 7000 stopa, koji se steru sjeverno od grada Peći. Preko Mokre Planine sadjoše u Polimlje i dodjoše do krasnoga jezera kod Plave i napokon u Gusinje. Iz Gusinja priedjoše klanjcem Proklete Planine (najvišim prielazom za konje u cijeloj Turskoj, uzdiže se naime oko 7000 stopa nad morem) i sadjoše do sela Šalje uzkim i strmim prolazom sa utesanimi stubami u dolomitično stienje. Tu je Boué saznao, da se duž Drina, oklopljena strmimi klisurami, nemože s prtljagom doći u Skadar, zato priedje drugi snježni greben sjeverno od briega Puke i dospje u Bogu, zatim u Skrjel, pa duž Skadarskoga jezera u prostrani, nu dosta pusti Skadar.

Drug Boué-ov Viquesnel nehtjede učiniti posjeta kod katoličkoga biskupa, koji bi jim dao preporuku na kneza Dodu u Varoši (Oroši), tako da bi mogli proći cielom zemljom Miridita; zato moradoše udariti na Lješ (Alesso) i dospješe u Kroju, Tiranu i Elbassan. Odavle podjoše dalje na jug i dospješe u Berat, Klisuru, te uz vodu Vojuce u Premet, pa odavle u Janinu. U Janini razboli se Viquesnel na tifoidnoj groznici, valjda za to, što je predugo sjedio na močvarnoj obali jezera, dok su se konji i ljudi na malo i polagano u neznatnoj barki prevažali.

Usljed nezgode sa Viquesnelom morade Boué svoj daljnji put sam nastaviti. Priedje Pindos, dospje u Mecovo i zadrža se njeko vrijeme u Trikali i Larissi, da se poblize upozna s tom zanimivom zemljom, da se naučije ljepota doline rieke Tempe i briega Osse itd.

Iz Larisse uputi se Boué u Elassonu, odakle posjeti Olymp. Iz Elassone ode u grad Serviju, kroz glasoviti klanjac klefta Sarantiporos zvan. Iz Servije pohodi cvatuće gradove Kožani i Šatista, pa se uputi dalje u grad Kastoriju, gdje je jur za svoga prvoga putovanja boravio. Iz ovoga grada dospje u mjesto Behlistu, zatim u Goricu (Gjorča), a napokon u samostan sv. Nauma na ohridskom jezeru. Ovo jezero obadje s istočne strane i dodje u Ohridu, odakle učini tri veća izleta: prvi na brieg preko kojega vodi put u Toli Monastir, drugi na gore ležeće prama Elbassanu, a treći na crni Drin, počam od Struge. Nakon tih izleta uputi se Boué dolinom potoka Zateske u Krčavu (Kričovo), zatim u Kostovo (Gustivar) i prispje u Kalkandelen. Prešavši nadalje Šar Planinu dodje u Prizren i Peć.

Iz Peći uputi se Boué preko gore Žljeb i dospje u selo Rožaj, odakle nastavi svoj put u Sjenicu, Prijepolje, Plevlje (Tašlidža) i Čajnicu. Kod potonjega mjesta ostavi Boué jedinu tada postojeću strategičku cestu vodeću u Sarajevo, pa udari dolinom Slatinske rieke i Čehotine a prispje u Foču. Odovud podje Boué uz vodu rieke Drine do njezinoga začetka, to jest do one točke, gdje se sjedinjuju njezine dvie matice rieke Piva i Tara. Od sutoka objih rieka vrati se Boué malo natrag niz Drinu, te nastavi put krasnom dolinom uz riekü Sučesu i dopre u Gacko, odakle ode u Nevesinje i Mostar. U ono vrijeme nije bilo ceste vodeće iz Mostara i Konjicu, zato morade Boué udariti preko gore, visokom planinom Porima i Vranca. Iz Konjica dospje u dolinu Sujavine i njome u Tarčin, odakle sadje u krasnu Sarajevsku kotlinu. Iz Sarajeva namjeri Boué u Kiseljak i Fojnicu, odakle preko gore dodje u dolinu Kosarne i Lašve i konačno u Travnik. Iz potonjega grada podje uz riekü Lašvu na podnožju Vlašića, uzpe se na Suhu Planinu, nu malo da se ne izgubi u ogromnih planinskih šumah. Pre-noćivši na visi spusti se u duboki zarez Ugra i dospje u Skender-Vakuf, pa kraj Tisovca k Vrbasu rieci, niz koga dodje u Banjuluku. Odavle učini Boué izlet u tursku Hrvatsku sve do doline Japre i posjeti Stari Majdan. U Banjuluku se vrati Boué na Priedor i Kozarac dolinom Gomjanice. Iz Banjeluke u Brod uputi se Boué dolinom Vijačke i Ukrine, posjetiv Lešnju i Derventu. Iz Broda ode ravno u Vukovar, odakle se vrati Dunavom u Beč.

Godinu 1839. upotriebi Boué za redigiranje svoga ogromnoga materijala sabranoga za trogodišnjega putovanja po Turskoj. Iz radnjah, koje je Boué objelodanio o zemljah Balkanskoga poluotoka, po prirodi nakićenih svakim čarom, ukazuje nam se geolog Boué takodjer kao prokušan geograf i etnograf, a u obće kao riedak umnik, koji se uz izpitivanje prirode ne manje bavi stanjem socijalnoga i kulturnoga života. Sa svoga za tadašnja vremena čudovišnoga puta donio je Boué dubokih utisaka za cio svoj život, tako, da su kašnji putnici razgovarajuć se sa Boué-om o krajevih, koje je proputovao, imali prilike divit se njegovom pamtenju i najmanjih mjesta i svih gora, kojimi je prošao, pače poslie četrdeset godina od vremena njegova putovanja.

Glavno svoje djelo o europejskoj Turskoj objelodani Boué već god. 1840 u Parizu.¹ Tko je jednom odnošaje njekadanje Turske glavom proučio, taj je tek u stanju bio prosuditi težkoće i pogibelji skopčane s putovanjem u onih zabitnih krajevih, te u ona vremena. To sve nemogaše Boué-u oduzeti snage, da smjelo poduzme ono, čega su se drugi žacali, pače nemogućim smatrali. Na taj put u klasično tlo ponese Boué neograničen nagon za izpitivanjem, udivan oštrogled i neumornost u bilježenju opazaka.

Visoko valja takodjer cieniti Boué-ovu prokušanu nepristranost, koju je pokazao prosudjujuć običaje, broj i materijalno stanje pojedinih tamo stanujućih naroda. U tom pogledu ostaju takodjer dotična djela Boué-va bez primjera. Čovjek skoro nepojmi, kako se je to slučiti moglo, da inače priznati autoriteti i uvježbani putnici, koji su imali tako sjajan uzor u Boué-u, putujuć poslie njega po balkanskih zemljah, podlegoše neopravdano pristranim osjećajem.

Po naznačenih krajevih, kojimi je Boué putovao, većinom nije nijedan iztraživalac novijega vremena prošao. Neimajuć skoro nikakvih pisanih izvora pred sobom, izuzam neznatne podatke kod orientalista i slavista, umio je on na temelju vlastitoga motrenja odnošaje zemalja i naroda vjerno crtati, tako, da su kašnja iztraživanja njegove podatke većinom potvrdila. Da navedemo samo jedan primjer, kako je Boué umio odnošaje oštro proniknuti. Boué je naime bio prvi, koji je ob ukupnom broju Bugarâ, o kojih su

¹ *La Turquie d' Europe* ou observations sur la géographie, la géologie, l' histoire naturelle, la statistique, les moeurs, les coutumes, l' archéologie, le commerce, les gouvernements divers, le clergé, l' histoire politique et l' état politique de cet empire. Paris 1840, 4 vol. 8°. 2247 p. 1 carte géographique.

postojali toli raznoliki podatci, najtočnije sudio, tako, da najnovija izvidjenja pokazuju, da su data Boué-ova prije mnogo godina ustanovljena, najtočnija.

Da mi o Balkanskih zemljah, u kojih nikad prije nisu izvedene topografske radnje u pravom smislu rieči, kao što u ostaloj Europi, ipak u cjelini posjedujemo dobru kartografsku sliku, ima se i opet u prvom redu zahvaliti Boué-u, kojega je opise i nacрте imenito genialni Heinrich Kiepert upotriebio za svoju kartu balkanskoga poluotoka.¹

Svoje mnogo vrijedno putno gradivo predade Boué dielomice Parižkomu Muzeju, a dielomice c. kr. akademiji znanostih u Beču. Ovoj potonjoj izruči godine 1850. kao popunak k njegovoj *Turquie d'Europe*, cio atlas raznih geografskih, geologičkih i etnografskih kartâ. Medju pobranim gradivom, koje je raznim specijalistom preputio, spominjemo rukopis riečnika od 21.000 srbskih rieči, sbirku slavenskih prirodopisnih naziva i ini lingvistički materijal.

Čudnovat je i nepojmiv pojav, da Boué-ove radnje o Balkanskom poluotoku nestekoše svojedobno nikakova priznanja u učenom svijetu. U diplomatskih krugovih je djelo Boué-ovo o Turskoj, puno objektivnih opažanja, bilo upravo zazorno. Diplomacija je svom silom htjela imati azijatske Turke u onih zemljah, gdje su stanovali razni narodi, po većini Slaveni.

Uz mnogostranu znanstvenu djelatnost pokazivao je djelotvorni duh Boué-ov uvijek još zanimanja za život i njegove potrebe,² dapače Boué-ovo obilno iskustvo ponukalo ga je, da izadje sa mnogim shodnim i vremenu odgovarajućim projektom. Osnutak i gradnja željeznica dojmi se nemalo svjetskoga i izkusnoga putnika, koji je shvatio veliko znamenovanje toga novoga sredstva prometa. U vrijeme, kada je ciela Europa bila zabavljena projektiranjem i izvadjanjem glavnih željezničkih pruga, htjede i Boué svoje obljubljene Balkanske krajeve tim liepim darom ljudskoga uma obdarene vidjeti. Kada je na temelju mnogogodišnjega proučanja sa osobitom revnošću u kartu Balkanskoga poluotoka po njem osno-

¹ Kiepert je još god. 1876. mogao u jednom članku berlinskoga geografskoga časopisa (*Zeitschr. der Gesellschaft für Erdkunde, Berlin*) očitovati, da nijedan od kašnjih učenih putnika nije Boué-a nadkrilio obiljem i važnošću geografskih i drugih podataka o Turskoj.

² Taj duh se pokazuje imenito u radnji koja nosi naslov: *Der Zweck und der hohe Nutzen der Geologie*, Wien 1851.

vanu unesao buduće željezničke trace balkanskih zemalja,¹ nije dakako na to misliti mogao, da će i decenija proći prije nego njegova tadašnja poticanja nadju ma i najmanji uspjeh. Velika je šteta, da iskreni glas toli velezaslužna strukovnjaka nenadje svojedobno dostojna uvažanja, i da se za vrieme mjerodavni faktori neznadoše nadahnuti duhom Boué-ovim, na korist čovječanstva, a na nemalu slavu Europe, koja se inače rado kano stjegonoša kulture iztiče. Pače i u najnovije vrieme, kad su ideje Boué-ove stekle obćenito priznanje, kad su na berlinskom kongresu služile podlogom debati o narodnosti balkanskoga poluotoka, i onda se je još nastojalo, da se užuva ona ruševna sgrada, u kojoj su samo balkanski mladi i čili narodi jedini materijal za novo preustrojstvo Balkanskoga poluotoka.

Znanstvene publikacije Boué-ove tolike su nutrnje vrijednosti i tolika bogatstva, a uz to i toli mnogobrojne, da sa svake strane izazivaju priznanje i udivljenje. K tomu su mnoga njegova djela epokalna, te je tako Boué i preko granica Europe kao učenjak na glas izašao. Uz svoje eksaktno znanstveno nastojanje bijaše on nemalo sklon praktičnim zamislim i izvedbam. Tako vidimo Boué-a medju prvimi, koji su počeli rabiti kartografski način prikazivanja onoga, što je izpitano. Već prije pol stoljeća pobudiše te njegove radnje zasluženu pozornost, a iz njih se je moglo razabrati, da imaju osnivateljem temeljita iztraživaoca i točna opažatelja.

Još mladim učenjakom osnova Boué prvu geološku kartu Škotske god. 1820; kašnje god. 1827 kartu Evrope, god. 1834 kartu Erdelja, god. 1840 kartu evropske Turske. Godine 1843 iznenadi skupštinu prirodoslovaca u Gracu prvom geoložkom kartom svieta, kako Haidinger u svoje vrieme reče, djelo udivna znanja, koje cielu površinu zemaljsku u glavnih joj crtah te po najnovijih i najsigurnijih viestih prikazuje.² Vješta ruka Boué-ova kolorirala je takodjer karte Viquesnel-ove (1842—46) obsižuće dielove Albanije, Srbije, Bosne, Macedonije i Tesalije.

Protražujuć i ocjenjujuć kritično rad svojih predšastnika, prikazivao je Boué vazda i napram svakom riedko pravdoljublje. Bijaše mu uvijek prava slast, ako je svojimi oštroumnimi iztraživanji i

¹ A. Boué, Sur l'établissement de bonnes routes et surtout de chemins de fer dans la Turquie d'Europe. Vienne 1852.

² — „ein Werk bewunderungswerther Kenntniss, welches die ganze Erdoberfläche in ihren Hauptumrissen nach den neuesten und sichersten Nachrichten darstellt“. Haidinger's Berichte 1847, p. 166.

savjestnom točnošću svojom mogao otkriti nove rezultate i upozoriti na siguran smjer iztraživanja. Pčelinjom marljivošću sabirao je znanstvene podatke iz najrazličitijih izvora, od kojih bi mnogi, buduće razsijani, pali u zaborav. U tom pogledu pružaju njegovi bibliografski indeksi upravo posve neobičnih podataka.

Osobito povoljno je Boué uplivaao na druge izpitatelje balkanskih zemalja. U svakom je vidio nastavljača svoga započetoga djela. Putovanja, proučavanja i radnje Viquesnela, Grisebacha, dra. Jos. Müllera, v. Hahna, Petersa, v. Hochstettera, Kanitza, Toule, Konst. Jirečka i mnogih drugih, nadjoše kod Boué-a najtoplijega i najiskrenijega uvažanja i podpore. God. 1875 predade Boué Touli, polazećemu na geologičko izpitivanje zapadnoga Balkana, vlastoručno koloriranu geologičku kartu balkanskih zemalja, u kojoj je razlikovao sedamnaest formacija.¹

Nezaboravno i u zahvalnoj uspomeni ostat će mnogim ljubezno i pobudno susretanje štovanoga učenjaka. I piscu ovoga nekrologa poslužila je sreća š njime u doticaj doći. Bijaše to god. 1875. Doček bijaše izvanredno srdačan. Razgovor se je vrtio oko liepoga napredka jugoslavenske akademije, oko napredka u poznavanju geologičkih odnošaja Hrvatske i sdruženih zemaljah. U teku govora posegnu starina Boué za drvenom kutijom napunjenom ceduljnim katologom, a taj katalog sadržavaše, na nemalo začudjenje posjetiteljevo, podpunu naravoslovnu bibliografiju u raznih jezicih, odnoseću se na Hrvatsku i srodne zemlje. Takovimi specijalnim katalozima za razne zemlje i struke znanstvene bijaše obložen mal ne cio kabinet Boué-ov.

Ami Boué, koji je tiho i nesebično u službi svoje znanosti sretno živio, sučustvovao je s udesom Balkanskih zemalja, kojih se jadi nemalo kosnuše plemenitoga srca njegovoga. Obćenito su poznati njegovi članci, nakićeni bogatim znanjem i izkustvom njegovim, a objelodanjeni u raznih dnevnicih. Timi članci namjeravao je on u svojstvu kompetentna prosuditelja, da nastavša prieporna pitanja i nazore o dogodjajih u balkanskih krajevih razbistri.

Koncem šestdesetih godina, u vrijeme svoga 75-godišnjega rođendana mogaše Boué konstatovati, da ima mnogo izgleda, da se iztraživanja na Balkanskom poluotoku nastave i razšire, jerbo se je upravo tada počelo sa mnogo obećavajućimi predradnjami za ta-

¹ *Prof. dr. Franz Toula*, Geologische Uebersichtskarte der Balkan-Halbinsel. Petermanns Mitheilungen 1882. Band 28, p. 361.

mošnje željeznice. Potaknut spomenutimi radnjama poče svoje sveudilj još žive utiske i bilješke iz mnogobrojnih i razširenih putovanja po Orientu mladjahnom snagom i svom brižljivošću, koja ga je uvijek riesila, iznovično ocjenjivati, da tako pozornost učenoga svijeta ponovno svrati na prirodne ljepote i znamenitosti Balkanskih zemalja.

Neumoljno pravilo, da velika starost plodnost duha i djelatnost tiela sve to više i više steže, pače i obustaviti može, kano da nije imalo svoje vriednosti za Boué-a. Živeć u veoma sretnih privatnih i obiteljskih odnošajih, te u punoj snazi duha, a može se reći i tiela do zadnjih dana života svoga, doživi Boué veliku starost od 88 godina. Za više no dva ljudska vieka djelovao je on za razširenje nauke, pun zanosne ljubavi napram istoj i želeć joj radi nje same služiti, a ne radi vanjskih probitaka.

Obćenito poznata čednost Boué-ova nije mogla zapriećiti, da mu učene korporacije svoje priznanje obilno neizkažu. Gotovo da neima prirodoslovnoga društva ili akademije u Europi, gdje nebi Boué bio pravim ili začastnim članom. Tako je bio Boué članom akademije znanostih u Beču, Pešti, Zagrebu, zatim članom geologičkoga društva u Parizu, Londonu. Bio je nadalje članom kr. českoga muzeja u Pragu, prirodopisnoga društva u Halli i u Moskvi, geografičkoga društva u Beču, berlinskoga društva za zemljoznanstvo i mnogih drugih društava.

Boué je za svoga boravljenja u Parizu i Beču imao više ponuda za odlikovanje i za unosna mjesta; on je jedno i drugo redovito odklanjao. U Beču mu namieniše mjesto ravnatelja dvorskoga mineralogičkoga kabineta. On to odbi na korist svoga prijatelja Partscha. Raznih znanstvenih odlikovanja primio je Boué takodjer tečajem svoga dugoga rada na polju nauke. Jedno od najsjajnijih odlikovanja je svakako ono, što mu je godine 1847. savjetništvo geologičkoga društva u Londonu, u priznanje njegovih zasluga za znanost, podielilo Wollastonovu medalju iz palladija.

Dne 21. studenoga 1881. u devet i po satih na večer, dakle u 88. godini života svoga, umre taj velezaslužni umnik i plemeniti čovjekoljubac. Jaka prehlada skonča život, koj po starosti samoj još dugo klonuo nebi. U oporuci, koju je Boué ostavio, zrcali se jošte plemenitost njegova. Ne samo da je svoja rukopisna djela, nego i svoju kućansku imovinu posvetio službi znanosti: on ostavi naime znatan legat c. kr. akademiji znanostih u Beču, koja je

u Boué-u izgubila jednoga od najodličnijih i najrevnijih svojih članova.

I za svoje prijatelje ostavio je Boué liepu uspomenu u svojoj autobiografiji, koja je u glavnom doštampana već godine 1879. sa oznakom, da se djelo ima razdieliti poslje smrti njegove. Svaki eksemplar nosi posvetu od Boué-ove ruke. Tako i onaj primjerak, koji je akademiji namijenjen bio.

Boué-ova slava razširena je u najdalje krugove, a njegovo ime živjet će trajno u poviesti prirodnih nauka, a napose u poviesti geologije. Učenom svijetu ostavlja Boué svoje znanstveno blago, a nam južnim Slavenom svoju ljubav napram divnim krajevom Balkanskoga poluotoka, koje je sam proputovao.

Naša akademija jednodušno kliče: Slava Boué-u i vječna mu uspomena!

Životopis

dra. Josipa Calasancia Schlossera viteza Klekovskoga.

Čitao u sjednici matematičko-prirodoslovnoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 12 listopada 1882.

PRAVI ČLAN LJUDEVIT VUKOTINOVIĆ.

Dr. Josip Calas. Schlosser Klekovski rodio se je 25. siečnja god. 1808. u Jindrihovu (Heinrichswald) u Moravskoj; otac mu je kod veleposjednika grofa Harracha za vrijeme onda obstojavše patrimonialne vlasti upravitelj bio, a brat njegove matere dechant ili podjašprišt; odhranjen već od djetinstva svoga uz povoljne okolnosti u duhu patriarhalnoga života obiteljskoga, pridržan na red i poslušnost pokazao je odmah osobitu ljubav i darovitost prema naukom, te je zato uplivom svoga ujaka bio opredieljen za svešte-nički stališ. Svršiv doma pučku učionu prešao u Brno na gimnazij, gdje je vrlo dobro napredovao; ali se je zajedno odvratio sve većma od prvobitne namjere, da se naime posveti duhovničkomu zvanju, jer ga je živahna narav gonila više na svjetske znanosti a navlastito na prirodoslovje. Poslje svršenih naukah gimnazialnih sa najboljim uspjehom, nadaren liepim talentom i osobitom marljivošću, kao odrasli već mladić osjećao je u sebi vruću želju za dalnjim usposobljenjem, te je zato odrješito odlučio poći na sveučilište Bečko, da se tamo podpuno uzobrazi i da si odabere zvanje za što širji i što koristniji djelokrug budućemu svomu život. Medju svimi strukami omili mu najvećma zvanje liečničko. U sporazumljenju dakle sa roditelji svojimi i sa privoljenjem takodjer ujaka svoga prešao je na sveučilište bečko, gdje je godine 1830. svršiv nauke svoje odmah za tim god. 1831. bio promoviran sa izvrstnim uspjehom na čast doktorsku znanostih liečničkih i ranarničkih. U sveobóoj c. kr. bolnici bečkoj izvršivao je ponajprije praxu liečničku, te budući se je odlikovao kao osobito revan i sposoban u svojoj

struci, bio je god. 1834. sa profesorom Hildebrandtom odaslan u Italiju, da prouči narav cholere, koja je tada upravo ondje užasno bjesnila. Dr. Schlosser obavio je svoje odaslanstvo revno i požrtvovno, te se pohvaljen vratio nakon godinu danah sa pomnožanim iskustvom opet natrag u Beč. Godine 1836. spoznao se je sa obitelji veleposjednika Adamovića Ténjskoga iz Slavonije, te dočim je Adamović kao bolješljiv čovjek tražio liečnika, koji bi imao; neprestano biti okolo njega kao kućni liečnik, a dr. Schlosser bude za to mjesto preporučan: to bijaše Adamoviću osobito mило dobiti u kuću liečnika toli izvrstnimi svjedočbami providjena, a s druge strane bijaše i dru. Schlosseru povoljno početi život na svoju ruku i k tomu još doći u novu dosad nepoznatu zemlju. Adamovićeve obitelji pr. seli se doskora iz Slavonije u Hrvatsku, naime u Svetu Helenu blizu Paukovca; tako dodje i dr. Schlosser u Hrvatsku, nemisleć dakako izprva na to, da će u Hrvatskoj naći drugu domovinu i da će probaviti tu cijeli život do smrti svoje. Schlosser, vrlo dobro primljen u kući Adamovićevoj, živio je ugodan život kao pravi član obitelji, ljubljen i štovan od svih; vrlo revan liečnik izvršivao je svoje zvanje ne samo u užjem krugu Adamovićeve kuće, nego izvan nje takodjer radio marljivo i sa tolikom zadovoljnošću občinstva, da iza mala nebijaše ni kuće u bližjoj, a ni u daljnjoj okolici, kamo ne bi imao doći, da pomoć pruži bolestnikom, i to tim većma, jer nije samo vješt i sretan bio u liečenju, nego si je takodjer znao ljubeznim i dobrosrdačnim načinom pribaviti neograničeno povjerenje. Okolnost ova ponese njegovo ime doskora na dobar i daleko razšireni glas.

U kući medjutim Adamovićevoj bijaše vrlo bučan i nemiran. dà često i neuredan život; u Svetoj Heleni nije nikad bilo dana bez gostbe, jer osim liečnika življaše i više posjetnikah, glasbenikah, slikarah itd. u kući; nu jošte ni s tim živahnim životom zadovoljan Adamović išao bi sa suprugom svojom rodjenom groficom Forgač često u društvu svih sokućanah svojih u pohode susjednim vlastelinom i to sve na konjih. Kod takove kavalkade nije ni kućni liečnik smio izostati, jer je za njega i onako posebni jahaći konj vazda bio opredieljen. Nu život takav nije bio u suglasju sa nazori i težnjami Schlosserovimi: on se nije mogao u takovih okolnostih vezati na kuću Adamovićeve za daljnu budućnost svoju, jer nije nikada imao mirne ure za se, a to ga je priećilo, da se zabavi ozbiljnim poslom znanstvenim.

Sreća dodje u pomoć. Godine 1838. bude mjesto kupališnoga liečnika u Toplicah Varaždinskih izpražnjeno, a dru. Schlosseru bude doglašeno, da bi kaptol zagrebački bio sklon mjesto izpražnjeno njemu podieliti. Poziv ovaj dade Schlosseru priliku liepim načinom riešiti se saveza sa kućom Adamovićevo, što tim laglje podje za rukom, jer je Adamović naumio opet u Slavoniju se povratiti. Schlosser se dakle u najvećem prijateljstvu razstane sa obitelju Adamović i preseli se kao kupališni liečnik u Toplice Varaždinske, gdje je ostao šest godina, naime do godine 1844.

U ono vrijeme, kad je dr. Schlosser u Toplice Varaždinske došo, bijaše stanje tamo vrlo različno od današnjega. Bašča bijaše malena, vrelo rudno jednostavno samo drvom prostim ogradjeno, uz taj zdenac stajaše drvena sgrada poput barake sa muljnim i blatnim kupališti, gostiona velika na polovicu manja nego sada; a ondje, gdje se sada nalaze kupke Josipove, tamo bijaše kupalište seljačko. Dr. Schlosser, koji je poznao druge kupelji, osobito česke, nije se dakako mogo sprijateljiti sa takovimi primitivnim uredbanim, te je naumio s vremenom uvesti što shodnije reforme. Pak zaista dr. Schlosser je, upoznav se pobliže sa znatnijim kanonicima, pribavio si doskora toliko povjerenja i upliva, da je kaptol zagrebački rado pristajao na predloge Schlosserove, povodom kojih su Varaždinske toplice poljepšane i poboljšane; a temelj položen onomu napredku, kojim se odlikuju danas Toplice Varaždinske. Kao što nekoč u svetoj Heleni, tako sada u Toplicah nije dr. Schlosser ograničio se samo na bolestnike kupališne, nego na daleko u okolici podavao je pomoć bolestnikom i bogatim i siromakom. On bi jašio u susjedstvo u pohode bolestnikom svojim, kad bi mu i malo samo vremena dostalo; nebijaše nigdje teže bolesti ni u plemićkih dvorovih ni u kućah seljačkih, kamo nebi pozivali na savjet ili na liečenje doktora Topličkoga, a to tim radje, jer nije nikada običavao pitati: može li bolestnik platiti ili ne? Schlosserovo revno nastojanje oko podignuća Toplicah Varaždinskih, kao što i njegovo uspješno djelovanje liečničko pribavi mu privrženost i prijateljstvo svih kanonikah, tako da se obće šaljivo pogovaralo, da je dr. Schlosser dvadeset deveti kanonik zagrebački. U zimsko vrijeme običavao je dr. Schlosser odputovati u njemački Gradac, da se tamo ubaviesti o napredku liečničkih i prirodoslovnih znastih.

Iz toga se lako može razabrati, da se je dr. Schlosser u Toplicah Varaždinskih nalazio u sasvim povoljnih okolnostih, nu zato

mu nitko nemože zamjeriti, da nije ipak mogo nazrievati u svom položaju tadašnjem konačno zadovoljstvo; jer je svedjer još želio razširiti svoj djelokrug i pribaviti si stanovište, na kojem bi si za stalno mogo osigurati budućnost svoju; on je želio stupiti u javnu službu državnu.

Može se reći, da je dr. Schlosser došao u sretan trenutak u Hrvatsku, jer mu je ona sreću doniela, — nu za to ju je i obljudio kao pravu domovinu svoju i služio joj vjerno do kraj života svoga.

Mjesto županijskoga fizika križevačkoga bude izpražnjeno upravo onda, kada je Schlosser poželio ostaviti Toplice Varaždinske. Budući da je onda fizikat jedne županije bilo odlično mjesto, to se našlo puno konkurentah, nu ipak bijaše i prijateljah Schlosserovih pravih dovolj, koji mu svjetovahu, da svakako to mjesto zaprosi. Dobar glas, koji si je Schlosser kao liečnik već odprije pribavio, protre mu put za postignuće želje njegove; nu Schlosser je samo nakon ozbiljna razmatranja odlučio ostaviti Toplice Varaždinske; prvo, jer mu je žao bilo ostaviti mjesto, gdje mu ugodno bijaše živiti i uspješno djelovati, drugo jer je potanko razsudjivao, hoće li moći izpuniti valjano novo mjesto svoje?

Veliki župan križevački barun Ljudevit Bedeković Komorski primiv molbenicu tolikimi izvrstnimi preporukami poduprtu, podieli zaprošeni fizikat Schlosseru, te se on mjeseca svibnja 1844. preseli u Križevce. Tadašnji stališi i redovi županije križevačke, kao i gradjanstvo kr. i slob. grada križevačkoga, primiše novo imenovanoga fizika vrlo ljubezno, nit im se bijaše pokajati ikada, jer je fizik križevački postao za kratko vrijeme jedan od najpopularnijih muževah u županiji. Težnje narodne, koje su u županiji križevačkoj imale jedno od glavnih ognjištah u domovini našoj, nadjoše u dru. Schlosseru vjernu podporu, koje nije nikad više u nikakovoj sgodi i nesgodi ustegnuo narodnoj stranci. Kad je god. 1848. Hrvatska ustala na obranu svojih pravah, tada je i dr. Schlosser ostavio svoj miran život, te se je u svom djelokrugu posvetio vojničkoj službi. Ban Jelačić imenova ga pukovinskim liečnikom kod husarske banderialne čete uz pridržaj svoga mjesta županijskoga; kad je konjanička četa ova kašnje prošla preko granicah domovine na ratište prekodravsko, tada bude dr. Schlosser pridieljen šestomu bataljunu gibive narodne garde, gdje je službovao, dok nije garda razpuštena.

Službu ovu kao i svaku drugu izvršivao je dr. Schlosser poznatom revnošću i točnošću, zašto mu bude od kr. zem. vlade izrečeno podpuno priznanje. Deset godina djelovao je Schlosser u županiji križevačkoj sa najboljim uspjehom, nit nebi bio ostavio nikad županiju ni grad Križevac, koji mu postade milim zavičajem, da nije pod upravom ministra Bacha županija križevačka raztrgana i dokinuta.

Kod nove organizacije dopadne Schlossera fizikat županije zagrebačke u mjesecu kolovozu 1854. Ako je dr. Schlosser dosad revno službovao, to je ipak u obsegu svoje službe nove razvio još veću djelatnost, jer je osim svoje županijske zadaće tečajem punih sedam ljetah i to besplatno obavljao poslove zemaljskoga liečničkoga savjetnika kao zamjenik istoga kod c. kr. hrv. slav. namjestništva, a tomu jošte i sudbenoga liečnika kod c. kr. zemaljskog sudišta u Zagrebu. Kad je god. 1855 zavladała u jačoj mjeri pošast kolere, odlikovao se je izvanrednom revnošću, te mu bijaše uslied ove požrtvovnosti po c. kr. ministarstvu izrečeno pohvalno priznanje, od strane pako predsjedništva c. kr. banskoga stola osobita pohvala i to god. 1860 13. veljače; malo zatim udostoji i Nj. c. kr. Ap. Veličanstvo podieliti dru. Schlosseru naslov začastnoga zemaljskog liečničkog savjetnika.

Početkom god. 1861., kad kraljevini Hrvatskoj bude opet povraćen ustav i starodavna županija križevačka uzpostavljena, te velikim županom tamo imenovan Ljudevit Vukotinović, zaželi dr. Schlosser na novo vratiti se u svoj oblubljeni Križevac, kamo ga je i veliki župan odmah pozvao. Tu je opet kao županijski i gradski fizik i takodjer kao sudbeni liečnik služio tri godine. Napokon godine 1864 obzirom na svoje mnogoljetno neumorno službovanje bude dr. Schlosser previšnjom odlukom od 18. siečnja po Nj. c. kr. Veličanstvu imenovan za namjestničkog savjetnika i praliečnika kraljevinah Dalm. Hrv. i Slavonije; nu da tolike nesebične i izvanredne vjerne službe nadju podpunu nagradu i zasluženno najviše priznanje, ukrasi Nj. c. kr. ap. Veličanstvo milostivim riešenjem od 8. kolovoza god. 1865 dra. Schlossera vitežkim redom c. kr. željezne krune III. razreda, a god. 1867 dne 8. svibnja udostoji ga u smislu ustanovah toga reda povisiti u stališ vitežtva sa predikatom „vitez Klekovski“.

U časti ovoj ostao je novo podignuti vitez Klekovski onaj isti Schlosser, koji je vazda bio, revan i točan i čedan u službi i životu svome do zadnjega časa i daha svoga. U zadnje doba već

ponješto bolehljiv nije ipak popustio u marljivosti navadnoj, te bi htio i liečnikom i prijateljem svojim sakriti i zatajiti slaboću svoju, niti nebi mario za savjete i prošnje, da odpočine i da čuva zdravlje svoje. Tješio je i sebe i svoje prijatelje time, da će mu zdravlje okrenuti na bolje, čim nastane toplije vrijeme i čim bude zgođe, da poduzme putovanje u obljubljene gore primorske ili Ličke predjele; — nu nada prevari i njega i prijatelje njegove. Schlosser se neoporavi više, već je podlego kratkoj ali težkoj bolesti, koju mu nanese nesmiljena rak-rana u grlu. Umro je 27. trav. god. 1882 u 74. godini života svoga.

Ovo je kratka slika, koja nam predstavlja pokojnika kao činovnika u svom službenom djelovanju. Nu gospodo akademici, crta, koju sam sastavio u stegnutoj samo mjeri, nije ono, što se nas ovdje poblize tiče; nije onaj dio rada pokojnikova, koji je pripadao krugu širjega znanstvenoga svijeta, te napose polju užjemu akademije jugoslavenske. Medju našimi akademici bio je dr. Schlosser jedan od onih odličnih muževah, koji je svaki čas, svaku sgodu i svaku slobodnu uru upotrebljivao vazda samo za promicanje obljubljene si nauke prirodoslovne; kao pravi cielim zvanjem svojim učenjak bijaše mu nad svim, što svijet može pružati ugodna, najmilija priroda. Dr. Schlosser izabra si zadaćom života svoga znanost liečničku i to ne poradi samoga liečničtva samo, nego poglavito iz uzroka, što mu s time i uz to bijaše najshodnija i najumjestnija sгода, a i potreba, njegovati nauke prirodoslovne. Schlosser si je odmah kao mediciner odabrao botaniku, te je počeo iztraživati floru bečku. Učiteljah je imao na universi glasovitih, Jacquina, Hildebrandta, Hoffmanna i vrljih tomu drugovah: Fenzla, Hafnera, Welwitscha, Leydolta, Redtenbachera, Kotschya itd. Profesor mineralogije Mohs, koji je genialnimi nazori i nenavadnom oštroumošću stvorio nove podloge znanstvene za prirodoslovje, koje i dan danas imadu dielomice valjanost, uplivao je na sve svoje suvremenike, a osobito na učenike svoje; medju njimi shvatio je i Schlosser važnost Mohsove nauke, te je kao privrženik njegove systeme kušao Mohsova načela uporabiti na botaniku; š njim se složise i drugi kolege njegovi, naročito Leydolt, koji je pisao „de Caricibus“, Schlosser pako izradio je u istom smjeru inauguralnu disertaciju: „de Papilionaceis“. Nu kao što svemu na svijetu treba svoga vremena, tako i ovomu nastojanju nebijaše za onda još sgodne hore. Dr. Schlosser medjutim nije prestao biti prijateljem reformah, kako to svjedoče sve njegove kasnije radnje i izjave u obziru prirodopisnih

načelah. Kao veliki inače štovatelj Linneova sustava držao se je ipak naravnih systemah botaničkih de Candollea, Jussieua i stranom Reichenbacha.

Vrieme svoje ferijalno znao bi Schlosser sprovadjati u domovini svojoj u Moravskoj, pak je tamo revno sakupljao material, tako da je već u mladosti svojoj mogo sastaviti prilično veliko djelo pod naslovom „Flora von Mähren und Schlesien“, tiskano u Brnu god. 1843. U mladosti svojoj dakle podpuno vješt i izučen botanik došao je u Hrvatsku. Utisak onaj i radost, koju je oćutio gledajući u Hrvatskoj sasvim drugu vegetaciju i bilinstvo od prije nevidjeno, nemogaše pokojnik nikad zaboraviti; oduševljen znao bi živahnima riečima slikati veselje, kad bi opazio gdje koju bilinu od prije si nepoznatu. Okolica Sv. Jelenska, Sv. Ivan-Zelinska i Psarjevačka osobito ga zanimalaše u prvo vrieme dolazka svoga. Tu je nakupio mladi dr. Schlosser veliko mnoštvo hrvatskoga bilja, pak bi ga počeo pošiljati prijateljem svojim botaničkim u Beč; time je prvi probudio pozornost inostranih ućenjakah na floru hrvatsku, koje do onda tako rekuć nitko nije niti poznao. Kad se je preselio u toplice varaždinske, onda mu se tamo opet novo otvori polje. Glas flore hrvatske se je počeo širiti, a uz to i Schlosserovo ime; za kratko vrieme bijaše mu dopisnikah sa svih stranah; najznatniji tadanji botanici stupiše u savez sa drom. Schlosserom; napominjem od njih: Laggera i Hugenina u Švicarskoj; barona Hausmanna u Tirolu; Duftschmidta u Lincu, Dollinera u Kranjskoj, Pittonia u Štajerskoj, Heuffla u Banatu, Janku u Erdelju, Botteria i Visiania u Dalmaciji, Fenzla i Juratzka, Skofitza u Beču, Opitza u Pragu, Tommasinia u Trstu; Beyera u Ugarskoj. Iz ovoga dugoga čisla dopisnikah možemo lahko razabrati, koje ogromne količine bilinah bi imao Schlosser svako ljeto sakupljati, osušiti i pošiljati ovim saveznikom svojim, da ih uzmogne namiriti i novimi vrstmi nadariti; pak budući da je to dopisivanje i izmjenjivanje trajalo do 20 ljetah, može si svatko predstaviti, koliko je truda i kolike marljivosti pokojnik uložio u taj posao. — Schlossera nije u revnosti ni to smetalo, da su mu mnogi od njegovih dopisnikah na zamjeni bilinah dužni ostali, jer mu nije stalo do drugoga, nego da se inostranci spoznaju sa florom hrvatskom: zato je vazda, kad koji od njih štogodj zahtievaše, kupio i šiljao što više liepih i novo našastih biljakah.

Kad se dr. Schlosser preseli iz toplicah varaždinskih u Križevce, bijaše mu prva briga — izim službenih svojih poslova, razgledati

se po okolici obližnjoj i orientirati se ob odnošajih florističkih. Županija križevačka ima u gori kalničkoj zatim u predjelih podravačkih kao i u moslavačkih liepu floru, koju je Schlosser prvi izrazio i proučio. Glede Schlosserova života u Križevcih napomenut mi je epizodu jednu, koja u početku pô šale pô istine kašnje ipak neostane bez znatnijih posljedica. Pisac ovih redakah dodje god. 1839 u toplice varaždinske, te se tu spozna sa drom. Schlosserom; pohodiv ga u njegovu stanu, vidio je tamo ormar pun nagaćenih pticah osim toga i jedan dio biljnika (herbara). Pokojnik bi tom prilikom hvalio ljepotu i bogatstvo prirode u Hrvatskoj, nu to je za onda još dosti hladna ostavilo mladjahnoga posjetnika, koji se je više pjesmom zabavljao nego prirodom, te se tako činjaše, kao da rieči Schlosserove nenadjoše nikakova odziva. Kada se je kašnje govorilo u krugovih županijskih, da bi Schlosser imao postati križevačkim fizikom, pisac ovih redakah izrazio se je nepovoljno o takovu doktoru, „koi tobož da se zabavlja više pobiranjem drača nego liečenjem bolestnikah; — bolje bi bilo svakako na to mjesto pozvati dra. Aleksu Rakovca nego Schlossera“. Sudbina medjutim odluči drugčije. Dr. Schlosser dodje kao fizik u Križevce, a Vukotinović se š njim ne samo sprijateljji, nego postane još tomu najrevnijim učnikom Schlosserovim. Od ono doba započe savez prijateljski i rad zajednički medju učiteljem i učnikom, koji iskren i nikada nepomučen potraja do groba.

Dr. Schlosser sakupio je po raznih stranah Hrvatske mnoštvo bilinah, najvećma prigodom onom, kad ga je služba ili zvanje liečničko dovelo u koju okolicu. Kako je dr. Schlosser vesele inače naravi bio, i u društvu se rado zabavljao, to je ipak kod svake takove prilike tražio povoljnu sgodu, da čim prije izmakne i da se neopažen popne na koje bližnje brdo, il da potrči u poljanu, il na livadu; dok je poslje društvo za njim izpitkivalo, eto doktora natriag sa svezkom bilinah il flašicom kukacah. Nit je pohodio bolestnika, nit posjetio prijatelja, nit se provezo u poslovih službenih, da nebi upotriebio priliku da što prouči, da što nadje. Nu želja sve to dalje i sve to više raditi, snadje se doskora zaokružena na pretiesno polje, iz toga se porodi težnja polaziti i iztražiti one predjele, koji su odprije sasvim nepoznani bili; medju ove spadala tako zvana gornja Krajina, Otočac i Lika sa Velebitom, Ogulin sa Klekom i Kapelom, zatim hrvatsko Primorje sa obalami morskimi. Vlada Jelačića bana domoljubnim duhom nadahnuta, izjavi se pripravnom podupirati putovanje, koje se imalo u svrhu prirodoslovnih

iztraživanjeh poduzeti; uslied toga bude Schlosserova od davna gojena želja izpunjena, i sva gornja Krajina, Primorje i obale morske, a stranom i gornje Zagorje u godinah 1852, 1854, 1856 1878 po njem u društvu prijatelja svoga proputovana. Schlosseru pripada u obće glavna zasluga kao prvaku na polju prirodoslovja u Hrvatskoj, a naročito za srednju i sjevernu Hrvatsku, jer u ovih rečenih stranah prije njega nije nitko se bavio izpitivanjem flore.

Osim botaničkih radnjah pripomogao je dr. Schlosser revno kod utemeljenja narodnoga muzeja, pokloniv mu jedan dio svoje ornithologičke i botaničke sbirke; godine 1854 izabralo ga je gospodarsko hrv.-slav. društvo za člana upravljajućega odbora; ovaj mu povjeri nadziranje pokušališta; tu je Schlosser nastojao osobito oko toga, da uredi voćnjak i kućni vrt, a uz to je i nasadio puno izabranih bilinah, te je ustrojio neku vrst malene bašče botaničke.

Kad je godine 1866 utemeljena u Zagrebu akademija jugoslavenska znanostih i umjetnostih, bude dr. Schlosser imenovan pravim članom, a malo kasnije kod konstituiranja akademije izabran za predstojnika matematičko-prirodoslovnoga razreda, koju čast je obnašao do smrti svoje; dr. Schlosser vodio je takodjer upravu narodnoga doma, s tim skopčano ždrebanje dionicala i polaganje računah bez svake nagrade poznatom ipak točnošću.

Uz ovoliku mnogostranu radinost obogatio je takodjer našu književnost sa više ovećih djelah, manjih spisah i razpravah; dr. Schlosser medjutim nije samo izključivo na polju botanike radio, nego se je bavio i zoologiom, po imenu ornithologiom, a zadnjih ljetah mnogo sa entomologiom.

Od njegove ruke potekla su sljedeća djela:

Flora von Mähren und Schlesien; Brünn bei Rud. Rohrer 1843.

Reiseflora aus Süderoatien 1852.

Vorarbeiten zur Flora Croatiens 1852.

Naturhistorische Wanderungen durch Norderoatien. 1854.

Reiseflora aus Süderoatien 1856.

Četiri ova njemačka sastavka tiskana su u bečkom botaničkom časopisu „Botanische Zeitschrift von dr. Skofitz“.

Zatim: Pripravna radnja za geographiju bilja 1868.

Kalnička gora sa svoje prirodoslovne znamenitosti 1870.

Ob uplivu obradivanja zemlje i gojenju bilja na fizionomiju predjelah i na značaj naroda 1871.

Ždralovnice (Geraniaceae) pogledom na prirodoslovnu vrst 1871.

Kačunovice (Orchideae) 1872.

Ustroj i gojitba bilja 1873.

O postanku botaničkih sustavah po njihovu chronologičkom redu 1874.

Razprave ove tiskane su u Radu jugoslavenske akademije u Zagrebu.

Samostalna oveća djela su sliedeća:

Syllabus Florae Croaticae sa Vukotinićem, u Zagrebu 1855.

Flora Croatica u društvu sa Vukotinićem; u Zagrebu 1869.

Bilinear, flora excursoria Croatica sa Vukotinićem, u Zagrebu 1876.

Fauna kornjašah hrvatskih; u Zagrebu tri knjige 1878.

Dodatak na faunu kornjašah; u Zagrebu poslje smrti pisčeve doštampano 1882.

Za priznanje svojih mnogovrstnih radnjah u literaturi prirodoslovnoj bio je dr. Schlosser počašćen izborom u više znanstvenih društvah: bio je član prirodoslovnog društva „Lotos“ u Pragu od god. 1852. član c. kr. zoologičko-botaničkog društva u Beču od god. 1852.

Član prirodoslovnog društva u Požunu od god. 1856.

Član gospodarskoga hrv.-slav. društva u Zagrebu od g. 1857.

Član liečničkoga društva u Štajerskoj od god. 1865

Posjednik kolajne austrijske za zasluge od god. 1873.

Član liečničkoga sбора kraljevine hrvatske od god. 1874.

Počastni član društva liečnikah za Slavoniju od god. 1875.

Počastni član liečničkog sбора u Kraunjskoj od god. 1876.

Dopisujući član prirodoslovnog društva u Cherbourgu od g. 1878.

Član planinskoga društva hrvatskoga od god. 1879.

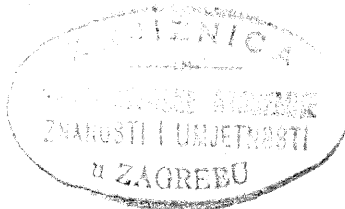
Dr. Schlosser je jako oprezan botanik bio, možebit i odviše, zato je i broj bilinah, koje je on kao nove za hrvatsku floru označio, dosti malen; i to su sliedeće: *Crocus vittatus*; *Pedicularis* na Kleku, koju je Tommasini nazvao *Pedic. Schlosseri*; *Campanula longifolia*, *Aster lejophyllus*, *Ast. serratifolius* i *Senecio Vukotinići*. Njemu pako na čast prozване su po drugih botanicih: *Hypericum Schlosseri*, *Prenanthes Schlosseri* po dru. Heufflu; *Hieracium Schlosseri* po Reichenbachu, *Silene Schlosseri* po Vukotiniću i napokon *Rosa Schlosseri* po Gandogeru.

Ako se sve ove radnje pojedine sračunaju u jednu svotu, ako se tomu prida djelovanje pokojnikovo kao javnoga činovnika, te ako se uzme još i znamenita privatna praxa liečnička: onda se tek

može procieniti život Schlosserov u cijeloj marljivosti i okretnosti svojoj izvanrednoj, bez koje nije moguće vršiti toli mnogostruke zadaće. Uz ove vrline činovnika i učenjaka resio je dra. Schlossera kao čovjeka čist i neokaljan značaj, prijaznost u obćenju i dobrodušnost u svakom činu i odnošaju života; spreman vazda misliti i činiti svakomu dobro, nebijaše mu zamjere od nijedne strane, te je mogao imati protivnika ali neprijatelja nikad.

Njega žale svi znanci i prijatelji, a suradnici i drugovi njegovi osjećaju duboko prazninu, koju je ostavio iza sebe.

Ako ikomu — to se njemu podvikuje jednoglasno nad grobom njegovim iskreno iz dna duše: Vječnaja pamjat i slava mu!

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti početkom godine 1883.

Pokrovitelj:

Preuzvišeni i presvietli gospodin JOSIP JURAJ STROSMAJER, biskup bosanski i sriemski, biskupija biogradske i smederevske upravljatelj, nj. c. kr. apošt. veličanstva pravi tajni državni savjetnik sv. bogoslovja i mudroslovja doktor, član bogoslovnih sborova na bečkom i peštanskom sveučilištu itd. itd.

Predsjednik:

DOR. FRANJO RAČKI.

Tajnici:

DOR. BOGOSLAV ŠULEK.

DOR. PETAR MATKOVIĆ.

Knjižničar i arkivar:

IVAN TKALČIĆ.

Članovi:

I. Počastni.

(Od 25. srpnja 1867.):

DOR. FRANJO MIKLOŠIĆ, profesor na c. kr. sveučilištu u Beču.

(Od 24. listopada 1870.):

ARISTO ARISTOVIĆ KUNIK, c. ruski tajni savjetnik, akademik i knjižničar c. akademije u Petrogradu.

(Od 21. studenoga 1879.):

JAKUB KARLOVIĆ GROT, c. ruski tajni savjetnik i akademik u Petrogradu.

(Od 5. prosinca 1882.):

DIMITRIJ IVANOVIĆ MENDELEJEV, c. ruski tajni savjetnik i sveučilišni profesor u Petrogradu.

II. Pravi članovi:

a) u razredu historičko-filologičkom:

(Od 9. svibnja 1866.):

DOR. FRANJO RAČKI, predstojnik razredu, opat i kanonik prvostolne crkve u Zagrebu.

DOR. VATROSLAV JAGIĆ, profesor na sveučilištu u Petrogradu.

ŠIME LJUBIĆ, ravnatelj arheol muzeja u Zagrebu.

(Od 25. srpnja 1867.):

DOR. PETAR MATKOVIĆ, profesor realke u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

ARMIN PAVIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu.

DOR. LEOPOLD GEITLER, sveučilišni profesor u Zagrebu.

(Od 21. studenoga 1879.):

MATIJA VALJAVEC, profesor na gimnaziju u Zagrebu.

(Od 5. prosinca 1882.):

DOR. FRANJO MEIXNER, sveučilišni profesor u Zagrebu.

b) u razredu filozofičko-juridičkom:

(Od 9. svibnja 1866.):

MIRKO BOGOVIĆ, umir. ministerijalni savjetnik u Zagrebu.

DOR. PAVAO MUHIĆ, umirovljeni predstojnik kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu, predstojnik razredu, u Zagrebu.

DOR. JOVAN ŠUBOTIĆ, odvjetnik u Osijeku.

ADOLFO VEBER, kanonik prvostolne crkve u Zagrebu.

(Od 1. siečnja 1867.):

DOR. MIRKO ŠUHAJ, prisjednik kr. stola sedmorice u Budimpešti.

(Od 25. srpnja 1867.):

DOR. VALTAZAR BOGIŠIĆ, profesor na sveučilištu u Odesi.

JANKO JURKOVIĆ, odsječni savjetnik u odjelu za bogoštovje i nastavu kod kr. zemaljske vlade u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

DOR. JAROMIR HANEL, profesor na sveučilištu u Pragu.

(Od 20. studenoga 1876.):

DOR. FRANJO MARKOVIĆ, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

c) u razredu matematičko-prirodoslovnom.

(Od 9. svibnja 1866.):

DOR. BOGOSLAV ŠULEK, u Zagrebu.

JOSIP TORBAR, ravnatelj kr. vel. realke u Zagrebu, predstojnik razredu.

(Od 1. siečnja 1867.):

LJUDEVIT VUKOTINOVIĆ, veliki župan u miru u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

SPIRIDION BRUSINA, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

(Od 22. studenoga 1875.):

DOR. GJURO PILAR, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

(Od 5. prosinca 1882):

DOR. KARLO ZAHRADNIK, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

III. *Dopisujući:*

a) u razredu filologičko-historičkom:

(Od 25. srpnja 1867.):

DOR. ERNEST DÜMMLER, profesor na sveučilištu u Halli.

MARTIN HATTALA, profesor na sveučilištu u Pragu.

JOSIP JIREČEK, austrijski ministar u miru u Pragu.

VACLAV V. TOMEK, profesor na sveučilištu u Pragu.

(Od 24. listopada 1870.):

PETAR BUDMANI, profesor na gimnaziju u Dubrovniku.

NIKOLA IVANOVIĆ KOSTOMAROV, član arheografske komisije u Petrogradu.

PETAR ALEKSIJEVIĆ LAVROVSKI u Orenburgu.

DOR. LOUIS LEGER, profesor na akademiji za orientalne jezike u Parizu.

STOJAN NOVAKOVIĆ, ministar prosvjete u Biogradu.

(Od 24. studenoga 1773.):

ČEDOMIL MIJATOVIĆ, ministar financija u Biogradu.

(Od 22. studenoga 1875.):

IVAN TKALČIĆ, nadarbenik prvostolne crkve zagrebačke

(Od 21. studenoga 1879.):

MARIN DRINOV, profesor na sveučilištu u Harkovu.

(Od 5. prosinca 1882.):

DOR. IVAN CRNČIĆ, kanonik sv. Jerolima u Rimu.

LUKA ZORE, profesor na gimnaziju u Dubrovniku.

b) u razredu filozofičko-juridičkom:

(Od 25. srpnja 1867.):

MATIJA BAN, u ministarstvu spoljašnjih djela u Biogradu.

DOR. HERMENEGILD JIREČEK, savjetnik u ministarstvu za bogoštovje i nastavu u Beču.

DOR. GUSTAV WENZEL, profesor na sveučilištu u Pešti.

(Od 24. listopada 1870.):

VACLAV BRANDL, moravski zemaljski arkivar u Brnu.

(Od 22. studenoga 1875.):

DOR. ROMUALD HUBE, carsko-ruski pravi tajni savjetnik i senator u Radomsku.

(Od 5. prosinca 1882.):

LUKA ZIMA, profesor na gimnaziju u Varaždinu.

c) u razredu matematičko-prirodoslovnom.

(Od 25. srpnja 1867.):

DOR. JOSIP PANČIĆ, profesor velike škole u Biogradu.

DOR. DIONIZ ŠTUR, savjetnik kod c. kr. geološkoga zavoda u Beču

DOR. ŠIME ŠUBIĆ, profesor na sveučilištu u Gradcu.

(Od 24. studenoga 1873.):

MARTIN SEKULIĆ, umirovljeni profesor u Rakovcu.

(Od 23. studenoga 1875.):

FRANJO ERJAVEC, profesor realke u Gorici.

(Od 8. prosinca 1882.):

STJEPAN SCHULZER MÜGGENBURŽKI, c. kr. umirovljeni satnik u Vinkovcih.

DOR. GUSTAV JANEČEK, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Skupna sjednica 20. listopada 1882.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, S. Ljubić, dr. Gj. Pilar, dr. L. Geitler, dr. Fr. Marković, M. Valjavec i dr. Matković kao tajnik.

1.

U smislu zaključka akademičkoga dogovora od 17. rujna o. g. odaslala je akademija prigodom posvete djakovačke stolne crkve preuzv. gosp. pokrovitelju deputaciju, po jednoga člana iz svakoga razreda, na ime pr. čl. i predsjednika dra. Fr. Račkoga, pr. čl. A. Vebera i pr. čl. dra. Gj. Pilara, i adresu, u kojoj je akademija čestitala preuzv. gosp. pokrovitelju sretan svršetak i posvetu velikoga njegova djela.

2.

Predsjednik javlja prežalostnu viest, da je akademija smrću izgubila dop. čl. Među Pucića, koj je 1. srpnja o. g. u Dubrovniku preminuo. Akademija izražuje svoju veliku žalost nad gubitkom svoga člana i prijatelja veleć „slava pokojniku“.

3.

Odobrena bi odluka matem. - prirodoslovnoga razreda, da se na pose štampa „Fauna Hrvatske“ pr. čl. Sp. Brusine.

Odobrena je dluka istoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava dra. L. Cara o Sauropsidih ili teorija o postanku ptica od gmazova; a od pr. čl. Lj. Vukotinovića nekrolog dra. J. Schlossera, da se štampa u dojučoj knjizi „Rada“.

4.

Prihvaća se predlog, da se izplate za fotografijska fascimilia ka Geitlerovu izdanju sinajskih rukopisa 73 for.

5.

Akademija je čestitala začastnomu članu tajnomu savjetniku i akademiku J. K. Grotu 50 godišnjicu znanstvenoga rada.

6.

Prihvaća se predlog, da se bugarsko - književnomu društvu u Sofiji šalje „Rad“ u zamjenu.

7.

Predsjednik bje ovlašten od akademije, da pozove dop. čl. I. Tkalčića, bili i pod kojimi uvjeti voljan bio preuzeti službu akademičkoga knjižničara. Tkalčić izjavljuje se u svojem pismu pripravnim preuzeti ponudjenu mu službu uz godišnju nagradu od 400 for. Ova izjava Tkalčićeva bi jednoglasno prihvaćena i odobrena, a tim Tkalčić imenovan akademičkim knjižničarom i arhivarom.

8

Preuzvišeni pokrovitelj prijavio je akademiji dopisom od 1. srpnja t g, da se slike i umjetnine, koje je veledušno ovoj akademiji poklonio, započmu prenašati u Zagreb odmah poslije posvetbe stolne crkve djakovačke Uz to prijavi, da želi, da se taj mučan posao kano i onaj oko uredjenja galerije slika u novoj akademičkoj sgradi, prof. dru. I. Kršnjavomu povjeri.

Usljed ovoga pokroviteljeva pisma obratila se je akademija dopisom od 28. srpnja t. g. na prof. dra. I. Kršnjavoga s molbom, da preuzme primanje i odpremu galerije slika. Prof. Kršnjavi odgovori pismeno, da će rado preuzeti taj za nj častan posao pod ovimi uvjeti: a) da ga akademija imenuje ravnateljem svoje galerije uz godišnju nagradu od 300 for. Ovu nagradu upotrebio bi on za nabavu strukovnih knjiga, kano takodjer u slučaju nužde za putovanja u druge galerije. b) da ga akademija imenuje ravnateljem galerije na pct godina tako, da ako jedna ili druga stranka neodkaze drugoj stranci najduže do 15. svibnja 1887, tada se uzima, da se trajanje ravnateljstva produžuje na sliedeću godinu i tako svake godine dalje; c) da paušalne i druge troškove oko galerije

preuzme akademija; d) da mu se u prostorijah galerije doznači posebna soba za radnju i slobodnu porabu; e) da podvornik ili koja druga osoba, koja će se smjestiti za galeriju, bude njemu neposredno podvržena, te na njegov predlog po akademiji primljena i odpuštena; f) da u pogledu sveučilišnih praznika služba ravnatelja nesmeta mu, isto tako, ako bi kada dobio kano profesor dopust na njeko vrijeme od kr. zemaljske vlade. — Uslied podulje razprave zaključeno bi, da se dr. I. Kršnjavi imenuje na godinu dana čuvarom akademičkih sbirka umjetnina uz godišnju nagradu od tri stotine (300 for) forinti, a po izminuću godine dana može se rok službe sporazumno produžiti. Ostale su tačke Kršnjavijeva očitovanja jednoglasno prihvaćene.

9.

Čitan bi dopis predstojnika matem.-prirodoslovnoga razreda: Da se pojavi potresa sa svih strana prouče, te se pristupiti može rješavanju pitanja, koja ne malo znaubstveni kao što i drugi sviet zanimaju, sastavljene su u drugih zemljah tako zvane potresne komisije, koje pomažu sakupljati potrebitu gradju k ovoj svrsi. Ovakovo i u Ugarskoj u Budimpešti pod zaštitom magjarske akademije sastavljeno potresno povjerenstvo potaknulo je, da bi se i u Zagrebu sastavilo takovo povjerenstvo, koje bi potrebitu gradju u Hrvatskoj i Slavoniji sakupljalo. U tu svrhu osnovaše akademici I. Torbar, Lj. Vukotinović i dr. Gj. Pilar, pa profesori dr. V. Dvořak, Stozir i dr. M. Kišpatić povjerenstvo za opažanje potresnih pojava, te mole, da jih akademija primi pod svoje pokroviteljstvo. Akademija preuzimlje pod svoje pokroviteljstvo potresno povjerenstvo, koje će izraditi naputak za opažanja; dotični trošak nositi će akademija, a rezultati biti će priobćivani u spisih akademičkih.

Sjednica odbora za izdavanje historičkih i juridičkih spomenika 7. studenoga 1882.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; prvi članovi: S. Ljubić, dr. P. Matković, dop. čl. I. Tkalčić; vanjski zamoljeni članovi: I. Kukuljević Sakeinski, prof. T. Smiči-klas i tajnik vladin R. Lopašić.

Predmetom ove sjednice bio je dogovor o sakupljanju raznovrstne historičke gradje u svrhu akademičkih izdanja, a osobito o pripravah za „codex diplomaticus et epistolaris“, koji će akademija s vremenom izdavati.

Pošto je predsjednik nacrtao dojakošnji rad i poznatu osnovu o izdavanju historičkih spomenika, predje se na meritorno razpravljanje predmeta i odbor se složi u ovih odlukah:

1. Da se sakupi historička gradja, koja se odnosi na Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju u historičkom obsegu, kamo će pripadati i Bosna do Vrbasa, dokle je pod Hrvatsku spadala, Kvarnerski otoci i Kotor; Dubrovnik pako neka se izostavi, pošto akademija napose izdaje „Monumenta Ragusina“.

2. Da se skupljanje historičke gradje započne XIII. vekom, te da se obuhvati sve ono, što je drugdje štampano i izvan akademije izdano. S vremenom će se izdati i listine XII. veka, a tim codex prisloniti na kn. VII. monum. hist.

3. Gradja da se per extensum izpiše.

4. U tu svrhu, da se ponajprije pretraže arkivi u Zagrebu, Pešti, Beču, Gradcu, Ljubljani kao i svi arkivi dalmatinski.

5. Gospodin Iv. Kukuljević i dop čl. I. Tkalčić preuzimlju, da iztraže arkive u Hrvatskoj.

6. Osim kodeksa obratio je predsjednik pažnju odbora i na „acta dietalia“, za koja treba, da što prije započinu pripravne radnje.

Sjednica matematičke-prirodoslovnoga razreda 8. studenoga 1882.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda pr. čl. Sp Brusina i dop čl. K Zahradnik; drugih razreda: dr. Fr. Rački, dr. P. Matković i M. Valjavec.

1.

Sveučilišni profesor dr. V. Dvořak čita kao gost razpravu: o nekojih pokusih sa statičkom munjinom; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

2.

Sveučilišni profesor dr. Gustav Janček čita kao gost razpravu: „o poznavanju lešinskih alkaloida“; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

3.

Predložena bi razprava prof. J. S. Vanečka u Jičinu: o obćenitoj inversiji te o transformaciji pomoću reciprokih provodnica; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Glavna skupština 5. prosinca 1882.

Predsjednik: dr. F. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, dr. B. Šulek, J. Jurković, Sp. Brusina, A. Pavić, dr. Gj. Pilar, M. Valjavec i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Proračun, što ga sastavila uprava akademije u dogovoru s financijskim odborom, bi u svih tačkah jednoglasno prihvaćen.

2.

Iza toga predje akademija na izbor predsjednika koj bi obavljen u smislu §. 6, glasovalo je ukupno s predsjednikom 11 članova, a izabran bi opet sa 10 glasova za predsjednika pr. čl. dr. Franjo Rački.

3.

Da popuni akademija donjekle one praznine, koje je osjetila smrću vriednih članova, izabrala je prema §. 2. poslovnika nekoliko novih članova. Izabrani su na ime:

Za počastnoga člana:

Dimitrij Ivanović Mendelejev, tajni savjetnik i sveučilišni profesor u Petrogradu.

Za pravoga člana u razredu filologičko-historičkom:

Dr. Franjo Maixner, sveučil. profesor u Zagrebu.

Za pravoga člana u razredu matematično-prirodoslovnom:

dop. čl. dr. Karlo Zahradnik.

Za dopisujuće članove u razredu filologičko-historičkom:

dr. Ivan Crnčić, kanonik sv. Jerolima u Rimu.

Luka Zore, profesor u Dubrovniku.

Za dopisujućega člana u razredu filozofičko pravoslovnom:

Luka Zima, profesor u Varaždinu.

Za dopisujuće članove u razredu matematično-prirodoslovnom:

Stjepan Schulzer Muggenburžki, mykolog u Vinokovih.

Dr. Gustav Janeček, sveučil. profesor u Zagrebu.

Svečana sjednica 7. prosinca 1882.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, dr. B. Šulek, J. Jurković, Sp. Brusina, A. Pavić, dr. Gj. Pilar, M. Valjavec, dop. čl. dr. K. Zahradnik, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik govori svečanu besjedu.

2.

Tajnik dr. P. Matković čita izvještaj o djelovanju akademije prošle akademičke godine.

3.

Pravi član A. Pavić čita razpravu o Palmotićevoj Kristiadi

Sjednica matematično prirodoslovnoga razreda 16. prosinca 1882

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: Sp. Brusina, Gj. Pilar i dr. K. Zahradnik; drugih razreda: dr. Fr. Rački, dr. P. Muhić, dr. P. Matković, dr. L. Geitler, dr. Fr. Marković i M. Valjavec.

Pr. čl. dr. Gj. Pilar čita nekrolog začasnoga člana dr. Amia Boué-a; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 29. prosinca 1882.

Predstojnik dr. Fr. Rački; članovi razreda: S. Ljubić, dr. P. Matković, A. Pavić, M. Valjavec i dr. Fr. Maixner.

Predmetom ove sjednice bio je dogovor o nastavljanju akademičkoga rječnika hrvatskoga ili srbskoga jezika poslije smrti pr. čl. i redaktora dra. Gj. Daničića.

Pošto je predmet svestrano razpravljen, složio se razred u ovih odlukah:

1. Da se izradjivanje i sastavljanje rječnika svakako nastavi u istom pravcu, kako je pokojni redaktor zasnovao. Za 5. svezku ostavio je pokojnik izradjene gradje za 4 do 5 štampanih araka.

2. Da se redakcija rječnika povjeri odboru, u koj su pripravnici stupiti gg. pr. članovi A. Pavić, dr. L. Geitler (za etimologiju) i M. Valjavec. K tomu se dop. čl. Budmani izjavio u pi-mu na predsjednika pripravnim također sudjelovati kod redakcije. Razred prihvaća Budmanovu ponudu, a da se uzmogne preseliti u Zagreb, trebati će da akademija Budmanu izhodi od c. kr. ministarstva u Beču dopust za sada bar na pol godine.

3. Odboru se ostavljaju slobodne ruke, da posao podieli izmedju sebe kako misli, da će biti najuspješnije.